

† Ἐπίσκοπος Ἀβύδου
Κύριλλος (Κατερέλος)

Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης: Νέα Ἐκκλησιολογία ἢ Πιστότητα στὴν Παράδοση;

1. Εἰσαγωγικὲς θεωρήσεις

Στὰ Πρακτικὰ τῆς Ε΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου παρατίθενται τὰ ἑξῆς:

«Δὲν πρέπει, οὔτε νὰ τοποθετηταὶ ἡ ἐλπίς τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν εἶναι καλοὶ, οὔτε ὅταν εἶναι κακοὶ νὰ συμπεραίνουμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία χάθηκε.

Παρὰ ταῦτα ἐμεῖς δεχόμεσθε καὶ τὴ δική τους κατηγορία, ἀφοῦ εἶναι ἀδελφοί μας. Καὶ ἐὰν μπορέσουν νὰ μᾶς ἀποδείξουν ὅτι εἶναι ἔνοχοι (αὐτοὶ, τοὺς ὁποίους κατηγοροῦν), ἐμεῖς θὰ τοὺς ἀναθεματίσουμε τὴν ἴδια ἡμέρα. **Τὴν Ἐκκλησία ὅμως, τὴν ὁποία ὁ Θεὸς μᾶς ὑπεσχέθη καὶ μᾶς ἐδώρησε, οὔτε τὴν «πουλάμε», οὔτε τὴν ἐγκαταλείπουμε».**

Τὰ παραπάνω βαρυσήμαντα λόγια ἀποδίδονται στὸν **Ἱερὸ Ἀύγουστῖνο** στὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου τῆς Καρθαγένης¹ πὺν συνήλθε τὸ 411 μ.Χ. Δὲν εἶναι ἀσφαλῶς τυχαῖο ὅτι τὸ παραπάνω ἀπόσπασμα διαβάστηκε στὴν Ε΄ Πράξη τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου² στὸ γενικώτερο προβληματισμὸ τῆς, ἐὰν εἶναι δυνατὸς ὁ ἀφορισμὸς καὶ κεκοιμημένων αἰρετικῶν.

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Νικοπόλεως Μελέτιος³, ὁ ὁποῖος ἐξέδωσε τὰ Πρακτικὰ τῆς Ε΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου, παρατηρεῖ σχετικὰ: «Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ ἱεροῦ πατρός, περιβεβλημένα μὲ τὸ κῦρος τῆς ἐπικυρώσεώς τους ὑπὸ τῆς Ε΄ Οἰκ. Συνόδου, εἶναι ὀδηγητικὰ διὰ τὴν ὀρθὴν περὶ σχίσματος ἐκκλησιαστικὴ ἀντίληψιν καὶ πρέπει νὰ ἀποτελοῦν ὄχι μόνον σαφῆ καὶ ἀναντίρρητον καταδίκην τῶν ἀποσχιστικῶν τάσεων τοῦ τύπου τοῦ παλαιοημερολογιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ γνώμονα ἐρμηνείας τῶν σχετικῶν κανόνων τῆς Συνόδου τῆς λεγομένης Πρωτοδευτέρας».

1. Actes de la Conference de Cartage, (ἐπιμ. μετ. Serge Lancel), SC 224 (1975) 1132-1134. Mansi IV, 220CD.

2. Μητρ. Νικοπόλεως Μελέτιος, Ἡ πέμπτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, Ἀθήναι 1985, 345.

3. Μητρ. Νικοπόλεως Μελέτιος, ὅπ, παρ., 345, ὑποσ. 60.

Λίγο προηγουμένα στην Ε΄ Οικουμενική Σύνοδο ἐξ ἀφορμῆς τῆς περιπτώσεως τοῦ ἐπισκόπου Καικιλιανοῦ εἶχε ἀναγνωσθεῖ ἕνα ἄλλο ἀπόσπασμα τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου⁴, τὸ ὁποῖο ἀφορᾷ καὶ τὸν Καικιλιανό, ὁ ὁποῖος δὲν ἔγινε ποτέ «προδότης» τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ ὅσους ἐξ αἰτίας αὐτοῦ εἶχαν ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία: «κἂν ἀληθῆ ἦ δυνατόν δειχθῆναι τὰ παρ' αὐτῶν ἀντιτεθέντα Καικιλιανῶ καὶ ὑμῖν καὶ ἀποθανόντα ἂν αὐτὸν ἀναθεματίζομεν· ἀλλ' ὅμως **τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ἣτις οὐ ταῖς φιλονίκους δόξαις μεταβάλλεται ἀλλὰ ταῖς θείαις μαρτυρίαις βεβαιοῦται, δι' οἰονδήποτε ἄνθρωπον καταλιπεῖν οὐκ ὀφείλομεν**».

Εἶναι χρήσιμο νὰ ἀναφερθεῖ καὶ ἕνα τρίτο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου⁵, τὸ ὁποῖο ἐπίσης κρίθηκε σκόπιμο νὰ ἀναγνωστεῖ στὴν ἴδια πράξη τῆς Πέμπτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου⁶, τὸ ὁποῖο εἶναι ἐξ ἴσου σημαντικό καὶ ὅπου ὁ ἱερός πατὴρ ἀποφαίνεται: «**Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὴν Ἐκκλησία**, τῆς ὁποίας μέλη εἶναι ὅλες ἐκεῖνες οἱ Ἐκκλησίες, γιὰ τὶς ὁποῖες γνωρίζουμε ὅτι γεννήθηκαν χάρις στοὺς μόχθους τῶν Ἀποστόλων... Καὶ δὲν πρόκειται τοῦ **Κυρίου συνεργοῦντος** νὰ ἐγκαταλείψω τὴν κοινωνία μὲ αὐτὲς οὔτε στὴν Ἀφρική οὔτε πουθενὰ ἄλλου. Ἐὰν δὲ μέσα σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ προδότες, **(τοὺς ὁποίους τώρα ἀγνοῶ)**, ὅταν θὰ μοῦ τοὺς φανερώσεις, ἐγὼ θὰ τοὺς καταρασθῶ ὄχι μόνο μὲ τὰ χεῖλη, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν καρδιά. Ἀλλὰ ποτέ δὲν θὰ ἀποκοπῶ ἐξ αἰτίας μερικῶν «νεκρῶν», ἀπὸ τοὺς «ζῶντες», οἱ ὁποῖοι παραμένουν στὴν **ἐνότητα τῆς ἁγίας αὐτῆς Ἐκκλησίας**».

Εἶναι προφανές ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου, ἐπικυρωμένα μάλιστα μὲ τὴν αὐθεντία τῆς Ε΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, γιὰ κάποιους σήμερα δὲ σημαίνουν ἀπολύτως τίποτα. Εἶναι αὐτοὶ ποὺ θεωροῦν ὅτι δικαιοῦνται νὰ ὑπερβοῦν τὴ συνοδικὴ ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση καὶ αὐθεντία, ὅπως αὐτὴ ἐκφράστηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ παρελθόντος ἔτους στὴν Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο τῆς Κρήτης, ἔτσι ὥστε, εἴτε νὰ θεωροῦν αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ὑπέγραψαν τὶς ἀποφάσεις τους ὡς αἰρετικούς καὶ προδότες τῆς ὀρθόδοξης πίστεως, εἴτε νὰ ἀποτεριχίζονται καλώντας καὶ ἄλλους νὰ πράξουν τὸ ἴδιο. Ἐκπλήσεται κανεὶς νὰ διαπιστώνει ὅτι, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς Ἑλλάδος, ὑπάρχουν τόσοι πολλοὶ αὐτόκλητοι, δογματολόγοι, ἐκκλησιολόγοι, κανονολόγοι καὶ ἱστορικοί, κληρικοί, λαϊκοί, μοναχοὶ καὶ μοναχές, ἄνθρωποι, στοὺς ὁποίους διαπιστώνεις πολὺ συχνὰ ὄχι μόνο ὅτι

4. Μητρ. Μελέτιος, ὅπ. παρ., 344. Mansi 9, 577 DE.

5. C. S. E. L 52, 446-450.

6. Μητρ. Μελέτιος, ὅπ. παρ., 346.

τοὺς λείπει ἢ στοιχειώδης θεολογικὴ παιδεία, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται νὰ προσέξεις τὴ γνώμη τους, ἀλλὰ τοὺς λείπει καὶ ἐκείνη ἢ πνευματικὴ συγκρότηση καὶ ἀκτινοβολία, ὥστε νὰ προβληματισθεῖς γιὰ τὴν ὀρθότητα τῶν δικῶν σου ἀπόψεων καὶ νὰ βοηθηθεῖς πνευματικὰ καὶ στὴν δική σου ἀδυναμία. Ὅταν τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο ἢ καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἐλλείματα συνδυαστοῦν καὶ μὲ τὴν ἔλλειψη τοῦ κοινοῦ νοῦ, τότε ἡ κατάσταση φαντάζει δύσκολα θεραπεύσιμη. Ὅταν λείπει ἢ αὐτογνωσία ἢ χριστιανικὰ εἰπωμένο ἢ ταπείνωση, τότε θυμᾶσαι ἢ τὸ τοῦ Θουκιδίδη στὸν ἐπιτάφιο τοῦ Περικλῆ, «ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει» ἢ τὸ γνωστὸ καὶ στὴν περίπτωσις περισσότερο κατάλληλο χωρίο, «μωραίνει Κύριος, ὃν βούλεται ἀπολέσαι». Ἴσως ὅμως περισσότερο ὅλων ἐπιτυχῆς εἶναι τὸ τοῦ Ἀπ. Παύλου: «...φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν» (Ρωμ. 1, 22). Ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ ἀξία τοῦ βιβλικοῦ χωρίου δὲν αἶρεται, κυρίως ὅταν, γενικῶς ὑπάρχει μὲν ἢ θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει ἡ θεολογικὴ παιδεία, **πρυτανεύει ὅμως ἡ ἀλαζονεία.**

Εἶναι στ' ἀλήθεια οἱ συγκροτήσαντες τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο τῆς Κρήτης ἐπίσκοποι, αἰρετικοί; Εἶναι ὁ Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαῖος, ὁ Ἀλεξανδρείας Θεόδωρος, ὁ Ἀθηνῶν Ἰερώνυμος, ὁ Τιράνων Ἀναστάσιος, οἱ ὑπόλοιποι Προκαθήμενοι, Μητροπολίτες καὶ Ἐπίσκοποι τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὅποιοι συμμετεῖχαν καὶ ὑπέγραψαν τὰ κείμενα καὶ ἰδιαίτερα τὸ κείμενο γιὰ τὶς σχέσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸ λοιπὸ Χριστιανικὸ κόσμον αἰρετικοί; Πῶς δὲ μπορεῖ ταυτόχρονα νὰ διαφεύγουν τῆς κριτικῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖες εἶχαν ὑπογράψει τὰ ἴδια κείμενα ποὺ εἶχαν προετοιμασθεῖ στὶς προηγούμενες Προσυνοδικῆς Διασκέψεις –σὲ μιά «χειρότερη» γιὰ τοὺς τώρα ἀντιφρονούντες ἐκδοχή, ὅπως θὰ δειχθεῖ κατωτέρω καὶ εἶχαν συμφωνήσει στὴ σύγκλησις τῆς Συνόδου, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 2016, ἢ μὲ Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖες στὶς σχέσεις τους μὲ τοὺς ἑτεροδόξους ξεπερνοῦν κατὰ πολὺ τὰ ὅρια ποὺ θέτει ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης, ὅπως συμβαίνει **μὲ τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας** καὶ ὅπως καὶ αὐτὸ θὰ δειχθεῖ παρακάτω;

Ἡ βαρύτερη καὶ πολὺ ἄδικη ταυτόχρονα κατηγορία εἶναι: Ἡ ἀπόφασις τῆς Συνόδου καταργεῖ τὴν Ἐκκλησιολογίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ δέχεται τὴν ὑπαρξὴ Ἐκκλησιῶν ἐκτὸς τῆς Μίας, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Τὰ κείμενα τῆς Συνόδου δὲν ὀμιλοῦν γιὰ αἰρετικούς, ἀλλὰ ἀπλᾶ γιὰ ἑτεροδόξους. Ἡ ἀποδοχὴ Ἐκκλησιῶν ἐκτὸς τῆς Μίας, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας

σχετικοποιεῖ τὴν ἀλήθεια καὶ ὀδηγεῖ διὰ τοῦ οἰκουμενισμοῦ στὴν Πανθηροσκεία⁷. Ἔχουν σχέση τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου μὲ τὴ βαπτισματικὴ Θεολογία, τὴ θεωρία τῶν κλάδων καὶ τὸν Οἰκουμενισμό τῆς ἐνσωμάτωσης;

2. Ὁ ΙΕ΄ Κανόνας τῆς Πρωτοδευτέρας (861)

Γιὰ αὐτοὺς τοὺς κύριους λόγους, ἀπαντώντας θετικὰ στὰ παραπάνω ἐρωτήματα, κάποιοι σύγχρονοι «μαχητές» ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καθολικότητος, ταυτίζοντες ἑαυτοὺς μὲ τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιο, τὸ Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ, τὸ Θεόδωρο Στουδίτη, τὸ Μάρκο τὸν Εὐγενικό καὶ πολλοὺς ἄλλους, θεωροῦν, ὅτι μποροῦν νὰ ἐπικαλοῦνται τὸ δεῦτερο σκέλος τοῦ ιε΄ κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου⁸ (861) τοῦ διαλαμβάνοντος «...Οἱ γὰρ δι' αἵρεσίν τινα, **παρὰ τῶν ἁγίων συνόδων ἢ Πατέρων κατεγνωσμένην**, τῆς πρὸς τὸν πρόεδρον κοινωρίας ἑαυτοὺς διαστέλλοντες, ἐκείνου τὴν αἵρεσιν δηλονότι **δημοσίᾳ κηρύττοντος** καὶ **γυμνῆ κεφαλῇ** ἐπ' ἐκκλησίας διδάσκοντος, οἱ τοιοῦτοι, οὐ μόνον τῇ κανονικῇ ἐπιτιμῆσει οὐχ ὑποκείσονται, πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως ἑαυτοὺς τῆς πρὸς τὸν καλούμενον ἐπίσκοπον κοινωρίας **ἀποτειχίζοντες**, ἀλλὰ καὶ τῆς πρεπούσης τιμῆς τοῖς ὀρθοδόξοις ἀξιοθήσονται».

Οἱ σύγχρονοι «μαχητές» τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐνῶ κατηγοροῦν τοὺς ἐπισκόπους τους γιὰ αἵρεση, δὲν ὀδηγοῦνται οὐσιαστικὰ σὲ ἀποτειχισμό, ὅπως προβλέπει τὸ γράμμα, τὸ πνεῦμα ἀλλὰ καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ συγκεκριμένου κανόνα⁹, γιὰ τὸ ὅτι ὁ κανόνας προβλέπει τὴν ἔξοδο ἀπὸ μιὰ αἰρετικὴ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἡγεῖται ἕνας αἰρετικὸς Πατριάρχης καὶ τὴ διακοπὴ τῆς κοινωρίας μαζί του μὲ διάσπαση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος. Ἐκεῖνοι, ἐνῶ προβαίνουν στὴν ἐκκλησιολογικὰ ἀπαράδεκτη διακοπὴ τοῦ μνημοσύνου τοῦ Ἐπισκόπου, στὸν ὁποῖο ἀνήκουν –καὶ ὄχι τοῦ Πατριάρχου, τὸν ὁποῖο οὕτως ἢ ἄλλως δὲ μνημονεύουν καὶ δὲν ὀφείλουν νὰ

7. Βλ., ἐνδεικτικὰ, Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης: Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος, Ἐπισημάνσεις καὶ Σχολιασμοὶ ἐν Συνειδήσει καὶ Ἀληθείᾳ, Ἐκδοσὴ Συνάξεως Ὁρθοδόξων Ρωμηῶν «Φώτης Κόντογλου», Τρίκαλα (Σεπτέμβριος) 2016.

8. Ρ. Π. Β΄, 693.

9. Ζωναράς, Ρ. Π. Β΄ 694: «...περὶ τῶν προφάσει τινῶν ἐγκλημάτων τῶν οἰκείων ἀφισταμένων προέδρων καὶ τὴν ἔνωσιν διασπώντων τῆς ἐκκλησίας...». Βαλσαμών, Ρ. Π. Β΄, 695: «...ἀποσχίση ἑαυτὸν ἐκ τούτου, καὶ τοιουτοτρόπως διαρρήξη τὴν ἔνωσιν τῆς ἐκκλησίας».

μνημονεύουν- ἐπιθυμοῦν νὰ παραμένουν, νὰ λειτουργοῦν καὶ νὰ κηρύττουν στὸν Ἱ. Ναό, στὴν Ἱ. Μονὴ ἢ Σκήτη, ὅπου εὐρίσκονται, προκειμένου νὰ δραστηριοποιοῦνται στὸ ποίμνιο τοῦ «αἰρετικοῦ» -ὑποτίθεται- ἐπισκόπου. Ταυτόχρονα στὶς πανομοιότυπες δηλώσεις «ἀποτείχισής» τους -ὄχι τυχαῖα βεβαίως- σπεύδουν νὰ δηλώσουν κατηγορηματικὰ ὅτι δὲ δημιουργοῦν σχίσμα, οὔτε προσχωροῦν σὲ κάποια ἄλλη σχισματικὴ Ἐκκλησία. Ἔτσι ἡ ὅλη στάση τῶν "ἀνεπισκόπων" κληρικῶν ἔχει περισσότερο τὸ χαρακτῆρα μιᾶς διαμαρτυρίας πρὸς ἐπιβολὴ τῶν θεολογικῶν τους ἀπόψεων παρὰ τὴ δημιουργία σχίσματος μὲ διάσπαση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητας, ἐνῶ οὕτως ἢ ἄλλως ἰσχύει ἡ ἐπισήμανση καὶ ἡ προτροπὴ τοῦ Ἀγ. Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου¹⁰, «πᾶν γὰρ τὸ ἀκέφαλον καὶ ἀναρχον ἄτακτον καὶ στασιῶδες, οὐ λυτρωθείημεν». Ἡ προσπάθειά τους αὐτὴ πού ἀνάγει στὴν ἀντιφατικότητα τῶν προσώπων τους θυμίζει τὴ λαϊκὴ παροιμία, «καὶ ἡ πίττα σωστὴ καὶ ὁ σκύλος χορτάτος»!

Εἶναι προφανές ὅτι, ἐὰν καὶ ὅποτε ἤθελε ἐφαρμοστῆ ἡ ἀκρίβεια τοῦ κανόνα στὸ πρῶτο του σκέλος¹¹, τότε ἡ διακοπὴ τοῦ μνημοσύνου τοῦ Πατριάρχου καὶ ἡ διάσπαση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητας θὰ ἔπρεπε, ὅταν αὐτὰ βεβαίως πράγματι συντρέχουν ὑπὸ τις προϋποθέσεις πού θέτει ὁ κανόνας, νὰ ὀδηγοῦν στὴν καθαίρεση: «Ὡστε, εἴ τις πρεσβύτερος ἢ ἐπίσκοπος ἢ μητροπολίτης τολμήσειεν ἀποστῆναι τῆς πρὸς τὸν οἰκεῖον πατριάρχην κοινωνίας καὶ μὴ ἀναφέροι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, κατὰ τὸ ὠρισμένον καὶ τεταγμένον ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ, ἀλλὰ πρὸ ἐμφανείας συνοδικῆς καὶ τελείας αὐτοῦ κατακρίσεως **σχίσμα ποιήσει** τοῦτον ὠρισεν ἡ ἁγία σύνοδος πάσης ἱερατείας παντελῶς ἀλλότριον εἶναι, εἰ μόνον ἐλεγχθείη τοῦτο παρανομήσας».

Ὅταν ὁμως δὲν ὑπάρχει προγενέστερη συνοδικὴ καταδίκη τοῦ Πατριάρχου γιὰ αἵρεση, ὁ κανόνας στὸ πρῶτο του σκέλος δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἐφαρμογὴ. Προφανέστατα ὁ κανόνας δὲν ἔχει ἐφαρμογὴ σὲ Πρεσβυτέρους καὶ Ἐπισκόπους μὴ ὑπαγομένους στὴν ἄμεση δικαιοδοσία τοῦ Πατριάρχου, γιὰ τὴν περίπτωσιν αὐτὴ οἱ ἐν λόγῳ Πρεσβύτεροι καὶ Ἐπίσκοποι δὲ μνημονεύουν, οὔτε ὑποχρεοῦνται, οὔτε δικαιοῦνται νὰ μνημονεύουν τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατριάρχου κατὰ τὴ Θ. Λειτουργία. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, τὴν ἔλλειψη δηλ. προγενέστερης συνοδικῆς καταδίκης τοῦ

10. Theodori Studitae Epistulae, Pars altera, CFHB, vol. XXXI/2, Series Berolinensis (Ed. H. -G. Beck-A. Kambylis-Keydell) 1991 (rec. G. Fatouros), Ἐπιστ. 368, 500.

11. Ρ. Π. Β', 692-693.

Πατριάρχου, οί σύγχρονοι «ἀμύντορες» τῆς Ὁρθοδοξίας θεωροῦν (ἐσφαλμένα), ὅτι δικαιοῦνται νὰ ἐπικαλοῦνται τὸ δευτέρου σκέλος τοῦ κανόνα πὸν δικαιολογεῖ τὸν ἀποτειχισμό στὴν περίπτωση πὸν ὁ Πατριάρχης κηρύσσει τὴν αἵρεση «γυμνῆ τῆ κεφαλῆ». Στὴν περίπτωση αὐτή, ὅταν ὄντως πρόκειται γιὰ «ψευδεπίσκοπο καὶ ψευδοδιδάσκαλο» Πατριάρχη, στὴν πραγματικότητα «οὐ σχίσματι τὴν Ἐκκλησίαν κατέτεμον, ἀλλὰ σχισμάτων καὶ μερισμῶν τὴν ἐκκλησίαν ἐσπούδασαν ῥύσασθαι»¹².

Στὴν περίπτωσή μας κατ' ἀρχὴν οἱ σύγχρονες «ἀμύντορες» τῆς Ὁρθοδοξίας θὰ ἔπρεπε ἀπαραιτήτως νὰ δείξουν, ποιά αἵρεση κηρύσσεται ἀπὸ Πατριάρχη "γυμνῆ τῆ κεφαλῆ" σήμερα, ποιὲς Συνόδους καὶ ποιὸς Πατέρες καὶ ποιὲς αἱρέσεις ἐννοεῖ ἡ Σύνοδος πὸν συνῆλθε τὸ 861 καὶ ἐὰν σ' αὐτὲς τὶς κατηγορίες μποροῦν νὰ ἐντάσσωνται οἱ σύγχρονοι ἑτερόδοξοι, (οἱ ὅποιοι ἀσφαλῶς καὶ δὲν ὑπῆρχαν κατὰ τὸ χρόνο θέσπισης τοῦ κανόνα, ἐνῶ στὴν Ἀνατολὴ δὲν εἶχε καταδικασθεῖ μέχρι τότε οὔτε ἡ κακοδοξία τοῦ Filioque, εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸ ὅτι ἀκόμα καὶ κατὰ τὴ μεταγενέστερη Σύνοδος τοῦ 879/80 καταδικάζεται –ἐξ ἀφορμῆς βεβαίως τοῦ filioque– ἡ οἰαδήποτε προσθήκη στὸ Σύμβολο Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὄχι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἡ περι Filioque διδασκαλία). **Οἱ ἐπικαλούμενοι σήμερα τὸν κανόνα δὲ διασποῦν τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐνότητα μὲ τὸ νὰ ἐντάσσωνται ἢ νὰ δημιουργοῦν μιὰ νέα (ὀρθόδοξη γι' αὐτούς) Ἐκκλησία καὶ νὰ καθίστανται ἀληθινὰ σχισματικοί, κάτι πὸν δικαιολογεῖται στὴν περίπτωση Πατριάρχου κηρύττοντος αἵρεση «γυμνῆ τῆ κεφαλῆ, δηλ. ἀπροκάλυπτα καὶ "παρηρησία", ὅπως ἐρμηνευτικὰ παρατηρεῖ ὁ Ἅγ. Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης¹³. Τὸ νὰ θεωρεῖ κάποιος ὅτι ἡ προσπάθεια προσέγγισης τῶν ἑτεροδόξων διὰ τοῦ διαλόγου συνιστᾷ αἵρεση, αὐτὸ ὡς ἐπιχείρημα στερεῖται σοβαρότητας.** Περαιτέρω, εἶναι προφανές, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τόσο τοῦ πρώτου, ὅσο καὶ τοῦ δευτέρου σκέλους τοῦ κανόνα προϋποθέτει Πρεσβυτέρους, Ἐπισκόπους καὶ Μητροπολίτες ὑπαγομένους στὴν ἄμεση δικαιοδοσία τοῦ Πατριάρχου, κάτι πὸν δὲ συντρέχει στὴν περίπτωσή μας, ὅπως ἤδη ἔχει μνημονευθεῖ.

Ὅλα αὐτὰ σημαίνουν, ὅτι δὲ **συντρέχουν τὰ πραγματικὰ γεγονότα** πὸν συνιστοῦν τὸν εἰδικὸ ὄρο ἄρσεως τοῦ ἀδίκου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀδικήματος πὸν περιγράφει ὁ ιε' Κανόνας τῆς Πρωτοδευτέρας στὸ

12. Ρ. Π. Β', 693.

13. Νικοδήμου Ἁγιορείτου Πηδάλιον, Θεσσαλονίκη 1991, 35.

τελευταίο σκέλος του. Ἦδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ Καρθαγένης, τὸν κατ' ἐξοχὴν Θεολόγο τοῦ σχίσματος, ἡ ἔννοια τοῦ **σχίσματος καὶ ἡ διάρρηξη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητας εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένη μετὰ τὴν δημιουργία ἐτέρας Ἐκκλησίας ἔξω ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὅρια τῆς ἤδη ὑπαρχούσης**¹⁴. Τοῦτο ὀρίζει ἐπίσης καὶ ὁ συναφὴς πρὸς τὸν 15. κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας 31. κανόνας τῶν Ἀποστόλων¹⁵, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ του ἀπαιτεῖ "...ὁ πρεσβύτερος καταφρονήσας τοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου ... **θυσιαστήριον ἕτερον πήξῃ...**"

Σχετικὰ μετὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ἐξ ἑκτονοῦ κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας σὲ σχέση μετὰ τὴ σύγχρονη συγκυρία μποροῦν νὰ γίνουν οἱ ἑξῆς παρατηρήσεις:

- Τὸ πλάτος τῆς γενικῆς ἐννοίας τῆς αἵρεσης στὸν ἐξ ἑκτονοῦ κανόνα δὲν μπορεῖ ἐξ ἀντικειμένου νὰ περιλαμβάνει μεταγενέστερες χρονολογικὰ κακοδοξίες. Εἶναι ἀντικειμενικὰ ἀδύνατο νὰ ἦταν αὐτὴ ἡ βούληση τῶν Πατέρων τῆς Πρωτοδευτέρας, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχαν μέχρι τότε οἱ σύγχρονοι ἐτερόδοξοι. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ κανόνα προϋποθέτει "**αἵρεσίν τινα παρὰ τῶν ἁγίων συνόδων ἢ Πατέρων κατεγνωσμένην**", ὅπως ἦσαν οἱ ὑπὸ τῶν προηγηθέντων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καταδικασθεῖσαι αἵρέσεις. Κατὰ τὸ χρόνο τῆς θεσπίσεως τοῦ κανόνα (861) δὲν εἶχε συνοδικῶς καταδικασθεῖ οὔτε ἡ κακοδοξία τοῦ Filioque, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς ὑπῆρχε στὴ Δύση. Ἐξ ἄλλου οὐδέποτε μιὰ τέτοια διδασκαλία ἐγένε δεκτὴ στὴν Ἀνατολή, ὥστε νὰ ὑπάρχει ἡ ὑποψία, ὅτι ὁ κανόνας θεσπίστηκε γιὰ τὸ λόγο αὐτό. **Δεδομένων τῶν περιορισμῶν καὶ τῶν προϋποθέσεων** ποὺ θέτει τὸ δεύτερο σκέλος τοῦ κανόνα καὶ δεδομένου τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἐπίκληση **καὶ ἐφαρμογὴ του εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἄγνωστη στὴν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία**¹⁶, θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ μπορεῖ νὰ ἀποδείξει, ὅτι ἀποτελοῦσε βούληση τῶν Πατέρων ποὺ τὸν θέσπισαν, νὰ ἔχει ἐφαρμογὴ σὲ ὁποιαδήποτε μεταγενέστερη «κατεγνωσμένη¹⁷» κακοδοξία,

14. De Unitate 17, 226, SC 500, 224: «arma ille contra ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat hostis altaris, aduersus sacrificium christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus...contemptis episcopis et Dei sacerdotibus derelictis constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis uocitus facere, dominicae hostiae ueritatem per falsa sacrificia profanare».

15. ΡΠ Β', 39.

16. Ὁ Καθηγητὴς Γ. Πουλῆς, Ἐκκλησιαστικὸ Ποινικὸ Δίκαιο. Δοκιμὲς πολλαπλῆς ἀνάγνωσης, Θεσσαλονίκη 2008, 87, ἀναφέρει περίπτωση καταχώρησης-περιγραφῆς τοῦ κανόνα στὸ κεφ. ια' τοῦ ἀριθμ. 9 χειρογράφου κώδικος μετὰ τὸν τίτλο «Νόμος ἐκκλησιαστικὸς τε καὶ πολιτικός», τοῦ ἔτους 1728, ὑπὸ ἀνωνόμου στὸ Μυστρά. Ἡ ἀναφορὰ βέβαια αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ ἐφαρμογὴ τοῦ κανόνα.

17. Ὁ Ι. Παναγόπουλος σὲ ἄρθρο του μετὰ τίτλο, «Διακοπὴ Μνημοσύνου τοῦ

κάτι πού δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ συμβεῖ, ἀφοῦ μετὰ τὴ Ζ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, δὲν ὑπάρχει ἄλλη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ὥστε νὰ ἰσχύει ὁ ἐξαιρετικὸς ὅρος ἀρσεως τοῦ ἀδίκου καὶ στὴν περίπτωση αὐτῆ. (Ἡ ἀνάλυση ὅμως τοῦ σχετικοῦ ἐπιχειρήματος τῶν «νεοομολογητῶν» καὶ ἡ σύνδεσή του μὲ θεμελιώδεις ἀρχές τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, κρίνεται ἐδῶ περιττή, δεδομένου ὅτι τὸ β' σκέλος τοῦ ιε' κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας στὴν παρούσα συγκυρία **ἐκ πολλῶν ἄλλων λόγων δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἐφαρμογή**).

Σὲ κάθε περίπτωση οἱ Πατέρες τῆς Πρωτοδευτέρας θέτοντας τὴν προϋπόθεση τῆς «κατεγνωσμένης» κακοδοξίας, ἔθεταν ὡς ὄρο, εἴτε τὴν προϋπάρχουσα καταδίκη τῆς αἵρέσεως ἀπὸ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, εἴτε τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς *Consensus Patrum*, ἐὰν βέβαια οἱ Πατέρες πού ἐννοεῖ ὁ κανόνας μποροῦν νὰ διακριθοῦν ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, πρᾶγμα πού δὲν ὑπάρχει σήμερα οὔτε ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμηση τοῦ ἐὰν οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ εἶναι αἰρετικοὶ ἢ σχισματικοί, οὔτε ὡς πρὸς τὸ γενικώτερο προσδιορισμὸ τῶν σχέσεων μὲ τοὺς ἑτεροδόξους, **κατὰ τρόπο ἐνιαῖο** στὸν ὀρθόδοξο χῶρο. **Σκοπὸς τῶν Πατέρων τῆς Πρωτοδευτέρας ἦταν ἡ διασφάλιση τῆς ἐνότητας, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς αἵρεσης καὶ ὄχι ὁ διχασμὸς τῶν Ὁρθοδόξων μεταξύ τους.** Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἔθεσαν ὡς **ἀπαραίτητη προϋπόθεση αὐτῆ τὴν ἀσφαλίστικὴ δικλείδα.** Ἐκτὸς τούτου ὁ οἰοσδήποτε, ὁ ὁποῖος ἐπικαλεῖται τὸ συγκεκριμένο κανόνα, θὰ ἔπρεπε **κυρίως** νὰ μπορεῖ νὰ καταδείξει, **ποιὰ κακοδοξία τῶν ἑτεροδόξων ἔχει υἰοθετηθεῖ ἀπὸ Πατριάρχη καὶ κηρύσσεται δημοσίᾳ.**

• Οἱ σήμερον ἀποτεριζόμενοι –εὐτυχῶς ἐλάχιστοι– δὲ δημιουργοῦν **σχίσμα**, ὅπως ἤδη ἔχει ἐπισημανθῆ, διασπῶντες τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐνότητα, γιὰτὶ κάτι τέτοιο προϋποθέτει τὴν πῆξη **ἄλλου θυσιαστηρίου ἐκτὸς τῆς κανονικῆς Ἐκκλησίας.** Ὁ Καθηγητῆς Σπ. Τρωϊάνος¹⁸ ἐπισημαίνει: «Στενὴ σχέση μὲ τὸ σχίσμα ἔχει τὸ ἀδίκημα τῆς

Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ὑπὸ ὑπαγομένων εἰς τὸ κλίμα του Μητροπολιτῶν τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ «Ἀντικανονικὴ ἢ διακοπὴ τοῦ Μνημοσύνου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου», Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιον (Μελέται-ἄρθρα-γνωμοδοτήσεις-σχόλια ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Νομολογίας), Ἀθῆναι 533, ἀπευθυνόμενος στὸν τότε Μητροπολίτη Ἐλευθερουπόλως Ἀμβρόσιος θεωρεῖ ὡς **ἀπαραίτητη προϋπόθεση τὴν προγενέστερη συνοδικὴ κατάγνωση τῆς αἵρεσης ἀπὸ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ιε' κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας** καὶ ἐπισημαίνει: «Ἀλλὰ ἐὰν πρόκειται περὶ αἰρετικῶν δογμάτων ὁ Σεβ. ὑποχρεοῦται νὰ μᾶς πληροφορήσῃ ἐν ποίᾳ Οἰκουμενικῇ ἢ Οἰκουμενικῶς ἐπικυρωθεῖσῃ Τοπικῇ Συνόδῳ κατεκρίθησαν ταῦτα».

18. Σπ. Τρωϊάνος - Γ. Πουλῆς, Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιο Ἀθήνα-Κομοτηνῆ 2003, 588.

παρασυναγωγῆς. Στὸ πρῶτο εἶναι ἀναγκαία ἡ παρουσία μεταξὺ τῶν δραστῶν ἐνὸς **τουλάχιστον ἐπισκόπου**, ἐνῶ τὸ δεύτερο διαπράττεται ἀπὸ πρεσβύτερο». Ὁ Καθηγητὴς Γ. Πουλῆς¹⁹ ἀναφερόμενος στὸ σχίσμα παρατηρεῖ: «Τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀδικήματος αὐτοῦ εἶναι ὅτι ὡς αὐτουργὸς ἢ τουλάχιστον ὡς ἄμεσος συνεργὸς **νοεῖται κληρικὸς μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ ἐπισκόπου**. Καὶ τοῦτο προφανῶς, γιατί τὸ σχίσμα ἐμπεριέχει μιὰ ἔστω ὑποτυπώδη ὀργανωτικὴ δομὴ, ἡ ὁποία ἀναγκαιῶς γιὰ νὰ λειτουργήσῃ χρειάζεται ἐπίσκοπο προκειμένου νὰ καθιερώσῃ ναοὺς, νὰ χειροτονήσῃ κληρικούς κ.λ.π. Διαφορετικά, ὅταν κατὰ κανόνα τὴν αὐτουργικὴ δράση ἀναπτύσσει πρεσβύτερος, στοιχειοθετεῖται **τὸ κανονικὸ ἀδίκημα τῆς παρασυναγωγῆς**». **Οἱ ἀποτεριχίζόμενοι, παρότι καὶ κατὰ τὴ δήλωσή τους, δὲ δημιουργοῦν σχίσμα, ἐπικαλοῦνται κανόνα ποὺ προϋποθέτει τὸ σχίσμα.**

Τὸ ἴδιο κατὰ σαφέστατο τρόπο ἐπισημαίνει καὶ ὁ ἀείμνηστος Πρωτοπρεσβύτερος **Εὐάγγελος Μαντζουνέας**²⁰: «Ἡ διαφορὰ μεταξὺ σχίσματος καὶ Παρασυναγωγῆς κατὰ τοὺς Ἱεροὺς κανόνας ἐγκεῖται εἰς τὸν δράστην τοῦ κανονικοῦ ἐγκλήματος. Οὕτως, ἐνῶ τὸ σχίσμα διαπράττεται ὑφ' ἐνὸς ἢ πολλῶν Ἐπισκόπων μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, **ἡ παρασυναγωγή τελεῖται οὐχὶ ὑπὸ Ἐπισκόπων ἀλλ' ὑπὸ Πρεσβυτέρων**, οἵτινες ἐκτελοῦν ἱεροπραξίας ἐν οἴκοις ἰδιωτικοῖς ἢ δὲν ἀναγνωρίζουν τὸν ἴδιον Ἐπίσκοπον, μὴ μνημονεύοντες αὐτὸν κατὰ τὰ ἐν ταῖς τελεταῖς διατεταγμένα, **ἔστω καὶ ἐν τῇ περιπτώσει, καθ' ἣν οὗτος ὑπέπεσεν εἰς ἐγκλημα ἢ αἵρεσιν πρὶν ἢ καταδικαστῆ τελεσιδίκως. Διότι ὁ πρεσβύτερος φέρων τὸν β' τῆς Ἱερωσύνης βαθμὸν δὲν δικαιούται νὰ κρίνῃ καὶ καταδικάσῃ τὸν Ἐπίσκοπον**».

• Ἡ Πρωτοδευτέρα Σύνοδος ὡς **αἰρετικούς ἐννοεῖ κατ' ἐξοχὴν τοὺς Εἰκονομάχους**²¹, αὐτὸς δὲ εἶναι ἄλλωστε ὁ λόγος γιὰ τοὺς ὁποίους συνεκλήθη (ἐκτὸς τῆς ἐπικυρώσεως τῆς ἐκθρονίσεως (858) καὶ καθαιρέσεως (859) τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας τοῦ Φωτίου ὡς Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως). **Ἡ εἰκονομαχία ἀποτελοῦσε τότε κακοδοξία "παρὰ τῶν ἀγίων συνόδων ἢ Πατέρων κατεγνωσμένην"**. Ἡ ἀπλὴ ἀνάγνωση τοῦ κανόνα πείθει, ὅτι

19. Γ. Πουλῆς, Ἐκκλησιαστικὸ Ποινικὸ Δίκαιο, 85.

20. Πρωτ. Εὐάγγελος Μαντζουνέας, Τὰ ἀδικήματα Αἵρέσεως καὶ Σχίσματος κατὰ τοὺς ὀκτῶ πρώτους αἰῶνας, Ἀθῆναι 1977, 44-45.

21. Πέτρος Μενεβίσογλου (πρώην) Μητρ. Σουηδίας καὶ πάσης Σκανδιναβίας, Ἱστορικὴ Εἰσαγωγή εἰς τοὺς κανόνας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Στοκχόλμη 1990, 478 ἐπ.

στρέφεται κατὰ ὑπολοίπων «ζηλωτῶν» μοναχῶν καὶ κληρικῶν, γιὰ νὰ προληφθεῖ ἐκ μέρους τους **μιὰ νέα εἰκονομαχικὴ ἀντίδραση**. Ὁ κανόνας δὲν προσβλέπει σὲ μεμονωμένες περιπτώσεις, ἀλλὰ σὲ μιὰ διάσπαση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητας ἀπὸ ομάδες προσώπων, κάτι ποὺ δὲ συντρέχει στὴν περίπτωσή μας.

- Οἱ διεξαγωγὴ σήμερα κατόπιν πανορθόδοξων ἀποφάσεων θεολογικῶν διαλόγων **οὐδόλως σημαίνει ὅτι ἡ ὀρθόδοξη πλευρὰ υἰοθετεῖ τίς δογματικὲς ἀποκλίσεις τῶν συνομιλητῶν τῆς**. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση δὲ θὰ ἦταν ἀπαραίτητος ὁ διάλογος. Ἐὰν ὁ θεολογικὸς διάλογος μετὰ τῶν ἑτεροδόξων **καθ' ἑαυτὸς ἀποτελεῖ "αἵρεση" καὶ μάλιστα "παναίρεση", σ' "αὐτὴν" ἔχει περιπέσει ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ Πατέρες τῆς ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων**.

- Οὐδεμία κακοδοξία τῶν ἑτεροδόξων κηρύσσεται "δημοσία" ἀπὸ Πατριάρχη, ὅπως ἀπαιτεῖ ὁ κανόνας. **Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ ἐγκριθέντα κείμενα στὴν Κρήτη, θὰ καταδειχθεῖ κατωτέρω, ὅτι αὐτὰ ὄχι μόνο δὲν συνιστοῦν ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν παραδεδομένη δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἀντίθετα ἐμμένουν σ' αὐτή**.

- Οἱ κανόνες ιγ', ιδ', καὶ ιε' τῆς Πρωτοδευτέρας²² ἀναφερόμενος στὴ διακοπὴ μνημοσύνου, ὁ μὲν πρῶτος τοῦ Ἐπισκόπου ὑπὸ πρεσβυτέρου ἢ Διακόνου, ὁ δεῦτερος τοῦ Μητροπολίτου ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου καὶ ὁ τρίτος τοῦ Πατριάρχου ὑπὸ Μητροπολιτῶν, Ἐπισκόπων καὶ Πρεσβυτέρων, **δικαιολογεῖ μόνον, στὴν τρίτη περίπτωση, δηλ. μόνο σὲ περίπτωσι αἵρεσης τοῦ Πατριάρχου τῆ διακοπὴ μνημοσύνου, ὑπὸ τοὺς περιοριστικoὺς ὅρους, ὅτι αὐτὴ εἶναι κατεγνωσμένη ὑπὸ Συνόδων καὶ Πατέρων καὶ κηρύσσεται δημοσία, παρρησία, «γυμνῆ τῆ κεφαλῇ», ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὑποχρεοῦνται νὰ τὸν μνημονεύουν**. Ὁ 13. κανόνας τῆς Πρωτοδευτέρας²³ –ὅπως καὶ 31. τῶν Ἀποστόλων²⁴, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ του ἀπαιτεῖ ἐκτὸς ἀπὸ τὴ διακοπὴ μνημοσύνου καὶ τὴ δημιουργία σχίσματος, κάτι ποὺ δὲ συντρέχει στὴν παροῦσα συγκυρία, εἶναι σημαντικός, γιὰτὶ ἀποκλείει **κάθε αὐθαίρετη πρὸ συνοδικῆς καταδίκης πράξι ἐναντίον τοῦ Μητροπολίτου ὑπὸ Πρεσβυτέρων ἢ Μοναχῶν**: «Ὁ γὰρ ἐν πρεσβυτέρου τάξει τεταγμένος καὶ τῶν μητροπολιτῶν ἀρχαίων τὴν κρίσιν, καὶ πρὸ κρίσεως αὐτὸς κατακρίνων, ὅσο τὸ ἐπ' αὐτῷ, τὸν οἰκεῖον πατέρα καὶ ἐπίσκοπον, οὗτος οὐδὲ τῆς τοῦ πρεσβυτέρου ἐστὶν ἄξιος

22. Ρ. Π. Β', 688-689, 692, 692-693.

23. Ρ. Π. Β', 688-689.

24. Ρ. Π. Β', 39.

τιμῆς ἢ ὀνομασίας. Οἱ δὲ τούτῳ συνεπόμενοι, εἰ μὲν τῶν ἱερωμένων εἶέν τινες, καὶ αὐτοὶ τῆς οἰκείας τιμῆς ἐκπιπέτωσαν· οἱ δὲ μοναχοὶ ἢ λαϊκοί, ἀφοριζέσθωσαν παντελῶς τῆς Ἐκκλησίας, μέχρις ἂν τὴν πρὸς τοὺς σχισματικούς συνάφειαν διαπτύσαντες, πρὸς τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον ἐπιστραφεῖεν».

- Για τὴν κρίση τῶν Πρεσβυτέρων, οἱ ὁποῖοι μεμονωμένα καὶ αὐτοβούλως παύουν νὰ μνημονεύουν στὴ Θ. Λειτουργία τὸ Μητροπολίτη τους, ἀρκεῖ καὶ μόνο ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ στ' Γάγγρας²⁵. Ἐκτὸς αὐτοῦ τοῦ κανόνα μπορεῖ νὰ ἔχει ἐφαρμογὴ καὶ ὁ 31. κανόνας τῆς Πενθέκτης²⁶: «Τοὺς ἐν εὐκτηρίοις οἴκοις, ἔνδον οἰκίας τυγχάνουσι, λειτουργοῦντας ἢ βαπτίζοντας κληρικούς, ὑπὸ γνώμην τοῦτο πράττειν τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου ὀρίζομεν· ὥστε, εἴ τις κληρικὸς μὴ τοῦτο παραφυλάξῃ, καθαιρείσθω». (Ταυτόχρονα ὅμως θὰ πρέπει νὰ τονίσει κανεῖς, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων ἀνήκει στὴν κρίση τῆς Ἐκκλησίας καὶ μόνον αὐτῆς, ἢ ὁποῖα ὀφείλει νὰ χρησιμοποιοῦνται κάθε ποιμαντικὸ μέσο πρὸς σωφρονισμό τῶν παρεκτραπέντων καὶ νὰ διαπιστώσει, ἐάν, κατὰ περίπτωσιν, πληροῦται ἡ ὑποκειμενικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ ὑπόστασις τοῦ ἀδικήματος).

Ὁ ιε' κανόνας τῆς Πρωτοδευτέρας, ὅπως ἤδη ἔχει γραφεῖ, δὲν παρέχει δικαίωμα διακοπῆς μνημοσύνου Πατριάρχου σὲ πρεσβυτέρους, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν στὴ δικαιοδοσίαν ἄλλου Μητροπολίτου. **Κάτι τέτοιο θὰ καταργοῦσε τὴν καθολικότητα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας**, θεμελιώδη ἀρχὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιολογίας. Εἶναι δηλ. προφανές, ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Πρωτοδευτέρας ἤθελαν νὰ ἀποτρέψουν μιὰ **καταχρηστικὴ ἄσκηση τῆς διακοπῆς τοῦ μνημοσύνου**, γι' αὐτὸ ἔθεσαν τὸν ἐξαιρετικὸ ὄρο ἄρσεως τοῦ ἀδίκου μόνο στὴν περίπτωσιν ἑνὸς αἰρετικοῦ Πατριάρχου, μόνο ὅταν ἡ αἴρεσις εἶναι «κατεγνωσμένη», μόνο ὅταν αὐτῇ κηρύσσεται δημοσίᾳ καὶ μόνο, ὅταν ἡ διακοπὴ μνημοσύνου γίνεται ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ τὸν μνημονεύουν.

- Ἐνῶ οἱ ἱεροὶ κανόνες δὲν παρέχουν σὲ Πρεσβυτέρους κανένα δικαίωμα νὰ διακόπτουν τὸ μνημόσυνο τοῦ Μητροπολίτου τους γιὰ κανένα λόγο πρὸ συνοδικῆς αὐτοῦ καταδίκης (ιγ' Πρωτοδευτέρας), τὸ ἐπιχείρημα τῶν ἀποτειχιζομένων, ὅτι πράττουν αὐτὸ, ἐπειδὴ –ὑποτίθεται– ὁ

25. Ρ. Π. Γ', 404: «Εἴ τις παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἰδίᾳ ἐκκλησιάζοι, καὶ καταφρονῶν τῆς ἐκκλησίας, τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐθέλοι πράττειν, μὴ συνόντος τοῦ Πρεσβυτέρου κατὰ γνώμην τοῦ Ἐπισκόπου, ἀνάθεμα ἔστω». Συνάξεις ἢ παρασυνάξεις ὁδηγοῦν σὲ καθάρσει.

26. Ρ. Π. Β', 371.

Μητροπολίτης τους εύρισκεται **σὲ ἐπικοινωνία**²⁷ μὲ ἄλλους –ὑποτίθεται– «αἰρετικούς» Μητροπολίτες ἢ Πατριάρχες, **εἶναι κανονικὰ ἀβάσιμο, ἐὰν ὄχι φαιδρό.** Ἀκόμα καὶ ἐὰν θεωρηθεῖ, ὅτι ὁ Μητροπολίτης τους (ἐπι)κοινωνεῖ μὲ ἄλλους ὄντως αἰρετικούς Μητροπολίτες ἢ Πατριάρχες, δὲ θὰ μπορούσε ἀσφαλῶς νὰ τοῦ καταλογισθεῖ τὸ ἀδίκημα τῆς αἵρεσης, ἐπειδὴ δὲν πληροῦται ἡ ὑποκειμενικὴ ὑπόσταση τοῦ ἀδικήματος τῆς αἵρεσης, τοῦ Μητροπολίτου προφανῶς εύρισκομένου σὲ πλάνη.

Ἐφαρμόζοντας ὁμως τὸ «ἰδιοφνές» ἐπιχείρημα τῶν «**νεομολογητῶν**» τῆς Ὁρθοδοξίας, θὰ μπορούσε, ἢ μᾶλλον θὰ ἔπρεπε, καὶ ὁ οἰοσδήποτε ρῶστος, βούλγαρος, γεωργιανὸς καὶ ἀντιοχειανὸς πρεσβύτερος νὰ διακόψει τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τὸ δικό του Μητροπολίτη, γιὰτὶ ἐκεῖνος, ὁ Πατριάρχης καὶ ἡ Ἐκκλησία, στὴν ὁποία ἀνήκει, ἔχουν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τοὺς «αἰρετικούς» Πατριάρχες καὶ Μητροπολίτες τῶν ὑπολοίπων 10 αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν! **Ἐπάρχει μεγαλύτερη παράνοια ἀπὸ τὸ νὰ ὑποστηρίξει κανεὶς κάτι τέτοιο; Ἐπάρχει ἔστω καὶ μία τέτοια περίπτωση στὸν κόσμον ὁλόκληρο; Γιατὶ οἱ 4 Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες συνεχίζουν τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τὶς ὑπόλοιπες 10, οἱ ὁποῖες συμμετεῖχαν στὴν Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο τῆς Κρήτης, ἐὰν οἱ 10 Προκαθήμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν ποὺ συμμετεῖχαν εἶναι «αἰρετικοί»; Τόση ἢ παράνοια!!!**

Ἀνεξάρτητα ὁμως ἀπὸ τὴν παντελῶς ἀτυχῆ ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση στὸν *ιε΄* κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας²⁸ ἀπὸ τοὺς «ἀποτεριχισμένους», **ὑπάρχει τὸ σπουδαιότερο, ὑπάρχει τὸ πρόβλημα οὐσίας: Εἰσάγει ἡ Ἁγία**

27. Γιὰ τὴν ἐπικοινωνία μὲ ἑτεροδόξους, βλ. Ἄρχιμ. (καὶ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος) Ἰερώνυμος Κοτσώνης, Ἡ κανονικὴ ἀποψὶς περὶ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων (Intercommunio), ἐν Ἀθήναις 1957, 5 ἔπ. **Τὸ κανονικὸ πλαίσιο τῆς ἐπικοινωνίας μὲ ἑτεροδόξους** καταγράφεται καὶ ἀναλύεται εὐστοχα καὶ στὸ **ἔργο τοῦ Π. Παναγιωτάκου**, Σύστημα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἰσχὺν αὐτοῦ. Τὸ Ποινικὸν Δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας, Τόμος Γ΄, Ἐν Ἀθήναις 1962, 344-350.

28. Στὸ ἄρθρον τοῦ ὁ Κ. Κυριαζόπουλος, «**Διακοπὴ τοῦ Μνημοσύνου ἀπὸ κληρικούς καὶ ἢ διακοπὴ κοινωνίας ἀπὸ μοναχοὺς ἢ λαϊκοὺς, σὲ περίπτωσιν δημόσιας διακήρυξης αἰρέσεως ἀπὸ Ἐπίσκοπον, Προκαθήμενον ἢ Σύνοδον Ἐπισκόπων, στοιχειοθετεῖ τὸ ἐκκλησιαστικὸ ποινικὸ ἀδίκημα τοῦ σχίσματος**», δὲν ἐπιχειρεῖ καμιά οὐσιαστικὴ καὶ ἐπιτυχῆ ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση στὸν Κανόνα. Κυρίως δὲν ἀπαντᾷ στὸ βασικὸ ἐρώτημα, ἐὰν ὑπάρχει στὴν περίπτωσίν μας δημόσια διακήρυξη αἵρεσης, υἱοθετώντας τὴ λήψιν τοῦ ζητουμένου. Ἡ ἀδυναμία ἀπάντησιν στὸ ἐρώτημα ὀφείλεται προφανῶς στὸ ὅτι τὸ ἐρώτημα εἶναι θεολογικὸ καὶ ὄχι νομικόν. http://aktinesblogspot.gr/2016/10/blog-post_902html.

καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης μιὰ νέα Ἐκκλησιολογία ἀποκλίνουσα ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη δογματικὴ διδασκαλία²⁹;

Εἶναι σημαντικὴ ἡ ἐπισημάνση τοῦ **Αγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ**³⁰ στὸ συνοδικὸ Τόμο τῆς Συνόδου τοῦ 1351: «...ἕτερόν ἐστὶν ἢ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀντιλογία καὶ ἕτερον ἢ τῆς πίστεως ὁμολογία· καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ἀντιλογίας οὐκ ἀνάγκη περὶ τὰς λέξεις ἀκριβολογεῖσθαι τὸν ἀντιλέγοντα, ὡς καὶ μέγας φησὶ Βασίλειος, ἐπὶ δὲ τῆς ὁμολογίας ἀκρίβεια διὰ πάντων **τηρεῖται καὶ ζητεῖται...**». Λίγο παρακάτω ὁ ἴδιος συνοδικὸς Τόμος ἐπισημαίνει: «...οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν ὀνομάτων, κατὰ τὸν Θεολόγον ζυγομαχήσωμεν, κίνδυνον οὐδένα εἰδότες περὶ τὰς λέξεις, ἕως ἂν ὁ νοῦς ὑγιαίνειν δοκῇ... οὐ γὰρ ἐν ῥήμασιν ἡμῖν, ἀλλ' ἐν πράγμασιν ἡ ἀλήθεια **τε καὶ εὐσέβεια**, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον». **Ἀποδεικτέον λοιπὸν εἶναι**, ἐὰν τὰ κείμενα τῆς Συνόδου ἀκριβολογοῦν διὰ τῶν λέξεων δηλοῦντες τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων καὶ ἐὰν οἱ ὑπὲρ τῆς «εὐσεβείας» ἀντιλέγοντες ὄχι ἀπλᾶ μόνο δὲν ἀκριβολογοῦν, κάτι ποῦ θὰ ἦταν ἐπιτρεπτό, **ἀλλὰ λανθάνουν**.

3. Αἰρετικοὶ καὶ Ἑτερόδοξοι

Βασικὴ μομφὴ κατὰ τοῦ κειμένου ἀποτελεῖ ἡ ἐπισημάνση, ὅτι σ' αὐτὸ δὲν καταγγέλλονται οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποσχισθέντες ὡς αἰρετικοί. Εἶναι ὅμως γνωστὸ τὸ ἀνυπέροβλητο κριτήριον ποῦ θέτει ὁ στίχον κανόνας³¹ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου γιὰ τὸ χαρακτηρισμὸ κάποιου ὡς αἰρετικοῦ: «**Αἰρετικούς δὲ λέγομεν τοὺς τε πάλαι τῆς ἐκκλησίας ἀποκηρυχθέντας καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ὑφ' ἡμῶν ἀναθεματισθέντας**». **Ἡ ἐπίκληση, ἡ ἐφαρμογὴ καὶ κατὰ πολὺ περισσότερο ἡ κακοποίησις τῶν ἱερῶν κανόνων δὲν μπορεῖ νὰ γίνεταί κατὰ τὸ δοκοῦν**. Εἶναι προφανές ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς κάποιου ὡς

29. Ἡ πληρέστερη ἐκδοσις τῶν κειμένων τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου (Ἑλληνικά - Ἀγγλικά - Ρωσικά - Γαλλικά) ἔχει γίνεσθαι στή σειρά, Corpus Christianorum Conciliorum Oecumenicorum Generaliumque Decretorum, IV/3, Turnhout 2016 (Brepols). Στὴν παρούσα ἐργασία χρησιμοποιήθηκε καὶ ἡ ὑπὸ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Ἰ. Λότσου, Θεσσαλονίκη 2017 (ἐκδ. CEMES) γενομένη ἐκδοσις, ὅπου καὶ οἱ παραπομπές στίς σελίδες πρὸς διευκόλυνση τῶν ἀναγνωστῶν.

30. Ἰ. Καρμίρης, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τόμ. Ι, Ἐν Ἀθήναις 1952, 315.

31. Ρ. Π. Β', 181.

αίρετικού προϋποθέτει την επίσημη καταδίκη του από Οικουμενική Σύνοδο. Στην περίπτωση τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, παρὰ τὴν καταδίκη ἐπὶ μέρους δοξασιῶν τους ἀπὸ τοπικὲς Συνόδους³², δὲν ὑπάρχει μιὰ τέτοια γενικὴ ἐπίσημη καταδίκη. Τὸ γεγονός αὐτὸ φαίνεται νὰ προβληματίζει κάποιους στὴν Ἀνατολή μετὰ τὸ 1054, γιὰ τὸ λόγο δὲ αὐτὸ ὁ Βαλσαμών³³ ἐκφέρει τὴν προσωπικὴ γνώμη του: «Σημείωσαι ταῦτα, ἴσως ὠφελήσονται κατὰ τῶν λεγόντων, μὴ καλῶς ἡμᾶς ἀποσχισθῆναι ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς παλαιᾶς Ρώμης, πρὸ τοῦ καταδικασθῆναι τοὺς περὶ ταύτην ὡς κακόφρονας. Καὶ ὁ μὲν παρῶν κανὼν τοὺς διὰ δογματικὴν αἰτίαν οὐ κολάζει...». Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ Βαλσαμών τὸ 12ο αἰῶνα, λίγες μόνες δεκαετίες ἀπὸ τοὺς ἀμοιβαίους ἀναθεματισμοὺς τοῦ 1054, κάνει λόγο γιὰ **σχίσμα** μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, τὸ ὁποῖο ἀσφαλῶς καὶ ἀποδίδει σὲ δογματικούς λόγους, ἀνάγοντας τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ἰε' κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας (861) ὄχι σὲ μιὰ προσωπικὴ περίπτωση, ἀλλὰ στὴν περίπτωση **διάσπασης τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας μεταξὺ Ἐκκλησιῶν**. Αποφεύγει μάλιστα νὰ χαρακτηρίζει μάλιστα τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ὡς **αἰρετικούς**, ἀλλὰ τοὺς χαρακτηρίζει ἀπλᾶ ὡς «κακόφρονας», χωρὶς βεβαίως νὰ ἔχει τὴν πρόθεση νὰ παρίδει μεταξὺ τους διαφορῆς.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἀντικειμενικὸς ἐρευνητὴς πρέπει νὰ βάζει τὸ «δάκτυλον ἐπὶ τὸν τύπον τῶν ἡλῶν», δὲ θὰ πρέπει νὰ παραγνωρίζει καὶ νὰ παραθεωρεῖ τὰ συμβολικὰ ἐκεῖνα κείμενα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπου οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν μεταγενέστερα προελθόντες χαρακτηρίζονται –**ὄχι βεβαίως ἀπὸ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ἢ ὁποῖα οὐδόλως στὴν ἱστορικοκανονικὴ καὶ δογματικὴ παράδοση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μπορεῖ νὰ ὑποκατασταθεῖ ἀπὸ μιὰ τοπικὴ**– ὡς αἰρετικοὶ ἢ καταδικάζονται ὡς αἰρετικὲς συγκεκριμένους δοξασίες τους. Ἰδιαίτερα καὶ περισσότερο ἐνδιαφέρων εἶναι ὅμως ὁ περαιτέρω προσδιορισμὸς τῆς σχέσης τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μὲ ἐκείνους πού ἢ ἰδία χαρακτήρισε, ἔστω καὶ σὲ τοπικὲς συνόδους ἢ σὲ ἄλλα κείμενα, ὡς αἰρετικούς. Ἐνδεικτικά:

- Ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικός, στὴν ἐγκύκλιο ἐπιστολὴ του «τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς καὶ τῶν νήσων εὐρισκομένοις ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς», κυρίως

32. Μεταξὺ αὐτῶν ἢ ἐπὶ Ἰ. Φωτίου Σύνοδος (879/80) ἢ ἀπογορεύσουσα οἰαδήποτε προσθήκη στὸ Σύμβολο τῆς πίστεως καὶ αἱ Σύνοδοι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἡσυχαστικῆς ἔριδας (1341, 1347, 1351) περὶ διακρίσεως οὐσίας καὶ ἀκτίστων ἐνεργειῶν στὸ Θεὸ πού ἀποδοκιμάζουν τὴν περὶ κτιστῆς χάριτος διδασκαλία.

33. Ρ. Π. Β', 695.

ένεκα τῆς κακοδοξίας τοῦ Filioque χαρακτηρίζει τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ὡς αἰρετικούς. «Οὐκοῦν ὡς αἰρετικούς αὐτοὺς ἀπεστράφημεν, καὶ διὰ τοῦτο αὐτῶν ἐχωρίσθημεν»³⁴. Παραπέμποντας μάλιστα στὸ Νομοκάνονα τοῦ Ἰ. Φωτίου³⁵, σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὸν Ἁγ. Θεόδωρο τὸ Στουδίτη³⁶, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι ὀφείλουμε νὰ χαρακτηρίζουμε ὑποχρεωτικὰ ὡς αἰρετικούς, «τοὺς μὴ εἰς τὸ ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος βαπτισθέντας καὶ βαπτίζοντας» ἐπισημαίνει, «αἰρετικὸς ἐστὶ καὶ τοῖς κατὰ τῶν αἰρετικῶν νόμοις ὑπόκειται ὁ καὶ μικρὸν γοῦν τι παρεκκλίνων τῆς ὀρθῆς πίστεως». Ἡ θέση αὐτὴ δὲν ἐμποδίζει ὅμως τὸν Μάρκο τὸν Εὐγενικό νὰ ὀνομάζει τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ὡς Ἐκκλησία: «Ἐπεὶ οὖν πρὸ χρόνων πολλῶν ἀπεσχίσθη τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ρώμης φάμεν, τὸ περιώνυμον ἄθροισμα ἐκ τῆς τῶν ἐτέρων τεσσάρων ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν κοινωνίας³⁷...». Τὸ γεγονός ὅτι οἱ Λατίνοι χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸ Μάρκο τὸν Εὐγενικό ὡς αἰρετικοί, δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ τοὺς κάνει ἀποδεκτοὺς προσερχομένους στὴν Ὁρθοδοξία μόνο διὰ κρίσεως Μύρου, **παραλειπομένου τοῦ Βαπτίσματος**, παραπέμποντας στὸν 7ο κανόνα τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐφαρμόζοντας αὐτὸν ἀναλογικὰ³⁸. Ἀναιρεῖται ὅμως μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς συνόδου στὴ Φερράρα-Φλωρεντία ἢ ὀνομασία τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀδελφῆς Ἐκκλησίας³⁹; **Δὲν παρέμειναν οἱ ἴδιες διαφορές;**

- Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος τοῦ 1638 χαρακτηρίζει τὴν «καλβινοφρονοῦσαν» Ὁμολογία τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως⁴⁰ ὡς αἰρετική: «εἰ γὰρ καὶ τι ἐν τούτοις ἐπιπολαίως ἔοικες εὐσεβές, **ἀλλὰ ἐνδοθεν ἐξ ἀπροόπτου ἀναφύεται αἵρεσις**». Πολλαπῶς στὸ κείμενο αὐτὸ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία χαρακτηρίζεται ὡς ἡ Ἀνατολική⁴¹, ὑποδηλώνοντας τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς Δυτικῆς.

- Ἡ ἐγκύκλιος συνοδικὴ ἐπιστολή, ὑπογεγραμμένη μετὰξὺ ἄλλων ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου ΣΤ΄ καὶ Ἱεροσολύμων

34. Ἰ. Καρμίρης, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Τόμ. 1, Αθήναι 1952, 357-358.

35. Ρ. Π. Α΄, 261. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 358.

36. Ρ. Γ. 99, 1052D.

37. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ.,

38. Ρ. Π. Β΄, 187-188.

39. Βλ. Γρ. Λαρεντζάκης, Ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός καὶ ἡ ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, Κατερίνη 1999, 59. Τοῦ Ἰδίου, Τὸ καθήκον τῆς Ὁρθοδοξίας γιὰ καταλλαγὴ καὶ ἐνότητα. Ἐξελίξεις καὶ προοπτικὲς τοῦ οἰκουμενικοῦ διαλόγου, Θεσσαλονίκη 2014, 31-32.

40. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., τόμ. 2, 575.

41. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 572, 575.

Άθανασίου (1836), έναντιούμενη στις προτεσταντικές προσηλυτιστικές πρακτικές, ἀφοῦ χαρακτηρίσει τὸ Λούθηρο, τὸν Καλβίνο καὶ τὸ Σβίγγλιο ὡς αἰρετικούς ἀποφαίνεται⁴²: «Οἱ σημερινοὶ αἰρετικοί, ὁμόφρονες ὄντες ὅπαδοὶ καὶ ζηλωταὶ κατὰ πάντα τούτων **τῶν εἰρημένων αἰρεσιάρχων**, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα φέρουσιν, ὀνομαζόμενοι Λουθηροκαλβίνοι...». Στὸ κείμενο αὐτὸ γίνεται παρὰ ταῦτα λόγος περὶ τῆς (Ὁρθοδόξου) Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ περὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας⁴³.

• Ἡ Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὸν Πάπαν Πιον Θ' (1848) χαρακτηρίζει τὸν Παπισμὸ ὡς αἵρεση καὶ τὸν ἐξομοιώνει (**καθ' ὑπερβολὴν καὶ οὐχὶ κατ' ἀναλογίαν βεβαίως**) μὲ τὸν Ἀρειανισμό: «Τούτων τῶν πλατυνθεισῶν, κρίμασιν οἷς οἶδεν Κύριος, ἐπὶ μέγα μέρος τῆς οἰκουμένης αἰρέσεων, ἦν ποτε ὁ Ἀρειανισμός, ἔστι δὲ τὴν σήμερον καὶ ὁ Παπισμός»⁴⁴. Ἐν τούτοις **σὲ πολλὰ σημεία τῆς Ἐγκυκλίου, ὡς θὰ δειχθεῖ κατωτέρω, ὁ οὕτω ὀνομαζόμενος καὶ ἐπικρινόμενος Παπισμὸς καλεῖται Ἐκκλησία!**

• Τὸ Συνέδριο τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀντιπροσώπων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὴ Μόσχα (1948) ἐπισημαίνει: «...ἡ οὐσία τοῦ Παπισμοῦ εὐρίσκει τὴν ἔκφρασιν αὐτῆς εἰς τὸ ὅτι ἡ γνησία καθολικὴ Ὁρθοδοξία διαφθείρεται διὰ τῆς ἐπεισαγωγῆς τοιούτων **καινοφανῶν δογμάτων**... Ἡ ὅλη ἱστορία τοῦ Παπισμοῦ καταγγέλλει ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου τοῦ Θεοῦ **τὴν διαφθορὰν** τῆς καινοδιαθηκικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ⁴⁵...». Παρὰ τὴν εἰσαχθεῖσα στὴ Δύση διαφθορὰ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, γίνεται λόγος, ὅπως θὰ δειχθεῖ κατωτέρω, γιὰ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία.

Ἐνῶ λοιπὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἶναι σαφές, ὅτι μέχρι τὸ 19ο αἰῶνα οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ χαρακτηρίζονται ἀπὸ a priori περιορισμένης ἐμβέλειας καὶ κύρους τοπικῆς συνόδου ἢ συμβολικὰ κείμενα ὡς αἵρεση –εἶναι χαρακτηριστικό, ὅτι καὶ τὸ κείμενο τοῦ Συνεδρίου τῆς Μόσχας, παρότι μιᾶ γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ «καινοφανῶν δογμάτων» ἐκ μέρους των, **ἀποφεύγει τὸν χαρακτηρισμὸν τους ὡς αἰρετικῶν**– ἤδη μὲ τὴν ἔναρξιν διὰ τῆς ἀποστολῆς τῶν Ἐγκυκλίων τῶν ἐτῶν 1902-1904 καὶ τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ ἔτους 1920 ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, γιὰ τὴν ἄρση τῆς ἀμοιβαίας δυσπιστίας καὶ τὴν παύση προσηλυτιστικῶν προσπαθειῶν⁴⁶, μετὰ τὴν ἄρση

42. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 881.

43. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 875, 876, 882, 884, 887, 891.

44. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 906.

45. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 949.

46. Ε. Βαρελλά, Ἱστορία τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως, Θεσσαλονίκη, 321-334.

τῶν ἀναθέματος (1965) πού εἶχε ἐπιβληθεῖ ἀπό τόν Οἰκουμενικό θρόνο (1054) καί ὡς ἐκ τούτου, τοῦ μόνου κανονικῶς ἀρμοδίου νά τὸ ἄρει – σημειωτέον δὲ ὅτι τόσο ἡ ἐπιβολή, ὅσο καὶ ἡ ἄρση τοῦ ἀναθέματος ἔγιναν κατόπιν πανορθόδοξως δεκτές, **μετὰ καὶ τὴν ἀπόφαση τῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων⁴⁷ γιὰ τὴν ἔναρξη τῶν θεολογικῶν διαλόγων**, κατόπιν πανορθόδοξου ἀποφάσεως, οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως δὲ χαρακτηρίζονται ὡς αἰρετικοί, ἀλλὰ ὡς ἑτερόδοξοι. **Σημαίνει κάτι αὐτὸ καὶ τὶ ἀκριβῶς;**

Ἡ ἄρση τῶν ἀναθεμάτων πού εἶχαν ἐπιβληθεῖ τὸ 1054 κατὰ τὸ ἔτος 1965 –παρότι εἶναι ἱστορικὰ βέβαιο, ὅτι ἡ διακοπὴ κοινωνίας μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως δὲν ἔγινε ἄμεσα τὸν 11ο αἰῶνα⁴⁸, ἀλλὰ καταλυτικὸ ρόλο σ’ αὐτὴ ἔπαιξαν οἱ Σταυροφορίες– συνετέλεσε στὴν περαιτέρω ἀναζωπύρωση τῆς ἐπιθυμίας γιὰ προσέγγιση. Ὁ Βλ. Φειδᾶς ἐπισημαίνει, ὅτι μὲ τὴν ἄρση τῶν ἀναθεμάτων (1965) ἤρθη τὸ κανονικὸ πλαίσιο τῆς καταδίκης καὶ **ὅτι τὸ ὀριστικὸ σχίσμα μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως μετεβλήθη σὲ μιὰ κατάσταση ἀκοινωνησίας, ἕως ὅτου λυθοῦν καὶ οἱ ὑπάρχουσες δογματικὲς διαφορῆς⁴⁹**. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἄρση τῶν ἀναθεμάτων δὲν ἦρε καὶ δὲν μπορούσε ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν δογματικῶν διαφορῶν νά ὀδηγήσει στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία, ἦταν πέρα ἀπὸ τὴν κανονικὴ τῆς σημασία κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον πράξη μὲ σημασία περισσότερο ψυχολογικὴ διευκολύνουσα τὴν πορεία πρὸς τὴν ἐνότητα διὰ τοῦ διαλόγου, **χωρὶς νὰ τὴν ἀποκαθιστᾷ, ἐξ αἰτίας τῶν ὑπαρχουσῶν διαφορῶν**. Ὀφείλει νά κατανοηθεῖ «...ὡς ἔκφρασις ἀμοιβαίας εἰλικρινοῦς θελήσεως πρὸς καταλλαγὴν καὶ ὡς πρόσκλησις πρὸς ἐπιδίωξιν, ἐν πνεύματι ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης, ἐκτιμήσεως καὶ ἀγάπης, τοῦ διαλόγου..., ἵνα ἐπαναβιώσωσιν... τὴν πλήρη κοινωνία τῆς πίστεως, τῆς ἀδελφικῆς ὁμονοίας καὶ τῆς

47. Γιὰ τὴν ἀπόφαση ἔναρξης διαλόγου μὲ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία στὴ Β' Πανορθόδοξη Διάσκεψη τῆς Ρόδου (1963), Βλ. Γρ. Λαρεντζάκης, Τὸ καθῆκον τῆς Ὀρθοδοξίας γιὰ καταλλαγὴ καὶ ἐνότητα 269-270.

48. Γρ. Λαρεντζάκης, ὅπ. παρ., 231-235.

49. VI. Phidas Anathème et schisme. Conséquences ecclésiologique de la levée des anathèmes, Koinonia. Premier Colloque ecclésiologique entre théologiens orthodoxes et catholiques (organisé par la Fondation Pro Oriente), Paris 1975, 85-86: «Par cette levée des anathèmes, ce qui avait été jugé canoniquement a été comme annulé et le schisme définitif entre l' Orient et l' Occident est devenu une situation schismatique attendant, par la levée des différences touchant le dogme, l' ordre canonique et la vie liturgique, le rétablissement de l'unité de la Église dans la foi droite, dans la vie eucharistique et dans la charité».

μυστηριακῆς ζωῆς, ἥτις ὑφίστατο μεταξὺ αὐτῶν διαρκούσης τῆς πρώτης χιλιετηρίδος τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας»⁵⁰.

Κατὰ συνέπεια ἡ χρήση τοῦ ὄρου ἑτερόδοξος ἀντὶ τοῦ αίρετικὸς δὲν σημαίνει τὴν ἄρση ἢ τὴν παραθεώρηση τῶν δογματικῶν διαφορῶν. Αὐτὴ ἡ διαπίστωση εἶναι σημαντικὴ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοεῖται.

Ἄλλωστε στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Γραμματεία οἱ ὄροι αίρετικὸς καὶ ἑτερόδοξος χρησιμοποιοῦνται ἀδιακρίτως. Ἐνδεικτικὰ –ἐλάχιστα– παραδείγματα:

- Ἐκ τοῦ **Μ. Ἀθανασίου**⁵¹:

«...προσποιοῦνται περὶ πίστεως γράφειν... ἵνα ὡς περὶ πίστεως ὀρίζοντες δόξωσιν... φεύγειν τὸ τῆς ἑτεροδοξίας ἔγκλημα...».

- Ἐκ τοῦ **Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ**⁵²:

«Αἱ διαφωνίαι, αἱ διαμάχαι καὶ ἑτεροδοξίαι, τῶν ἐκάστης αίρέσεως ἀνασκευαζόντων καὶ ἀνασκευαζομένων μέρη, καὶ πᾶσι ὀρμητήρια πολέμων γεγόνασιν αἱ τῶν **αἵρεσιμαχῶν** οἰκίαι».

- Ἐκ τοῦ **Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου**⁵³:

«Οὐ διδασκάλου φωνῆ κέχρηται, ἀλλ' οἰκέτου σχεδόν, ἵνα διδάξῃ τὸν μαθητὴν ταπεινοφρονεῖν «ἵνα παραγγείλης τισιν μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν». Οὐ τίθησιν αὐτοὺς ὀνομασί, ἵνα μὴ ἀναισχυντοτέρους ποιήσῃ».

- Ἐκ τοῦ **Εὐσεβίου**⁵⁴:

«...καὶ τοῦ Παύλου τὴν διάστροφον ἑτεροδοξίαν, ἐλέγχους τε καὶ ἐρωτήσεις ἅς πρὸς αὐτὸν ἀνακενινήκασιν...».

- Ἐκ τοῦ **Εὐσεβίου**⁵⁵:

«...ἀνεκινοῦντο σύνοδον, τῶν μὲν ἀμφὶ τὸν **Σαμοσατέα** τὰ τῆς ἑτεροδοξίας ἐπικρύπτειν ἔτι καὶ παρακαλύπτεσθαι πειρωμένων, τῶν δὲ ἀπογυμνοῦν καὶ εἰς φανεράν ἄγειν **τὴν αίρεσιν** καὶ τὴν εἰς Χριστὸν βλασφημίαν αὐτοῦ διὰ σπουδῆς ποιουμένων...».

Ἐνῶ λοιπὸν στὴν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία οἱ ὄροι ἑτερόδοξος καὶ αίρετικὸς ὑποδηλώνουν τὴ διαφοροποίηση στὴ πίστη καὶ ἐναλλάσσονται χωρὶς διαφορὰ, σήμερα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πρὸς τοὺς ἐκτὸς αὐτῆς, μὲ τοὺς ὁποίους εὐρίσκεται σὲ διάλογο, μέσα σὲ ἓνα περιβάλλον καὶ κλίμα

50. Τόμος Ἀγάπης, Βατικανό-Φανάρι (1958-1970), Ρώμη-Κωνσταντινούπολη 1971, 283.

51. PG 25, 552 (Ἐπιστολὴ Ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς ἐπισκόπους Αἰγύπτου καὶ Λιβύης κατὰ Ἀρειανῶν).

52. PG 96, 472B.

53. PG 62, 509 (Ἐπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν πρώτην, Ὁμιλία Β΄).

54. Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Βιβλ. 30, SC 41 (1955) 214.

55. Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Βιβλ. 7, 2, SC 41 (1955) 212-214.

καταλλαγής και αγάπης, έχοντας συνείδηση όχι μόνο των διαφορών, αλλά και της κοινής πίστεως σε θεμελιώδη θέματα που μᾶς συνδέει, αλλά και προσδοκώντας στην κοινωνία **στη Θεία Εὐχαριστία** με την υπέρβαση των διαφορών, χρησιμοποιεῖ τὸν προσδιορισμὸ ἑτερόδοξος ὡς περισσότερο κατάλληλο, γιὰ νὰ ἀποδώσει τὴ στάση της, ἀλλὰ και τὸν τρόπο που θεωρεῖ τὴ σχέση της με συγκεκριμένες χριστιανικὲς ὁμολογίες, στις ὁποῖες διαβλέπει και διαπιστώνει τὴν προϋπαρξὴ θεμελιωδῶν προϋποθέσεων προσέγγισης. Ἐνῶ ὁ γενικῶς χρησιμοποιούμενος ὅρος αἰρετικὸς σηματοδοτεῖ ἐννοιολογικὰ τὴν ἔκπτωση, τὴν ἀποκοπὴ και τὴν ἄρνηση ἀπὸ τὴν καθολικότητα τῆς ζωῆς και τῆς ἐμπειρίας τῆς ἀληθείας και ἐξ αἰτίας αὐτοῦ εἶναι ὅρος γενικὸς ἱστορικὰ ἄρνητικὰ φορτισμένος, χρησιμοποιούμενος ἀδιάκριτα γιὰ ὅλους τοὺς ἀποκοπέντας και ἐκτὸς τῆς κανονικῆς Ἐκκλησίας εὐρισκομένους, ὁ ὅρος ἑτερόδοξος, ἀφ' ἑνὸς μὲν διαφοροποιεῖ τὸν Ὁρθόδοξο ἀπὸ τὸν «ἄλλως δοκοῦντα» ὡς πρὸς τὴν πίστη, ἀφ' ἑτέρου ὁμως ὑποδηλώνει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μιὰ οὐδέτερη στάση και ἀξιολόγηση ἀπέναντι στις ὑπάρχουσες διαφορές, οἱ ὁποῖες ὀφείλουν νὰ ἀποτελέσουν τὸ ἀντικείμενο τοῦ διαλόγου σὴν πορεία ἀναζήτησης τῆς σύγκλισης. Ὁ σύγχρονος διάλογος με τοὺς Ρωμαιοκαθολικούς, ἀλλὰ και ὁ διάλογος με ὁποιαδήποτε ἄλλη χριστιανικὴ ὁμολογία, μετὰ ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες ἀλλοτρίωσης και ἀποξένωσης γίνεται «ἐπὶ ἴσοις ὅροις» και αὐτὸ a priori προϋποθέτει γιὰ τὴν ἑναρξὴ του και τὴ διεξαγωγὴ του σεβασμὸ σὴν διαφορετικὴ ἄποψη, (χωρὶς αὐτὴ ἀσφαλῶς νὰ σημαίνει, ὅτι υἱοθετεῖται ἀπὸ τοὺς Ὁρθοδόξους) και πρωτίστως θεώρηση τῶν διαφορετικῶν ἀπόψεων ὑπὸ τὸ φῶς ἑνὸς ἀντικειμενικοῦ κριτηρίου που δὲν εἶναι ἄλλο και δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ κοινὴ παράδοση τῆς κοινῆς μας πορείας κατὰ τὴν πρώτη χιλιετία, **κάτι που ἀποκλείει τὴ σχετικοποίησιν τῆς ἀλήθειας.** Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ οἱ ὅροι αἰρετικὸς και ἑτερόδοξοι δὲν ταυτίζονται ὡς πρὸς περιεχόμενο ἀπόλυτα μεταξύ τους και σήμερα χρησιμοποιοῦνται κατὰ κυριολεξίαν σὴν ἐννοιολογικὴ τους σημασία. Ἐνῶ ὁ ὅρος αἰρετικὸς εἶναι προσβλητικὸς, ἀν ὄχι ὑβριστικὸς και ἀνακαλεῖ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ μνήμη **ἀδιάκριτα ὅλες ἐκεῖνες τὶς ομάδες που ἀπέρριπταν και πολεμοῦσαν θεμελιώδεις τὶς δογματικὲς διδασκαλίες τῆς Ἐκκλησίας,** ἀλλὰ και τὴν ἴδια τὴν ὑπόστασιν της, ὁ ὅρος ἑτερόδοξος προσδιορίζει χριστιανικὲς ὁμολογίες, στις ὁποῖες συντρέχουν οἱ βασικὲς προϋποθέσεις τοῦ διαλόγου, ὡστε ἡ προσδοκία τῆς σύγκλισης νὰ μὴν εἶναι ἐκ προοιμίου ἀνέφικτη.

Ὡς ἐκ τούτου στήν ἔνσταση τῶν «νεοομολογητῶν», ὅτι οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ θὰ ἔπρεπε νὰ καλοῦνται αἰρετικοί, ἢ ἀπάντηση εἶναι σαφῆς καὶ κατηγορηματική, ὅτι αὐτὸ δὲ συμβαίνει, τόσο γιατί δὲν ἔχουν καταδικαστεῖ ἀπὸ μιὰ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ὅσο καὶ γιατί στήν ἐποχὴ τοῦ διαλόγου ὁ ὅρος ἑτερόδοξος, **ὁ δηλῶν σαφέστατα ἐπίσης τὴν ὁμολογιακὴ διαφοροποίηση**, κρίνεται ὡς ὁ κατάλληλος γιὰ τοὺς λόγους πὺ ἀνωτέρω ἐξετέθησαν. Γιατί ἄλλωστε ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικός δὲν ὀνόμαζε τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς πρὶν τὴν ἀποτυχία τοῦ διαλόγου στὴ σύνοδο Φερράρας – Φλωρεντίας αἰρετικούς; Γιατί ἡ Β΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος δὲν εἶπε ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ὁμοούσιο μὲ τὸν Πατέρα⁵⁶; Ἐννοοῦσε κάτι ἄλλο; **Ὁχι, βέβαια.**

Στὸ ἐρώτημα, ποῖο εἶναι σήμερα τὸ κριτήριον γιὰ νὰ προσδιορίσουμε κάποιον ὡς αἰρετικὸ ἢ ὡς ἑτερόδοξο, μιὰ ἀπάντηση εὐρίσκεται καὶ στὰ κείμενα τοῦ Μητροπολίτη Βολοκολάμσκ κ. Ἰλαρίωνα⁵⁷, ὁ ὁποῖος ἐπισημαίνει: «Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία ἡ στάση ἀπέναντι στοὺς αἰρετικούς ἦταν πολὺ αὐστηρή. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες ἀπαγόρευαν ὄχι μόνο τὴ συμμετοχὴ στὴν εὐχαριστία, ἀλλὰ καὶ τὴ συμπροσευχὴ μὲ αἰρετικούς. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει κάποιος νὰ ξεχνᾷ, ὅτι οἱ αἱρέσεις τῶν πρώτων αἰώνων, ὅπως ὁ Ἀρειανισμὸς, ὁ Σαβελλιανισμὸς καὶ ὁ Μονοφυσιτισμὸς ἀρνοῦνταν τὶς συμφυεῖς βάσεις τῆς χριστιανικῆς πίστεως – τὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁμοτιμία τῶν προσώπων τῆς ἀγίας Τριάδος, τὴν πληρότητα τῆς θείας καὶ ἀνθρώπινης φύσης στὸ Χριστό. Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πεῖ κάποιος γιὰ τὶς σύγχρονες χριστιανικὲς ὁμολογίες, γιατί ἀποδέχονται τὰ θεμελιώδη δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανισμὸς θὰ πρέπει νὰ εἶναι κατὰ συνέπεια σὲ θέση, νὰ διακρίνει μεταξὺ αἰρετικῶν καὶ ἑτεροδόξων. Ὁ Ἅγιος Φιλάρετος τῆς Μόσχας θεωροῦσε, ὅτι εἶναι «ἄσπλαχνο καὶ ὄχι ὀρθό, τὸν παπισμὸ (δηλ. τὸν Καθολικισμὸ) νὰ τὸν τοποθετεῖ κανεὶς στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὲ τὸν Ἀρειανισμὸ». Κατὰ πολὺ λιγότερο εἶναι ὀρθὸ νὰ ἐφαρμόζει κανεὶς στοὺς σύγχρονους ἑτεροδόξους, αὐτὸ πὺ εἶπαν οἱ Πατέρες τῆς ἐποχῆς τῶν μεγάλων Συνόδων γιὰ τὸν ἀποκλεισμὸ τῶν αἰρετικῶν καὶ τὸ ἀνεπίτρεπτο τῆς κοινωνίας μὲ αὐτούς».

56. Μητρ. Μεσσηνίας Χρυσόστομος (Σαββᾶτος), Ἡ Ἅγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔκφρασις τῆς συνοδικῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 2017, 139-140.

57. Hilarion Alfejev, Geheimnis des Glaubens. Einführung in die orthodoxe dogmatische Theologie (Übers. von H. - J. Röhring), Freiburg/Schweiz 2003, 142-146.

Ἡ παραπάνω ἄποψη τοῦ Μητροπολίτη Ἰλαρίωνα εἶναι κατὰ βάση σωστή. Οἱ σύγχρονοι ἑτερόδοξοι εἶναι χριστιανοὶ ἑτέρας δόξης καὶ δὲν ἐξομοιώνονται μὲ ἀρχαίους αἰρετικούς, γιατί ἀποδέχονται τὴ θεότητα τῶν τριαδικῶν προσώπων καὶ τὴν πληρότητα καὶ τελειότητα τῆς θεότητας καὶ τῆς ἀνθρωπότητας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ (Τὸ κατὰ πόσο βεβαίως αὐτὸ ἐπιτρέπει τὴν κοινωνία τῶν Ὁρθοδόξων μὲ αὐτοὺς καὶ κυρίως σὲ ποῖο βαθμὸ τὴν ἐπιτρέπει, αὐτὸ εἶναι ἓνα θέμα ποῦ θὰ πρέπει νὰ διευκρινιστεῖ, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ γίνεται γενικῶς ἀορίστως λόγος γιὰ τὴν δυνατότητα κοινωνίας μὲ ἑτεροδόξους, ἰδίως ὅπως τὴν ἐννοεῖ **σήμερα τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας**, ὅπως θὰ καταδειχθεῖ κατωτέρω). Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ ἐντυπωσιάζει καὶ πραγματικὰ ἐκπλήσσει εἶναι, ὅτι αὐτὲς οἱ ἀπόψεις τοῦ Μητροπολίτη Ἰλαρίωνα ὑπάρχουν στὴ **γερμανικὴ μετάφραση** τοῦ ἔργου του τὸ «**Μυστήριον τῆς Πίστεως**», στὸ τελευταῖο ὑποκεφάλαιον, μὲ τίτλο: «Ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ Ἐκκλησίες», τοῦ ἐβδόμου κεφαλαίου, μὲ τίτλο: «Ἐκκλησία». **Τὸ ὑποκεφάλαιον αὐτὸ ἐλλεῖπει ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο κεφάλαιον τῆς ἑλληνικῆς μετάφρασης⁵⁸ τοῦ ἴδιου ἔργου.** Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι τὸ ὑποκεφάλαιον αὐτὸ λείπει καὶ ἀπὸ τὴν πρωτότυπὴν στὴ ρωσικὴ γλῶσσα (ἀνα)τύπωση τοῦ ἔργου⁵⁹ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος 2017. Εὐλόγα διερωτᾶται κανεὶς: **Ποῦ ὀφείλεται αὐτὴ ἡ παράλειψη;** Ἄλλα λέμε στοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς καὶ ἄλλα λέμε στοὺς Ὁρθοδόξους; Ὁ καθένας μπορεῖ νὰ ἐξάγει τὰ συμπεράσματά του καὶ δὲ χρειάζονται σχόλια. **Μόνον λύπη προκαλεῖ ἡ διαπίστωση αὐτή.**

Ὁ Μητροπολίτης Ἰλαρίων ἀντικρούει στὸ ἔργο του τὶς ἀπόψεις τοῦ ἀρχιεπισκόπου (τότε) Ἰουστίνου Πόποβιτς⁶⁰, ὅτι ὁ οἰκουμενισμὸς εἶναι ἓνας γενικὸς χαρακτηρισμὸς ποῦ περιλαμβάνει ψευδοχριστιανικὲς κοινότητες τῆς ψευδοχριστιανικῆς δυτικῆς Εὐρώπης, μὲ ἀποκορύφωμα τὸν Παπισμὸ ποῦ εἶναι ἡ αἵρεση τῶν αἱρέσεων. Ἀντιτίθεται ἐπίσης στὴ ἄποψη τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀβερκίου⁶¹ (Tauscher), ρώσου ἐπισκόπου τῆς Διασπορᾶς, (1906-1976), ὅτι ἀπὸ τὴν ἐνότητα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐξέπεσαν μόνον οἱ ἑτερόδοξοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποῦ ὀνομάζονται μέσα στὴν πλάνη τους Ὁρθόδοξοι, ἐννοώντας τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας («Ὅλα αὐτὰ

58. Hilarion Alfejev, Τὸ Μυστήριον τῆς Πίστεως, (ἑλλ. μετ. Αγγ. Πελωριάδου), Αθήνα 2011.

59. Митрополитъ Иларіонъ (Алфеевъ), Таинство Вѣры, (11-е Издание), Москва 2017.

60. Αρχιμ. Ἰουστίνος Πόποβιτς, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ Οἰκουμενισμὸς, Θεσσαλονίκη 1974, 224.

61. Erzbischof Averkij (Tauschev), Modernität im Lichte des Wortes Gottes. Predigten und Reden, Jordanville 1976, Bd. 4, 371-374, στίχοι: Hilarion Alfejev, Geheimnis des Glaubens, 144 (ὑποσ. 230).

βεβαίως ἐγράφησαν ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀβέρκιο ἀσφαλῶς πρὶν τὴν ἔνταξη τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας τῆς Διασπορᾶς στὴ δικαιοδοσία τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας). Ὁ Μητροπολίτης Ἰλαρίων ἐνισχύει τὴν ἀντίθεσή του στὶς παραπάνω θεωρήσεις μὲ ἀναγωγή στὶς σχετικὲς ἀπόψεις τοῦ Bulgakov, τοῦ Florovskij, τοῦ Schmemmann, τοῦ Meyendorff, τοῦ Antony Bloom, ἐνῶ τονίζει τὴν ἀποψη τοῦ **Ἀγ. Φιλαρέτου Μόσχας**⁶² (19ος αἰών): *«Καμιὰ Ἐκκλησία πὺ πιστεύει ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Χριστός, δὲ θὰ εἶχα τὸ θράσος νὰ τὴ χαρακτηρίσω ὡς ψευδῆ»*. Ἐπισημαίνει, ὅτι πολλὲς φορὲς τὰ σχίσματα δημιουργήθηκαν ἀπὸ πολιτικὰ αἷτια καὶ ὄχι θεολογικά. Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου οἱ πολιτικοὶ παράγοντες ὑπεχώρησαν στὴν ἄσκηση ἐπιρροῆς, παρέμεινε ὅμως μόνο ἡ ἔχθρα μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Μητροπολίτης Ἰλαρίων δὲν ἀποδέχεται τὴν ἀποκλειστικότητα τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴ σωτηρία⁶³. Ἀναγόμενος ὀρθῶς σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ σχετικὰ πατερικὰ κείμενα, στὴ φράση τοῦ Ἱ. Αὐγουστίνου⁶⁴, *«κάποιοι πὺ στὴ γῆ θεωροῦσαν ὅτι εἶναι ξένοι μὲ τὴν Ἐκκλησία, θὰ ἀνακαλύψουν τὴν ἡμέρα τῆς Β΄ Παρουσίας ὅτι ἀνῆκαν σ' αὐτὴν· ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι δυστυχῶς θεωροῦσαν ὅτι εἶναι μέλη της, θὰ διαπιστώσουν ὅτι ὑπῆρξαν ξένοι μὲ αὐτὴ»*, ἐπισημαίνει ὅτι μόνο ὁ Θεὸς ξέρει πὺ εἶναι τὰ ὄριά της. Τὸ νὰ θεωρεῖ κάποιος ὅτι ἔξω ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν ὑπάρχει χάρις Θεοῦ, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἐπιχειρεῖ νὰ βάλει φραγμὸ στὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μητροπολίτης Ἰλαρίων καταλήγει: **Ἡ ἀφοσίωση στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ μιὰ ἄμετρη θριαμβολογία, ὥστε οἱ ὑπόλοιπες χριστιανικὲς Ἐκκλησίες νὰ θεωροῦνται καρπὸς τῆς ἀνθρώπινης πονηρίας πὺ ὀδηγεῖ στὴν ἀπώλεια τὸ 99% τοῦ ἀνθρωπίνου πληθυσμοῦ**⁶⁵.

Παρὰ ταῦτα ὅμως, κάποιοι ἄλλοι θεωροῦν, ὅτι θὰ εἶναι μόνοι τους στὸν Παράδεισο, παρότι ὁ Ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς⁶⁶ στὰ σχόλιά του στὸ Περὶ

62. Hilarion Alfejev, Das Mysterium des Glaubens, ὅπ. παρ., 145, ὑποσ. 233 (Hilarion (Troizkij), Kein Christentum ohne Kirche, Montréal 1986, 91).

63. Hilarion Alfejev, ὅπ. παρ., 146: «Der Gott orthodoxe Christ darf auch nicht vergessen, daß einzig und allein Gott weiß, wo die Grenzen der Kirche sind».

64. Ἡ παραπομπὴ εἶναι εἰλημμένη ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Antony Bloom, Συζητήσεις γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν Ἐκκλησία, Moskau 1991, 268.

65. Hilarion Alfejev, ὅπ. παρ., 146: «Deshalb darf die Ergebenheit gegenüber der Orthodoxie, die Treue zu ihren Dogmen nicht in einem masslosen Triumphalismus verwandeln...».

66. PG 4, 137D. Μητρ. Περγάμου Ἰωάννης Ζηζιούλας, «Ἡ Ἐκκλησία ὡς Κοινωνία», Καθ' ὁδὸν 10 (1995) 51.

τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας ἔργο τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ὑπερβαίνοντας τὴ σκιά τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Καινῆς ἐπισημαίνει: «ἀλήθεια δὲ ἡ τῶν μελλόντων κατάστασις». Εἶναι αὐτή, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Ἀπόστολος Παῦλος θεωρεῖ ὅτι «βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι». (Α΄ Κορ. 13, 12). Ἐμεῖς μᾶλλον δὲ βλέπουμε τίποτα! Εἶναι βεβαίως «δικαίωμα» τους νὰ ἀκολουθοῦν τὶς θεωρήσεις τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ Καρθαγένης καὶ μάλιστα σὲ ὅλες τῆς τὶς πτυχές. Ἀδυνατοῦν ὁμως νὰ καταδείξουν, ὅτι ἡ ἀντίληψή τους αὐτὴ ἔχει ἔρεισμα στὴ Βίβλο καὶ τὴν Πατερικὴ Θεολογία (Ἀνεφέρθη ἤδη ἓνα χωρίο ἀπὸ τὸν Ἰ. Αὐγουστῖνο. Στὴ συνέχεια θὰ παρατεθοῦν καὶ ἄλλα).

4. Τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας καὶ οἱ Ἐτεροδόξοι στὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης

Τὸ 2000 τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας ἐνέκρινε καὶ ἐξέδωσε κείμενο⁶⁷ μὲ τίτλο: «Οἱ βασικὲς ἀρχὲς ἀντιμετώπισης τῶν ἑτεροδόξων ἀπὸ τῆς Ρωσικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας». Τὸ κείμενο αὐτὸ διαιρεῖται σὲ 7 ἐνότητες, στὶς ὁποῖες ἐπισυνάπτονται δύο παραρτήματα⁶⁸. Στὸ ὅλο κείμενο γίνεται μιὰ σαφὴς διάκριση αἰρετικῶν καὶ ἑτεροδόξων. Στους ἑτεροδόξους ἀνήκουν ὅσοι ὁμολογοῦν πίστη στὴν Ἁγία Τριάδα καὶ ἀναγνωρίζουν τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ὡς Θεάνθρωπο καὶ Σωτῆρα. Στους αἰρετικούς ἀνήκουν, ὅσοι ἀπορρίπτουν τὰ παραπάνω θεμελιώδη χριστιανικὰ δόγματα⁶⁹. Ταυτόχρονα

67. <https://mospat.ru/gr/documents/attitude-to-the-non-orthodox>. Οἱ 7 ἐνότητες τοῦ κειμένου φέρουν τὸν τίτλο: 1. Ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἁμαρτία τῶν ἀνθρώπων διαίρεσεων 2. Ἡ ἐπιδίωξη τῆς ἀποκατάστασης τῆς ἐνότητας 3. Ἡ ὀρθόδοξη μαρτυρία στὸν ὀρθόδοξο κόσμο. 4. Ὁ διάλογος μὲ τοὺς ἑτεροδόξους. 5. Οἱ πολὺπλευροὶ διάλογοι καὶ ἡ συμμετοχὴ στὸ ἔργο τῶν διαχριστιανικῶν ὀργανισμῶν. 6. Οἱ σχέσεις τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας μὲ τοὺς ἑτεροδόξους στὸ κανονικὸ τῆς ἔδαφος. 7. Οἱ ἐσωτερικοὶ στόχοι στὰ πλαίσια τοῦ διαλόγου μὲ τοὺς ἑτεροδόξους.

68. Τὸ Α΄ Παράρτημα φέρει τὸν τίτλο: «Ἱστορία καὶ χαρακτηρισμὸς τῶν θεολογικῶν διαλόγων μὲ ἑτεροδόξους». Τὸ Β΄ Παράρτημα φέρει τὸν τίτλο: «Ἡ συμμετοχὴ στοὺς διεθνεῖς χριστιανικοὺς ὀργανισμούς».

69. Στὴν α΄ ἐνότητα § 16 ἐπισημαίνεται: «Τὸ ἐκκλησιαστικὸ καθεστῶς τῶν ἀποσχισθέντων δὲν ἐπιδέχεται ἓνα μονοσήμαντο προσδιορισμὸ. Στὸν διαιρεμένο χριστιανικὸ κόσμο ὑπάρχουν ὀρισμένα γνωρίσματα ποὺ τὸν ἐνοποιοῦν, δηλαδὴ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἡ πίστη στὸν Χριστὸ ὡς Θεὸ καὶ Σωτῆρα, ὁ Ὅποιος ἦλθε «ἐν σαρκί» (Α΄ Ἰω. 1, 1-2, 4, 2, 9) καὶ ἡ εἰλικρινὴς εὐλάβεια». Στὴν προηγούμενη § 15 τοῦ κειμένου ἐπισημαίνεται: «...οἱ κοινότητες, οἱ ὁποῖες ἀποσχίστηκαν ἀπὸ τὴν ἐνότητα μὲ τὴν Ὁρθοδοξία ποτὲ δὲν ἀντιμετωπίστηκαν ὡς στερημένες πλήρως τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ἡ διακοπὴ τῆς

οί κοινότητες τῶν ἑτεροδόξων, μὲ τις ὁποῖες ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία διεξάγει διμερῆ διάλογο ἢ μετέχει σὲ πανορθόδοξο διάλογο **καλοῦνται Ἐκκλησίες.**

Τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη, ὅπως ἦταν εὐλογο καὶ ἀναμενόμενο, χαρακτηρίζουν τις χριστιανικὲς ἐκεῖνες κοινότητες, στὶς ὁποῖες ὑπάρχει ἡ κοινὴ πίστη στὰ θεμελιώδη δόγματα ὡς ἑτερόδοξες. Ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς κοινῆς πίστεως στὸν ἀρξάμενο θεολογικὸ διάλογο ὑπάρχει μὲ αὐτὲς ἡ προσδοκία τῆς σύγκλισης. **Κάτι τέτοιο ὁμῶς δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει μὲ τις αἱρέσεις, ἐξ αἰτίας δὲ τούτου εὐλογα δὲ γίνεται καμιά ἀναφορὰ σὲ αὐτὲς.** Ὁ Μοναρχιανιστὴς τῆς α' χιλιετίας δὲν μπορεῖ νὰ ἐξισοῦται μὲ τὸ Ρωμαιοκαθολικὸ τῆς β' χιλιετίας. Τὸ νὰ χαρακτηρίσουμε ὅλες ἀνεξαιρέτως τις ἐκτὸς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας σύγχρονες χριστιανικὲς κοινότητες ὡς αἱρέσεις, ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι σὲ καμιά ἀπὸ αὐτὲς δὲν ὑπάρχει ἡ δυνατότητα σωτηρίας τῶν μελῶν της, αὐτὸ θὰ ἀντέβαινε στὴν πατερικὴ διδασκαλία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, **ἡ ὁποία σὲ καμιά ἀπὸ τις Οἰκουμενικὲς τῆς Συνόδους δὲν υἰοθέτησε τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀποκλειστικότητα.** Κάτι τέτοιο ἔγινε ἐπίσημα στὴ σύνοδο τῆς Φλωρεντίας στὴ Βούλλα Contate Domino καὶ ἀφορᾷ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία⁷⁰. Γιὰ τις παλαιὲς αἱρέσεις τὴν ἐποχὴ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἡ Ἐκκλησία ἔκανε διάκριση μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἀνεγνώριζε μυστήρια τελούμενα σὲ αὐτὲς, φθάνοντας μάλιστα **ὄχι μόνο νὰ ἀναγνωρίζει τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ καὶ τὸ Χρῖσμα καὶ τὴν ἱερωσύνη,** ὅταν ἐπρόκειτο μέλη τῶν αἱρέσεων αὐτῶν νὰ ἐνταχθοῦν στὴν ἀληθινὴ Ἐκκλησία⁷¹. Πράττοντας αὐτό, ἐπειδὴ ἡ προσέλευση στὴν Ἐκκλησία δὲν ἀποτελοῦσε καὶ δὲν ἀποτελεῖ μηχανικὴ διοικητικὴ πράξη, ἀλλὰ οὔτε γίνεται διὰ μαγείας, ἀναγνωρίζει τὴν ὑπαρξὴ χάριτος καὶ τὴν ἔγκυρη τέλεση μυστηρίων ἐκτὸς αὐτῆς, **τουλάχιστον στὴν περίπτωσι πού αὐτὰ ὀδηγοῦν στὴν ἔνταξη**

ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ὀδηγεῖ ἀναπόφευκτα στὴ διαφθορὰ τοῦ εὐλογημένου βίου, ἀλλὰ ὄχι πάντα καὶ στὴν πλήρη ἐξαφάνισή του στὶς ἀποσχισθεῖσες κοινότητες... Παρὰ τὴν διακοπὴ τῆς κοινωνίας, παραμένει κάποια μὴ πλήρης κοινωνία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἐγγύηση τοῦ ἐνδεχομένου ἐπαναφορᾶς στὴν ἐνότητα μέσα στὴν Ἐκκλησία, στὸ καθολικὸ πλήρωμα καὶ στὴν ἐνότητα».

70. Bern. Sesbouë, Hors de l' Église pas de salut Histoire d'une formule et problèmes d'interprétation, Paris 2004, 87-88: «[La très sainte Église romaine] croit fermement, professe et prêche qu'aucun de ceux qui se trouvent en dehors de l' Église catholique, ne peuvent devenir participants de la vie éternelle...». Hein. Denzinger, Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum, (Hsg.von P. Hünermann, Lateinisch-Deutsch), Freiburg/Br.-Basel-Rom-Wien 2001 (30 Auflage), 468, Nr. 1351.

71. Αὐτὸ συνέβη καὶ στὴν Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Πατριάρχου Ταρσίου. Mansi 12, 1118ε.

καὶ στὴν ἐνσωμάτωση στὸ ἓνα καὶ ἀδιαίρετο σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ στὴ Θ. Εὐχαριστία.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ αὐτὸ ποὺ ἐπισημαίνει ὁ μεγαλύτερος Ρουμάνος Θεολόγος π. Δημήτριος Stăniloae⁷², ὅτι δηλ. ἡ Ἐκκλησία στὶς σχέσεις μὲ τοὺς ἑτεροδόξους ἐνεργεῖ «κατὰ τὸ συμφέρον της»! Ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νὰ ἐνεργοποιήσῃ τὰ μυστήρια τῶν ἑτεροδόξων, **ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ ληστῆ** ποὺ μπῆκε στὸν Παράδεισο, χωρὶς νὰ ἔχει δεχθεῖ κανένα μυστήριο. **Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ στοὺς ἑτεροδόξους τὴ σχέση τους μὲ τὸ Χριστό.** Μὲ τὰ μυστήριά τους οἱ ἑτερόδοξοι δέχονται μιὰ ὑπόσχεση καὶ διαθέτουν μιὰ ἐλπίδα σωτηρίας. Δέχονται μιὰ ἀδύνατη ἀκτίνα φωτός, ἡ ὁποία στοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς εἶναι περισσότερο δυνατὴ ἀπὸ ὅ,τι στοὺς Προτεστάντες. Οἱ ἑτερόδοξοι ἀκούουν μιὰ «ἀπομεμακρυσμένη εἴδηση», τὸν ἦχο μιᾶς συμφωνίας ποὺ ἀκούγεται καθαρὰ μόνο μέσα στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. **Τὰ μυστήρια τῶν ἑτεροδόξων δημιουργοῦν μιὰ σχέση μὲ τὸ Χριστό,** παρότι οἱ εἰκόνες ποὺ προσλαμβάνουν εἶναι θαμπές, γιατί ἡ πίστη ποὺ διαθέτουν εἶναι παραμορφωμένη.

Κατὰ συνέπεια, ἴσως εὐλόγα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἢ στὸ μέλλον νὰ θεωρήσῃ κάποιος, ὅτι, ὅταν στὰ μυστήρια τῶν ἑτεροδόξων ὑπάρχει δυνάμει ἡ ἐνδελέχεια τῆς μετοχῆς **στὸ ἓνα σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ στὴ Θ. Εὐχαριστία** ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία **μπορεῖ ἐνδεχομένως νὰ ἀναγνωρίσῃ σ' αὐτὰ θεία Χάρη.** **Αὐτὸ τὸ τελευταῖο βεβαίως δὲν τὸ κατέγραψε ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης.** (Ἴσως αὐτὸ νὰ μὴ γίνῃ ποτέ). Χρησιμοποίησε ὅμως εὐστοχα τὸν ὄρο ἑτερόδοξοι, διακρίνοντας τοὺς σύγχρονους ἑτερόδοξους μὲ τοὺς ὁποίους εὐρίσκεται σὲ θεολογικὸ διάλογο, ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς σύγχρονους αἰρετικούς.

Τὸ νὰ προσποιούμαστε, ὅτι δὲ γνωρίζουμε σήμερα, ποιοὶ εἶναι οἱ ἑτερόδοξοι καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ αἰρετικοὶ καὶ τὸ νὰ μεμφόμεστε τὶς ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου, **ἀντὶ νὰ μεμφόμεστε τὴν ἄγνοιά μας ἢ τὴν κακοπιστία μας,** εἶναι μιὰ στάση ποὺ στερεῖται σοβαρότητας. Ἦδη ἀπὸ τὸ 1986 ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξη Διάσκεψη κατέγραψε ἑτεροδόξους καὶ περιέγραψε μάλιστα τὴν μέχρι τότε πορεία τῶν μετ' αὐτῶν διεξαγομένων Διαλόγων. Κυρίως ἔθεσε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὰ κριτήρια τῆς ἑτεροδοξίας τῶν ἑτεροδόξων, ὥστε νὰ μποροῦν μὲ σαφήνεια καὶ ἀσφάλεια

72. D. Stăniloae, Numarul Tainelor, raporturile între ele și problema Tainelor din afara Bisericii, Orthodoxia, an. VIII (1956) nr. 2, 191-215 (ἔδω 209-211).

να διακρίνονται από τους αίρετικούς. Σ' αυτούς ανήκουν οί Ρωμαιοκαθολικοί, οί Αρχαίες Ανατολικές Ἐκκλησίες (Προχαλκηδόνιοι), οί Λουθηρανοί, οί Μετερρυθμισμένοι, οί Παλαιοκαθολικοί, οί Ἀγγλικανοί.

Ὁρθότατα τὸ τελικὸ κείμενο τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη δὲν κάνει ἐπὶ μέρους ἀναφορὰ στὸν καθένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς διαλόγους πὺ ἀκόμα εὐρίσκονται ἐν ἐξελίξει, γιατί αὐτὸ δὲν μπορούσε νὰ εἶναι ἀντικείμενο συνοδικῆς ἀπόφασης καὶ μάλιστα στὴ φάση αὐτή. Ὅποιος ὅμως θέλει, μπορεῖ εὐκολὰ νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ τὴν πορεία τῶν διαλόγων καὶ τὰ κοινὰ κείμενα πὺ παρήχθησαν ἀπὸ τὶς συναντήσεις τῶν μικτῶν Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν.

5. Ἡ ἱστορικὴ ὀνομασία τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν

Στὴν § 6 τοῦ κειμένου «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον» καταγράφονται τὰ ἑξῆς: «Κατὰ τὴν ὄντολογικὴν φύσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐνότητα αὐτῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ διαταραχθῇ. Παρὰ ταῦτα, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποδέχεται τὴν ἱστορικὴν ὀνομασίαν τῶν μὴ εὐρισκομένων ἐν κοινῶνι μετ' αὐτῆς ἄλλων ἑτεροδόξων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν...». Εἶναι γνωστὸ, ὅτι ἡ διατύπωση αὐτὴ ἀπετέλεσε ἀντικείμενο ἐντονῆς κριτικῆς μετὰ τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι ἀναγνωρίζει τὶς ἄλλες χριστιανικὲς Ὁμολογίες ὡς Ἐκκλησίες, **καταργώντας τὴν αὐτοσυνειδησία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας**, ὅτι ἀποτελεῖ τὴ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. **Τὰ πράγματα ὅμως εἶναι τελείως διαφορετικὰ** καὶ οἱ ἐπικριτῆς, ἐὰν δὲ θέλουν νὰ διαβάσουν καὶ νὰ κατανοοῦν ἑλληνικὰ, τότε –λίαν ἐπιεικῶς– διαθέτουν κακὴ πίστη.

Στὴν § 1 ἤδη τοῦ κειμένου ἐκφράζεται χωρὶς ἀμβιβολία ἡ αὐτοσυνειδησία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅτι εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Προϋπόθεση ὅμως γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ἐνότητος τῆς Μίας Ἐκκλησίας, ὅπως ἐπισημαίνει στὴν § 2 τοῦ κειμένου, εἶναι **ἡ πιστότητα στὴν Ἁγία Γραφή καὶ στὴν Ἱερὰ Παράδοση**. Ἐὰν ἔλλειπε αὐτὴ ἡ πιστότητα στὴν Ἁγία Γραφή καὶ στὴν Ἱερὰ παράδοση, τότε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲ θὰ ἦταν **ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία**. Τότε δὲ θὰ διέθετε τὴν καθολικότητα, τὴν πληρότητα τῆς καθολικῆς πίστεως καὶ ἀληθείας, ὅπως αὐτὴ παρεδόθη ἀπὸ τὸ Χριστὸ καὶ τοὺς Ἀποστόλους. Παράγοντες, παράμετροι, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ προϋπόθεση γιὰ τὴ διατήρηση τῆς

καθολικότητας είναι ή αποστολική διαδοχή και ή πατερική παράδοση. Η αποστολική διαδοχή, είτε απλά ως διαδοχή τάξεως κατανοηθεί, είτε ως διαδοχή πίστεως, (είτε ὀρθότερα ως διαδοχή ἀμφοτέρων ἐννοηθεί), είναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση για τὴν ἀνά τούς αἰῶνες διατήρηση τῆς **καθολικότητας τῆς παραδοθείσης ἀληθείας**, ἐκφραζομένη, κατὰ τὸ κείμενο, ἀπὸ τούς ἐκκλησιαστικούς Πατέρες καὶ ἀσφαλῶς καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τούς Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. **Εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχει καμία ἐνσταση σὲ αὐτά;**

Τὸ γεγονός ὅμως τῆς ἀποκοπῆς ἀπὸ τὸ ἓνα σῶμα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας στὴν ἱστορική πορεία ἦταν καὶ εἶναι μιὰ θλιβερὴ ἐξέλιξη. Τὸ κείμενο ξεκάθαρα τονίζει στὴν § 6, ὅτι ἡ ἀποκοπὴ ἀπὸ τὴν καθολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἔθιξε τὴν ἐνότητά της. **Ἡ (Ὁρθόδοξος) Ἐκκλησία παραμένει Μία καὶ Καθολικὴ. Μόνο ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, σύμφωνα μὲ τὸ κείμενο, εἶναι κατὰ τὴν ὄντολογικὴ τῆς φύση Ἐκκλησία.** Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὴν περιώνυμη φράση τοῦ Νικολάου Καβάσιλα, «ἐν τοῖς μυστηρίοις σημαίνεται»⁷³, κατὰ συνέπεια, **μόνο στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὑπάρχουν χωρὶς καμιά ἀμφιβολία μυστήρια.**

Τὶ ὅμως συμβαίνει μὲ τούς ἔξω; Ἀποτελοῦν αὐτοὶ Ἐκκλησίες ἢ εἶναι ἀπλᾶ χριστιανικὲς ὁμολογίες; Ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι Μία καὶ Καθολικὴ καί, ὅπως ἐπισημαίνει τὸ κείμενο «ἡ ἐνότης αὐτῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ διαταραχθῆ», ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀποδέχεται νὰ ὀνομάζει κάποιες ἀπὸ αὐτὲς τὶς Χριστιανικὲς Ὁμολογίες ὡς Ἐκκλησίες. Τὸ νὰ ὀνομάζεται κάποια ἄλλη χριστιανικὴ κοινότητα ὡς Ἐκκλησία, αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι **ἀναγνωρίζεται σ' αὐτὴ τὴν κοινότητα ὄντολογικὰ ἐκκλησιαστικὴ ὑπόσταση, δηλ. μυστήρια.**

Γιατὶ τότε ὀνομάζονται ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες ὡς Ἐκκλησίες;

Ἀκολουθεῖται ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, ἐνῶ ἡ ἀποκοπὴ ἀπὸ τὴν καθολικότητα τῆς ἀληθείας προβάλλεται μὲ παρηγοσία, ἐν τούτοις **στὴν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία** πολλές φορές οἱ χριστιανικὲς αὐτὲς κοινότητες **ὀνομάζονται Ἐκκλησίες.** Ἔτσι, γιὰ παράδειγμα, οἱ Παπικοὶ ἢ οἱ Λατίνοι ὀνομάζονται ὡς Δυτικὴ ἢ

73. Νικολάου Καβάσιλα, Ἑρμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας, PG 150, 452 CD. «Σημαίνεται δὲ ἡ Ἐκκλησία ἐν τοῖς μυστηρίοις, ἀλλ' ὡς ἐν καρδίᾳ μέλη καὶ ὡς ἐν ρίζῃ φυτοῦ κλάδος καὶ καθάπερ ἔφη ὁ Κύριος ὡς ἐν ἀμπέλῳ κλήματα. Οὐ γὰρ ὀνόματος ἐνταῦθα κοινωνία μόνον ἢ ἀναλογίας ὁμοιότης, ἀλλὰ πράγματος ταυτότης. Καὶ γὰρ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ τὰ μυστήρια, ἀλλὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ ταῦτα βρώσις ἐστὶν καὶ πόσις».

Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες τῆς Β΄ (μάλιστα) χιλιετίας, πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως τὸν 20ο αἰῶνα, δὲν εἶχαν καμία δυσκολία νὰ ὀνομάσουν τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς Ἐκκλησία καὶ μάλιστα καὶ μετὰ τὴν προτεσταντικὴ μεταρρύθμιση, ἀκόμα καὶ ὅταν λάμβαναν χώρα προσηλυτιστικὲς προσπάθειες στὸ χῶρο τῆς Ἀνατολῆς καὶ οἱ σχέσεις μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἦταν ιδιαίτερα ὀξυμμένες, ἐὰν ὄχι ἐχθρικές.

Ἴσως νὰ ἐγνώριζαν αὐτὸ πὺν ἀγνοοῦν –ἠθελημένα ἢ ὄχι– οἱ σύγχρονοι ἐπικριτὲς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὅτι δηλ. ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ κλονισμοῦ τῆς σχολαστικῆς Θεολογίας ὁ νομιναλισμὸς «ἐνίκησε» τὴν πραγματοκρατία, τοῦ Ἀύγουστίνου καὶ τοῦ Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτη, οἱ ὁποῖοι ἀκολούθησαν ἀντίστοιχα τὸν Πλάτωνα (θεωρία πρὶν ἀπὸ τὸ πρᾶγμα, τὸ «ἀπείκασμα» τῶν ιδεῶν) καὶ τὸν Ἀριστοτέλη (τὰ *Universalia* βεβαιώνονται μέσα ἀπὸ τὰ πράγματα), πρᾶγμα πὺν κλόνισε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ (λογοκριτικὸ καὶ νοησιαρχικὸ) ὄντολογικὸ ἐπιχείρημα τοῦ Ἀνσέλμου Καντερβουρίας περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ. Τὰ *Universalia*, οἱ γενικὲς ἔννοιες, ἢ γενικότερα καὶ ὑψηλότερα ὄλων τῶν ἐννοιῶν ἔννοια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἢ ὁποιαδήποτε ἔννοια, συλλαμβανόμενη ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ, δὲ σημαίνει ὅτι ἀποτελεῖ κατ' ἀνάγκη καὶ πρᾶγμα. Ἐὰν αὐτὸ ἴσχυε, τὸ ὄντολογικὸ ἐπιχείρημα περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ τοῦ Ἀνσέλμου Καντερβουρίας θὰ ἦταν ὄντως ἀποδεκτό. Ὁ Γουλιέλμος Ὁκκαμ (+1347) θεμελίωσε μεταξὺ ἄλλων τὴν Ὀνοματοκρατία, ἀντίληψη τελείως ἀντίθετη καὶ ἀσυμβίβαστη μὲ τὴν Πραγματοκρατία. **Ὅτι συλλαμβάνεται ἀπὸ τὸ νοῦ ἢ ὅτι ὀνομάζεται δὲ σημαίνει ὅτι ἀποτελεῖ πραγματικότητα.**

Ὁ λόγιος Μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου κ. Ἰερόθεος παρατηρεῖ στὴ σχετικὴ κριτικὴ⁷⁴ του: «The phrase "the historical existence" was replaced with the "the historical name"». Μὴ ἀποδεχόμενος τὴν ἐκφραση «τὴν ἱστορικὴν ὀνομασίαν» ἐπιχειρηματολογεῖ: **«The is no name without existence, because otherwise an ecclesiological nominalism is expressed»**. (Τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ ἐπαναλαμβάνει ὁ πιστὸς τοῦ ἀντιγραφέας Πρωτ. Πέτρος Heers καὶ κατὰ σύμπτωση καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας(!), ὅπως θὰ γίνεῖ λόγος κατωτέρω). Ὁ Μητροπολίτης Ναυπάκτου δὲ διευκρινίζει, ἐὰν

74. Μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἀγ. Βλασίου Ἰερόθεος, *Intervention and Text in the Hierarchy of the Church of Greece* (November 2016) regarding the Cretan Council. <https://orthodoxethos.com/post/intervention-and-text-in-the-hierarchy-of-the-church-of-greece-november-2016-regarding-the-cretan-council>.

ἀναφέρεται στήν ἀκραία ἐκδοχή τοῦ Νομιναλισμοῦ (Ροσλέν), ὅπου οἱ λέξεις εἶναι ἤχοι κενοὶ (χωρὶς ἀντίκρουσμα στήν πραγματικότητα), ἢ ἐὰν ἀναφέρεται στήν ἐννοιοκρατική ἐκδοχή τοῦ Νομιναλισμοῦ, τῆς ὁποίας εἰσηγητὴς ὑπῆρξε ὁ Ἀβελάρδος καὶ υἰοθετήθηκε ἀργότερα στὸ Μεσαίωνα ἀπὸ τὸν προαναφερθέντα Γουλιέλμο Ὅκαμ καὶ ἀργότερα ἀπὸ τὸν John Lock, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους τὰ *Universalia* δὲν ἀναφέρονται σὲ γενικὲς ὀντότητες τῆς πραγματικότητος καὶ δὲν εἶναι πράγματα, δηλώνουν ὅμως μὲ λέξεις γενικὲς ἔννοιες μὲ νόημα ποῦ ἔχουν ἀναφορὰ σὲ μιὰ νοητικὴ εἰκόνα, στήν ἔννοια ποῦ ὑπάρχει στὸ νοῦ. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ αὐτὴ τὴ διαφοροποίηση τὸ κεντρικὸ κοινὸ σημεῖο ἀμφοτέρων τῶν ἐκδοχῶν τοῦ Νομιναλισμοῦ εἶναι ὅτι **τὰ ὀνόματα δὲν δηλώνουν πράγματα**, καὶ κατὰ συνέπεια, κατὰ τὴ σκέψη τοῦ Σεβασμιωτάτου, δὲν μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὴ γλῶσσα (ἀπαγορευτικὰ στήν πρώτη ἐκδοχή τοῦ Νομιναλισμοῦ) καὶ κατὰ συνέπεια ἡ θεολογικὴ γλῶσσα δὲν μπορεῖ νὰ περιπίπτει σὲ νομιναλισμούς!

Τίθεται ὅμως τὸ ἐρώτημα: Στὴ θεολογικὴ γλῶσσα, **ὅταν ὀνομάζουμε τὸ κακὸ** (φυσικὰ ἢ ἠθικὸ, ἐὰν μπορεῖ νὰ γίνῃ δεκτὴ αὐτὴ ἡ διάκριση) ποῦ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν Πατερικὴ Θεολογία⁷⁵ ὡς **παρ-υπόσταση** καὶ ὡς ἔλλειψη τοῦ ἀγαθοῦ, αὐτὸ δὲν εἶναι «θεολογικὸς νομιναλισμὸς»; **Ἔχει τὸ κακὸ ὀντολογικὴ ὑπόσταση; Εἶναι δυνατὸν οἱ Ἅγιοι Πατέρες μας, οἱ ὁποῖοι τονίζουν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι αἴτιος τοῦ κακοῦ⁷⁶, νὰ ἔκαναν λάθος;** Θὰ πρέπει νὰ παύσουμε νὰ κάνουμε λόγο γιὰ τὸ κακὸ, δηλ. γιὰ τὴν πτώση καὶ τὴ φθορὰ τοῦ κτιστοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὴν ἁμαρτία, ἐπειδὴ δὲν μποροῦμε νὰ περιπέσουμε σὲ θεολογικοὺς νομιναλισμούς;

Ἡ γλῶσσα τῆς Θεολογίας ἢ **μὴ ἐπιδεχομένη ταυτότητα ὀνομάτων καὶ πραγμάτων εἶναι περιγραφικὴ καὶ συμβατικὴ⁷⁷**, ὅπου μεταξὺ κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου δὲν ἰσχύει ἡ ἀναλογία καὶ ἀσφαλῶς δὲν ἰσχύει ἡ ἄκριτη καὶ

75. Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, Περὶ θείων ὀνομάτων 4, 2-31. PG 3, 732C: «**Διὸ οὔτε ὑπόστασιν ἔχει τὸ κακόν**, ἀλλὰ παρὑπόστασιν, τοῦ ἀγαθοῦ ἕνεκα καὶ οὐχ ἑαυτοῦ γινόμενον». Μάξιμος Ὁμολογητὴς, Σχόλια εἰς τὰ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, PG 4 53A: «**Ὡστε ἀνυπόστατον τὸ κακόν**, ἐπειδὴ μὴ μετέχει τοῦ Θεοῦ κατὰ στέρησιν ἕξω φαινόμενον». Ἰωάννης Δαμασκηνός, Κατὰ Μανιχαίων Διάλογος, PG 94, 1560C: «**Διὸ οὐδὲ ὑπόστασιν ἔχει τὸ κακόν ἀλλὰ παρὑπόστασιν**, τοῦ ἀγαθοῦ ἕνεκα καὶ οὐχ ἑαυτοῦ γινόμενον».

76. Ν. Ματσούκας, Τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ, Θεσσαλονίκη 1992, 91έπ. (ιδιαίτερα ὑποσημ. 2).

77. Στ. Παπαδόπουλος, Θεολογία καὶ Γλῶσσα. Ἐμπειρικὴ θεολογία – Συμβολικὴ γλῶσσα, Αθήνα 1997, (ιδιαίτερα) 65-74.

εὐκαιριακὴ μεταφορὰ φιλοσοφικῶν στοχασμῶν. Εἶναι ἡ συμβατικὴ γλῶσσα τῶν θεοφόρων Πατέρων ποὺ προϋποθέτει τὸ γεγονός καθεαυτὸ, τὴν ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ. Ἡ διάκριση τῶν διαλεκτικῶν ἀπὸ τοὺς ἀποδεικτικούς συλλογισμοὺς εἶναι θεμελιώδης στὸ πνεῦμα καὶ τὴ μεθοδολογία τῶν Πατέρων. Ἐὰν ἡ ἀποδεικτικὴ μεθοδολογία ἔλειπε ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία, τότε αὐτὴ δὲν εἶχε λόγο ὑπάρξεως, δὲ θὰ εἶχε νὰ πεῖ τίποτα τὸ οὐσιαστικὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κόσμο. **Ἡ γλῶσσα τῆς Θεολογίας δὲν εἶναι οἰκειοποίηση φιλοσοφικῶν στοχασμῶν.** Ξεκινᾷ ἀπὸ διαφορετικὲς προϋποθέσεις. Διαφορετικὰ θὰ ἴσχυε αὐτὸ ποὺ ἐπισημαίνει ὁ Ludwig Wittgenstein⁷⁸ στὸ Tractatus Logico-philosophicus: **«Wovon man nicht reden kann, darüber muß man schweigen»** ἢ **«τὰ ὅρια τῆς γλώσσας μου σημαίνουν τὰ ὅρια τοῦ κόσμου μου»**⁷⁹. Αὐτὲς οἱ προτάσεις ἰσχύουν δυστυχῶς διαχρονικὰ καὶ σὲ ἄλλο Kontext, ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ὑπονοεῖ ὁ **L. Wittgenstein**. Ἐξ ἄλλου γιὰ ἓνα ἄπιστο καὶ ἄθεο καὶ ὁ λόγος περὶ Θεοῦ καὶ Ἐκκλησίας, ὡς Ἐκκλησίας νοουμένης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ (ἀπαράδεκτο) Νομιναλισμὸς. Ὁ ὅλος λόγος τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας ἀποτελεῖ (ἀπαράδεκτο) Νομιναλισμὸς; **Σὲ τέτοια ἄτοπα καὶ λανθασμένα πορίσματα ὀδηγοῦμαστε, ὅταν ἡ ἀφεταιρία τῆς σκέψης εἶναι λανθασμένη, ἀντιπατερικὴ καὶ ἀντισησιαστικὴ.**

Εἶναι δυνατόν ἓνα τέτοιο ἐπιχείρημα κατὰ τοῦ κειμένου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου νὰ εἶναι βάσιμο;

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς⁸⁰ καταγράφοντας ὅλη τὴν προγενέστερη πατερικὴ παράδοση καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπο καὶ ὡς πρὸς τὸν λόγο τοῦ Θεολογεῖν ἐπισημαίνει: **«Κἂν τις τῶν Πατέρων τὰ αὐτὰ τοῖς ἕξω φθέγγηται, μᾶλλον ἐπὶ τῶν ρημάτων μόνον, ἐπὶ δὲ τῶν νοημάτων πολὺ τὸ μεταξύ».** Λέγει, μεταξύ ἄλλων, δηλ. ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὅτι ἴδιες λέξεις μπορεῖ νὰ ἔχουν διαφορὰ νοήματος καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ νοήματος νὰ εἶναι πολὺ μεγάλη.

Μὲ τὸ νὰ ὀνομάζει τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες ὡς Ἐκκλησίες, **αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι ἀποτελοῦν Ἐκκλησίες ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια.** Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος ἀποδίδει τὸ ὄνομα Ἐκκλησία ἐπαναλαμβάνοντας, ὅπως ἤδη ἔχει ἐπισημανθεῖ, τὴν ἴδια ὀνομασία ποὺ ὑπάρχει κατ' ἐπανάληψιν στὴν

78. L. Wittgenstein, Tractatus Logico-philosophicus, 7, ἑλλ. μετ. Θ. Κιτσόπουλος, Ἀθήνα 1978, 131.

79. L. Wittgenstein, ὄπ.παρ., 5.6,110.

80. Γρηγόριος Παλαμᾶς, Περὶ τῶν ἱερῶς ἠσυχασζόντων Α', 1, 11.

ἐκκλησιαστική γραμματεία. Κατωτέρω θὰ ἀναφερθοῦν ἐνδεικτικὰ παραδείγματα ἀπὸ συμβολικὰ κείμενα τῶν τελευταίων αἰώνων, μετὰ τὴ μεταρρύθμιση, ἐνῶ κάτι τέτοιο συμβαίνει καὶ σὲ ἱερούς πατέρες τῆς πρώτης χιλιετίας, πρῶγμα ποῦ ἔχει ἤδη καταδειχθεῖ⁸¹: **(Μ. Βασίλειος, Ἅγιος Ταράσιος, Μάρκος Εὐγενικός κ.λ.π.)**.

• Ὅφειλε κανεὶς νὰ ἀναφέρει κατ' ἀρχὴν, ὅτι σὲ πολλὰ κείμενα, ὅπως, οἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῆς Ὁμολογίας τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως⁸² (1638), ἡ συνοδικὴ ἐπιστολὴ τῆς συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὴ σύνοδο τοῦ Ἰασίου⁸³ (1642), ἡ ἐπιστολὴ τῆς συνόδου τοῦ Ἰασίου πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδοβλαχίας⁸⁴, ὁ συνοδικὸς τόμος τῆς συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τὸν Πατριάρχη Διονύσιο (1672)⁸⁵, ἡ σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τὸν Πατριάρχη Δοσίθεο⁸⁶ (1672), ὡς καὶ ἡ Ὁμολογία Πίστεως τοῦ ἰδίου Πατριάρχου⁸⁷, ἡ **Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία αὐτοχαρακτηρίζεται ὡς Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ὑπονοουμένου προφανῶς τοῦ χαρακτηρισμοῦ ὡς Δυτικῆς Ἐκκλησίας τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος τῆς Δύσεως**. Ὁ χαρακτηρισμὸς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας δὲν ἔχει νόημα, ἐὰν στὴ Δύση δὲν ὑπάρχει ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, καὶ ὀνομάζεται ὡς Δυτικὴ. Ἄλλωστε οἱ ὅροι Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Ἐκκλησία χρησιμοποιοῦνται καὶ γιὰ τὴν πρὸ τοῦ Σχίσματος (1054) περίοδο⁸⁸.

81. P. G 32, 528 B (Μ. Βασίλειος): «οἶμαι προσήκειν μίαν ταύτην εἶναι σπουδὴν τοῖς γνησίως καὶ ἀληθινῶς δουλεύουσιν τῷ Κυρίῳ, τὸ ἐπαναγεῖν πρὸς ἔνωσιν **τὰς Ἐκκλησίας** τὰ πολυμερῶς καὶ ποικιλοτρόπως **ἀπ' ἀλλήλων διατμηθείσας**» Mansi 13, 404A. (Ἀγ. Ταράσιος) «ὄρῳ καὶ βλέπω τὴν ἐπὶ τὴν Πέτραν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν τεθεμελιωμένην ἐκκλησίαν αὐτοῦ διεσχισμένην νῦν· **καὶ διηρημένην...**». Ὁ Μάρκος ὁ Εὐγενικός καλεῖ, ὅπως ἤδη ἐπεσημάνθη, τὴ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία ὡς **ἀδελφὴ Ἐκκλησία**. Que supersunt Actorum Graecorum Concilii Florentini...Ed. J. Gill (Concilium Florentinum Documenta et Scriptorum. Editum Consilio et Impensis Pontificii Instituti Orientalium, Series B), Ρώμη 1953, 52.

82. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ.παρ., 572.

83. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ.παρ., 578.

84. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ.παρ., 581.

85. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ.παρ., 689.

86. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ.παρ., 703, 704, 705, 706, 707, 719, 720, 727, 732 .

87. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ.παρ., 752.

88. Βλ. Ἀπόρριψις τῆς παπικῆς προσκλήσεως εἰς τὴν ἐν Βατικανῷ Σύνοδον (1868) ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου ΣΤ' (1868): «...ἡ ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος καὶ καθολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐστὶν ἐτοίμη ἀποδέξασθαι... **πᾶν ὅτι πρὸ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ὡμολόγουν ὁμοφώνως ἢ τε Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Ἐκκλησία**». Ἄλλωστε «ἡ φυσικωτέρα ὁδὸς πρὸς τὴν ἔνωσιν ἐστὶν ἡ ἐπάνοδος τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ ἀρχαῖον δογματικὸν καὶ διοικητικὸν καθεστῶς». (Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 935, 936).

• **Οί ἀποκρίσεις τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολικῆς**, δηλ. τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου Γ΄, Ἀλεξανδρείας Σαμουήλ, Ἀντιοχείας Ἀθανασίου Γ΄ καὶ Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου πρὸς τοὺς ἀγγλικανοὺς Ἀνωμότους (1716/25), στὴ β΄ ἀπόκρισή⁸⁹ τοὺς ἀπευθύνονται «*τοῖς ἐν μεγάλῃ Βρετανία αἰδεσιμωτάτοις καθολικοῖς ἀρχιεπισκόποις καὶ ἐπισκόποις καὶ τοὺς περὶ αὐτοὺς εὐλαβεστάτῳ κλήρῳ, ἐν Χριστῷ περιποθήτοις...*». Εἶναι δυνατὸν μιὰ ἐπιστολὴ σὲ ἀρχιεπισκόπους, ἐπισκόπους καὶ κληρικούς νὰ μὴν ἀπευθύνεται σὲ μιὰ –κατ’ ὄνομα τοῦλάχιστον– Ἐκκλησία; Στὸ ἴδιο ἄλλωστε κείμενο, ἀναφερόμενο σὲ λειτουργικὰ θέματα, γίνεται λόγος⁹⁰ «περὶ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν καὶ τάξεων τῶν Ἐκκλησιῶν».

• **Ἡ συνοδικὴ ἐπιστολὴ τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους Ἀντιοχείς (1722)** κάνει λόγο γιὰ τὴν **Ἀνατολικὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν**⁹¹.

• **Ἡ Ὁμολογία πίστεως τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁹² (1727)** κάνει λόγο γιὰ τὴ «**μερικὴ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία**». Τὸ ἐπίθετο «μερικὴ» ἀντιδιαστέλλεται μὲ τὸ «καθολικὴ» ποὺ χαρακτηρίζει τὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, ἀντίθετα, καλεῖται καὶ «**Δυτικὴ Ἐκκλησία**».

• **Ἡ συνοδικὴ ἐπιστολὴ «πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ Ὁρθοδόξους»** ὑπογεγραμμένη ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον ΣΤ΄ καὶ Ἱεροσολύμων Ἀθανάσιο (1836) κάνει λόγο γιὰ τὴν **Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησίαν**, τὴ Δυτικὴν Ἐκκλησίαν⁹³, καὶ ἐξηγεῖ⁹⁴ τὸ μένος κατὰ τῶν λουθηρανικῶν προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν: «*...ἐπεχειρίσθησαν τῶρα ἐν ἐσχάτοις καιροῖς μὲ ὄλους τοὺς τρόπους καὶ μὲ ὅλα τὰ μέσα νὰ χύσωσι τὸν φαρμακερὸν ἰὸν τῶν διαφόρων τούτων αἱρέσεων εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν Ὁρθοδόξων, νὰ μολύνωσι τὴν ἀμώμητον πίστιν καὶ νὰ κατασπαράξωσι τὸ ποίμνιο τοῦ Χριστοῦ*». **Γίνεται ὅμως κάτι τέτοιο σήμερον;** Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι στὴ συνοδικὴ αὐτὴ ἐπιστολὴ, μὲ τὴν ὀξείαν ἀντίθεση τῆς στὶς δογματικὲς κακοδοξίες, Λουθηρανοὶ καὶ Καλβινιστές, χαρακτηρίζονται καὶ ὡς

89. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 818. Στὸ ἴδιο κείμενο γίνεται λόγος περὶ «τῆς καθ’ ἡμᾶς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» καὶ γιὰ «τὸ ἡμέτερον τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εὐσεβὲς καὶ ὀρθόδοξον φρόνημα».

90. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 819.

91. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 858.

92. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 867, 868, 869.

93. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 875, 876, 882, 887, 891.

94. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 881.

«έτεροδόξοι»⁹⁵, χωρίς αυτό αυτονόητα οὐδόλως νὰ θέλει νὰ ὑποβαθμίσει τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἑτεροδόξοι δὲν ἀποκλίνουν ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία. Αναφερομένη ἡ ἐπιστολὴ στὸ Λούθηρο ἐπισημαίνει⁹⁶, ὅτι «Ἐκεῖνος ἔδειξεν τὴν ἀνυποταξίαν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ οἱ ὅπαδοί του τὸν ἐμιμήθηκαν», ὡς Ἐκκλησίας νοουμένης προφανῶς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

• Στὴν ἐγκύκλιο ἐπιστολὴ τῆς συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως δύο ἔτη μετὰ (1838), οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ εἶναι ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία⁹⁷. Σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ κειμένου οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ εἶναι ἡ παπικὴ Ἐκκλησία⁹⁸.

• Ἡ ἀπάντησις τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχῶν τῆς Ανατολῆς (Ἀνθίμου Κωνσταντινουπόλεως, Ἱεροθέου Ἀλεξανδρείας, Μεθοδίου Ἀντιοχείας καὶ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων), πρὸς τὸν Πάπαν Πῖον Θ' (1848) κάνει λόγο γιὰ τὶς Ἐκκλησίες τῆς Δύσεως, γιὰ τὶς κατὰ Δύσιν Ἐκκλησίες, γιὰ τὴ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία,⁹⁹ ἐνῶ ὁ Πάπας εἶναι ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης¹⁰⁰. Παρὰ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν τῶν ὀνομασιῶν, τὴν ταυτόχρονη καταγγελία τῶν ρωμαιοκαθολικῶν καινοτομιῶν, τὴν προσφώνησι τοῦ Πάπα ὡς Μακαριωτάτου¹⁰¹, ἡ ἐπιστολὴ ἐπισημαίνει ὅτι «αἱ ἔδραι ἀπάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς Δύσεως κεναὶ καὶ ἔτοιμαὶ διατελοῦσιν»¹⁰² ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τῆς «ἐν ἐνότητι πίστεως ἐσφραγισμένης ταῖς ἑπτὰ σφραγῖσι τοῦ Πνεύματος, ἧτοι ταῖς ἑπτὰ οἰκουμενικαῖς Συνόδους καὶ ἐν ὑπακοῇ ἀληθείας»¹⁰³ ἀποκαταστάσεως τῆς κοινωνίας μεταξὺ Ανατολῆς καὶ Δύσεως μὲ βάση τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Λέγει κάτι διαφορετικὸ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης; Δὲν πρέπει ὅλους μας ἀνεξαιρέτως νὰ μᾶς προβληματίζει τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Πατέρες μας τοῦ 19ου αἰώνα, δηλ. πρὶν ἀπὸ τὸν 20ὸ αἰώνα, ὅποτε ἀρχίζει ἡ Οἰκουμενικὴ κίνησι, δὲν ἐκάλυψαν τοὺς ἐπισκοπικοὺς θρόνους

95. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 884. Λίγο προηγουμένως (Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 883) χαρακτηρίζονται ὡς «έτεροδιδάσκαλοι».

96. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 878.

97. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 897, 898.

98. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 898 («...ἡ κατάχρησις προεξένησε τέλος πάντων εἰς τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὑπὸ τοῦ Λουθήρου στάσιν καὶ τὸ σχίσμα...»).

99. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 907, 915, 918, 919, 920.

100. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 911: «...ἕκαστος τῶν εὐσεβῶς ἀνατεθραμμένων καὶ πεπαιδευμένων.. διακρίνει ὅτι οἱ λόγοι καὶ τοῦ νῦν ἐπισκόπου Ρώμης, ὡς καὶ οἱ τῶν ἀπὸ τοῦ σχίσματος προκατόχων αὐτοῦ, οὐκ εἰσὶ ρήματα εἰρήνης...».

101. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 913, 916, 919, 921.

102. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 918.

103. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 919.

τῆς Δύσεως καὶ ἰδιαίτερα τὸ θρόνο τῆς Ρώμης ἔχοντας τὴν προσδοκία τῆς ἐνότητας; Δὲ σημαίνει αὐτό, ὅτι παρὰ τὶς κακοδοξίες ποὺ ἐμφιλοχώρησαν σ' αὐτούς, ταυτόχρονα τοὺς ἔνοιωθαν στὴν ψυχὴ τους ὡς ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους;¹⁰⁴

• Στὴν ἀρνητικὴ ἀπάντησή του ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος ΣΤ' περὶ συμμετοχῆς στὴ Α' Σύνοδο τοῦ Βατικανοῦ (1868) καλεῖ τὸν ἐπίσκοπο Ρώμης Μακαριώτατο¹⁰⁵ καὶ ἐπισημαίνει: «Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὑπῆρξεν Ἐκκλησία πρὸ δέκα αἰώνων, τὰ αὐτὰ δόγματα ἔν τε Ἀνατολῇ καὶ Δύσει, ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ καὶ νέᾳ Ρώμῃ ἀναδράμωμεν ἑκάτεροι εἰς ἐκείνην καὶ ἴδωμεν, ὁπότερον προσέθεντο ἢ ἀφείλον»¹⁰⁶. Τίθεται καὶ πάλι τὸ θεμέλιο καὶ τὸ κριτήριον τῆς ἀληθοῦς κοινωνίας ποὺ εἶναι: «...αἱ ἀγιώτατοι καὶ πνευματοκίνητοι Σύνοδοι καὶ ἐκεῖνοι οἱ σεβάσμιμοι Πατέρες... γινέσθωσαν ὁ ἄπταιστος καὶ ἀσφαλῆς ὁδηγὸς παντὸς χριστιανοῦ καὶ ἐπισκόπου τῆς Δύσεως, τοῦ εἰλικρινῶς ποθοῦντος τὴν εὐαγγελικὴν ἀλήθειαν· ἐκεῖνοι εἰσὶν ἡ ἀσφαλῆς ὁδός, ἐφ' ἧς δυνάμεθα νὰ συναντηθῶμεν ἐν τῷ ἀγίῳ φιλήματι τῆς δογματικῆς ἐνώσεως»¹⁰⁷. Καὶ πάλι τίθεται τὸ ἐρώτημα: Εἶπε κάτι διαφορετικὸ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης;

• Ἡ ἐγκύκλιος πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πάπα Λέοντα ΙΓ' (1895) ὀνομάζει τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ὡς Παπικὴ ἢ Ρωμαϊκὴ ἢ Δυτικὴ Ἐκκλησία¹⁰⁸, κάνει λόγο γιὰ τὴ διαίρεση τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως¹⁰⁹, ὁμιλεῖ γιὰ τὶς μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν διαφορές¹¹⁰, ἐνῶ ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Λέων ΙΓ' ἀποκαλεῖται ὡς μακαριώτατος Πάπας¹¹¹.

104. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ καταδεικνύει ὅτι ἰσχύει καὶ πρὶν τὸν 20. αἰῶνα ἡ παρακάτω ἀξιόλογη ἐπισήμανση τοῦ I. Moga, Das ekklesiologische Selbstverständnis der orthodoxen Kirche. Eine Schatzsuche in den offiziellen Dokumenten des 20. Jahrhunderts, στό: Wesen und Grenzen der Kirche. Beiträge des Zweiten Ekklesiologischen Kolloquiums (Hrg. I. Moga- R. Augstin), Innsbruck – Wien 2015, 234: “Auf der theologischen Ebene zeigen viele panorthodoxe Dokumente des 20. Jahrhunderts, dass es sich hierbei nicht um einen ekklesiologischen Exklusivismus handelt, sondern um die anamnetische Martyria des Vor-Bildes der ungeteilten Kirche und um die Sorge für die Kontinuität der einen altkirchlichen Glaubensüberlieferung”.

105. I. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 927, 929.

106. I. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 928.

107. I. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 929.

108. I. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 934, 936, 937, 938, 941, 942.

109. I. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 934.

110. I. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 938.

111. I. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 934.

- Τὸ ὀρθόδοξο συνέδριο τῆς Μόσχας (1948) κάνει λόγο γιὰ τὴ **Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία**, γιὰ τὴ **Δυτικὴ Ἐκκλησία** καὶ γιὰ τὴ **Ρωμαιοκαθολικὴ Ἱεραρχία**¹¹².

- Ὅταν τὸ 2006 ὁ Πάπας Βενέδικτος ΙΣΤ΄ ἀπεποιήθη τὸν τίτλο του ὡς **«Πατριάρχης τῆς Δύσεως»**, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο διὰ τοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χριστοδούλου ἀντέδρασαν διαμαρτυρόμενοι γιὰ τὴν πράξη αὐτή. Ἡ σημασία τῆς πράξεως δὲν μπορεῖ νὰ ἀναλυθεῖ. Μπορεῖ ὅμως νὰ τεθεῖ τὸ ἐρώτημα: **Πρὸς τὶ ἡ διαμαρτυρία πρὸς τὸν Πάπα, ἐὰν ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία δὲν εἶναι Ἐκκλησία, ἔστω καὶ κατ' ὄνομα;** Γιατὶ θὰ μᾶς ἐνοχλοῦσε ἡ ἀποποίηση ἑνὸς τίτλου, ἐὰν ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἦταν (ἔστω κατ' ὄνομα) Ἐκκλησία καὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ἡ προσδοκία τῆς κοινωνίας στὴ Θεία Εὐχαριστία;

Τὰ παραπάνω ἐνδεικτικὰ παραδείγματα εἶναι ὑπεραρκετὰ καὶ καταδεικνύουν, ὅτι στὴν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία οἱ ἑτεροδόξοι Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως **παρὰ τὶς κακοδοξίες**, ὀνομάζονται ὡς Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἡγεῖται ὁ **Μακαριώτατος Πάπας**, ἔχει **ἐπισκόπους, ἱεραρχία καὶ κλῆρο**. Δηλ. ἡ **Δυτικὴ Ἐκκλησία διαθέτει δομὴ**. Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης δὲν ἀπεδέχθη τίποτα καινούργιο ἀποδεχόμενη τὴν ἱστορικὴ ὀνομασία τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἀντίθετα, **καινοφωνία καὶ ἀσυνέχεια θὰ ἀποτελοῦσε ὁ ὅποιοσδήποτε ἄλλος χαρακτηρισμὸς καὶ ὀνομασία**. Ὅποιος διαφωνεῖ, διαφωνεῖ μὲ τὴν ἱστορία, τὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποία δὲ δικαιουῖται νὰ ἐπικαλεῖται, γιὰτὶ δὲν τεκμηριώνουν τὶς ἀπόψεις του.

Ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἐρώτημα:

Ἡ ἀποδοχὴ τῆς ὀνομασίας τῶν ἑτεροδόξων ὡς Ἐκκλησιῶν σημαίνει γιὰ τὶς ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης ὄντολογικὴ ἀναγνώριση τῆς ἐκκλησιαστικῆς τους ὑπόστασης; **Ἡ ἀπάντηση εἶναι ἀρνητικὴ. Ἡ ἀπάντηση εἶναι κατηγορηματικὰ ἀρνητικὴ**. Τοῦτο καταδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν διατύπωση τοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἱστορία τῆς διαμόρφωσής του.

- Ἡ Ὄρθόδοξη Ἐκκλησία σὲ συνέχεια, ὅπως ἐδείχθη, τῶν προηγουμένων Πατέρων τῆς τῆς Β΄ χιλιετίας ἀποδέχεται τὴν ἱστορικὴ

112. Ἰ. Καρμύρης, ὄπ. παρ., 949, 950. Στὸ Συνέδριο αὐτὸ συνυπέγραψαν ὁ Μόσχας Ἀλέξιος, ὁ Σερβίας Γαβριήλ, ὁ Ρουμανίας Ἰουστινιανός, ὁ Ἑμέσης Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Λιβάνου Ἡλίας ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, ὁ Βialystok (Πολωνίας) Τιμόθεος, ὁ Κορυτσᾶς Παῖσιος καὶ ὁ Πράγματος Ἐλευθέριος.

ὀνομασία τῶν μὴ εὐρισκομένων σὲ κοινωνία μὲ αὐτὴν ἄλλων ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἀλλὰ, ὅπως ἐπισημαίνει ἡ συνέχεια τῆς § 6 τοῦ κειμένου, θεωρεῖ καὶ πιστεύει «ὅτι αἱ πρὸς ταύτας αὐτῆς πρέπει νὰ στηρίζονται ἐπὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ὅσον ἔνεστι ταχύτερας καὶ ἀντικειμενικωτέρας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος καὶ ἰδιαίτερος τῆς γενικωτέρας παρ' αὐταῖς διδασκαλίας **περὶ μυστηρίων, χάριτος, ἱερωσύνης καὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς**»¹¹³. Τὸ σημεῖο αὐτὸ τοῦ κειμένου εἶναι λίαν σημαντικό, γιατί θέτει κάποια ἀπὸ τὰ **κριτήρια**, τὰ ὁποῖα **πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ πληροῦνται**, ὥστε νὰ ἀναγνωρισθῇ μιὰ ἑτερόδοξη ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα ὄντολογικὰ ὡς Ἐκκλησία. Ἡ ἀπαρίθμηση τῶν θεμάτων ποὺ γίνεται **ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἀποκλειστικὴ** καὶ δὲ θὰ μπορούσε ἄλλωστε, γιατί οἱ δογματικὲς διαφορὲς μὲ τὶς ἑτερόδοξες κοινότητες ποικίλουν καὶ τὰ θέματα ποὺ πρέπει νὰ συζητηθοῦν μὲ τὴν κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς παρουσιάζουν ἰδιαιτερότητες. Σὲ κάθε περίπτωση, ἡ ἀναγνώριση ἐκκλησιαστικότητας μὲ ὅλες τὶς ἄλλες χριστιανικὲς κοινότητες προϋποθέτει **κοινὴ ὁμολογία πίστεως** ὡς πρὸς:

α. **Τὰ μυστήρια.** Θέματα ὑπὸ ἐξέταση ἐδῶ εἶναι **μεταξὺ ἄλλων ἡ ἔννοια τοῦ μυστηρίου, ἡ δυνατότητα ἀρίθμησης τῶν μυστηρίων, ὁ τρόπος τῆς τέλεσής τους καὶ ἀσφαλῶς τὸ μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας, τὴν τελείωση ὅλων τῶν μυστηρίων**¹¹⁴, ἡ θεολογικὴ σημασία τοῦ ὁποίου διαφοροποιεῖται σὲ ἑτερόδοξες κοινότητες. **Τὸ κείμενο τῆς Συνόδου σὲ κανένα του σημεῖο δὲν ἀναγνωρίζει βάπτισμα στοὺς ἑτεροδόξους, προσδοκώντας στὴν διὰ τῆς Θ. Εὐχαριστίας κοινωνία, ἡ ὁποῖα ὁμως προϋποθέτει κοινὴ πίστη, τὴν πίστη τῶν Ἀποστόλων καὶ Θεοφόρων Πατέρων.** Ὁ οἰοσδήποτε ἔχει γενικῶς γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ διαφορετικὴ ἄποψη, δὲν μπορεῖ νὰ τὴ στηρίξει στὸ κείμενο τῆς Συνόδου καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ **προσωπικὴ του ὑποκειμενικὴ ἄποψη.**

β. **Ἡ περὶ χάριτος διδασκαλία.** Ἡ περὶ ἀκτίστου χάριτος διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ μετοχὴ στὴν ὁποῖα ὁδηγεῖ στὴ θέωση¹¹⁵, σὲ σχέση μὲ τὴν κτιστὴ χάρις στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Θεολογία εἶναι

113. <https://www.ec.patr.gr/docdisplay.php>. Ἐκκλησία 83 (2006) 420.

114. Μητρ. Περγάμου Ι. Ζηζιούλας, Ἅγιον Βάπτισμα καὶ Θεία Λειτουργία, στό: Τὸ ἅγιον Βάπτισμα. Ἡ ἔνταξή μας στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ (Ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία), Ἀθήνα 2002, 21-23.

115. Πρωτ. Ι. Ρωμανίδης, Πατερικὴ Θεολογία, Θεσσαλονίκη 2004, 96: «Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἐμπειρία τῆς θεώσεως εἶναι ἡ **ραχοκοκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως**, καθὼς καὶ τὸ θεμέλιο τῶν Τοπικῶν καὶ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Λειτουργικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας μέχρι σήμερα».

συνυφασμένη με τὴ διάκριση μεταξὺ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν στὸ Θεὸ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ὁρθόδοξης Θεολογίας. Εἶναι δηλ. ἄρρηκτα συνυφασμένη με τὴ **διάκριση Θεολογίας καὶ Οἰκονομίας, διδασκαλία τὴν ὁποία οὐδόλως δύναται νὰ ἀπεμπολήσει ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία, ἀρνούμενη οὐσιῶδες στοιχεῖο τῆς ταυτότητάς της.**

γ. **Ἡ Ἱερωσύνη.** Ὀφείλει νὰ ἐξετασθεῖ ἡ θεολογικὴ κατανόηση τοῦ μυστηρίου καὶ ἡ σημασία του γιὰ τὴν ὅλη ἐκκλησιαστικὴ συνοδικὴ δομὴ. Ἀσφαλῶς θέματα περὶ συνοδικότητα, πρωτείου καὶ αὐθεντίας ἐντάσσονται σ' αὐτὴν τὴν ἐνότητα. Στὸ θέμα αὐτὸ ἐντάσσεται καὶ ἡ **χειροτονία τῶν γυναικῶν**, ἕνας ἀπὸ τοὺς νεωτερισμοὺς ποὺ δυσκολεύει, ἐὰν δὲ ματαιώνει, τὴ σύγκλιση με τοὺς Λουθηρανούς, τοὺς Ἀγγλικανούς καὶ τοὺς Παλαιοκαθολικούς.

δ. **Ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ.** Ὀφείλει νὰ ἐξετασθεῖ ἐδῶ ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου καὶ ἡ θεολογικὴ του σημασία γιὰ τὴν ἀναγνώριση τῆς ἐκκλησιαστικότητας. Τὸ ἐρώτημα, τί θὰ ἦταν ἀρκετὸ γιὰ τὴ σύγκλιση, μιὰ διαδοχὴ τάξεως ἢ μιὰ διαδοχὴ πίστεως, ἢ ἀμφότερα, ὀφείλει νὰ ἔχει ἀποσαφηνισθεῖ με ἀπόλυτη σαφήνεια πρῶτα ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς καὶ στὴ συνέχεια στὸ διάλογο με τοὺς ἑτεροδόξους.

Ἀπὸ τὴν παράθεση τῶν ὑπὸ συζήτηση θεμάτων με τοὺς ἑτεροδόξους κατανοεῖ κανεὶς ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο, ὅτι ἡ παράθεση αὐτῶν τῶν θεμάτων εἶναι ἐνδεικτικὴ.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἔχει σημασία εἶναι, ὅτι ἡ **συμφωνία** στὰ θέματα, αὐτά, ὅπως τονίζει τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης, εἶναι **ἀπαραίτητη καὶ ἐκ τῶν οὐκ ἄνευ γιὰ μιὰ ἀναγνώριση Ἐκκλησίας ἑτεροδόξων ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια.** Στὴν περίπτωσι ὅμως μιᾶς τέτοιας σύγκλισης **οἱ ἑτεροδόξοι δὲ θὰ εἶναι πλέον ἑτεροδόξοι, ἀλλὰ ὁμόδοξοι.** Ἄνευ ὅμως «τῆς ταχυτέρας καὶ ἀντικειμενικωτέρας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος» δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει μιὰ τέτοια ἀναγνώριση. Εἶναι αὐτονόητο, ὅπως θὰ διαφανεῖ καὶ κατωτέρω, ὅτι **ἀντικειμενικὸ κριτήριον θεωρήσεως συνιστᾷ ἡ κοινὴ πίστις τῆς πρώτης χιλιετίας καὶ οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἅπαντα ἐρμηνευόμενα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς πατερικῆς Θεολογίας. Ἄδικα, ἐπομένως, ἀνησυχοῦν οἱ ἐπικριτές.**

Κατὰ συνέπεια ἡ ἄποψη ὅτι ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης ἀναγνώρισε τὶς ἑτεροδόξες χριστιανικὲς κοινότητες ὡς Ἐκκλησίες δὲν εἶναι ἀληθής. Δὲ φαίνεται νὰ πείθει οὔτε αὐτοὺς ποὺ διατυπώνουν αὐτὴ τὴ μομφή. Εἶναι προφανές, ὅτι ἡ ἀναγνώριση τῆς θεότητας τῶν τριαδικῶν προσώπων

καὶ ἡ περὶ τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ διδασκαλία δὲν ἀρκοῦν, γιὰ νὰ προσδώσουν τὴν ἀναγνώριση σὲ μιὰ ἑτερόδοξη κοινότητα ὡς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἱστορία τοῦ κειμένου «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον» καὶ ἡ ἐπεξεργασία του κατὰ τὴν πορεία τῶν προσυνοδικῶν Διασκέψεων ποὺ προετοίμασαν τὰ ἐγκριθέντα κείμενα, προβαίνοντας στὶς ἀναγκαῖες ἀλλαγές, ἀποδεικνύει καὶ αὐτὴ ὅτι τὸ τελικὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης οὐδόλως ἀναγνωρίζει ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια Ἐκκλησίες ἑτεροδόξων. Αὐτὸ βεβαίως δὲ σημαίνει, ὅτι τὰ προηγούμενα σχετικὰ κείμενα τῶν προηγηθέντων προσυνοδικῶν Διασκέψεων ἀναγνώριζαν ἐκκλησιαστικότητα στοὺς ἑτεροδόξους, πρὸς ἄρση ὅμως οἰασδήποτε ὑπόνοιας γιὰ κάτι τέτοιο καὶ γιὰ νὰ ὑπάρξει πλήρης σαφήνεια ὡς πρὸς τὸ θέμα ὀφείλει κανεὶς νὰ παρατηρήσει τὶς σημειωθεῖσες ἀλλαγές καὶ τροποποιήσεις στὴ διατύπωση:

Στὴν Γ΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξη Διάσκεψη¹¹⁶ (1986) ἐπισημαίνεται ὅτι «...Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία... ἀναγνωρίζει τὴν πραγματικὴν ὑπαρξὶν ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὁμολογιῶν, ἀλλὰ πιστεύει ὅτι αἱ πρὸς ταύτας σχέσεις αὐτῆς πρέπει νὰ στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν ὅσον ἔνεστι ταχυτέρας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος...». Ἡ ἔκφραση «ἀναγνωρίζει τὴν πραγματικὴν ὑπαρξὶν» θὰ μπορούσε νὰ δημιουργήσει τὴν ὑπόνοια σὲ κάποιους –καὶ μάλιστα, ὅταν αὐτοὶ εἶναι κακόπιστοι– ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ἑτεροδόξες Ἐκκλησίες. Ἡ ὑπόνοια αὐτὴ θὰ ἦταν βεβαίως ἀβάσιμη, γιὰ τὸ ἴδιο κείμενο κάνει λόγο περὶ «ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιασιολογικοῦ θέματος». Πῶς, λοιπόν, ἡ Ἐκκλησία θὰ μπορούσε (ἤδη τὸ 1986) νὰ ἀναγνωρίζει ἑτεροδόξες Ἐκκλησίες καὶ ταυτόχρονα νὰ ζητᾶ ἀπὸ τὸ διάλογο κατόπιν διερεύνησης καὶ ἐξέτασης νὰ ἀποσαφηνιστεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ τους ὑπόσταση, γιὰ νὰ ἀποφανθεῖ περὶ αὐτῆς, γιὰ τὴν ὑπαρξὴ δὲ τῆς ὁποίας θέτει –ὄχι κατὰ τρόπο ἀποκλειστικό– κριτήρια, ὅπως τὰ μυστήρια, ἡ χάρις, ἡ ἱερωσύνη καὶ ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ; Ἐὰν ἀναγνώριζε ἑτεροδόξες

116. Ἡ Γ΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις συνήλθε ἀπὸ 28 Ὀκτωβρίου - 6 Νοεμβρίου 1986 στὸ Chambésy τῆς Γενεύης. Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, Ἀποφάσεις τῶν τεσσάρων Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων τῶν ἐτῶν 1976-1982-1986-2009 καὶ ἐγκριθέντα κείμενα τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἐτῶν 2009 καὶ 2011. <https://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/relations/apofaseis-1976-2009>.

Ἐκκλησίες, τότε πρὸς τὸ διάλογο, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἐπισημαίνει μάλιστα τὸ κείμενο, ὀφείλει νὰ ἀναζητήσῃ «τὴν κοινὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας»; Μποροῦν νὰ ἀγνοηθοῦν οἱ Πατέρες τῆς α' χιλιετίας; Ὁχι ἀσφαλῶς!

Κατὰ συνέπεια ἡ ἔκφραση «Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία... ἀναγνωρίζει τὴν πραγματικὴ ὑπαρξιν ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν», μόνον ἐὰν ἀναγνωστῆ μεμονωμένα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ ὅλο context τοῦ κειμένου, θὰ μπορούσε νὰ δημιουργήσῃ ὑπόνοιες ἢ ἀπορίες, γιὰ τὸ τι ἀκριβῶς ἐννοεῖ. Μιὰ τέτοια ὅμως ἀποσπασματικὴ ἐρμηνευτικὴ κειμένων ἀφορᾷ μόνον αἰρετικούς, ὅπως τοὺς μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά. Εἶναι λυπηρὸ νὰ ἀκολουθεῖται μιὰ τέτοια τακτικὴ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μάλιστα θεωροῦν, ὅτι ὀρθοτομοῦν αὐτοὶ καὶ μόνον αὐτοὶ τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας. Εἶναι ἢ δὲν εἶναι αὐτὸ πλάνη;

Στὴν Ε' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψη¹¹⁷ (2015) στὴ σχετικὴ ἀπόφασί της, στὴν ὁποία εἶναι ἐνσωματωμένο καὶ τὸ κείμενο περὶ Οἰκουμενικῆς Κινήσεως τοῦ 1986, ἡ διατύπωση «Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν «πραγματικὴν ὑπαρξιν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν» ἀντικαθίσταται μὲ τὴν ἔκφραση, «Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν ἱστορικὴν ὑπαρξιν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὁμολογιῶν...». Ἡ ἀντικατάσταση τοῦ ἐπιθέτου «πραγματικὴ» ἀπὸ τὸ ἐπίθετο «ἱστορικὴ» σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν παράλληλη ἐπισημάνση τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ἀποσαφήνισης «τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος» ἀποδυναμώνει περαιτέρω τὴν ἀβάσιμη ὑπόψια γιὰ μιὰ ὄντολογικὴ ἀναγνώριση τῶν ἑτεροδόξων χριστιανικῶν κοινοτήτων ὡς Ἐκκλησιῶν. Ἄλλωστε καὶ στὶς δύο περιπτώσεις, τόσο στὸ κείμενο τοῦ 1986, ὅσο καὶ στὸ μεταγενέστερο τοῦ 2015 ἐπισημαίνεται, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν εὐρίσκεται σὲ κοινωνία μὲ αὐτὲς τὶς κοινότητες, τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζει τὴν «πραγματικὴ» ἢ «ἱστορικὴ» ὑπαρξιν. Στὴν § 1 δὲ τοῦ κειμένου τοῦ 1986 καὶ ἰδιαίτερα στὴν § 6 τοῦ κειμένου τοῦ 2015 ἐπισημαίνεται, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία «διὰ τοῦ διαλόγου δίδει δυναμικὴν μαρτυρίαν τοῦ πληρώματος τῆς ἐν Χριστῷ ἀληθείας καὶ τῶν πνευματικῶν της θησαυρῶν πρὸς τοὺς ἐκτὸς αὐτῆς, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν προλείανσιν τῆς ὁδοῦ, τῆς ὁδηγούσης πρὸς

117. Ἡ Ε' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξη Διάσκεψη συνήλθε ἀπὸ 10-17 Ὀκτωβρίου 2015 στὸ Chambésy τῆς Γενεύης. Συνοδικὰ XIII. Ε' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις. Πρακτικά-Κείμενα. Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Σαμπεζύ-Γενεύη 2016.

τὴν ἐνότητα». Ὅταν λοιπὸν ἡ ἐνότητα κατὰ τὰ κείμενα εἶναι τὸ ζητούμενο καὶ ὄχι τὸ δεδομένο καὶ κατὰ συνέπεια δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει **Intercommunio**, ὅταν ρητῶς δηλοῦται ὅτι μὲ τὶς ἑτεροδόξες κοινότητες δὲν ὑπάρχει κοινωνία, ὅταν καὶ κυρίως δηλοῦται ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ δώσει «δυναμικὴν μαρτυρίαν τοῦ πληρώματος τῆς ἐν Χριστῶ ἀληθείας» διαλεγομένη μὲ ἑτεροδόξους, ὅταν δηλ. ἀρνεῖται νὰ ἀποδεχθεῖ ὅτι οἱ Ἐκκλησίες τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζει «τὴν ἱστορικὴ ὑπαρξιν» **διαθέτουν τὴν καθολικότητα τῆς πίστεως**, ποῦ εἶναι ἡ προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία (§ 3), εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδέχεται κάποιος ὅτι ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἀποδέχεται τὴν ὄντολογικὴ ὑπαρξὴ μιᾶς ἄλλης Ἐκκλησίας, τὴν ὁποία ὅμως δὲν ἀναγνωρίζει ὡς καθολικὴ; Ἴσως εἶναι γιὰ κάποιους δύσκολο νὰ κατανοηθεῖ, τὸ τί σημαίνει τὸ Μία καὶ τὸ τί σημαίνει Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ὅτι αὐτὲς οἱ ιδιότητες μποροῦν μόνο νὰ **συνυπάρχουν, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἀναγνωρισθεῖ –κατὰ ὀρθόδοξην πάντα θεώρησιν– ἐκκλησιαστικὴ ὑπόστασις ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια**. Ἐὰν αὐτὲς δὲ συντρέχουν, αὐτὸ δὲ θὰ προσέβαλε ἢ δὲ θὰ καταργοῦσε τὴν αὐτοσυνειδησίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅτι εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία;

Εἶναι κατὰ συνέπεια αὐτονόητο ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἱστορικῆς ὑπαρξὸς τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, μὴ διαταραχθεῖσης μάλιστα τῆς ἐνότητος τῆς ὄντολογικῆς φύσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διὰ τῶν σχισμάτων, ἢ ὁποία παραμένει καὶ εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ὅπως ἐπισημαίνεται στὴν § 6 τοῦ κειμένου τοῦ 2016, δὲν ἀφήνει τὸ περιθώριον καὶ τὴ δυνατότητα ἀναγνώρισης ἄλλης Ἐκκλησίας ἐκτὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ κοινωνία μὲ τοὺς ἑτεροδόξους δὲν εἶναι κατ' οὐδένα τρόπο μιὰ ἀτελεῖς κοινωνία. Ὅπως ἐπισημαίνει τὸ κείμενον δὲν ὑπάρχει κοινωνία!

βγ. Κατὰ τὴ σύναξιν τῶν Προκαθημένων τῶν αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὸ Chambésy τῆς Γενεύης, στίς 21-28 Ἰανουαρίου 2016, τὸ κείμενον «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον»¹¹⁸, ἔγινε δεκτὸ ἀπὸ τοὺς Προκαθημένους τῶν Ὁρθοδόξων

118. Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Σύναξις τῶν Προκαθημένων τῶν Αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Τελικὰ κείμενα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου (= Secrétariat pour la préparation du Saint et Grand Concile de l'Église Orthodoxe. Documents finals), Ὁρθόδοξον Κέντρο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σαμπεζύ-Γενεύη 2016 (=Centre Orthodoxe du Patriarcat Oecuménique, Chambésy-Genève 2016), 39-44 (ἐδῶ, σελ. 39, § 6).

Ἐκκλησιῶν χωρὶς ἀλλαγές ὡς πρὸς τὴ διατύπωσή του ἀπὸ τὴν Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξο Διάσκεψη τοῦ 2015. Κατὰ παρόμοιο τρόπο καὶ στὸ κείμενο αὐτὸ ἐπισημαίνεται ὅτι «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν ἱστορικὴ ὑπαρξιν τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν...». Ἐκ τῶν πραγμάτων ὁμως καταδεικνύεται, ὅτι ἐνδεχομένως ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς ψυχολογικῆς πίεσης ποὺ ἀπεπειρῶντο νὰ ἀσκήσουν οἱ ἐκ διαφόρων λόγων ἐπικριτὲς τῆς Συνόδου, σὲ ἐπισκόπους καὶ στὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἐκ τῶν πραγμάτων –δυστυχῶς– ἀδυνατεῖ νὰ κατανοήσῃ τὴ θεολογικὴ σημασία τῶν κειμένων, στὸ τελικὸ ἐγκριθέν κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη, γίνεται λόγος ὄχι γιὰ «πραγματικὴ» ἢ «ἱστορικὴ ὑπαρξη» ἄλλων ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀναγνώριση «τῆς ἱστορικῆς ὀνομασίας ἄλλων ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν». Ἡ διατύπωση αὐτὴ ἀποκλείει κάθε ὑποψία, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια ἄλλες ἐκτὸς αὐτῆς Ἐκκλησίες.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἐπισημανθοῦν τὰ κάτωθι:

- Στὴν τελικὴ διατύπωση περὶ τῆς ἀναγνώρισης τῆς ἱστορικῆς ὀνομασίας τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ὁ ὅρος Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἓνας **terminus technicus**, ὁ ὁποῖος ἀνεκαλύφθη στὴν Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο τῆς Κρήτης, προκειμένου ἐμμέσως καὶ λανθάνοντως νὰ ἀναγνωρισθεῖ ἡ ὄντολογικὴ φύση ἄλλων Ἐκκλησιῶν, (μυστήρια, ἐν πρώτοις τὸ βάπτισμα) ἐκτὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὅπως καταδεικνύουν τὰ κείμενα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Γραμματείας, τὰ ὁποῖα περετέθησαν προηγουμένως, **πολλαπλῶς ἀποδίδεται ἡ ὀνομασία αὐτὴ στὶς ἑτεροδόξες χριστιανικὲς κοινότητες ποὺ ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ανατολῆς** στοὺς ἐπόμενους αἰῶνες μετὰ τὸ σχίσμα (1054).

- Ὁ ὅρος Ἐκκλησία, εἶναι παγκοίνως γνωστό, χρησιμοποιεῖται τόσο στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία, ὅσο καὶ πολὺ συχνὰ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Σημαίνει αὐτό, ὅτι ὁ ἴδιος ὅρος δὲν μπορούσε νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἀπὸ τὸ Χριστό, τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀποστολικούς Πατέρες, γιὰτὴν ἢ προγενέστερη χρῆση τοῦ ὅρου δὲν ἐννοεῖ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ; **Καὶ ὁ Χριστὸς ἔκανε λάθος;**

- Εἶναι τελείως ἀβάσιμη ἢ ἀποψη, ὅτι τὰ προσυνοδικὰ κείμενα καὶ τὸ τελικὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπιρροή τῶν ἐκκλησιολογικῶν θεωρήσεων τῆς Β' Βατικανῆς ἢ ἔχει ὁποιαδήποτε σχέση μὲ αὐτὴ ἀναγνωρίζοντας «ἐκκλησιαστικὰ στοιχεῖα»

σὲ ἑτερόδοξες κοινότητες, πρᾶγμα ποὺ προσδίδει σ' αὐτὲς τὸν χαρακτήρα Ἐκκλησίας. Θὰ ὑπερέβαινε κατὰ πολὺ τὴ σκοποθεσία τοῦ παρόντος κειμένου νὰ ἀναλυθοῦν οἱ ἐκκλησιολογικὲς θεωρήσεις τῆς Β' Βατικανῆς, τὶς ὁποῖες ἀσφαλῶς καὶ οἱ ὑποστηρίζοντες μιὰ τέτοια ἄποψη¹¹⁹ δὲ φαίνεται ὅλοι νὰ γνωρίζουν ἐπαρκῶς. Σὲ κάθε περίπτωση ὁ κάθε καλῆς πίστεως ἄνθρωπος, ὁ ἄνθρωπος ποὺ διαθέτει κοινὸ νοῦ, ἢ ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν πάσχει ἀπὸ νοητικὴ στέρηση κατανοεῖ ὅτι ἡ ἀναγνώριση ἐκκλησιαστικῶν στοιχείων σὲ ἑτερόδοξες κοινότητες ἀπὸ τὴ Β' Βατικανὴ δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὴν ἀποδοχὴ ἀπλῶς τῆς ὀνομασίας ἄλλων χριστιανικῶν κοινοτήτων ὡς Ἐκκλησιῶν, πρᾶγμα ποὺ συνέβη κατὰ τοὺς μετὰ τὸ σχίσμα αἰῶνες ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅπως αὐτὸ ἀρκούντως ἐδείχθη.

Πρὸς ἐπίρρωση τῶν θέσεών του, ἕνας μεταξὺ τῶν ἐπικριτῶν, ὁ πρωτ. Πέτρος Heers, ἀναφέρει ὀρθοδόξους θεολόγους, οἱ ὁποῖοι ἀλλοιώνοντας τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησιολογία ἀναγνωρίζουν ἐκτὸς αὐτῆς καὶ ἄλλες Ἐκκλησίες! **Εἶναι περὶ τὸ νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι ὁ ὅλος τρόπος ἀναφορᾶς στὰ πρόσωπα αὐτὰ εἶναι προσβλητικὸς.**

Θὰ γίνῃ περιοριστικὴ ἀναφορὰ, λόγῳ βαρύτητας τοῦ προσώπου καὶ τῆς θέσεώς του, στὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη κ. Βαρθολομαῖο. Γράφει σχετικὰ ὁ πρωτ. Πέτρος Heers: «**Ἡ de facto διαίρεσις τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ ἑνὸς κοινῶν βαπτίσματος καὶ κοινῆς εὐχαριστίας, δηλώθηκε ἐπίσης καταφατικὰ ἀπὸ τὸν Πατριάρχη μόλις τὸ 2014 στὸν Πανίερο Ναὸ τῆς Ἀναστάσεως στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ ἀκριβῶς, ὁ Πατριάρχης «γυμνῇ τῇ κεφαλῇ», κήρυξε τὴν παναίρεση τῆς νεᾶς οἰκουμενικῆς ἐκκλησιολογίας, ἢ ὁποῖα προωθεῖ τὴν ἰδέα μίας διαιρεμένης Ἐκκλησίας καὶ πολλαπλῶν ἄλλων, μερικῶς ἀληθινῶν ἐκκλησιῶν...»**¹²⁰. Γιὰ νὰ στηρίξει δὲ τὰ ἀποδιδόμενα στὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη μεταφέρει σὲ ὑποσημείωση καὶ ὄχι στὸ κείμενο, ὅπως ἦταν ἀναγκαῖο –πρᾶγμα ποὺ σημαίνει, ὅτι οἱ ἀκροατὲς τῶν λόγων του δὲν μπορούσαν νὰ λάβουν γνώση τῶν θέσεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου– τὶς § 4 καὶ 5 τῶν λόγων του: «**Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος ἐπισημαίνει:**

119. Πρωτ. Πέτρος Heers, Ἡ ἀναγνώριση τοῦ Βαπτίσματος τῶν ἑτεροδόξων ὡς βάση μιᾶς νεᾶς ἐκκλησιολογίας (Συμπόρευση μετὰ τὴ Β' Βατικανὴ Σύνοδο), στό: «Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος. Μεγάλῃ προετοιμασία χωρὶς προσδοκίαι (Οἱ εισηγήσεις καὶ τὰ πορίσματα τῆς θεολογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς Ἡμερίδας τῆς 23ης Μαρτίου 2016), Τόμ. Β', Ἀθήνα 2016, 36-59.

120. Πρωτ. Πέτρος Heers, ὅπ. παρ., 49-50.

"Ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία... **διεσπάσθη ἐν χρόνῳ**. Οὕτω διεμορφώθησαν καταστάσεις καὶ ομάδες ποικίλες, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη διεκδικεῖ «αὐθεντίαν» καὶ «ἀλήθειαν». **Ἡ ἀλήθεια ὁμῶς εἶναι Μία, ὁ Χριστός, καὶ ἡ ἰδρυθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ Μία Ἐκκλησία**. Ἡ Ἁγία Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία κατέβαλε πρὸ τοῦ μεγάλου Σχίσματος τοῦ 1054 μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπ' αὐτό, προσπαθείας **πρὸς ὑπέρβασιν τῶν διαφορῶν προερχομένων ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν πολλοῖς ἐξ ἀλλοτρίων τοῦ περιβάλλοντος τῆς Ἐκκλησίας παραγόντων**. Ἀτυχῶς, ὑπερίσχυσε ὁ ἀνθρώπινος παράγων καὶ διὰ τῆς συσσωρεύσεως προσθηκῶν "θεολογικῶν", "πρακτικῶν" καὶ "κοινωνικῶν", αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι ὁδηγήθησαν εἰς διάσπασιν τῆς ἐνότητος τῆς πίστεως, εἰς ἀπομόνωσιν, ἐξελιχθεῖσαν ἐνίοτε εἰς ἐχθρικὴν πολεμικὴν"»¹²¹.

Διαβάζοντας κανεὶς τὸ κείμενο τοῦ Πρωτ. Πέτρου Heers καὶ τὸ πρὸς στήριξη τῶν ἀπόψεών του κείμενο τοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου διερωτᾶται μὲ ἀπορία:

- **Ποῦ ὁ Πατριάρχης κάνει λόγο γιὰ πολλαπλὲς μερικὰ ἀληθινὲς Ἐκκλησίες ὑπὸ τὴν ὄντολογικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου;** Ἐὰν πρέπει νὰ τὸν καταγγείλουμε, γιὰτὶ ἀναφερόμενος στὴ Δύση χρησιμοποιοῦ τὸν ὄρο Ἐκκλησία, ἂς καταγγείλουμε πρῶτα τοὺς συντάκτες τῆς ἀπάντησης πρὸς τὸν Πάπα Πίου Θ' (1848), δηλ. τοὺς Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοὺς συντάκτες ὅλων τῶν συνοδικῶν καὶ συμβολικῶν κειμένων ποὺ προαναφέρθησαν! **Δικαιολογεῖται μιὰ τέτοια ἄγνοια; Μπορεῖ νὰ δεχθεῖ κανεὶς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ καλὴ πίστη;**

- **Ποῦ γίνεται ἀποδεκτὸ κοινὸ βάπτισμα καὶ κοινὴ εὐχαριστία; Αὐτὸ εὑρίσκεται στὴν ἀσθενῆ φαντασία τοῦ ἐπικρίνοντος.**

- Δὲν εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ κάθε Ἐκκλησία θεωρεῖ καὶ ὑποστηρίζει καὶ διεκδικεῖ, ὅτι κατέχει τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν αὐθεντία; (Ἐὰν συνέβαινε τὸ ἀντίθετο, ἡ κάθε Ἐκκλησία δὲ θὰ εἶχε λόγο ὑπάρξεως). **Σημαίνει ὁμῶς αὐτό, ὅτι αὐτὸ τοὺς ἀναγνωρίζεται;**

- Γιατὶ δὲ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπισήμανση τοῦ Πατριάρχου, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι Μία καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι, ἐπίσης, Μία; Ὁ Πατριάρχης ἐπισημαίνει σαφέστατα, ὅτι ἀληθὴς Ἐκκλησία εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἰδρυθεῖσα Μία Ἐκκλησία καὶ **κατὰ συνέπεια κριτήριον αὐθεντικότητος καὶ ἀλήθειας εἶναι ἡ ἀλήθεια τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας**. Μὲ ἄλλα λόγια ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος **τονίζει, ὅτι μόνο ἡ συμφωνία στὴν**

121. Πρωτ. Πέτρος Heers, ὄπ.παρ., 50, ὑποσ. 29.

πίστη και τὴν ἀλήθεια τῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἰδρυθείσης Ἐκκλησίας κάνει ἐφικτὴ τὴν ἔνωση.

- Μήπως ἐνοχλεῖ, ὅτι ὁ Πατριάρχης ὁμιλεῖ γιὰ «καταστάσεις καὶ ὁμάδες» ποικίλες ποὺ διαμορφώθηκαν μετὰ τὸ Σχίσμα. Εἶναι δυνατόν μὲ τὴν ἔκφραση «καταστάσεις καὶ ὁμάδες» νὰ νοοῦνται Ἐκκλησίες ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια; Ὅταν πῶς κάτω στὸ κείμενο ἐπισημαίνεται, ὅτι «αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησῖαι ὠδηγήθηκαν εἰς διάσπασιν», τί διαφέρει αὐτὸ ἀπὸ τὶς ταυτόσημες ἐπισημάνσεις τοῦ Μ. Βασιλείου, τοῦ Ἁγίου Ταρασίου ἢ τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ; Σὲ τί διαφέρει αὐτό, ἀπὸ τὴ χρήση πολλαπλῶς τοῦ ὅρου «Ἐκκλησία» ἀπὸ τὰ συμβολικὰ κείμενα τῆς Β΄ Χιλιετίας; Νοεῖται σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ κείμενα ὁ ὅρος «Ἐκκλησία» ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια;

- Ποῦ ἀποδέχεται τὸ παραπάνω κείμενο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου τὴ βαπτισματικὴ θεολογία ἢ κηρύσσει τὸν «Οἰκουμενισμό τῆς ἐνσωμάτωσης;¹²²» Κάνει πουθενὰ λόγο γιὰ ἀναγνώριση μυστηρίων καὶ ἐν πρώτοις τοῦ Βαπτίσματος σὲ ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες; Πῶς δικαιολογεῖται, περαιτέρω, ἡ παρατήρηση¹²³ ὅτι «ὁ Πατριάρχης, ὅπως συμβαίνει καὶ στὸ προσυνοδικὸ κείμενο, δηλώνει δύο ἀντίθετες ἰδέες: ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία, προφανῶς μόνον ἐκτὸς χρόνου, καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ ἐνυπάρχει σὲ χωρισμένες τοπικὲς Ἐκκλησίες»; Εἶναι προφανές ὅτι μιὰ τέτοια ἀντίφαση ὑπάρχει μόνο στὴν ἀσθενοῦσα φαντασία τοῦ Πρωτ. Πέτρου Heers καὶ ὄχι στὶς ἐκφράσεις καὶ τὸ νόημα τῶν λόγων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ στὸ κείμενο τῆς Συνόδου τῆς Κρήτης. Ποῦ ὁμιλεῖ ὁ Πατριάρχης γιὰ μιὰ ἐκτὸς χρόνου ἢ γιὰ μιὰ ἀόρατη (πλήρως ἀληθινὴ) Ἐκκλησία; Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Παρακλήτου; Ἡ Πεντηκοστὴ εἶναι ἐκτὸς χρόνου; Τὰ σχίσματα συνέβησαν ἐκτὸς χρόνου;

Πόσο μπορεῖ νὰ ἀνέχεται κανεὶς μιὰ τέτοια διαστρόφη; Πόσο μπορεῖ νὰ ἀνέχεται μιὰ τέτοια θρασύτητα;

- Ἐὰν οἱ ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες ἀποτελοῦν Ἐκκλησίες, τότε γιὰ τὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία νὰ εὐρίσκεται σὲ ἓνα συνεχῆ διάλογο μὲ αὐτές; Εἶναι κανεὶς τόσο ἀδαής, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζει, ὅτι σήμερον Ἐκκλησίες ποὺ βρίσκονται σὲ ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία (*communio in sacris*) καὶ ἀλληλοαναγνωρίζουν τὰ μυστήρια ποὺ τελοῦνται σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ αὐτές

122. Πρωτ. Πέτρος Heers, ὅπ. παρ., 50.

123. Πρωτ. Πέτρος Heers, ὅπ. παρ.,

παρά τις μεταξύ τους θεολογικές διαφορές, δὲ διεξάγουν θεολογικὸ διάλογο μὲ σκοπὸ τὴν ἔνωση, παρά μόνο σπαραδικές ἀκαδημαϊκές συναντήσεις, ἀφοῦ, παρά τις διαφορές, **ὑπάρχει τὸ μείζον**, πὺ εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία, **ἡ κοινωνία στὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας;** (Ἀγγλικανική, Λουθηρανική, Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία κ.λ.π. στὶς μεταξύ τους σχέσεις).

Εἶναι κατὰ συνέπεια προφανές, ὅτι γίνεται μιὰ κακόβουλη συντονισμένη προσπάθεια διαστροφῆς τῶν λόγων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, μὲ σκοπὸ νὰ παρασυρθοῦν οἱ ἀδελφοὶ στὸ ὄνομα μιᾶς δῆθεν πιστότητας στὴν πατερικὴ παράδοση.

Εἶναι βεβαίως μόλις ἀναγκαῖο νὰ εἰπωθεῖ τὸ αὐτονόητο, ὅτι **σημασία ἔχουν τὰ συνοδικὰ κείμενα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ** καὶ ὄχι οἱ προσωπικὲς ἀπόψεις ἄλλων ὀρθοδόξων Θεολόγων,¹²⁴ στοὺς ὁποίους ἀναφέρεται ὁ Πρωτ. Πέτρος Heers στὴ συνέχεια τοῦ κειμένου του, ἀπόψεις οἱ ὁποῖες ἐρμηνεύονται ἐν πολλοῖς κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ δὲν μποροῦν νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενο σχολιασμοῦ ἐδῶ. Τὸ σημαντικό εἶναι, ὅτι, ἀκόμα κι ἂν ἡ μεταφορὰ καὶ ἐρμηνεία τῶν ἀπόψεων τῶν θεολόγων αὐτῶν ἀπὸ τὸν Πρωτ. Πέτρο Heers ἦταν σωστή, **οἱ θέσεις πὺ τοὺς ἀποδίδονται, δὲν ἔχουν ἀντίκρουσμα στὸ γράμμα καὶ στὸ Πνεῦμα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης.** Ἡ § 3 τοῦ κειμένου ἐπισημαίνει τὸν μεταξὺ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ μυστηριακῆς κοινωνίας **ἄρρηκτο δεσμὸ**, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Αὐτὸ ἀποκλείει τὴν ἀναγνώριση μυστηρίων σὲ ἑτεροδόξους, ἀκόμα καὶ τοῦ βαπτίσματος. Ἡ § 6 τοῦ κειμένου ἐπισημαίνει, ὅτι δὲν ὑπάρχει κοινωνία μὲ τις ἑτερόδοξες Ἐκκλησίες. **Αὐτὸ ἀποκλείει τὴ δυνατότητα, ἔστω καὶ μιᾶς ἀτελοῦς κοινωνίας.** Τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου εἶναι ἀπολύτως σαφῆ.

βδ. Ὁ Πρωτ. Πέτρος Heers πραγματοποίησε πρόσφατα ταξίδι στὴν Ἀμερικὴ καὶ ὁμίλησε σὲ ρώσους ἐπισκόπους τῆς ἐκεῖ διασπορᾶς μὲ σκοπὸ νὰ ἀναπτύξει τὴν κριτικὴν του κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη¹²⁵. Αφοῦ ὅμως ὁμίλουσε σὲ ρώσους ἐπισκόπους

124. Παρουσιάζονται ἀποσπασματικὰ ἀπόψεις τοῦ Μητροπολίτη Περγάμου Ἰωάννη (Ζηζιούλα), τοῦ Μητροπολίτου Βολοκολάμσκ Ἰλαρίωνος (Ἀλφέγιεφ), τοῦ Μητροπολίτου Μεσσηνίας Χρυσόστομου καὶ τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Στ. Τσομπανίδη. Ὁ σχολιασμὸς τῶν ἀπόψεων τῶν ἀνωτέρω Μητροπολιτῶν καὶ Θεολόγων ἀπὸ τὸν Πρωτ. Πέτρο Heers δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἐδῶ, ἀφοῦ πρωτίστως ἐνδιαφέρουν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ κείμενα τῆς Συνόδου.

125. Prot. Peter Heers, The «Council» of Crete and the new emerging Ecclesiology: An

κανονικῶς ἀναγνωριζομένους ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας, δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀγνοῆσει τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας ποὺ μνημονεύθηκε παραπάνω¹²⁶ μὲ τίτλο, «οἱ βασικὲς ἀρχὲς ἀντιμετώπισης τῶν ἑτεροδόξων ἀπὸ τῆ Ρωσικῆ Ἐκκλησία», νὰ τὸ συγκρίνει δὲ αὐτὸ μὲ τὸ κείμενο τῆς Κρήτης. Τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας στὸ κείμενο γιὰ τοὺς ἑτεροδόξους, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀναφέρει τὴ φράση, ὅτι «οἱ κοινότητες, οἱ ὁποῖες ἀποσχίστηκαν ἀπὸ τὴν ἐνότητα, ποτὲ δὲν ἀντιμετώπιστηκαν ὡς στερημένες πλήρως τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ», τὴ φράση ὅτι «ἡ διακοπὴ κοινωνίας» ὀδηγεῖ ἀναπόφευκτα στὴ διαφθορὰ τοῦ εὐλογημένου βίου, ἀλλὰ ὄχι πάντα καὶ στὴν πλήρη ἐξαφάνισή του στὶς ἀποσχισθεῖσες κοινότητες, τὴ φράση ὅτι «παρὰ τὴ διακοπὴ τῆς κοινωνίας, παραμένει κάποια μὴ πλήρης κοινωνία»(!), ἐπισημαίνει πιὸ κάτω, ὅτι «... ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν ἀσκεῖ κρίση ὡς πρὸς τὴ διαφύλαξη ἢ διαφθορὰ τῆς εὐλογημένης ζωῆς στοὺς ἑτεροδόξους, θεωρώντας αὐτὸ Μυστήριον τῆς πρόνοιας καὶ τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ»¹²⁷.

Μὲ ἄλλα λόγια τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ἀφοῦ ἐπισημαίνει ὅτι ἡ σωτηρία ἀποκτᾶται μόνο μέσα στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἀποδέχεται ὅτι χάρις Θεοῦ μπορεῖ νὰ ὑπάρξει καὶ ἐκτὸς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας. Ἐπισημαίνει, ὅτι ὁ «εὐλογημένος βίος» δὲν ἔχει πλήρως ἐξαφανιστεῖ στὶς ἑτερόδοξες κοινότητες, ἄρα ὑπάρχει ἀκόμα χάρις Θεοῦ. Ἐπισημαίνει, ὅτι ὑπάρχει μιὰ «μὴ πλήρης κοινωνία» τῶν ἑτεροδόξων μὲ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἐπισημαίνει ἀκόμα, ὅτι δὲν ἐκφράζει κρίση, γιὰ τὸ ἐὰν στὶς ἑτερόδοξες κοινότητες διαφυλάσσεται ἢ ἔχει παραφθαρεῖ ὁ εὐλογημένος βίος, γιὰτὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζει μόνο ὁ Θεός. Κατὰ συνέπεια, ὑπάρχει τὸ ἐνδεχόμενο στὶς ἑτερόδοξες κοινότητες νὰ συμβαίνει τὸ πρῶτο, δηλ. νὰ διαφυλάσσεται ὁ «εὐλογημένος βίος» καὶ νὰ τελοῦνται ἔγκυρα Μυστήρια. Ὅταν λοιπὸν ὁ Πρωτ. Πέτρος Heers ὁμιλοῦσε σὲ ρώσους ἐπισκόπους, δὲν ἔπρεπε ὡς ὀπαδὸς τῆς ἀποκλειστικότητας νὰ καταγγεῖλει αὐτὸ τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας ὡς αἰρετικό;

Orthodox Examination (Lecture delivered at the Clergy Retreat of the Eastern American Diocese of the Russian Orthodox Church Outside of Russia. (Eastern American Diocese of Rocol. <http://www.pravoslavie.ru/english/10225.htm>

126. Βλ. ἀνωτέρω, ὑποσ.

127. Βλ. τίς § 15, 17 τῆς α' ἐνότητας τοῦ κειμένου μὲ τίτλο: «Ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἁμαρτία τῶν ἀνθρωπίνων διαιρέσεων».

Ἐὰν τώρα συγκριθεῖ τὸ κείμενο τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη τίθενται τὰ ἑξῆς ἐρωτήματα:

- **Ποῦ τὸ κείμενο τῆς Κρήτης κάνει λόγο γιὰ χάρι Θεοῦ ἐκτὸς Ἐκκλησίας;**

- **Ποῦ τὸ κείμενο τῆς Κρήτης κάνει λόγο γιὰ μιὰ ἔστω καὶ μὴ πλήρη κοινωνία μεταξὺ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μὲ τοὺς ἑτερόδοξους;**

- **Ποῦ τὸ κείμενο τῆς Κρήτης ἀφήνει ἀνοικτὸ τὸ ἐνδεχόμενο ὑπαρξης ἐγκύρων μυστηρίων τελουμένων ἀπὸ ἑτερόδοξους;**

Ἡ ἀπάντηση στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ εἶναι προφανῆς καὶ κατηγορηματικὴ. **Πουθενά.** Ἀντίθετα, τὸ κείμενο τῆς Κρήτης καλεῖ τοὺς ἑτεροδόξους σὲ διάλογο, γιὰ νὰ ἀποσαφηνισθεῖ ἡ περὶ μυστηρίων περὶ χάριτος, περὶ ἱερωσύνης καὶ περὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς διδασκαλία. Ὅπως ἐτονίσθη καὶ προηγουμένως, κατὰ τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, τότε μόνο μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος περὶ Ἐκκλησίας στὶς ἑτερόδοξες κοινότητες, **ἐὰν ὑπάρξει συμφωνία στὰ θέματα αὐτά.** Ποιὸ λοιπὸν κείμενο ὑποδηλώνει ἀπόψεις **ἐντελῶς ἀντίθετες** μὲ αὐτὲς τοῦ Πρωτ. Πέτρου Heers; Μιλώντας σὲ ρώσσοις ἐπισκόπους δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ καταγγελεθῆ ἡ «αἵρεση» τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας ποὺ ἀποδέχεται τὴ μὴ ἀποκλειστικότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ ἐνδεχόμενο τέλεσης ἐγκύρων μυστηρίων ἀπὸ τοὺς ἑτεροδόξους; **Τὴ σχέση ἔχουν αὐτὲς οἱ θέσεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, (μὲ τίς ὁποῖες κάποιος προσωπικὰ μπορεῖ νὰ συμφωνεῖ ἢ νὰ διαφωνεῖ), μὲ ὅσα ὅμως πραγματικὰ ἀποφασίστηκαν στὴν Κρήτη; Ἡ μὴ ἀποκλειστικότητα τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν κηρύσσεται ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας εἶναι Ὁρθοδοξία, ἐνῶ, ὅταν δὲν καταδικάζεται ἡ δὲ γίνεται ἀναφορὰ στὸ θέμα, εἶναι κακοδοξία;**

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἐξάγονται ἀναμφίβολα τρία συμπεράσματα:

- Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας εἶναι σὲ θεμελιώδη σημεῖα διαφορετικὴ ἀπὸ τίς καταγεγραμμένες ἐκκλησιολογικὲς θεωρήσεις τῆς Συνόδου τῆς Κρήτης.

- **Ἀποτελεῖ διαστρόφη, ὅταν εἶσαι ὀπαδὸς τῆς ἀποκλειστικότητας,** νὰ καταγγέλεις τὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης γιὰ ἀλλοίωση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιολογίας – **γιατὶ αὐτὸ θέλεις νὰ φαντάζεσαι,** ἐνῶ δὲν καταγγέλεις τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας, ὅταν μιλάς σὲ ρώσσοις ἐπισκόπους, γιὰ τίς σχετικὲς τοῦ θέσεις.

- Τὸ Πατριαρχεῖο Μόσχας ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίσει χωρὶς περιστροφές καὶ ἀστερισμούς τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης,

για να διασωθεῖ, τὸ ἦθος, ἡ στοιχειώδης σοβαρότητα καὶ ἐντιμότητα, δεδομένου μάλιστα ὅτι εἶχε ὑπογράψει καὶ τὴ σύγκληση τῆς Συνόδου καὶ εἶχε σὲ ὅλες τὶς Προσυνοδικὲς Διασκέψεις ὑπογράψει τὸ συγκεκριμένο κείμενο.

6. Οἰκουμενισμός – Διαθρησκευτικὸς Πλουραλισμός–Πανθησκεία

Εἶναι πολὺ γνωστὴ ἡ θέση σὲ κείμενα τῶν ἐπικριτῶν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη, ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ κίνηση, ὁ οἰκουμενισμός, ὅπως λέγεται, ἔχει ὡς ἀπώτερο σκοπὸ νὰ καταλήξει σὲ μιὰ διαθρησκειακὴ οἰκουμενιστικὴ Θεολογία, ὅπου θὰ κυριαρχήσει ἡ ἀρχὴ τοῦ δογματικοῦ πλουραλισμοῦ καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ δογματικοῦ μινιμαλισμοῦ. Παραθέτουμε αὐτούσια δύο κείμενα ποὺ ἐκφράζουν τὶς παραπάνω ἀπόψεις:

α. «Τὸ οἰκουμενιστικὸ ὄραμα στὴν προέκτασή του δὲν περιορίζεται μόνο στὴν ἔνωση τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν (Ὁρθόδοξοι, Παπικοί, Προτεστάντες, Ἀντιχαλκηδόνιοι), ἀλλὰ ἐπεκτείνεται καὶ στὶς «θησκείες τοῦ κόσμου». Σὲ πρώτη φάση ξεκινᾶ ἀπὸ τὶς λεγόμενες μονοθεϊστικὲς θησκείες (Χριστιανισμός, Ἰουδαϊσμός, Ἰσλάμ) μὲ προοπτικὴ νὰ ἐπεκταθεῖ καὶ στὶς ὑπόλοιπες (Ἰνδουϊσμός, Βουδισμό κ.ἄ.). Ἔχουμε ἔτσι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν διαχριστιανικὸ Οἰκουμενισμό, καὶ τὸν διαθρησκειακὸ οἰκουμενισμό»¹²⁸. **Κατὰ τὸ κείμενο πορευόμαστε –ὑποτίθεται– ἀπὸ τὸ διαχριστιανικὸ πλουραλισμὸ στὸ διαθρησκευτικὸ πλουραλισμό!**

β. «Τὸ Πνεῦμα τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ ποὺ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς παναιρέσεως τοῦ Οἰκουμενισμοῦ, μιᾶς φοβερῆς αἰρέσεως ποὺ κυριάρχησε σ' ὅλοκληρο τὸν 20ο αἰῶνα, δὲν περιορίστηκε μόνο σὲ διαχριστιανικὸ ἐπίπεδο, ἀλλὰ σύντομα ἐπεκτάθηκε, ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο, καὶ σὲ διαθρησκειακό»¹²⁹. Κατὰ συνέπεια, εἴτε Ὁρθόδοξος εἶσαι, εἴτε Ρωμαιοκαθολικός, εἴτε Προτεστάντης, εἴτε Μουσουλμάνος, εἴτε Βουδδιστής, εἶσαι –ὑποτίθεται–, κατὰ τὸ κείμενο, τὸ ἴδιο!

128. Ἀρχ. Ἀθανάσιος Ἀθανασίου, «Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης. Τὸ χρονικὸ μιᾶς προμελετημένης ἐκτροπῆς», στό: Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης..., 9-10.

129. Ἀρχ. Παῦλος Δημητρακόπουλος, Τὸ διαθρησκειακὸ ἀνοιγμα τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν θεματολογία τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, στό: «Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος»..., τόμ. Β', 78.

Τὸ νόημα τῶν ἀνωτέρω εἶναι σαφές: Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλες χριστιανικὲς Ἐκκλησίαι ἀλληλοαναγνωρίζονται –ὑποτίθεται– μεταξύ τους ὡς Ἐκκλησίαι ποὺ ὁδηγοῦν στὴ σωτηρία, ἐνῶ ἀπώτερος στόχος εἶναι ἡ ἀναγνώριση καὶ τῶν ἄλλων θρησκειῶν ὡς ἀγωγῶν σωτηρίας. Μὲ δεδομένη τὴν ἐπισήμανση ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν ἀναγνώρισε τὴν ὄντολογικὴ ὑπόσταση ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν, **θὰ καταδειχθεῖ ὅτι ἡ σκοποθεσία αὐτὴ δὲν ὑπάρχει στὸν οἰκουμενικὸ διάλογο καὶ εὐρίσκεται μόνο στὴν ἀσθενῆ φαντασία αὐτῶν ποὺ χωρὶς συστολὴ καὶ αὐτοσεβασμὸ προβάλλουν παρόμοιες θέσεις.**

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ θὰ καταγραφοῦν οἱ ἀπόψεις δύο Θεολόγων, τοῦ **Joseph Ratzinger (τοῦ Πάπα Βενεδίκτου ΙΣΤ΄)**, τοῦ μεγαλυτέρου πολεμίου τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ κατὰ τὸν κ΄ αἰῶνα, καὶ τοῦ Μητροπολίτου τοῦ Ὁρους Λιβάνου τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, **Γεωργίου Khodre**. **Ἡ ἐπιλογή δὲν εἶναι τυχαία.** Ὁ πρῶτος εἶναι Ρωμαιοκαθολικός, δηλ. «αἰρετικός», ἐνῶ ὁ δεύτερος ἀνήκει στὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, τὸ ὁποῖο δὲ μετέσχε τῆς Συνόδου τῆς Κρήτης, διαφυλάσσοντας –ὑποτίθεται– τὸ ὀρθόδοξο φρόνημά του ἀπὸ ἐκκλησιολογικὲς ἀλλοιώσεις!

α. Ἐπιλεκτικὲς θέσεις τοῦ Joseph Ratzinger γιὰ τὶς ἄλλες θρησκείες

• **Οἱ θρησκείες δὲν ἀποτελοῦν ἐναλλακτικὸς δρόμους πρὸς τὴ σωτηρία¹³⁰.**

• **Ἡ Β΄ Βατικανή¹³¹ ἐκτιμᾷ κατ' ἀρχὴν θετικὰ, ὅτι στὶς θρησκείες εἶναι «ἅγιο καὶ ἀληθές». Δὲν ἀποδέχεται ὅμως τὰ ψεύδη καὶ τὶς πλάνες ποὺ αὐτὲς ἐμπεριέχουν. Αὐτὰ συμβάλλουν στὴν ἀλλοίωση τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια¹³².**

• **Οἱ θρησκείες προβάλλουν τὸ ἀναληθές καὶ ἀνεπαρκές, αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀντίθετο στὸ Χριστό, αὐτὸ ποὺ ἀντιτίθεται στὴν ἀλήθεια καὶ ἔτσι θὰ**

130. J. Ratzinger, *Das neue Volk Gottes. Entwürfe zur Ekklesiologie*, Düsseldorf 1969, 401: «Freilich wird **diese Heilsmöglichkeit** nirgendwo direkt **mit den anderen Religionen** als solchen in Zusammenhang gebracht, **so daß diese etwa als ersatzweise Heilswege geschildert werden**».

131. Β΄ Βατικανή, *Lumen Gentium*, Cap II, 16 «...Quidquid enim boni et veri apud illos invenitur ab Ecclesia tamquam praeparatio evangelica aestimatur et ab illo datum qui illuminat omnem hominem, ut tandem vitam habeat».

132. J. Ratzinger, *Das neue Volk Gottes*, 399.

πρέπει να γίνουν κατανοητές¹³³.

- **Ο Χριστιανισμός προβάλλει την απόλυτη αξίωση αληθείας.** Η αλήθεια δεν μπορεί να έχει άλλο όπλο παρά την ίδια την αλήθεια που έμπεριέχει¹³⁴.

- Η εμπειρία του προσωπικού Θεού βρίσκει στο Χριστιανισμό το αποκορύφωμά της με την ενανθρώπιση του Θεού Λόγου¹³⁵.

- **Υπάρχει μόνο ένας δρόμος σωτηρίας, αυτός δια του Ίησού Χριστού**¹³⁶.

- Η σωτηρία δεν είναι υπόθεση αυτοδικαίωσης, αλλά δώρο της χάριτος του Θεού¹³⁷.

- Όλες οι θρησκείες, παρά τις κάποιες αλήθειες που έμπεριέχουν, **χρηζουν της καθαρτικής δύναμης που εμφανίστηκε στον κόσμο στο πρόσωπο του Ίησού Χριστού**¹³⁸.

- Ένω για το Χριστιανισμό ή διαλεκτική ανάμεσα στην πίστη και στο σύγχρονο πολιτισμό είναι δεδομένη, είναι αδύνατη για τις άλλες θρησκείες ή συμβίωσή τους με το πεφωτισμένο Πνεῦμα του κόσμου¹³⁹.

- Οί θρησκείες είναι τόσο διαφορετικές, ώστε ένας γενικός όρισμός της θρησκείας δεν είναι λειτουργικός¹⁴⁰.

- **Ο μοντέρνος σχετικισμός είναι ή κρατούσα φιλοσοφία, «die herrschende Philosophie¹⁴¹».** Σ' αυτόν το έρώτημα **περι αληθείας σχετικοποιείται.** Δεν μπορεί όμως να υπάρξει παραίτηση από την αλήθεια¹⁴².

133. J. Ratzinger, Glaube-Wahrheit-Toleranz. Das Christentum und die Weltreligionen, Freiburg-Basel-Wien 2003, 17: «Man kann sie freilich auch als das Ungenügende, Christuswidrige, **der Wahrheit Entgegengesetzte auffassen...**».

134. J. Ratzinger, Benedikt XVI, Unterwegs zu Jesus Christus, Augsburg 2005, 71: «...die Wahrheit darf und kann keine andere Waffe haben als sich selbst».

135. J. Ratzinger, Das neue Volk Gottes, 369.

136. J. Ratzinger, Das neue Volk Gottes, 333: «...es nur einen Heilsweg gibt, nämlich den über Christus».

137. Για το λόγο αυτό ο J. Ratzinger, Das neue Volk Gottes, 337, επισημαίνει: «Es geht darum, die Dinge von oben zu sehen».

138. J. Ratzinger, Salz der Erde. Christentum und Katholische Kirche. Ein Gespräch mit Peter Seewald, Stuttgart 1996, 25: «Insofern ist in der Religionsgeschichte und im Kosmos der Religionen immer auch die Reinigung der Religionen eine ganz große Notwendigkeit».

139. J. Ratzinger/Benedikt XVI Glaube und Verunft. Die Regensburger Vorlesung, Freiburg-Basel-Wien 2006, 32. Τοῦ Ἰδίου, Glaube-Wahrheit-Toleranz, 64-65.

140. J. Ratzinger, Zur Lage von Glaube und Theologie heute, Communio 25 (1996) 360.

141. J. Ratzinger, Glaub-Wahrheit-Toleranz, 94-96.

142. J. Ratzinger, Unterwegs zu Jesus Christus, 73.

• Στὸν θρησκευτικὸ πλουραλισμὸ ἢ ὀρθοδοξία ὑποκαθίσταται ἀπὸ τὴν ὀρθοπραξία¹⁴³. Ἡ ἀπομείωση ὁμῶς τῆς Θεολογίας σὲ μιὰ προστακτικὴ ἐπιταγὴ ἀνευρίσκεται σὲ ὅλες τὶς θρησκείες. Ἐὰν ἡ ὑποκατάσταση αὐτὴ ἴσχυε, ὁ Χριστιανισμὸς θὰ ἦταν περιττός.

• Ἡ χριστιανικὴ πίστη ἔχει προοπτικὴ, γιὰτὶ ἀνταποκρίνεται στὴν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου¹⁴⁴.

• Ἐνας διαθρησκευτικὸς διάλογος ποὺ ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ καταδείξει ὅτι οἱ ἄλλες θρησκείες εἶναι συμπληρωματικὲς τῆς χριστιανικῆς ἀποκάλυψης ὀδηγεῖ στὴ σχετικοποίησιν τοῦ δόγματος¹⁴⁵.

• Ὁ σεβασμὸς ἀπέναντι στὶς θρησκείες καὶ ἡ ἀναγνώριση τῆς ἐνδεχόμενης συμβολῆς τοῦ στὴ διαμόρφωση πολιτιστικῶν ἀξιῶν δὲν καταργεῖ τὴ μοναδικότητα τῆς χριστιανικῆς ἀποκάλυψης, οὔτε ἀναστέλλει τὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Χριστὸς ἀποτελεῖ τὸ πλήρωμα, διαθέτει τὴν οἰκουμενικότητα καὶ συνιστᾷ τὸ τέλος τῆς ἀποκάλυψης τοῦ Θεοῦ στὴν ἱστορία¹⁴⁶.

• Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Πνεῦμα Χριστοῦ. Εἶναι ἀντίθετο στὴ χριστιανικὴ πίστη νὰ θεωρεῖ, ὅτι ἡ σωτηριώδης ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνεργεῖ πέραν ἀπὸ τὴν μία οἰκουμενικὴ σωτηριώδη Οἰκονομία τοῦ ἐνσαρκωμένου Λόγου¹⁴⁷.

• Ὁ μοναδικὸς οἰκουμενικὸς μεσίτης τῆς σωτηρίας ὅλων τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἡ πλήρης ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον ποὺ δὲν χρειάζεται συμπλήρωση ἀπὸ τὶς ἄλλες θρησκείες¹⁴⁸.

• Θεωρούμενες οἱ ἄλλες θρησκείες ὡς προετοιμασία γιὰ τὴν ἀποδοχὴ τοῦ σωτηριώδους μηνύματος τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι τὰ κείμενα

143. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ὁ J. Ratzinger, *Glaube-Wahrheit-Toleranz*, 100, τονίζει χαρακτηριστικὰ: «**Wo das Erkennen unmöglich ist, bleibt nur noch das Handeln übrig**».

144. J. Ratzinger, *Zur Lage von Glaube und Theologie*, 370.

145. J. Ratzinger, *Weggemeinschaft des Glaubens. Kirche als Communio*, Augsburg 2002, 182: «Die neue, ideologische Form des Dialogs...**zielt ab auf die Relativierung des «Dogmas»** - sie ist das Gegenteil von «Bekehrung» und «Sendung».

146. Notification on the Book, *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism* by Father Jacques Dupuis, New York 2001, 436: «It must be firmly believed that Jesus Christ is the mediator, the fulfillment and the completeness of revelation».

147. Notification, 436: «It is therefore contrary to the Catholic Church to hold that salvific action of the Holy Spirit extends beyond the one universal salvific economy of the Incarnate Word».

148. Notification, 436: «...It is contrary to the Catholic faith to consider the different religions of the world as way of salvation complementary to the Church».

αὐτῶν τῶν θρησκευτῶν εἶναι συμπληρωματικὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πού συνιστᾷ τὴν ἄμεση προετοιμασία γιὰ τὸ γεγονός τοῦ Χριστοῦ¹⁴⁹.

β. Βασικὲς θέσεις τοῦ Μητρ. George Khodre (Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας) γιὰ τὶς ἄλλες θρησκείες

Ἐναντιώνεται στὸ γεγονός ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία προβάλλει μιὰ ἀποκλειστικὴ Ἐκκλησιολογία: Ὁ Χριστὸς σηματοδοτεῖ τὸ τέλος ὅλης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τὸ τέλος τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας¹⁵⁰, ἀφοῦ μὲ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον ἡ διαθήκη τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ Νῶε καὶ τὸ Μωϋσῆ δὲν μπορεῖ πλέον νὰ ἔχουν σημασία. Πηγὴ τῆς σωτηρίας εἶναι ἀποκλειστικὰ ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία.

- Ὅταν ὁμως καταργεῖται ἡ σημασία τῆς διαθήκης τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ Νῶε καὶ τὸ Μωϋσῆ, τότε ἀμφισβητεῖται τὸ Οἰκουμενικὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν κόσμον καὶ πρὶν καὶ μετὰ τὴν ἔλευση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ¹⁵¹.

- Ἡ σύγχρονη Θεολογία διαλογιζομένη γιὰ τὴν Οἰκονομία τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον ὀφείλει νὰ ἐξέλθει ἀπὸ τὰ συνήθη τῆς πλαίσια. Ἡ ἱστορία τῆς Οἰκονομίας δὲν περιορίζεται στὴν ἐπὶ γῆς παρουσία τοῦ Χριστοῦ. **Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δρᾷ διαρκῶς γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων**¹⁵².

- **Ἡ Οἰκονομία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος** δὲν περιορίζεται στὴν ἱστορικὴ πορεία τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον καὶ **ἀφορᾷ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα**. Ὅλος ὁ κόσμος φέρει τὴν ἀδιάκοπη σφραγίδα τοῦ Θεοῦ¹⁵³.

- Ὅπως ὅλες οἱ Διαθήκες τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν ἄνθρωπο, ἔτσι καὶ ἡ Διαθήκη μὲ τὸν Ἀβραάμ εἶναι μιὰ σωτηριώδης πράξη τοῦ Θεοῦ γιὰ ὅλη τὴν

149. Notification, 437.

150. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt-das Werk des Heiligen Geistes, στὸ: Dialog mit anderen Religionen. Material aus der ökumenischen Bewegung (Hrsg. H. J. Margull-St. J. Samartha), Frankfurt 1972, 135: «...Christus erscheint als das Ende des alten Bundes und das Ende der menschlichen Geschichte».

151. G. Khodre: The Church als the priveleged Witness of God, στὸ: Martyria/Mission. The witness of the orthodox Church Today (ed. I. Bria), Geneva 1980, 33.

152. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 136: «Die zeitgenössische Theologie sollte über den Gedanken einer **Heilsgeschichte hinausgehen**, um die Bedeutung der oikonomia noch einmal herauszufinden...Von daher kommt unser Hinweis **auf die Ewigkeit und auf das Handeln des Heiligen Geistes...**».

153. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 136.

άνθρωπότητα. **Ὁ Θεὸς μὲ τὴ συνέχει τῶν σωστικῶν παρεμβάσεων στὸν κόσμον παραμένει πιστὸς στὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό**¹⁵⁴.

- Οἱ πρωταρχικὲς ἐκφράσεις τῆς θείας οἰκονομίας εὐρίσκονται σὲ τυπολογικὴ σχέση μὲ τὸ τελικὸ κριτήριον τῆς ζωῆς ὅλων τῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶναι ὁ Χριστός. **Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει, ὅτι χάνουν τὴν αὐτοτελεῖ σωτηριολογικὴ τους σημασία**¹⁵⁵.

- **Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη δὲν ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ τύπον τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ σκέψη καὶ ἡ Ἰνδικὴ πνευματικὴ κληρονομία ἀποτελοῦν σκιά τῆς σοφίας τοῦ Λόγου.** Σπέρματα τῆς σοφίας τοῦ Λόγου εὐρίσκονται καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴ παράδοση. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει ὡς ἐρμηνευτικὸ παράδειγμα ἄλλων θρησκευτικῶν κειμένων¹⁵⁶.

- **Ὅλες οἱ θρησκείες καὶ οἱ ἰδρυτὲς τους συνδέονται τυπολογικὰ μὲ τὸν Χριστό.** Δὲν ἔχει σημασία, ἂν κάποια θρησκεία θεωρεῖ τὸν ἑαυτό της ὡς ἀσυμβίβαστη μὲ τὸ Εὐαγγέλιον. **Ὁ Θεὸς μας εἶναι ἕνας κεκρυμμένος Θεός**¹⁵⁷. Ὁ Χριστὸς εἶναι παντοῦ κεκρυμμένος στὸ μυστήριον τῆς ταπεινότητάς Του. **Ὅταν ἡ χάρις ἐπισκιάζει ἕνα βραχμανιστὴ ἢ βουδδιστὴ ἢ μουσουλμᾶνον, στὴν πραγματικότητα ἐκεῖνος ποὺ προσλαμβάνεται ὡς φῶς εἶναι ὁ Χριστός**¹⁵⁸.

- Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐνεργεῖ στὸν κόσμον καὶ τὶς θρησκείες. **Ἐπάρχει ἡ Οἰκονομία τοῦ Πνεύματος, ἡ ὁποία συνδέεται**¹⁵⁹ **μὲ τὴν οἰκονομία τοῦ Λόγου, χωρὶς νὰ ὑποτάσσεται σ' αὐτή.** Ἡ πεντηκοστὴ δὲν εἶναι ἡ παρουσία τοῦ Λόγου, ἀλλὰ ἡ συνέχεια τοῦ Λόγου¹⁶⁰. Μπορεῖ ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ νὰ λέγεται, ὅτι μεταξὺ Λόγου καὶ Πνεύματος ὑπάρχει ἡ σχέση τῆς ἀμοιβαίας διακονίας. **Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὅμως ὡς ἰδιαίτερον καὶ ὁμότιμον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ τὴ δική του**

154. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 137: «Israel ist sinnbildlich gerettet als der Typos und der Vertreter der Menschheit...**Das einzig kontinuierliche ist Gottes Treue sich selbst gegenüber**».

155. G. Khodre, The Church as the Privileged Witness of God, 33.

156. G. Khodre, The Church as the Privileged Witness of God, 33.

157. G. Khodre, The Church as the Privileged Witness of God, 33: «...Our God is a hidden God».

158. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 138.

159. G. Khodre, An Orthodox Perspective of Inter-Religious Dialogue, Current Dialog 19 (1991) 27.

160. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 139: «...ihr Nachspiel...**Die Schöpfung ist zum Empfang des Heiligen Geistes befähigt worden**».

οικονομία. Οί μὴ χριστιανικὲς θρησκείες μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς
χωρὸς ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα¹⁶¹.

- Ἡ ἐνανθρώπιση τοῦ Χριστοῦ δὲν ἐμποδίζει τὴν ἀνάδειξη
προφητῶν καὶ ἀγίων ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς Ἐκκλησίας. Ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν
ἓνα μυστικὸ σύνδεσμο μὲ τὸν ἀναστάντα Χριστὸ καὶ δὲν ἀντιστρατεύονται
τὸ ἀπολυτρωτικὸ τοῦ ἔργου¹⁶².

- Ἀποτελεῖ λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ μυστηρίου, τοῦ
ὁποίου εἶναι σημεῖο, νὰ διαβάσει ἄλλα σημεῖα πὺρ σὲ διαφορετικούς
χρόνους ὁ Θεὸς ἔδωσε στὶς ἄλλες θρησκείες ἀποκαλύπτοντάς τον σ'
αὐτὲς ὑποκρυπτόμενο Θεό, προσβλέποντας στὴν τελικὴ ἐκδίπλωση τοῦ
μυστηρίου κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς δευτέρας παρουσίας¹⁶³.

- Ἡ σύγχρονη Θεολογία πρέπει νὰ προβεῖ σὲ μιὰ ἐκ νέου θεώρηση τῆς
ἐκδίπλωσης τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Οἰκονομίας στὸν κόσμῳ¹⁶⁴.

- Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ μικρὴ ποίμνη. Εἶναι τὸ προζύμι. Δὲν εἶναι ὅμως
ὄλο τὸ ζυμᾶρι. Εἶναι τὸ ἀλάτι μέσα στὴν τροφή. Δὲν εἶναι ὅμως ἡ τροφή. Ὁ
Θεὸς ἐπιτρέπει τὴν πολλαπλότητα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ
Οἰκονομία τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου εἶναι συνεχῆς καὶ
ἀδιάκοπη¹⁶⁵.

- Ἡ ἐπαφή μὲ ὅπαδους ἄλλων θρησκειῶν στὸ πλαίσιο τῆς θρησκευτικῆς
οἰκουμενικῆς κοινότητος ἀποτελεῖ ἐμπλουτισμὸ τῆς χριστιανικῆς
ἀλήθειας καὶ ἐμπειρίας¹⁶⁶.

- Ἡ Ἐκκλησία δὲν πρέπει νὰ ἀσκεῖ ἱεραποστολὴ μέσα σὲ ἓνα πνεῦμα
ἀλαζονείας γιὰ τὴν ἀλήθεια πὺρ κατέχει. Πρωταρχικὸς σκοπὸς τῆς
Ἐκκλησίας εἶναι ἡ μαρτυρία πὺρ παρέχεται μὲ τὸ διάλογο. Ἔτσι θὰ
ἀφυπνιστεῖ ὁ ὑποκρυπτόμενος καὶ κοιμώμενος στὴ νύχτα τῆς διδασκαλίας
τοὺς Χριστὸς. Ἡ ἀληθινὴ ἱεραποστολή, ἡ μαρτυρία, περιφρονεῖ τὴν
ἱεραποστολή¹⁶⁷.

161. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 139.

162. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 138.

163. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 136.

164. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 136.

165. G. Khodre, An Orthodox Perspective of Inter-Religious Dialoguw, Current Dialogue
19 (1991) 26: «It seems that it belongs to a permanent oikonomia of God».

166. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 140. «Es gibt eine universale
religiöse Gemeinschaft, die unsere christliche Erfahrung bereichern kann, wenn wir von dem
Gebrauchen machen, was uns anbieten».

167. G. Khodre, Das Christentum in einer pluralistischen Welt, 141. «...Wahre Mission
spottet der Mission».

Ἡ παράθεση αὐτῆ τῶν θέσεων τοῦ J. Ratzinger καὶ τοῦ G. Khodre ἀσφαλῶς καὶ δὲν εἶναι ἐξαντλητική, ἀσφαλῶς καὶ δὲν ἦταν αὐτὸς ὁ κύριος ὁ σκοπός, ὅπως καὶ δὲν ἦταν ὁ σκοπός, νὰ κριθοῦν οἱ ἀπόψεις τῶν δύο Θεολόγων καθ' ἑαυτές. Ὑπάρχει ὅμως μιὰ συνοπτικὴ παράθεση τῶν θεολογικῶν τους ἀπόψεων, ἀπὸ τὴν ὁποία **καθίσταται δυνατὸ νὰ ἀπαντηθεῖ τὸ ἐρώτημα, ἐὰν οἱ «οἰκουμενιστές» μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν σὲ ἓνα διαθρησκευτικὸ οἰκουμενισμό.** Ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι καὶ γιὰ τοὺς δύο κατηγορηματικὰ ἀρνητική. **Αὐτὸ βέβαια εἶναι προφανέστερο στὸ Joseph Ratzinger.** Δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ μὴ σημειωθοῦν καὶ κάποιες ἐλάχιστες οὐσιαστικὲς διαφορὲς μεταξὺ τοῦ «αἰρετικοῦ» Ρωμαιοκαθολικοῦ καὶ τοῦ Ὁρθοδόξου Μητροπολίτου τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας:

- Ὁ **Joseph Ratzinger** θεωρεῖ ὅτι οἱ ἄλλες θρησκείες δὲν ἀποτελοῦν ἀγωγὸς σωτηρίας γιὰ τὸν ἄνθρωπο. (Εἶναι μιὰ θέση ποὺ ἐκθέτει καὶ στὴν ὑπὸ τὴν προεδρία του ἐκδοθεῖσα **Declaratio Dominus Jesus**¹⁶⁸). Ὁ **G. Khodre** ἐπικαλεῖται **τὴ συνεχῆ πνοὴ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος στὸν κόσμο.**

- Ὁ Joseph Ratzinger συνδέει ἀπολύτως τὴν ἐνέργεια τοῦ Λόγου μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος στὸν κόσμο. Ὁ G. Khodre, παρὰ τὴν ἀμοιβαία σύνδεσή τους, στηριζόμενος στὸ Lossky καὶ στὸν Ἁγ. Εἰρηναῖο, ὅτι ὁ Λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὰ δύο χέρια τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμο, **καταλήγει ἀτυχῶς περαιτέρω στὴν πράξη στὴν ἀποδοχὴ μιᾶς αὐτοτελοῦς Οἰκονομίας τοῦ Πνεύματος στὸν κόσμο ποὺ περιλαμβάνει τὸν κόσμο τῶν θρησκειῶν.**

- Γιὰ τὸν Joseph Ratzinger τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν ἄλλων θρησκειῶν δὲν εἶναι **συμπληρωματικὰ τῆς ἀποκαλυφθείσας ἀλήθειας.** Γιὰ τὸν G. Khodre τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν ἄλλων θρησκειῶν εἶναι γιὰ μᾶς **ἀποκαλυπτικὰ μιᾶς νέας θρησκευτικῆς ἐμπειρίας.**

- Ὁ J. Ratzinger πιστεύει στὴν **ἱεραποστολὴ** ὡς ἀναπόσπαστη ἐκκλησιαστικὴ λειτουργία. Ὁ G. Khodre ἀρκεῖται στὴ διὰ τοῦ διαλόγου προσφερόμενη **μαρτυρία.**

168. G. L. Müller (Hg.), Die Heilsuniversalität Christi und der Kirche. Originaltexte und Studien der römischen Glaubenskongregation zur Erklärung «Dominus Jesus», § 21, Bamberg 2003, (Echter Verlag), 41-42: «Doch aus dem bisher Gesagten...geht klar hervor, daß es dem katholischen Glauben widerspräche, **die Kirche als einen Heilsweg neben jenen in den anderen Religionen zu betrachten**, die komplementär zur Kirche, ja im Grunde ihr gleichwärtig wären, insofern sie mit dieser zum eschatologischen Reich Gottes konvergierten... Man kann ihnen aber nicht einen göttlichen Ursprung oder eine Heilswirksamkeit ex opere operato zuerkennen, die den christlichen Sakramenten eigen ist».

Παρότι και οί απόψεις ἀμφοτέρων –ὄχι μόνο τοῦ J. Ratzinger– δὲν εἰσάγουν **expressis verbis** τὸ **θρησκευτικὸ πλουραλισμὸ**, τίθεται βεβαίως τὸ ἐρώτημα: Ποίου οἱ θέσεις διευκολύνουν τὴ σχετικιστικὴ θεώρηση τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ; **Ἄφου οἱ ἄλλες θρησκείες εἶναι ἀγωγοὶ σωτηρίας, πρὸς τὴ ἑνανθρώπιση τοῦ Λόγου καὶ ἡ σταυρικὴ του θυσία;** Ἔχει νόημα ἡ ἱεραποστολή, ὅταν οἱ ὅπαδοι τῶν ἄλλων θρησκειῶν δὲ τὴ χρειάζονται, ἀφου μποροῦν νὰ σωθοῦν μὲ τὴ δική τους;

Ἅπαντα αὐτὰ γράφθηκαν, χωρὶς βεβαίως νὰ συνιστοῦν συστηματικὴ παρουσίαση καὶ κριτικὴ στὶς ἀπόψεις ἐκάστου, γιὰ νὰ καταδειχθοῦν καὶ δι' αὐτῶν τὰ ἐξῆς δύο πράγματα:

- Ἐὰν οἱ ὀρθόδοξοι «οἰκουμενιστές» ἀποφασίσουν νὰ ὀδηγηθοῦν στὸν πλουραλισμὸ, στὸ σχετικισμὸ καὶ τὴν πανθρησκεία, θὰ ὑπάρξουν κάποιοι «αἰρετικοί» Ρωμαιοκαθολικοὶ ποὺ θὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Αὐτὸ δὲ μαρτυροῦν μόνο οἱ ἀπόψεις μεμονωμένων ρωμαιοκαθολικῶν Θεολόγων¹⁶⁹, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπίσημα κείμενα τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. (Β' Βατικανή – Declaratio Dominus Jesus).

- Ἡ ἀπουσία τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας ἀπὸ τὸ μεγάλο γεγονός τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου δὲν ἔχει θεολογικὰ αἷτια. Ἀπλῶ εἶναι μιὰ ἀπουσία μὴ συγγνωστή. Τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας λόγοις καὶ ἔργοις, στὴ θεωρία καὶ τὴν πράξη, ἔχει ὑπερβεῖ κατὰ πολὺ τὸ πλαίσιο τῶν ἐπιτρεπτῶν σχέσεων μὲ ἑτεροδόξους καὶ ἑτεροθρήσκους. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο ἀναπτύσσει καὶ ὁ G. Khodre τὶς προσωπικὲς του ἀπόψεις.

- Ὅσοι ἀπὸ ἐμᾶς, αὐτοὶ οἱ ὅποιοι θεωροῦν, ὅτι ἐκφράζουν ἀλαθῆτως τὸ ὀρθόδοξο φρόνημα καὶ τὸ φρόνημα τῶν ἁγίων Πατέρων, ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ κίνηση ὀδηγεῖ στὸ θρησκευτικὸ πλουραλισμὸ ἢ στὴν Πανθρησκεία, **ἀπλούστατα**, δὲν ξέρουν τί λέγουν καὶ τί γράφουν.

Πῶς μπορεῖ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ προοπτικὴ τῆς Πανθρησκείας, ὅταν ὁ θρησκευτικὸς πλουραλισμὸς δὲν «ἰσοπεδώσει» προηγουμένως τὶς θρησκείες; Πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτό, ὅταν ὁ θρησκευτικὸς

169. Ὁ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Βατικανοῦ γιὰ τὴν προώθηση τῆς χριστιανικῆς ἐνότητας **Walter Kardinal Kasper**, στὸ ἔργο του: *Wege der Einheit. Perspektiven für die Ökumene*, Freiburg-Basel-Wien 2005, 240, ὑπεραμυνόμενος τῆς **μοναδικότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ**, ἐπισημαίνει: «Die Bibel bezeugt den einem und einzigen Gott (Dtn 6, 4; Mk 12, 29), der der Vater aller Menschen ist, der Guten wie der Bösen (Mt 5, 45). Sie bekennt den einen Herrn Jesus Christus (I Kor 8, 6; Eph 4, 5). **In keinem anderen Namen ist Heil** (Apg 4, 12). Er ist der eine und einzige Mittler zwischen Gott und den Menschen (I Tim 2, 5). Er ist der eine Hohepriester, der uns ein und für alle Mal erlöst hat (Hebr 7, 27). Diese Botschaft ist uns ein für alle Mal anvertraut (Jud 3)».

πλουραλισμός χαρακτηρίζεται και είναι ο μεγαλύτερος κίνδυνος για το Χριστιανισμό;

7. Διαχριστιανικοί Διάλογοι

Όταν μελετᾷ κανείς τὸ ἐγκριθέν κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης καὶ ἐπικεντρώνει τὸ ἐνδιαφέρον του, στὰ ὅσα ἰδιαίτερα καταγράφει γιὰ τοὺς διαχριστιανικοὺς διαλόγους καὶ τὴν οἰκουμενικὴ κίνηση, ἀναδύεται αὐτόματα τὸ ἐρώτημα, ἐὰν τὸ κείμενο αὐτὸ ἀποδέχεται ἓνα «οἰκουμενισμὸ τῆς ἐπιτροφῆς» ἢ ἀποδέχεται ἓνα «οἰκουμενισμὸ τῆς ἐνσωμάτωσης». Οἱ ἐπικριτὲς τῆς Συνόδου, ἀκόμα καὶ πρὶν τῆ διεξαγωγῆ της, προσπάθησαν νὰ καταγγείλουν καὶ νὰ πείσουν ὅτι ἡ Σύνοδος προσβλέπει στὴν καθιέρωση καὶ ἀποδοχὴ ἑνὸς «οἰκουμενισμοῦ τῆς ἐνσωμάτωσης». Πρόκειται βέβαια γιὰ μιὰ ἀυθαίρετη καὶ λανθασμένη ἀντίληψη, ἐνῶ θὰ πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ τὸ αὐτονόητο, δηλ. ὅτι **σημασία δὲν ἔχουν οἱ προσωπικὲς θεωρήσεις ἐκάστου, ἀλλὰ ποιὲς εἶναι οἱ πραγματικὲς θέσεις τοῦ κειμένου**. Καμιὰ λοιπὸν σημασία δὲν ἔχει, τὸ τί ὁ καθένας κατὰ τὴν προσωπικὴ του καὶ ὑποκειμενικὴ του ἀντίληψη κρίνει, ὅτι θὰ ἔπρεπε ἢ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδεχθεῖ καὶ νὰ καταγράψει τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἀλλὰ **τὸ τι αὐτὴ πράγματι καταγράφει**.

Κατ' ἀρχὴν θὰ πρέπει νὰ γίνῃ σαφές, στὸ τί οἱ ἐπικριτὲς τοῦ «Οἰκουμενισμοῦ τῆς ἐνσωμάτωσης» καὶ ταυτόχρονα ἐπικριτὲς τῆς ὁποιασδήποτε προσπάθειας διαλόγου μὲ τοὺς ἑτεροδόξους ἀκριβῶς ἐννοοῦν. Πολὺ συχνὰ καὶ σχεδὸν σὲ ὅλα τὰ σχετικὰ κείμενα τῶν ἐπικριτῶν¹⁷⁰ καταγγέλεται ψευδῶς, ὅτι ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης υἰοθετεῖ ἀπόψεις τοῦ γάλλου κληρικοῦ καὶ θεολόγου **Yves Marie Joseph Congar** (1904-1995), ὁ ὁποῖος ἓνα χρόνο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του (1994) ὀνομάστηκε καὶ καρδινάλιος. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ **Yves Congar** ἄσκησε ἐπιρροή στὶς ἀποφάσεις τῆς Β' Βατικανῆς (1962-1965) εἶναι ἀδιαμφισβήτητο. Ἀγνοώντας ὅλη τὴν περαιτέρω πλούσια ἐργογραφία τοῦ Yves Congar, οἱ ἐπικριτικὲς χρησιμοποιοῦν τὸ ἴδιο καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα του ἔργα στὴν ἀγγλικὴ του μετάφραση –γιατὶ κατὰ σύμπτωση ὅλοι ἀδυνατοῦν νὰ τὸ διαβάσουν καὶ νὰ τὸ κατανοήσουν στὸ γαλλικὸ πρωτότυπο¹⁷¹–, ἔτσι ὥστε ἀπλᾶ **μιμητικὰ καὶ**

170. Ἐνδεικτικά: Ἀρχιμ. Ἀθανάσιος Ἀναστασίου, ὅπ. παρ., 20. Πρωτ. Πέτρος Heers, Ἡ ἀναγνώριση τοῦ βαπτίσματος τῶν ἑτεροδόξων ὡς βάση μιᾶς νέας ἐκκλησιολογίας, 40-42.

171. Yves Congar, *Chrétiens désunis: Principes d'un «oecuménisme» catholique*, Paris 1937.

ἄκριτα νὰ ἐπαναλαμβάνουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο- καὶ ἐπισημαίνουν: «**Ὁ Οἰκουμενισμὸς τῆς ἐνσωμάτωσης** βασιζέται στὴ θεωρία ποὺ ἀνέπτυξε τὸ 1939 ὁ Γάλλος Δομινικανὸς θεολόγος Congar. Σύμφωνα μὲ τὴ θεωρία αὐτὴ κάποια αὐτόνομα ἐκκλησιαστικὰ «στοιχεῖα», ὅπως εἶναι τὸ βάπτισμα, μποροῦν νὰ ἀποσπῶνται ἀπὸ τὸ σύνολο τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ νὰ συνεχίζονται νὰ παρέχουν τὴ χάρι καὶ νὰ «ἐπιφέρουν στὴν ψυχὴ τοῦ σχισματικοῦ χριστιανοῦ μία πνευματικὴ ἐνσωμάτωση (voto) στὴν Ἐκκλησία», καθιστώντας τὸν σχισματικὸ μέλος τῆς Ἐκκλησίας»¹⁷².

Κατ' ἀρχὴν θὰ πρέπει κανεὶς νὰ παρατηρήσει, ὅτι ὁ **μόνος ὀρθόδοξος Θεολόγος** ποὺ **ἀπροκάλυπτα**, χωρὶς προβληματισμὸ καὶ ἐπιφυλάξεις ἀποδέχεται τὶς ἀπόψεις τοῦ **Yves Congar** εἶναι ὁ Πρωτ. **Θεόδωρος Ζήσης**¹⁷³, ὁ ὁποῖος γράφει: «Οἱ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ **Πνεύματος τελοῦντες** εἶναι **μέλη τῆς Ἐκκλησίας** οὐχὶ τῶ πράγματι (in re), ἀλλὰ **τῇ διαθέτει, τῇ ἐπιθυμίᾳ** (in voto) καὶ ἡ παραμονὴ των ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὀφείλεται εἰς συνειδητὴν κατὰ τοῦ Πνεύματος ἀντίστασιν, ἀλλὰ εἰς ἱστορικούς, γεωγραφικούς, ἐξωτερικούς ἐν γένει παράγοντας»!!!

Κατὰ θαυμαστὴ σύμπτωση στὰ κείμενα τῶν ἐπικριτῶν παρουσιάζεται ἡ ἀποψη ἑνὸς ἄλλου «θεολόγου καὶ ἐρμηνευτῆ», (χωρὶς βεβαίως νὰ ἐπηξηγεῖται, γιατί εἶναι ἐρμηνευτῆς καὶ τὸ τι ἐρμήνευσε, ὁ χαρακτηρισμὸς ὅμως ἐπαναλαμβάνεται), τοῦ ἔλβετοῦ θεολόγου **Johannes Feiner** (1909-1985): «Ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖται ὡς μία «Communio» ἢ μία σύνθετη πραγματικότητα μὲ τὴν μορφὴ μίας κοινωνίας, ἡ ἐνότητά τῆς ὁποίας ἔχει ἐπέλθει ἀπὸ πολλοὺς καὶ ποικίλους παράγοντες, εἶναι **ἀνοιχτὴ ἢ πιθανότητα, τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τῆς Ἐκκλησίας** νὰ εἶναι **παρόντα ἀκόμα καὶ σὲ χριστιανικὲς κοινότητες ἐκτὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας** καὶ νὰ μποροῦν νὰ προσδίδουν σ' αὐτὲς τὶς κοινότητες τὸν χαρακτήρα Ἐκκλησίας. Συνεπῶς ἡ μία Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ ἐπίσης νὰ εἶναι παροῦσα ἐκτὸς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ εἶναι πράγματι παροῦσα»¹⁷⁴.

Παρὰ τὴν πρόδηλη προχειρότητα¹⁷⁵ μὲ τὴν ὁποία οἱ ἐπικριτὲς χειρίζονται τὶς πηγές, **σημασία ἔχουν τὰ θέματα οὐσίας**. Ἀπὸ τὴν

Μετ. στὰ Ἀγγλικά, (MA Bousfield) *Divided Christendom: a Catholic Study of the Problem of Reunion*, London 1939.

172. Ἀρχιμ. Ἀθανάσιος Ἀναστασίου, ὅπ. παρ., 20.

173. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, *Ἐπόμενοι τοῖς θείοις Πατράσιν. Ἀρχές καὶ κριτήρια Πατερικῆς Θεολογίας*, Θεσσαλονίκη 1993, 137-138.

174. Ἀρχιμ. Ἀθανασίου Ἀναστασίου, ὅπ. παρ., 20.

175. Ὁ Πρωτ. Πέτρος Heers, ὅπ. παρ., 44, ὑπόσημ. 16, μνημονεύει χωρίο τοῦ Johannes Feiner, ὅ.π. σ. 68-69, ἐνῶ μέχρι τὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν ἔχει ἀναφερθεῖ σὲ κανένα ἔργο του. Στὴν

παράθεση τῶν ἀπόψεων τῶν **Yves Congar** καὶ **Johannes Feiner**, οἱ ὁποῖες **στὴν κακόβουλη φαντασία τῶν ἐπικριτῶν** υἰοθετοῦνται ἀπὸ τὰ προσυνοδικὰ ἤδη κείμενα τῆς Συνόδου στὴν Κρήτη, ἀναδύονται τὰ ἐξῆς ἐρωτήματα:

• **Ποῦ τὰ προσυνοδικὰ Κείμενα** καὶ τὸ ἐγκριθὲν τελικὸ κείμενο ἀναγνωρίζουν ἐκκλησιαστικὰ στοιχεῖα ἢ **vestigia ecclesiae** τοῦ Καλβίνου, τοῦ Yves Congar καὶ τῆς Β΄ Βατικανῆς¹⁷⁶ στὶς ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες, ὅταν στὸ κείμενο ἐπισημαίνεται ὅτι «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἀποστολὴν καὶ ὑποχρέωσιν νὰ μεταδίδη καὶ κηρύττει **πᾶσαν τὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει ἀλήθειαν**, ἣτις καὶ προσδίδει τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν καθολικὸν αὐτῆς χαρακτήρα;» (§ 2) Αὐτὸ σημαίνει ὅτι στὶς ἑτερόδοξες Ἐκκλησίες, τῶν ὁποίων ἡ Ὁρθόδοξος ἀναγνωρίζει μόνον τὴν ἱστορικὴν ὀνομασίαν καὶ **μὲ τις ὁποῖες δὲν εὑρίσκεται σὲ κοινωρία** (§ 6), ἐλλείπει ἡ καθολικότητα καὶ κατὰ συνέπειαν, κατὰ τὸ κείμενο τῆς Συνόδου, οὐδεμία Ecclesia extra Ecclesiam ὑπάρχει, οὔτε μία ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια Ecclesia extra muros εἶναι ἀποδεκτὴ. **Πῶς θὰ μπορούσαν νὰ ἀναγνωρίζονται vestigia Ecclesiae, ὅταν ἡ οἰαδήποτε μυστηριακὴ κοινωρία προϋποθέτει τὴν ὀρθὴ πίστη;** (§ 3). Πῶς θὰ μπορούσαν νὰ ἀναγνωρίζονται vestigia Ecclesiae, ὅταν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ «δίδει **δυναμικὴν μαρτυρίαν τοῦ πληρώματος τῆς ἐν Χριστῷ ἀληθείας** καὶ τῶν πνευματικῶν αὐτῆς θησαυρῶν πρὸς τοὺς ἐκτὸς αὐτῆς..;» (§ 6) **Γιατὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία νὰ χρειάζεται νὰ δίδει μιὰ δυναμικὴ μάλιστα μαρτυρία τοῦ πληρώματος τῆς ἐν Χριστῷ ἀληθείας, ἐὰν οἱ ἑτερόδοξες κοινότητες διὰ τῶν vestigia ecclesiae εἶχαν ἔγκυρα μυστήρια** (καὶ κατὰ πρῶτον τὸ βάπτισμα) **καὶ ἀποτελοῦσαν Ἐκκλησία ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια;** Εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρίζει τὸ κείμενο¹⁷⁷ ἐκκλησιαστικὸν χαρακτήρα σὲ ἑτερόδοξες κοινότητες καὶ ταυτόχρονα νὰ ἀνάγεται **στὴν**

προηγούμενη παραπομπὴ 15 μνημονεύει τὰ Acta Synodalia, III/2, 335 καὶ ἄρθρο τοῦ Walter Kasper, The Decree on Ecumenism-Read A new After Forty Years, χωρὶς καμιά περαιτέρω ἔνδειξη, κάτι ποὺ βεβαίως δυσκολεύει μόνον αὐτοὺς ποὺ δὲ ἔχουν σχέση με αὐτὰ καὶ δὲ γνωρίζουν τὰ συγκεκριμένα κείμενα. **Ἡ παρατήρηση ὅμως αὐτὴ εἶναι ἐπουσιώδης σὲ σχέση με τὴν οὐσία τῶν θέσεων καὶ τὴν μάταιη προσπάθεια ἀνάγνωσης τοῦ κειμένου τῆς Συνόδου τῆς Κρήτης ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἐκκλησιολογικῶν θεωρήσεων τῆς Β΄ Βατικανῆς.**

176. Διάταγμα περὶ Οἰκουμενισμοῦ (Unitatis Redinte gratio) τῆς Β΄ Βατικανῆς, Cap. III. De Ecclesiis et de communitatibus ecclesialibus a sede apostolica seiunctis, COD, G. Alberigo-G. Dessetti-P. Joannou-Cl. Leonardi-P. Prodi, Bologna 1991, 915-920.

177. Βλ. τίς § 1-6 τοῦ κειμένου, ἀπὸ ὅπου καὶ τὰ ἀποσπάσματα.

Άγία Γραφή και την Ι. Παράδοση, έρμηνευόμενες υπό τὸ φῶς τῆς Πατερικῆς Θεολογίας, στὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους καὶ τὶς ἀποφάσεις τους, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες, οἰαδήποτε μυστηριακὴ κοινωνία καὶ κατὰ συνέπεια οἰαδήποτε ἀναγνώριση μυστηρίων τῶν ἑτεροδόξων ἢ συμμετοχῆ σ' αὐτὰ προϋποθέτει –καὶ κατὰ τὸ κείμενο τῆς Κρήτης– τὴν κοινὴ ὀρθὴ πίστη, προϋπόθεση συμμετοχῆς στὴ Θ. Εὐχαριστία;

• Ἐὰν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ νὰ εἶναι παρούσα καὶ ἐκτὸς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν ἄποψη τοῦ Johannes Feiner, τότε θὰ εἶχε τὸ ἔρεισμα κανεὶς νὰ θεωρήσει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι μία, ἀλλὰ δύο ἢ καὶ περισσότερες, ἢ, ὅτι ἡ Μία Ἐκκλησία εὐρίσκεται καὶ ἐκτὸς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας; **Ποῦ υἰοθετοῦν τὰ προσυνοδικὰ κείμενα καὶ τὸ τελικὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη μιὰ τέτοια ἀντίληψη, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φαντασία τῶν ἐπικριτῶν της;** Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κειμένου § 1 ἐπισημαίνεται ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἡ Μία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ποὺ θεμελιώνει τὴν ἐνότητά της διὰ τῆς κοινωνίας τῆς ἀληθοῦς πίστεως καὶ τῶν Μυστηρίων, ἢ ὁποῖα γιὰ νὰ ὑπάρχει, θὰ πρέπει νὰ διατηρεῖται **ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ καὶ νὰ βιοῦται ἀπὸ κοινοῦ ἡ πατερικὴ παράδοση,** ὥστε νὰ διασφαλίζεται ἡ καθολικότητά της. Ὅταν, συνεπῶς, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὴν αὐθεντικὴ καὶ συνεπῆ ἔκφραση τῆς ἀποστολικῆς πίστεως, ὅταν ἀναζητᾷ τὴν ἐνότητα μὲ θεμέλιο τὴν πίστη καὶ τὴν παράδοση τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὅταν κατέχουσα τὸ πλήρωμα τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ ἀρνεῖται τὴν καθολικότητα σὲ ἑτερόδοξες κοινότητες, ὅταν **προβάλλει τὸν ἀδιάσπαστο δεσμὸ μεταξὺ αὐθεντικῆς καὶ ἀληθοῦς πίστεως καὶ ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας** καὶ ἰδίως, ὅταν καλεῖ τὶς ἑτερόδοξες κοινότητες γιὰ «τὴν ἀποσαφήνιση τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος» καὶ σὲ συζήτηση, γιὰ τὰ θέματα τῶν μυστηρίων, τῆς χάριτος, τῆς ἱερωσύνης, τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς καὶ ὅ,τι ἄλλο τὴ χωρίζει ἀπὸ αὐτές, **πῶς μπορεῖ νὰ ἰσχυρίζεται κάποιος, ὅτι ἀναγνωρίζεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἑτεροδόξων κοινοτήτων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑποτιθέμενης ἀναγνώρισης κάποιων «vestigia ecclesiae» σὲ αὐτές;** Γιατὶ οἱ ἐπικριτὲς δὲν ἀναφέρουν συγκεκριμένα, ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ **vestigia ecclesiae,** τὰ ὁποῖα –ὑποτίθεται– ἀναγνωρίζεται ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης καὶ σὲ ποῖα συγκεκριμένα σημεῖα τοῦ κειμένου της τὸ πράττει; Ἡ «θαυμαστή» ἀνεπαρκὴς πολλὲς φορές, ἐπίδειξη γνώσης στὴν Ἐκκλησιολογία τῆς Β' Βατικανῆς δὲν ἀποδεικνύει αὐτόματα τὴν υἰοθέτηση παρομοίων θέσεων ἀπὸ τὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης. **Ἡ πανομοιότυπη ἀποσπασματικὴ παράθεση**

κειμένων Ρωμαιοκαθολικῶν Θεολόγων μπορεῖ βεβαίως νὰ δημιουργεῖ πεπλανημένο αἴσθημα αὐτοδικαίωσης σὲ Παλαιοσημερολογίτες καὶ σύγχυση σὲ ἀδαεῖς, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἐπαναλαμβανόμενες ἀναλήθειες θὰ καταστοῦν στὸ τέλος πιστευτές, αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ἀρκετὸ καὶ κυρίως εἶναι **θεολογικὰ ἀπαράδεκτο**.

Εἶναι ἀντίθετα παραπλανητικὸ καὶ κακόβουλο. Οἱ ἐπικριτὲς εἶχαν καὶ ἔχουν τὴν ὑποχρέωση νὰ καταδείξουν μὲ ἀπόλυτη ἀκρίβεια τὰ συγκεκριμένα σημεῖα τοῦ κειμένου, στὰ ὁποῖα πράγματι υἰοθετοῦνται τὰ *vestigia ecclesiae* τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν Θεολόγων ποῦ ἀναφέρουν καὶ ἡ Ἐκκλησιολογία τῆς Β' Βατικανῆς¹⁷⁸. **Νὰ καταδείξουν ποῦ ἀναναγνωρίζεται ἔστω καὶ μιὰ ἀτελὴς κοινωνία μεταξὺ Ὁρθόδοξου καὶ Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας¹⁷⁹. Νὰ καταδείξουν, ποῦ υἰοθετεῖται ἡ θεωρία τῶν ὁμόκεντρων κύκλων τῆς Β' Βατικανῆς¹⁸⁰. Νὰ καταδείξουν, ἀπὸ πότε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία θεωρεῖ τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς μέλη¹⁸¹ τῆς! Ποῦ τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου ἀναγνωρίζει τὴ σωστικὴ ἰκανότητα τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν ἑτεροδόξων, ὅπως τὸ πράττει ἡ Β' Βατικανῆ¹⁸²; Δυστυχῶς γιὰ αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει κάποιος ποῦ νὰ προσφέρει ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστο ἔρεισμα γιὰ τὶς ἀπόψεις τους.**

• **Ἀπὸ πότε ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίπτωση τοῦ π. Θεοδώρου Ζήση, τοῦ μόνου ἴσως στὸν ἐλλαδικὸ χῶρο, υἰοθετώντας –ὑποτίθεται– τὴν ἀντίληψη τοῦ Yves Congar, ἀπομονώνει τὸ βάπτισμα ἑνὸς ἑτεροδόξου (π.χ. ἑνὸς Ρωμαιοκαθολικοῦ) ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία του, θεωρώντας ἐν τούτοις, ὅτι αὐτὸ συνεχίζει νὰ παρέχει τὴ χάρη, ἔτσι ὥστε**

178. Unitatis Redintegratio, Cap I 3: «Insuper exelementis seu bonis, quibus simul sumptis ipsa Ecclesia aedificatur et vivificatur, quaedam immo plurima et eximia exstare possunt extra visibilia Ecclesiae catholicae saepa...»

179. Unitatis Redintegratio, Cap. I 3: «Hi enim qui in Christum credunt et baptismus rite receperunt, in quadam cum Ecclesia catholica communionem, etsi non perfecta, constituuntur».

180. Lumen Gentium, Cap. II, 15: «Cum illis qui baptizati, christiano nomine decorantur, integram autem fidem non profitentur vel unitatem communionis sub Successore Petri non servant, Ecclesia semetipsam novit plures ob rationes coniunctam». Lumen Gentium, Cap. II, 16.

181. Γιὰ τὴ μελέτη τῆς Ἐκκλησιολογίας τῆς Β' Βατικανῆς καὶ τὴν ἔννοια τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ, βλ. Joseph Cardinal Ratzinger, Die Ekklesiologie der Konstitution Lumen Gentium, στὸ ἔργο του: Weggemeinschaft des Glaubens. Kirche als Communio, Augsburg 2002, 107-131.

182. Unitatis Redintegratio, Cap. I, 3: «Proinde ipsae Ecclesiae et Communitates seiunctae, etsi defectus illas pati credimus, nequaquam in mysterio salutis significatione et pondere exutae sunt».

ένσωματούμενος ψυχικά ό έτερόδοξος στην Όρθόδοξη Έκκλησία νά θεωρεΐται μέλος της; Έξ' άλλου, όπως έχει πλειστάκις έπισημανθει, σημασία δέν έχουν οι προσωπικές απόψεις, αλλά τó τι τά κείμενα τής Άγίας και Μεγάλης Συνόδου στην Κρήτη καταγράφουν.

Κατάπληκτος έπομένως διερωτᾶται περαιτέρω κάποιος: Ό έτερόδοξος, ό όποιος –ύποτίθεται– ένσωματώνεται ψυχικά στην Όρθόδοξη Έκκλησία, παύει νά εΐναι μέλος τής Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας; Έφ' όσον τó βάπτισμα εΐναι τó εισαγωγικό στην Έκκλησία μυστήριο δημιουργώντας ένα άρρηκτο σύνδεσμο μέ αυτή, πῶς μπορεί νά εΐναι κανείς μέλος τής Όρθόδοξης και μιᾶς έτερόδοξης Έκκλησίας ταυτόχρονα; Έάν ό έτερόδοξος μπορεί και μετέχει στα μυστήρια τής Έκκλησίας του, γιατί ποτέ δέν μπορεί νά μετέχει στα μυστήρια τής Όρθοδόξου Έκκλησίας, αφού –ύποτίθεται– εΐναι μέλος και αυτής; Θεώρησε ποτέ ή Όρθόδοξη Έκκλησία σέ κάποιο από τά κείμενά της και στο κείμενο τής Άγίας και Μεγάλης Συνόδου τής Κρήτης τά μέλη τῶν έτεροδόξων Έκκλησιῶν, ότι εΐναι νοτο (δηλ. κατ' έπιθυμίαν) μέλη της; Σέ ποιό σημείο τοῦ κειμένου τó έπραξε αυτό; Έάν εΐχε πράξει κάτι τέτοιο, τότε γιατί δέν έπιτρέπει τή συμμετοχή τους και στα υπόλοιπα μυστήρια; Έάν ή Όρθόδοξη Έκκλησία υίοθετοῦσε τήν αντίληψη τοῦ Yves Congar, τότε θά έπρεπε κατ' επέκταση νά θεωρεΐ όλους τούς Ρωμαιοκαθολικούς ή προτεστάντες ως μέλη της, κάτι πού ασφαλῶς δέ συμβαίνει. Έάν όμως τó εΐχε πράξει αυτό, πρὸς τι ό ισχυρισμός και ή κατηγορία τῶν επικριτῶν, ότι ή Σύνοδος αναγνωρίζει –ύποτίθεται– τις έτερόδοξες κοινότητες ως Έκκλησίες, αφού τά μέλη τῶν Έκκλησιῶν αὐτῶν εΐναι ήδη μέλη τής Όρθοδόξου Έκκλησίας; Ένα από τά δύο θά μπορούσε νά συμβαίνει; Ή ή Όρθόδοξος Έκκλησία αναγνωρίζει εκτός αυτής άλλη Έκκλησία ή θεωρεΐ τά μέλη τῶν έτεροδόξων Έκκλησιῶν ως δικά της μέλη.

Ή αλήθεια βεβαίως εΐναι, ότι οὔτε τó πρώτο ισχύει, αλλά οὔτε και τó δεύτερο¹⁸³. Τό πρώτο δέν μπορεί νά ισχύει, διότι ή Όρθόδοξος Έκκλησία δέν

183. Ό T. M. Németh, Das Orthodoxe Konzil von Kreta (2016). Offene Fragen und Perspektiven, στό: Zentrum und Peripherie. Theologische Perspektiven auf Kirche und Gesellschaft. (Festschrift für Otmar Meuffels), Bamberg 2017, 331-332 έπισημαίνει για τó λόγο αὐτό σχετικά: «...Hier kommen **antiökumenische Strömungen** zum Tragen, die in praktisch jeder autokephalen Kirche in verschiedenem Ausmaß vertreten sind. Für den weiteren ökumenischen Dialog mit der katholischen Kirche ist die deutliche Infragestellung ihres Kirche-Seins v.a. in weiten Kreisen der griechischen, bulgarischen und georgischen Orthodoxie ein Alarmzeichen...**In dieser Hinsicht brachte das Konzil keine dem II. Vaticanum vergleichbare Öffnung, aber insgesamt an einem klaren Bekenntnis zum ökumenischen Dialog fest!**»!!!

ἀναγνωρίζει παρὰ μόνον τὴν ἱστορικὴν ὀνομασίαν τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν καὶ συνεπῶς δὲν κατανοεῖ τις ἑτερόδοξες κοινότητες ὄντολογικὰ ὡς Ἐκκλησίες. Τὸ δεύτερο δὲν μπορεῖ ἐπίσης νὰ ἰσχύει, ἀφοῦ οἱ ἑτερόδοξες κοινότητες δὲν εὐρίσκονται σὲ κοινωνία μὲ αὐτὴ καὶ προϋπόθεση τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας εἶναι ἡ σύγκλιση διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς ὀρθῆς πίστεως, κάτι ποῦ δὲ συμβαίνει μέχρι τώρα μὲ τις ἑτερόδοξες κοινότητες. **Πρὸς τὶ ἡ ἀναγκαιότητα τοῦ διαλόγου, ἐὰν οἱ ἑτερόδοξες κοινότητες ἦσαν ἀναγνωρισμένες ὡς Ἐκκλησίες ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη καὶ τὰ μέλη τους ἐθεωροῦντο ὡς μέλη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας; Ἐὰν ὑπῆρχε τὸ μείζον, δηλ. ἡ ἀναγνώριση τῶν μυστηρίων τῶν ἑτεροδόξων, τότε γιατί θὰ ἦταν ἀναγκαῖο τὸ ἔλλασον (ὁ διάλογος);**

Ἐνῶ λοιπὸν τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη δὲν ἔχει σχέση καθ' οἷονδήποτε τρόπο καὶ ἔννοια μὲ τὸν «Οἰκουμενισμό τῆς ἐνσωμάτωσης», συμβαίνει τὸ ἐξῆς παράδοξο: **Οἱ μὲν Ρωμαιοκαθολικοὶ νὰ τὸ ἀντιλαμβάνονται αὐτό, κάποιοι δὲ ὀρθόδοξοι νὰ ἀδυνατοῦν –κακόβουλα ἢ ὄχι– νὰ τὸ κατανοήσουν.** Οἱ μὲν πρῶτοι ἐκφράζουν μὲ εὐγένεια τὴ δυσαρέσκειά τους, οἱ δὲ δεύτεροι νὰ ὁμιλοῦν γιὰ ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησιολογία μὲ τὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης!

Ἀπὸ Ρωμαιοκαθολικῆς πλευρᾶς ἀρκεῖ νὰ ἀναφερθεῖ ἓνα ἐνδεικτικὸ παράδειγμα. Ἐπισημαίνει ὁ Ἐπίσκοπος Γρατιανουπόλεως καὶ καθηγητῆς Δημήτριος Σαλάχας¹⁸⁴. «Ὡς πρὸς τὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία, ἡ Β' Βατικάνειος Σύνοδος σαφῶς διεκήρυξε ὅτι τόσον ἡ ἴδια ὅσον καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία διατήρησαν, παρὰ τὸν ἱστορικὸ χωρισμὸ τους, τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τῆς ἀποστολικότητος καὶ μυστηριακῆς δομῆς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τὰ ὅποια τις καθιστοῦν ὄντως «Ἐκκλησίες», ὄργανα ἁγιασμοῦ καὶ σωτηρίας, λόγων τῶν Μυστηρίων καὶ ἰδιαίτερα τῆς Ἱερωσύνης καὶ τῆς Ἁγίας Εὐχαριστίας. **Ἡ ἀπόφαση ὅμως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου διαφοροποιεῖται...** Οἱ ἄλλες λοιπὸν Χριστιανικὲς Ἐκκλησίες συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Καθολικῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, χαρακτηρίζονται ὡς «ἑτερόδοξες», ὁ δὲ ὅρος «Ἐκκλησία» γίνεται

184. Ἐπίσκοπος Γρατιανουπόλεως Δημήτριος Σαλάχας (Πανεπιστημιακὸς καὶ μέλος τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου). Οἱ Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν Χριστιανικὸν κόσμον» καὶ οἱ ἐπιπτώσεις στὸν Διάλογο μὲ τὴν Καθολικὴ Ἐκκλησία. <http://www.amen.gr/article/oi-sxeseis-tis-rthodocou-ekklisias-pros-ton-loipon-xristianikon-kosmon-kai-oi-epiptoseis-sto-dialogo-me-tin-katholiki-ekklisia>. Γιὰ τις θετικὲς ἢ ἀρνητικὲς ἀντιδράσεις ἐπὶ τοῦ κειμένου καὶ τῆς ἀπουσίας τῶν 4 Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τὴ Σύνοδο, Βλ. Ev. Synek, Das "Heilige und Gross Konzil" von Kreta, Freistadt 2017, 75-80, 113-121.»

ἀποδεκτός «κατὰ τὴν ἱστορικὴ του μόνο ὀνομασία» καὶ ὄχι «κατὰ τὴν ὄντολογικὴν φύσιν» αὐτῆς. **Αὐτὸ σημαίνει –ἐμμέσως πλὴν σαφῶς– ὅτι δὲν ἀναγνωρίζεται ἡ οὐσιαστικὴ ἔννοια καὶ φύση τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὡς «Ἐκκλησία» μὲ βάση τὴν ἀποστολικὴ διαδοχὴ καὶ ἐπομένως τὴν ἐκκλησιολογικὴ καὶ μυστηριακὴ αὐτῆς ὑπόσταση καὶ δομῆ». Ὑπάρχει σαφέστερη τοποθέτηση ἀπὸ αὐτή;**

Ἐνῶ οἱ ὀρθόδοξοι ἐπικριτὲς τῆς Συνόδου δὲν κατανοοῦν αὐτὸ πὺ εἶναι πλεόν κατηγορηματικὰ σαφές, ὅτι δηλ. τὸ κείμενο δὲν κηρύσσει ἕνα «οἰκουμενισμό τῆς ἐνσωμάτωσης», ὀφείλει νὰ ἐξετασθεῖ, **ἐὰν ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος υἰοθετεῖ τὸν «Οἰκουμενισμό τῆς ἐπιστροφῆς», ὅπως θὰ ἤθελαν οἱ ὀρθόδοξοι ἐπικριτὲς.**

Τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃ Συνόδου θέτει μὲ σαφήνεια **τὸ σκοπὸ τῶν θεολογικῶν διαλόγων** πὺ εἶναι ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀληθινῆς πίστεως τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, διαθέτουσα τὴν αὐτοσυνειδησία, ὅτι **ἀποτελεῖ τὴ συνέχεια τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς**¹⁸⁵. Πράττουσα αὐτὸ ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν ἐνεργεῖ κάτι πὺ εἶναι **ξένο πρὸς τὴ φύση καὶ τὴν ἱστορία της**, ἀλλὰ ἀντίθετα ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ **οἰκουμενικὸ πνεῦμα πὺ τὴ διέπει**, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔχει τὴν εὐκαιρία νὰ παράσχη μαρτυρία τῆς ἀποστολικῆς τῆς πίστεως καὶ παράδοσης καθιστώντας **τοὺς ἑτεροδόξους κοινωνοὺς τῶν πνευματικῶν της θησαυρῶν**. Σκοπὸς τοῦ διαλόγου εἶναι νὰ καταστεῖ ἐφικτὴ ἡ κοινὴ κατανόηση τῆς πίστεως καὶ τῆς παράδοσης τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Μὲ τὸ διάλογο παρέχεται ἡ εὐκαιρία στοὺς ἑτεροδόξους νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀυθεντικότητα τῆς πατερικῆς παραδόσεως, τὴν ἀξία τῆς πατερικῆς διδασκαλίας, τὴ λειτουργικὴ ἐμπειρία καὶ τὴν πίστη τῶν Ὁρθοδόξων¹⁸⁶. **Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχουσα συνείδηση, ὅτι ἀποτελεῖ τὴ ζωντανὴ παρουσία τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον δὲν ἀρκεῖται διαλεγόμενη μὲ τοὺς ἑτεροδόξους σὲ ἕνα θεολογικὸ μινιμαλισμὸ καὶ δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ ἀθετήσῃ τὴν δογματικὴ τῆς διδασκαλία καὶ παράδοση, οὔτε νὰ ἀλλοιώσῃ τὸ εὐαγγελικὸ τῆς ἡθους**¹⁸⁷. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ διάλογος δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ποτὲ ὡς καρπὸ τὸ συμβιβασμὸ στὴν ἀλήθεια, δεδομένου

185. Αὐτὸ τονίζεται μὲ ἔμφαση καὶ στὸ Μήνυμα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃ Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Ὁρθόδοξο λαὸ καὶ κάθε ἄνθρωπο καλῆς θελήσεως. Βλ. Οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃ Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, 14.

186. Μήνυμα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃ Συνόδου, ὅπ. παρ., 15.

187. Ἐγκύκλιος τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃ Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (Κρήτη, 2016), στό: Οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃ Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, 45.

ὅτι τὸ κριτήριον τῆς σύγκλισης εἶναι ἀπολύτως σαφές: **Ἡ σύγκλιση στὸ ἦθος καὶ τὴ διδασκαλία τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν πρώτη χιλιετία.**

Ὅρθὰ τὸ συνοδικὸ κείμενον, ἀντὶ νὰ καλεῖ τοὺς ἑτεροδόξους νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, (ὅπως θὰ τὸν ἠθέλων οἱ ἐπικριτὲς τοῦ κειμένου), κάτι ποὺ θὰ καταστοῦσε σήμερον **a priori τὸ διάλογον ἀνεφικτό**, γιὰτὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, μετὰ ἀπὸ τόσους αἰῶνας **διάστασης, ἢ πρόσκλησιν ἐκ μέρους τῶν ἑτεροδόξων θὰ μπορούσε νὰ ἀπευθυνθεῖ πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν κατ' ἀντίστροφον φοράν**, καλεῖ τοὺς ἑτεροδόξους διὰ τοῦ διαλόγου **«πρὸς τὴν κοινήν κατανοήσιν τῆς παραδόσεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας»¹⁸⁸**, τῆς ὁποίας βεβαίως ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τὴ συνείδησιν, ὅτι ἀποτελεῖ τὴν αὐθεντικὴν ἔκφρασιν καὶ ἐνσάρκωσιν. Μιὰ διατύπωσιν, ὅπως θὰ τὸν ἠθέλων οἱ ἐπικριτὲς τοῦ κειμένου, ναρκοθετώντας καὶ ἐκμηδενίζοντας τὴν προοπτικὴν τοῦ διαλόγου, θὰ ἦσαν ἐκ προοιμίου ἄγονη καὶ ἀναποτελεσματικὴ εἰς τὴν **σύγχρονον συγκυρίαν**. Χωρὶς ὅμως αὐτὴν τὴν κοινήν κατανοήσιν τῆς ἀρχαίας παραδόσεως τῆς πρώτης χιλιετίας δὲν μπορούεῖ νὰ ὑπάρξει ἐνότητις μετὰ τοὺς ἑτεροδόξους. **Εἶναι προφανές ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν μπορούεῖ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸν τῆς εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ ἦθος τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν**. Ἀντὶ ὅμως νὰ τὴν καλεῖ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς αὐτήν, μιὰ μέθοδος καὶ στάσις τελείως ἀναποτελεσματικὴ καὶ ἀνίκανη εἰς τὴν πολὺ δύσκολον σύγχρονον συγκυρίαν νὰ παραγάγῃ θετικὰ καρπύς, καλεῖ τοὺς ἑτεροδόξους νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων. **Εἶναι μιὰ πρόσκλησις περισσότερο ἀποτελεσματικὴ καὶ πρόσφορος ποὺ εἰς τὴν οὐσίαν τῆς νοηματοδοτεῖ τὸν «οἰκουμενισμὸν τῆς ἐπιστροφῆς» προσδιορίζοντας τὸ χωρὸν τῆς ἐπιστροφῆς καὶ παρέχοντας ἀπαρέγκλιτα τὸ κριτήριον τῆς προσδοκώμενης ἐνότητος**. Κατὰ συνέπειαν, εἴτε τὸ «ἐπιστρέψτε εἰς μᾶς» προβάλλεις εἰς τοὺς ἑτεροδόξους, εἴτε τὸ «ἐπιστρέψτε εἰς τὴν παράδοσιν τῆς πρώτης χιλιετίας, ἔχοντας συνείδησιν, ὅτι ἀποτελεῖ τὴν συνέχειαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ, εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα. **Μὲ αὐτὰ τα δεδομένα γίνεται κατανοητό, ὅτι οἱ ἐπικριτὲς τοῦ κειμένου παίζουν μετὰ τὴν λέξιν, προσπαθώντας ἀνεπιτυχῶς νὰ δημιουργήσουν προβλήματα ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπάρχουν.**

188. Βλ. § 8 τοῦ κειμένου.

Ἐνῶ τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου μετ' ἐμφράσεως ἐπισημαίνει, ὅτι θεωρεῖ χρέος τὸ διάλογο, **ταυτόχρονα δὲν καταλαμβάνεται ἀπὸ ἐνθουσιαστικὰ συναισθήματα. Κάνει λόγο γιὰ βαθειὰ κρίση στὴν οἰκουμενικὴ κίνηση καὶ δὲν παραγνωρίζει τὶς δυσκολίες τοῦ ἐγχειρήματος αὐτοῦ**¹⁸⁹. Οἱ Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες ὀφείλουν νὰ ἐξετάσουν μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὴν πανθομολογούμενη κόπωση στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση, νὰ ἀνεύρουν τὰ αἰτία της καὶ νὰ ἐπαναπροσδιορίσουν τὴν τακτικὴ τους. **Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης ἔχει ἀπόλυτη συνείδηση τῶν νέων προβλημάτων καὶ διαφορῶν πού δημιουργεῖ ἢ παρατεινόμενη ἀποξένωση τῶν ἑτεροδόξων ἀπὸ τὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία.** Ἐάν, π.χ. λάβει κανεὶς ὑπ' ὄψιν τοῦ γεγονότος τῆς χειροτονίας γυναικῶν ἢ ὁμοφυλοφίλων στὴν Ἀγγλικανικὴ, Λουθηρανικὴ καὶ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, τότε κατανοεῖται περισσότερο, γιὰτὶ ἡ προσδοκία τῆς ἕνωσης μὲ ἀνθρώπινα μέτρα καὶ κριτήρια ἐλαχιστοποιεῖται. **Αὐτὸ κατ' οὐδένα τρόπο σημαίνει, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ ἀποστεῖ ἀπὸ τὸ χρέος τοῦ διαλόγου.** Ὁ διάλογος ἀποτελεῖ γιὰ τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἐξαιρετικὴ εὐθύνη. Ἡ οὐσιαστικὴ μαρτυρία τῆς Ὀρθοδοξίας στὸ ἐσωτερικὸ τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν μόνον θετικὰ ἀποτελέσματα μπορεῖ νὰ ἔχει γιὰ τοὺς ἑτεροδόξους. Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὀφείλει ἀνθρωπίνως νὰ καταβάλλει κάθε προσπάθεια, ὥστε νὰ προβληματίζει καὶ νὰ γίνεται πειστικὴ. Στὸ ἐγχείρημα αὐτὸ ἄλλωστε ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἐκζητᾷ καὶ ἀπεκδέχεται πρωτίστως **τὴν ἐπιστασία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος**, ὥστε αὐτὰ πού εἶναι καὶ φαίνονται σήμερα ἀνέφικτα, νὰ καταστοῦν στὸ μέλλον ἐφικτά. Ὁ διάλογος, ἡ μαρτυρία τῆς ἀλήθειας, ἡ κοινοποίησις τοῦ καταπιστεύματος τῆς πνευματικῆς μας ἐμπειρίας ἀποτελοῦν εὐθύνη μας, τὴν ὁποία δὲν μποροῦμε νὰ ἀποσεῖσουμε. **Τὸ ἐρώτημα, βεβαίως, πάντα εἶναι, ἐὰν εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ ἀνταποκριθοῦμε στὸ χρέος αὐτό, ὥστε νὰ ἐπέλθει «ἡ τελικὴ ἀποκατάστασις τῆς ἐν τῇ ὀρθῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ ἐνότητος»**¹⁹⁰.

Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν τὰ ὅσα ἀνωτέρω κατεγράφησαν στὶς § 5 καὶ 7 τοῦ παρόντος κειμένου, καταγράφεται ἀμέσως κατωτέρω ἓνα κεντρικὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν κριτικὴ τοῦ **Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου κ. Γεροθέου**¹⁹¹:

189. Βλ. § 7 καὶ 8 τοῦ κειμένου.

190. Βλ. § 12 τοῦ κειμένου.

191. Μητρ. Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Γεροθέου, Οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὴν «Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο» καὶ ἡ κατάληξίς τους.

«Έτσι τὸ τελικὸ κείμενο ἦταν **διπλωματικό**, διακρίνεται γιὰ μιὰ δημιουργικὴ ἀσάφεια», ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἔχει ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ προσλαμβάνωνται ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὲς, θεωρῶ ὅτι δυσαρρεστεῖ καὶ τοὺς ὀρθοδόξους καὶ τοὺς ἑτεροδόξους, **διαποτίζεται ἀπὸ τὴν βαπτισματικὴ θεολογία** καὶ ἐμμέσως πλὴν σαφῶς ἀπὸ τὴν θεωρία τῶν κλάδων, ὅπως φάνηκε ἀπὸ τὶς συζητήσεις, καθὼς ἐπίσης **μετακινήθηκε ἐλαφρῶς, ἀλλὰ ἐνσυνειδήτως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀποκλειστικότητος στὴν ἀρχὴ τῆς περιεκτικότητος**».

Σὲ συμφωνία μὲ τὰ ἀνωτέρω καταγραφέντα **παρατηροῦνται συνοπτικὰ τὰ ἑξῆς:**

- Εἶναι εὐλόγο, ἂν ὄχι ἀναγκαῖο, στὸ τελικὸ κείμενο, στὴ σύνταξη τοῦ ὁποίου μετέχουν 10 Ἐκκλησίες, νὰ σημειώνονται ἀλλαγές, καρπὸς διαλογικῆς συζήτησης. Ἐὰν ἡ ἐμμονὴ σὲ **προειλημμένες θέσεις ἦταν ἀπαράβατος κανόνας**, δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ συγκληθεῖ ἡ Σύνοδος.

- Τὸ κείμενο δὲν εἶναι **διπλωματικό**, ὥστε νὰ προσλαμβάνεται ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὲς. Ἐμνημονεύθη ἀνωτέρω μιὰ κριτικὴ ἀξιολόγηση ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπο Γραϊανουπόλεως Δημήτριο Σαλάχα. Θὰ μπορούσαν νὰ μνημονευθοῦν καὶ ἄλλες. Ἐὰν εἶναι διπλωματικό, **γιατὶ δημιουργεῖ δυσαρρέκεια**; Ὅταν δὲ δημιουργεῖ δυσαρρέσκεια σὲ Ρωμαιοκαθολικούς, τί θὰ ἔπρεπε νὰ δημιουργεῖ στοὺς Ὀρθοδόξους καὶ δὴ στοὺς ἐπικριτὲς τῆς συνόδου; **Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι προσλαμβάνεται λανθασμένα μόνο ἀπὸ τοὺς ἐπικριτὲς τῆς Συνόδου.**

- Ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ὀρθοδόξους εἶναι δυσαρρηστημένοι ἀπὸ τὸ κείμενο, αὐτὸ ὀφείλεται κατὰ κύριο λόγο καὶ στὸ γεγονός, ὅτι **αὐτὸ δὲν κάνει λόγο γιὰ τὴν ἀποκλειστικότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἀντίληψη πού δὲ γίνεται δεκτὴ οὔτε ἀπὸ τὴ Βίβλο, οὔτε ἀπὸ τὴν Πατερικὴ Θεολογία, οὔτε ἀπὸ κάποια ἀπὸ τὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους.** Εἶναι ὅμως ἄλλο αὐτὸ καὶ ἄλλο ἢ **ἐδραία πεποίθηση, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ βεβαία καὶ ἀσφαλὴς ὁδὸς Σωτηρίας**¹⁹². Εἶναι ὅμως ἀσφαλῶς δικαίωμα τοῦ καθενὸς νὰ πιστεύει, ὅτι θὰ εἶναι μόνος του στὸν Παράδεισο μαζί μὲ κάποιους Ὀρθοδόξους, μόνο πού δὲ δικαιοῦται νὰ θέλει νὰ ἐπιβάλλει τὴν ἀποψή του

<https://aktines.blogspot.gr/2016/09/blog-post-197.html?m=1>

192. Ὁ Chr. Karakolis, *Hat die Kirche Grenzen? Neutestamentlicher Zugang mit Blick auf orthodoxe ekklesiologische Ansätze*, στό: *Wesen und Grenzen der Kirche*, 78, καταλήγει συμπερασμαστικά: «M. E. hat sich herausgestellt, dass es hier um eine deutlich inklusive Ekklesiologie geht. Vorausgesetzt man hat den richtigen christologischen Glauben und hält sich an die ganz fundamentalen ethischen Normen, **so sind die Grenzen der Kirche offen**».

αυτή και μάλιστα σὲ συνοδικὸ κείμενο. Ποῦ δηλοῦται ἡ ἐλαφρά (εὐτυχῶς!) μετακίνηση ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικότητα στὴν περιεκτικότητα; **Τὶ θὰ ἔπρεπε νὰ καταγράψει ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης; Τὴν Ἐκκλησιολογία τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ ποὺ ἀπέρριψαν οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας;** Μποροῦμε ὡς Ὁρθόδοξοι νὰ ἰσχυριζόμαστε σοβαρά, ὅτι δὲν ὑπάρχει Ἅγιο Πνεῦμα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας;

- Τὸ κείμενο τῆς Κρήτης πουθενὰ δὲν ἀναγνωρίζει ἄλλες Ἐκκλησίες ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια. Ἀποδέχεται τὴν ἱστορικὴ τους ὀνομασία, σὲ συμφωνία μὲ προγενέστερα συνοδικὰ κείμενα. **Τὸ ὅτι αὐτὸ δὲ συνιστᾷ ἀπαράδεκτο θεολογικὸ νομιναλισμὸ,** αὐτὸ ἐδείχθη ἀνωτέρω.

- Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης οὔτε τὴ βαπτισματικὴ Θεολογία υἰοθετεῖ, οὔτε κατὰ πολὺ περισσότερο τὴν (ἀγγλικανικῆς καταγωγῆς) θεωρία τῶν κλάδων. **Οἱ προσωπικὲς πεποιθήσεις μελῶν τῆς Συνόδου** γιὰ τὴν ἀναγνώριση ἢ μὴ Βαπτίσματος σὲ ἑτεροδόξους δὲν ἔχουν ἀπολύτως καμιά σημασία.

Σημασία ἔχουν αὐτὰ ποὺ περιέχει τὸ κείμενο.

- Τὴ μὴ ἀποκλειστικότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐπισημαίνουν ἅγιοι καὶ διακεκριμένοι Θεολόγοι, ὅπως ὁ Ἁγ. Φιλάρτος Μόσχας, ὁ Γ. Φλωρόφσκυ, ὁ St. Sankow, ὁ S. Bulkakov, ὁ P. Evdokimov, ὁ I. Καρμίρης, ὁ Μ. Φαράντος, ὁ Μητρ. Πλάτων (Gorodezkij), ὁ Ἀλέξανδρος Schmemmann, ὁ John Meyendorff, ὁ Anthony Bloom ὁ D. Stăniloae κ.ἄ. **Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ βιβλικὴ καὶ πατερικὴ παράδοση, πῶς μπορεῖ κανεὶς ἄκριτα νὰ ἀγνοήσῃ ὅλους αὐτούς;** Πῶς μπορεῖ νὰ ἐμμένει κανεὶς ἄκριτα σὲ ὅλες τὶς ἐκκλησιολογικὲς θέσεις τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ, ὁ ὁποῖος ταυτίζει τὰ κανονικὰ μὲ τὰ χαρισματικὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ μέσα σὲ **τραγικὲς ἱστορικὲς συνθήκες** εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ πληθώρα σχισμάτων (Φηλικισίμου, Νοβατιανοῦ, Μαξίμου) καὶ τὴν ἀμφισβήτηση καὶ τῆς δικῆς του θέσης;

- Ἐὰν στὴν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἰδρωθεῖσα Ἐκκλησία ὑψίστη πνευματικὴ ἐμπειρία εἶναι **ἡ θεὰ τῶν θείων ἐνεργειῶν,** ἡ θεία τοῦ ἀκτίστου φωτὸς καὶ ἡ θεοπτία καὶ αὐτὸ συμβαίνει ἀποκλειστικὰ μόνο μέσα στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, πῶς μιᾶς τέτοιας ἐμπειρίας ἠξιώθησαν ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἡλίας, ὁ Ἡσαΐας, ὁ Ἰεζεκιήλ; **Ἐπῆρχαν τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸ Χριστοῦ;** Ὁχι βέβαια! Ἡ Ἐκκλησία ὅμως, «τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον» (Κολ. 1, 26), ὑπῆρχε. **Εἶναι δυνατόν νὰ ἀπορριφθεῖ ὅλη ἡ περὶ Ἀσάρκου Λόγου καὶ Θεοφανειῶν πατερικὴ διδασκαλία, γιὰ νὰ αὐτοδικαιωνόμαστε μὲ τὴν ἀποκλειστικότητα;**

• Ἡ ἀποκλειστικότητα καταργεῖ οὐσιαστικὰ τὴ σχέση ὄντος καὶ μὴ ὄντος, τὴ διαρκῆ αὐτομαρτυρία τοῦ Θεοῦ στὴ δημιουργία καὶ τὴν ἀνθρώπινη ἱστορία, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε ἑαυτὸν ἀφήκε «ἀμάρτυρον» (Πράξ. 14, 17). **Κατὰ πολὺ περισσότερο εἰσάγει τὴ στατικότητα, καὶ τὴν ἀσυνέχεια, ἀρνούμενη τὴ θεία παρουσία στὴν κτίση καὶ τὴν ἱστορία.**

• Ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς¹⁹³ ἐπισημαίνει: «Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐδενὸς ἄπεστι τῶν ὄντων· καὶ μάλιστα τῶν λόγου καθοτιοῦ μετειληφότων· Συνεκτικὸν γὰρ ὑπάρχει τῆς ἐκάστου γενέσεως, ὅτι Θεὸς καὶ Θεοῦ Πνεῦμα κατὰ δύναμιν προνοητικὴν διὰ πάντων χωροῦν καὶ τὸν ἐν ἐκάστῳ κατὰ φύσιν λόγον ἀνακαινοῦν, καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς συναίσθησιν τῶν πλημμελῶν παρὰ τὸν θεσμὸν τῆς φύσεως πεπραγμένων ἄγον τὸ αἰσθανόμενον...». **Γιατὶ ὁ Ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς ἀγνόησε τὸν Ἅγ. Κυπριανὸ Καρθαγένης;**

• Ὁ Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός¹⁹⁴ παρατηρεῖ: «...κατὰ πάντα ὅμοιον τῷ πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ δι' Υἱοῦ μεταδιδόμενον **καὶ μεταλαμβανόμενον ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως καὶ δι' ἑαυτοῦ κτίζον καὶ ὀσιοῦν τὰ σύμπαντα καὶ ἀγιάζον καὶ συνέχον...**». **Γιατὶ καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἀγνόησε τὸν Κυπριανὸ Καρθαγένης;**

• Γιὰ τὸν Ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητῆ¹⁹⁵ ἡ Ἐκκλησία εἶναι εἰκόνα Θεοῦ, εἶναι εἰκόνα τῆς τριαδικῆς ἐνότητος, ἐπιτελοῦσα συνεκτικὴ τῶν πάντων λειτουργία: «**Τὴν τοίνυν ἁγίαν Ἐκκλησίαν κατὰ πρώτην θεωρίας ἐπιβολήν, τύπον καὶ εἰκόνα Θεοῦ φέρει...**» Ὡσπερ γὰρ ὁ Θεὸς πάντα τῇ ἀπείρῳ δυνάμει ποιήσας καὶ εἰς τὸ εἶναι παραγών, συνέχει καὶ συνάγει καὶ περιγράφει, καὶ ἀλλήλοις καὶ ἑαυτῷ προνοητικῶς ἐνδιασφίγγει...**Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, τὰ αὐτὰ τῷ Θεῷ περὶ ἡμᾶς ὡς ἀχετύπῳ εἰκὼν ἐνεργοῦσα διαχθήσεται.** Πολλῶν γὰρ ὄντων καὶ ἀπείρων ἀριθμῷ σχεδόν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παιδῶν, γένει καὶ εἶδει, καὶ ἔθνεσι καὶ γλώσσαις καὶ τέχναις καὶ τρόποις καὶ ἤθεσι καὶ ἐπιτηδεύμασιν ...μίαν πᾶσι κατὰ τὸ ἴσον δίδωσι καὶ χαρίζεται θείαν τροφήν θείαν μορφὴν καὶ προσηγορίαν, τό, ἀπὸ Χριστοῦ καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι...». **Εἶναι δυνατὸν νὰ περιορίζει κανεὶς τὴν ἐνέργεια τοῦ πανταχοῦ παρόντος Θεοῦ, εἰκόνα τοῦ ὁποῖου εἶναι ἡ Ἐκκλησία;**

193. PG 90, 297B (Quaestiones ad Thalassium, Ἐρώτησις ΙΕ').

194. PG 94, 821C (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, 1, 8).

195. PG 91, 664D καὶ 665C (Ἅγιος Μάξιμος Ὁμολογητῆς, Μυσταγωγία).

• Για τὸν Ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ ἡ Ἐκκλησία εἶναι εἰκόνα καὶ τοῦ **σύμπαντος κόσμου**¹⁹⁶, «τοῦ ἐξ ὀρατῶν καὶ ἀοράτων οὐσιῶν ὑφεστῶτος...ὡς τὴν αὐτῷ ἔνωσιν καὶ διάκρισιν ἐπιδεχομένην [τὴν Ἐκκλησίαν]...Πάλιν εἰς ἐστὶ κόσμος (αἰσθητὸς καὶ νοητὸς) τοῖς ἑαυτοῦ μὴ συνδιαιρούμενος μέρεσι...». Πῶς λοιπὸν μπορεῖ κανεὶς νὰ περιορίσει τὴν Ἐκκλησία στὰ **κανονικὰ τῆς ὄρια, δημιουργώντας στεγανὰ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς χαρισματικῆς τῆς λειτουργίας;**

• Πῶς μπορεῖ ἐπομένως νὰ γίνεται λόγος γιὰ ἀποκλειστικότητα; Πῶς μπορεῖ νὰ ταυτίζονται τὰ χαρισματικὰ μὲ τὰ κανονικὰ ὄρια τῆς Ἐκκλησίας; Γιατὶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἀποκλειστικότητος δὲ θέλουν νὰ συμφωνήσουν μὲ τοὺς Ἁγίους Πατέρες; Δὲν εἶναι βεβαίως τὸ ἴδιο τὸ νὰ ἀνήκει ἀπὸ τὸ νὰ μὴν ἀνήκει κανεὶς στὴν Ἐκκλησία ὡς πρὸς τὸ βαθμὸ μετοχῆς στὶς δωρεές τοῦ Πνεύματος. Ὁ Ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς¹⁹⁷ τονίζει μὲ ἔμφαση τὴ λειτουργία τοῦ Πνεύματος «ὡς δημιουργὸν τῆς κατὰ χάριν διὰ τῆς πίστεως δοθείσης υἰοθεσίας...ταῖς ἀχράντοις τῶν ἀρρήτων νοήσεσι πρὸς ἐκθέωσιν ἐκτυποῦν». Κατὰ συνέπεια τὸ νὰ ἀνήκει ἢ νὰ μὴν ἀνήκει κάποιος στὴν Ἐκκλησία δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα. **Ἡ ἀποδοχὴ μιᾶς τέτοιας θέσης θὰ ἦταν ἐπίσης ἓνα μεγάλο θεολογικὸ ἀτόπημα.** Μιὰ τέτοια ἰσοπέδωση θὰ ἦταν ἐπίσης ἀπαράδεκτη. Ἀπὸ τὴ στιγμή ὅμως ποὺ ὁ **ληστής στὸ σταυρὸ** ἔγινε ὁ πρῶτος πολίτης τοῦ παραδείσου χωρὶς βάπτισμα, σὲ μιὰ κανονικὴ Ἐκκλησία, ὅπως θὰ ἤθελαν οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἀποκλειστικότητος, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι βεβαίως ἡ ἀσφαλὴς ὁδὸς σωτηρίας, τὰ ἐκτὸς αὐτῆς ὅμως τὰ ὀρίζει ὁ Θεός. **Ἄς ἀφήσουν καὶ κάτι καὶ σ' Αὐτόν!!!**

Ἐὰν διακρίνουμε μὲ ἓνα σχολαστικὸ τρόπο σκέψης ἀνάμεσα στὴ δημιουργικὴ, συνεκτικὴ, προνοητικὴ, τὴν καθαρτικὴ, τὴ φωτιστικὴ καὶ τὴ θεωτικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, δημιουργώντας μεταξὺ αὐτῶν στεγανὰ, **τότε ἀπὸ ποιά ἐνέργεια σώθηκε ὁ ληστής;** Θὰ ἦταν καλύτερα νὰ ποῦμε αὐτὸ ποὺ λέει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὑπερβαίνοντας τόσο τὴν Ἰουδαϊκὴ ἀποκλειστικότητα, ὅσο καὶ καταδικάζοντας τὴν ἀλαζονεὶα τῶν Ἐθνικῶν καὶ ἀναφωνώντας: **«Ὡ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ! ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ!» (Ρωμ. 11, 33:34).** Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μιλώντας γιὰ τοὺς ἐθνικοὺς δὲν τοὺς ἀποκλείει ἀπὸ τὴ σωτηρία, ὅταν ποιοῦν «φύσει τὰ τοῦ νόμου» καὶ

196. PG 91 668C καὶ 669B (Ἅγιος Μάξιμος Ὁμολογητῆς, Μυσταγωγία).

197. PG 90, 297D (Quaestiones ad Thalassium, Ἐρώτησις ΙΕ').

αὐτὸ θὰ φανεῖ, «ὅτε κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων» (Ρωμ. 2, 14-16). **Μήπως θὰ πρέπει νὰ τὸν καταγγείλουμε καὶ αὐτόν, γιατί δὲν ἀκολουθεῖ τὸν Ἅγιο Κυπριανὸ Καρθαγένης; Ἄρα καὶ Extra Ecclesiam Salus est!**

- Ὃταν ἀφετηρία τῆς σκέψης μας εἶναι ἡ ταύτιση κανονικῶν καὶ χαρισματικῶν ὁρίων τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι κατανοητὸ νὰ ὑποψιαζόμαστε μιὰ μετακίνηση ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικότητα στὴν περιεκτικότητα ἢ νὰ ὑποψιαζόμαστε ἐπιρροὲς ἀπὸ τὴ βαπτισματικὴ Θεολογία ἢ τὴν θεωρία τῶν κλάδων στὰ κείμενα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, **ἐκεῖ πού αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν καὶ ἀποκλείονται κατηγορηματικά.**

8. Μικτοὶ Γάμοι. Διορθόδοξες Διαχριστιανικὲς Σχέσεις καὶ ὁ Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης

Ἡ ἀναφορὰ στοὺς μικτοὺς γάμους θὰ μπορούσε νὰ εἶχε παραλειφθεῖ, δεδομένου, ὅτι ἡ ἀναφορὰ σ' αὐτοὺς γίνεται σὲ ἄλλο κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ὑπὸ τὸν τίτλο «τὸ Μυστήριον τοῦ Γάμου καὶ τὰ κωλύματα αὐτοῦ», ἰδιαίτερα δὲ στὴ β' ἐνότητα αὐτοῦ τοῦ κειμένου μὲ τὸν τίτλο τὰ «Κωλύματα Γάμου καὶ ἐφαρμογὴ τῆς Οἰκονομίας». Ἐπειδὴ ὁμως καὶ ἐδῶ **γίνεται ἀναφορὰ σὲ ἑτεροδόξους**, θὰ γίνῃ ἕνας σύντομος σχολιασμὸς τοῦ κειμένου. Ὁ σχολιασμὸς δὲ θὰ περιορισθεῖ στοὺς μικτοὺς γάμους, ἀλλὰ θὰ ἐπεκταθεῖ καὶ σὲ ἀξιόλογες καὶ χρήσιμες θεωρήσεις τῶν διαχριστιανικῶν σχέσεων.

Ἡ § 5 τῆς β' ἐνότητος ἀναφερομένη εἰς τοὺς μικτοὺς γάμους «μεθ' ἑτεροδόξων καὶ μὴ Χριστιανῶν» ἀναφέρεται προφανῶς σὲ γάμους μεταξὺ Ὁρθοδόξων μὲ μέλη μιᾶς ἑτερόδοξης χριστιανικῆς κοινότητος καὶ σὲ γάμο Ὁρθοδόξου μὲ ἑτερόθρησκο ἢ ἄνθρωπο ἄνευ θρησκευματος. Στὴ δεύτερη περίπτωση, σύμφωνα μὲ τὴ διατύπωση τῆς § 5 III τοῦ κειμένου, ὅπου «**ὁ γάμος Ὁρθοδόξων μετὰ μὴ Χριστιανῶν κωλύεται ἀπολύτως** κατὰ κανονικὴν ἀκρίβειαν» εἶναι προφανές, ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένα περιθώριον τέλεσης ἐνὸς τέτοιου γάμου οὔτε κατ' οἰκονομίαν. (Ἀντίθετα ἕνας τέτοιος γάμος στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία εἶναι κατ' οἰκονομίαν δυνατός¹⁹⁸). Αὐτὸ συνάγεται καὶ διὰ τῆς **κατηγορηματικῆς ἀπαγορεύσεως** πού

198. Codex Juris Canonici, Lad.-dt. Ausg., (Butzon und Bercker) Kevelaer 1983, Can. 1086 §1 καὶ § 2. Οἱ προϋποθέσεις ἀσκήσεως Οἰκονομίας καταγράφονται στοὺς Cann. 1125 καὶ 1126.

εισάγει τὸ ἐπίρρημα «**ἀπολύτως**» στὴν § 5 ἔδαφ. III, ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατὴ ὅποιαδήποτε ἐξαίρεση καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ κατηγορηματικὴ ἀπαγόρευση καταγράφεται στὸ ἔδαφ. III, ἐνῶ ἡ **δυνατότητα ἄσκησης οἰκονομίας** σὲ περίπτωσι πού συντρέχουν κωλύματα, ὅπως καὶ αὐτὸ τῆς συνάψεως γάμου μὲ ἑτερόδοξο, καταγράφεται **στὸ ἔδαφ. II τῆς πέμπτης παραγράφου πού προηγεῖται**, ὥστε νὰ καθίσταται ἐρμηνευτικὰ αὐτονόητο καὶ ἀδιαμφισβήτητο, ὅτι **δὲν ὑπάρχει ἐνδεχόμενο τέλεσης γάμου μὲ ἑτερόθρησκο ἢ ἄνθρωπο ἄνευ θρησκευματος οὔτε κατ' οἰκονομίαν**.

Μὲ τὴν ἀνάγνωσι τῶν ἔδαφίων 1 καὶ 2 ἢ τῆς § 5 τοῦ κειμένου καθίσταται σαφές, ὅτι ἡ προϋπόθεσι ὅτι «τὰ ἐκ τοῦ γάμου τούτου τέκνα θέλουσι βαπτισθῆ καὶ ἀναπτυχθῆ ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ» πού ἐτίθετο ἀπὸ τὸ σχετικὸ κείμενο τῆς Β' Προσυνοδικῆς Διασκέψεως (1982) καὶ περιείχετο καὶ στὸ σχετικὸ κείμενο τὸ ἐγκριθέν ἀπὸ τὴ Σύναξι τῶν Προκαθημένων τῶν Αὐτοκεφάλων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν¹⁹⁹ (Ἰανουάριος 2016) ἀπηλείφθη, δεδομένου ὅτι ἡ δυνατότητα **τέλεσης ἑνὸς (μικτοῦ) γάμου δὲν μπορεῖ νὰ τελεῖ ὑπὸ οἰαδήποτε αἵρεσι**, ἡ ὁποία ἐνδεχομένως νὰ ἐγείρει τὴν ἀμφισβήτησι τῆς ἐγκύρου τελέσεως του καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Ἐκκλησίᾳ πού τὸν τέλεσε σὲ περίπτωσι μὴ πληρώσεως τῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τοῦ πραγματικοῦ γεγονότος ὅτι **τὰ ἐκ τῶν μικτῶν γάμων τέκνα βαπτίζονται** στὴν πλειονότητα τῶν περιπτώσεων **στὴν Ὁρθόδοξι Ἐκκλησίᾳ** –ὅπως αὐτὸ εἶναι πρόδηλο στὸ χῶρο τῆς Διασπορᾶς– **καὶ ὄχι στὴν ἑτερόδοξι**. Ἀκόμα ὅμως καὶ στὶς περιπτώσεις πού αὐτὸ δὲ συμβαίνει, ἐκρίθη ὀρθά, ὅτι μέσα σὲ ἕνα γενικότερο περιβάλλον πού ἀποϊεροποιεῖ καὶ κλονίζει τὴν ἑγγαμὴ συμβίωσι, ἡ Ὁρθόδοξι Ἐκκλησίᾳ δὲν ἔπρεπε νὰ συμβάλει σ' αὐτὸ δημιουργοῦσα αἰτία διένεξι μεταξύ τῶν συζύγων. Αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ, ἐὰν παρέμενε ἡ αἵρεσι, δεδομένου ὅτι δὲν εἶναι ἄγνωστο, σύζυγοι νὰ ὀδηγοῦνται σὲ διάστασι, ὅταν δὲν μποροῦν νὰ συμφωνήσουν ἀκόμα καὶ στὴν ὀνοματοδοσίᾳ τῶν τέκνων τους. Κατὰ πολὺ περισσότερο, τὸ ὀρθόδοξο ἢ μὴ βάπτισμα θὰ μπορούσε –σὲ κάποιες βεβαίως περιπτώσεις, νὰ ὀδηγήσει στὴ διάλυσι τοῦ γάμου. Τὸ γεγονὸς ὅμως, ὅτι στὶς περιπτώσεις μικτῶν γάμων τὰ τέκνα κατὰ κανόνα βαπτίζονται ὀρθόδοξα, ἐνῶ δὲν εἶναι ἐπίσης ἄγνωστες οἱ περιπτώσεις ὅπου σὲ γάμους μεταξύ ἑτεροδόξων τὰ τέκνα δὲ βαπτίζονται –δυστυχῶς– **κᾶν, καταδεικνύει τὴ**

199. Σύναξι τῶν Προκαθημένων, Τελικὰ κείμενα, 33-34: «...δυνάμενος ὅμως νὰ εὐλογηθῆ κατὰ συγκατάβασιν καὶ διὰ φιλανθρωπίαν, ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅρον ὅτι τὰ ἐκ τοῦ γάμου τούτου τέκνα θέλουσι βαπτισθῆ καὶ ἀναπτυχῆ ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ».

ζωτικότητα τῆς ὀρθόδοξης πίστεως. Δέν μπορεῖ νὰ μὴ προβληματίζει τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ τὴν ποιμαντικὴ τῆς μέριμνα τὸ θλιβερὸ γεγονός, ὅτι σὲ σύγχρονες μεγαλουπόλεις, ὅπως τὸ Βερολίνο, οἱ χριστιανοὶ ἀποτελοῦν μειοψηφία καὶ ἐξ αὐτῶν κάποιοι δὲ βαπτίζουν τὰ τέκνα τους. **Ἐπάρχει κατὰ συνέπεια ἡ πρόκληση γιὰ τὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία νὰ ἀσκεῖ τὸ δύσκολο καὶ ὑπεύθυνο ποιμαντικὸ τῆς ἔργου μέσα σὲ ἓνα τέτοιο περιβάλλον.** Τὸ κείμενο τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου τῆς Κρήτης διὰ τῆς Οἰκονομίας θεσμοθετεῖ τοὺς μικτοὺς γάμους, ἓνα θεσμό, ὁ ὁποῖος μὲ ἐξαίρεση τὴν Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας, δέν ἦταν καὶ δέν εἶναι ἄγνωστος στὶς κατὰ τόπους Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες²⁰⁰, πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς Οἰκουμενικῆς κίνησης καὶ τῆ δημιουργία τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας προκρίνει καὶ προτιμᾷ νὰ ἀπαγορεύει τοὺς μικτοὺς γάμους, ὥστε νὰ ἐξαναγκάζει τὰ μέλη τῆς, εἴτε νὰ περιορίζονται μόνο στὸν πολιτικὸ γάμο, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ νομοθεσία πολλῶν κρατῶν εἶναι ὑποχρεωτικός, εἴτε νὰ καταφεύγουν στὴν ἑλληνικὴ ἢ τὴ ρωσικὴ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία γιὰ τὴν τέλεση θρησκευτικοῦ Γάμου. Ἐν προκειμένῳ δέν ἔχει σημασία νὰ ἀποδοκιμασθεῖ ἡ ἀστοχία τῆς πρακτικῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Γεωργίας, ἀλλὰ νὰ ἐπισημανθεῖ καὶ νὰ τονισθεῖ ὅτι τὸ κείμενο τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου δέν ἐπιβάλλει ὑποχρεωτικὰ τὸ θεσμὸ τοῦ μικτοῦ γάμου, ἀλλὰ δίδει τὴν εὐχέρεια στὶς κατὰ τόπους Ἐκκλησίες νὰ τὸν ἐπιτρέψουν ἢ ὄχι²⁰¹. Αὐτὸ κατὰ συνέπεια σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας δέν ἔχει λόγο –ἔστω καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων– νὰ μὴν ἐγκρίνει τὸ περὶ Γάμου κείμενο τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου. Ἄλλωστε οἱ μικτοὶ γάμοι δέν «ἀνακαλύφθηκαν» στὴν Κρήτη, ἀλλὰ ἀποτελοῦν πράξη τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν περισσότερο ἀπὸ ἓνα αἰῶνα, χωρὶς αὐτὸ νὰ προβλημάτισε οὔτε κατ' ἐλάχιστο τὴν Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας στὶς διορθόδοξες σχέσεις τῆς.

Τὸ ἴδιο θὰ πρέπει νὰ πράξει καὶ τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, τὸ ὁποῖο κατὰ τὴ διάρκεια τῶν Προσυνοδικῶν Διασκέψεων, δέν εἶχε γιὰ τελείως ἀνεξήγητους καὶ ἀκατανόητους λόγους ὑπογράψει τὸ περὶ Γάμου κείμενο. Σὲ κάθε περίπτωση οἱ μικτοὶ γάμοι δέν μπορεῖ νὰ ἀποτελοῦν

200. Eva Synek, Das «Heilige und Grose Konzil» von Kreta, Freistadt 2017, 86.

201. Στὴν § 5ii τοῦ Β' Κεφαλαίου τοῦ κειμένου καταγράφεται: «Ἡ δυνατότης ἐφαρμογῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας ὡς πρὸς τὰ κωλύματα γάμου δὲν ὅπως ἀντιμετωπίζεται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐκάστου αὐτοκεφάλου Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν ἱερῶν κανόνων, ἐν πνεύματι ποιμαντικῆς διακρίσεως, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς σωτηρίας, τοῦ ἀνθρώπου».

πρόβλημα για τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, ἀφ' ἑνὸς μὲν, γιατί τέτοιοι γάμοι τελοῦνται σ' αὐτὸ χωρὶς πρόβλημα καὶ ἰδιαίτερα στὸ χῶρο τῆς Διασπορᾶς καὶ ἰδιαίτερα στὸ χῶρο τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς (Κεντρικῆς καὶ Νοτίου), ὅπου εὐρίσκεται ἓνα σημαντικό τμήμα τοῦ ποιμνίου του, ἀφ' ἑτέρου δέ, γιατί τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας ἔχει ὑπερβῆ τὸ πλαίσιο καὶ τὸ ὄριο σχέσεων καὶ κοινωνίας μὲ τοὺς ἑτεροδόξους πὺ διατηροῦν οἱ ἄλλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες.

Ἀρκεῖ νὰ ἀναφερθοῦν κάποια ἀπὸ αὐτά, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὁ Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὁ ὁποῖος ἐπισημαίνει²⁰² καὶ καταγγέλλει: «Πρέπει νὰ σκεφθεῖ τὶς εὐθύνες του τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, τῆς πόλεως ὅπου γεννήθηκε ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποῖου μάλιστα ἔδωσαν στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Balamand στὸ Λίβανο, τὸ ὁποῖο προχώρησε σὲ μυστηριακὴ διακοινωνία μὲ τοὺς Μονοφυσίτες, ξεπερνώντας στὸ θράσος τοῦ Οἰκουμενισμοῦ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα». Ὅταν λοιπὸν τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας πράττει αὐτό, τὸ ὁποῖο πράττουν οἱ Λουθηρανοί, οἱ Ἀγγλικανοί καὶ οἱ Παλαιοκαθολικοὶ μεταξύ τους, πῶς μπορεῖ ὁ π. Θεόδωρος Ζήσης καὶ ἕτεροί τινες νὰ ἐπιχαίρουν γιὰ τὴ μὴ συμμετοχὴ τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας στὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο τῆς Κρήτης, ἢ ὁποῖα τὸ προεφύλαξε ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ μιᾶς «αἰρετικῆς» Ἐκκλησιολογίας;

Βέλη ἐναντίον τῆς οἰκουμενιστικῆς πρακτικῆς τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας ρίπτονται²⁰³ καὶ «ἀπὸ ἄλλου»: «Ἡ στάση τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας δὲν προκαλεῖ οὐδεμίαν ἀπολύτως ἐκπληξη. Ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ δυστυχῶς ἔχει συνομολογήσει συμφωνία οὐνιτικῶν προδιαγραφῶν διακοινωνίας (*intercommunio*) μὲ τοὺς Μονοφυσίτες, τοὺς Παπικοὺς καὶ τοὺς Οὐνίτες στὸ χῶρο τῆς δικαιοδοσίας της. Παράλληλα προβαίνει σὲ οἰκουμενιστικοὺς ἀκροβατισμοὺς πὺ ὑπερακοντίζουν κατὰ πολὺ τοὺς οἰκουμενιστικοὺς ἀκροβατισμοὺς τοῦ Φαναρίου καὶ τῆς Μόσχας. Ἐπομένως, πῶς θὰ μπορούσε τώρα τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας νὰ καταδικάσει τὸ ἔκτο κείμενο τῆς Συνόδου τῆς Κρήτης, ἀφοῦ ταιριάζει ἀπόλυτα μὲ τὸν ὅλο οἰκουμενιστικὸ βίον καὶ τὴν πολιτεία του»;

Τὶ χρεῖαν ἔχομεν ἄλλων μαρτύρων;

202. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, Τὰ ὄρια τῆς Ἐκκλησίας, Οἰκουμενισμὸς καὶ Παπισμὸς, Θεσσαλονίκη 2004, 37.

203. Π. Τελεβάντος, Τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἀπορρίπτει τὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης μόνο γιὰ λόγους ὁμοφωνίας καὶ ὄχι οὐσίας. <http://panayiotistelefantos.blogspot.gr/search?label=>

Ένα από τα ωραιότερα κείμενα του Πρωτ. π. Θεόδωρου Ζήση είναι εκείνο στο οποίο με **δριμύτητα επιτίθεται** –στον Αρχιμανδρίτη τότε– π. **Ίουστίνου Πόποβιτς** σε άρθρο του²⁰⁴ με τον τίτλο: «**Η Έκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως φύλαξ και έγγυητής της Όρθοδοξίας**». Στο άρθρο αυτό κρίνεται κατ' αρχήν, επισημαίνει ο Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, αναγκαίο «και απαραίτητον να υπομνήσομεν εν συντομία τὰς υπηρεσίας της Πρωτοθρόνου Έκκλησίας του αποστόλου Ανδρέα εις την ανάπτυξιν, συντήρησιν και διάσωσιν της Όρθοδοξίας και του Πολιτισμού της». Προβάλλοντας ιδιαίτερος την προστασία του Οικουμενικού Πατριαρχείου στο χώρο τῶν χειμαζομένων πρεσβυγενῶν Πατριαρχείων²⁰⁵, βλέπει στο χώρο τῆς Έκκλησίας τῆς Ελλάδος κατά τῆ διάρκεια τῆς δικτατορίας (1967-1974) τὴν πίεση δυνάμεων, «τῶν ὁποίων τὸ θεολογικὸ στίγμα εὐρίσκει κανεὶς εἰς τὴν συμμαχίαν «φιλελευθέρων» ἀκαδημαϊκῶν θεολόγων καὶ «συντηρητικῶν» θρησκευτικῶν ὀργανώσεων» καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐπεχειρήθη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστῶτος ἔγκρισις καταστατικοῦ χάρτου δυσμενοῦς διὰ τὰς σχέσεις πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο²⁰⁶. Ἐξαίροντας τὴ διακονία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὴν ὀρθοδοξία του ἐπαναλαμβάνει καὶ ἐπιδοκιμάζει τὰ λόγια τοῦ μοναχοῦ Ἰωσήφ Βρυεννίου τοῦ Στουδίτου²⁰⁷: «**Κοινὴ πατρὶς καὶ Μήτηρ καὶ τροφὸς τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, δεῦρο τῆς Ὀρθοδοξίας ἢ βάσις, ἢ κορυφὴ τῶν δογμάτων, ἢ τῆς θεολογίας ἀκρόωρεια**». Αναφερόμενος στὶς οἰκουμενικὲς πρωτοβουλίες του πατριάρχου Ἀθηναγόρου ἐπισημαίνει: «**Ἡ μεγάλη προφητικὴ μορφή τοῦ πατριάρχου τῆς Ὀρθοδοξίας Ἀθηναγόρου τοῦ Α΄ ἐξήγαγε μὲ τόλμην καὶ σύνεσιν τὴν Ὀρθοδοξία ἀπὸ τὴν ἔρημον τῆς διαιρέσεως, τῆς ἀπομονώσεως καὶ τῆς σιωπῆς**»²⁰⁸.

Στὴ συνέχεια ἀσκεῖ ὁ ἴδιος τὴν δική του αὐστηρὴ κριτικὴ στὴν **αὐστηρὴ κριτικὴ τοῦ π. Ίουστίνου Πόποβιτς** γιὰ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὴν προετοιμασία καὶ τὴ σύγκληση τῆς Μεγάλης Συνόδου σὲ εἰδικὸ κεφάλαιο με τίτλο: «**Ἀβάσιμοι αἱ κατηγορίαι**

204. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, **Ἡ Έκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως φύλαξ καὶ ἐγγυητής τῆς Όρθοδοξίας (Ἀπάντησις εἰς τὸν π. Ίουστίνου Πόποβιτς)**, Κληρονομία 9 (1977) 433-460. Τὸ ἀρθρο αὐτὸ δημοσιεύτηκε ἐκ δευτέρου στὸ ἔργο τοῦ π. Θεόδωρου Ζήση, **Κωνσταντινούπολη καὶ Μόσχα**, Θεσσαλονίκη 1989, 63-96. Ἀπὸ τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἔργο προέρχονται τὰ καταγραφόμενα ἀποσπάσματα.

205. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 75.

206. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 74-75.

207. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 76.

208. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 79.

του π. Ιουστίνου». Επισημαίνει²⁰⁹, ότι «είναι ιστορικῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι ἐναντίον δύο κυρίως στόχων στρέφονται οἱ ἐχθροὶ τῆς Ὁρθοδοξίας· ἐναντίον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ὡς κέντρου ἐνότητος τῶν Ὁρθοδόξων καὶ ἐναντίον τοῦ Μοναχισμοῦ... αὐτοὺς τοὺς δύο στόχους τῆς Ὁρθοδοξίας πρέπει νὰ ἐνισχύσωμεν». Κατὰ τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ π. Θεοδώρου, δὲν πρέπει κανεὶς τώρα νὰ θεωρεῖ καὶ τὸν ἴδιο ἐχθρὸ τῆς Ὁρθοδοξίας;

Ὁ π. Ιουστίνος Πόποβιτς –ἀπληροφόρητος κατὰ τὸν π. Θεόδωρο Ζήση γιὰ τὰ διορθόδοξα²¹⁰– ἐντοπίζει πολλή σπουδὴ στὴ διαδικασία προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου. Ὁ π. Θεόδωρος Ζήσης ἀπαντᾷ²¹¹: «Εἶναι σαφὲς ἐκ τῶν παρατεθέντων ὅτι οὐδέποτε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐνήργησε μόνον ἐν σπουδῇ καὶ βίᾳ. Πάντοτε αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται δημοκρατικότερα ἀπὸ κοινῶν μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν καὶ μετὰ ἀπὸ ὠρίμανσιν τῶν θεμάτων ἐντὸς ἀνέτων χρονικῶν ὁρίων». Ὁμιλεῖ γιὰ νεοπαπιστικὰς τάσεις στὸ χῶρο τῆς Ὁρθοδοξίας, τὶς ὁποῖες ὅμως πρέπει νὰ ἀναζητήσῃ κανεὶς ὄχι στὸ χῶρο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀλλὰ ἄλλοῦ. Γράφει²¹² σχετικὰ γιὰ τὸν π. Ιουστίνου: «Ἀσφαλῶς γνωρίζει αὐτὰς τὰς τάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ πολλῶν αἰώνων καλλιεργοῦνται εἰς τοὺς κύκλους τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, καὶ θὰ ἀνέμενεν κανεὶς μὲ τὴν παρηρησίαν τοῦ ἀσκητοῦ εὐθαρσῶς νὰ τὰς στηλιτεύσῃ». Ἀπευθυνόμενος στὸν π. Ιουστίνου γιὰ τὴν ἀνακήρυξη αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας στὴν Ἀμερικὴ ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας²¹³ ἐρωτᾷ: «Ποῖος λοιπὸν σπεύδει καὶ ποῖος ἔχει νεοπαπιστικὰς τάσεις, πάτερ Ιουστίνε; Ἡ Κωνσταντινούπολις ἢ ἡ Μόσχα ποὺ δὲν ἀναμένει νὰ λυθεῖ συνοδικῶς καὶ δημοκρατικῶς τὸ πρόβλημα τῆς Ὁρθοδόξου Διασποράς;²¹⁴».

Ἐξαίρει τὸ ὀρθόδοξο φρόνημα τῶν ἱεραρχῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου: «... ὑπάρχει ἢ καθαρὰ, ἢ διαυγής, ἢ τολμηρὰ ὁμολογία πολλῶν ἱεραρχῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἢ ὁποῖα οὐδεμίαν ἀνησυχίαν προκαλεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον αἰσθησὶν ὑπερηφανείας διὰ τὴν ἐμπεδωμένην ἐμμονὴν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸ ἱστορικὸν της παρελθόν²¹⁵». Θεωρεῖ ὅτι ὁ πατριάρχης Δημήτριος, διάδοχος τοῦ

209. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 81.

210. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 82.

211. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 85.

212. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 87.

213. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 88.

214. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 89.

215. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 92.

Πατριάρχου Ἀθηναγόρου «τοῦ ὁποίου ἡ προσωπικότης ἐγράφη χρυσοῖς γράμμασιν εἰς τὰς σελίδας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας²¹⁶» βαδίζει ἐπὶ τῆς ὁδοῦ αὐτῆς τῆς ἀπαραχαράκτου τηρήσεως τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀναφερόμενος στὸν τότε Μητροπολίτη Φιλαδελφείας καὶ νῦν **Οἰκουμενικὸ Πατριάρχῃ Βαρθολομαῖο** ἐπαινεῖ τὴν προτροπὴ του, ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία ὀφείλει νὰ διεξαγάγει διάλογο μὲ τὴ θεολογικὴ σκέψη τῆς Δύσεως «ἐπὶ τῶ τέλει τῆς ἐπανόδου τῆς ὅλης χριστιανικῆς θεολογίας εἰς τὸ πάντοτε ζῶν καὶ πάντοτε ἐπίκαιρο πνεῦμα τῶν Πατέρων»²¹⁷. Σχολιάζοντας παλαιότερα διατυπωθεῖσα ἄποψη τοῦ **Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου**, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει **Intercommunio** χωρὶς συμφωνία στὴν πίστη καὶ εἰσέτι ὑφισταμένου τοῦ σχίσματος ἀναφωνεῖ μὲ στόμφο: «**Θὰ σκιρτοῦν ἀναμφιβόλως αἱ ἅγιοι ψυχαὶ τῶν Μάρκου Ἐφέσου τοῦ Εὐγενικοῦ καὶ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου καὶ τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων ἡγετῶν, διότι κατέλιπον τούτοις διαδόχους, τοὺς ὁποίους ὁ π. Ἰουστίνος, ποῦ στηριζόμενος ἀγνοοῦμεν, θέλει ὡς Φλωρεντιανούς. Ἀντιθέτως πρὸς αὐτὴν τὴν κρυσταλλίνης διαυγείας ὀρθόδοξον θέσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς Intercommunio, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας δι' ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς αὐτῆς συνόδου τῆς 16ης Δεκεμβρίου 1969 ἐπέτρεψε τὴν μετάδοσιν τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἰς τοὺς Ρωμαιοκαθολικούς»²¹⁸.**

Τὶ διαφοροτικὸ ἀπεφάσισε ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης; Δὲν ἔθεσε ὡς προϋπόθεση τὴν ὁμολογία τῆς κοινῆς πίστεως γιὰ τὴν εὐχαριστιακὴ κοινωνία μὲ τοὺς ἑτεροδόξους καὶ μάλιστα χωρὶς καμία ἐξαίρεση καὶ χωρὶς τὴ δυνατότητα ἄσκησης Οἰκονομίας, ἀκόμα καὶ σὲ περιπτώσεις ἀνυπέρβλητης ἀνάγκης; **Ποῖος τελικὰ διαστρέφει τὸ φρόνημα τῶν Πατέρων;** **Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης ἢ ἡ αὐθαίρετη πράξη τῶν Πατριαρχείων Ἀντιοχείας καὶ Μόσχας, τὴν ὁποία ὁ π. Θεόδωρος Ζήσης καταγγέλλει;**

Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά, πῶς μπορεῖ νὰ δικαιολογήσει κανεὶς τὴ μεταστροφή τοῦ π. Θεοδώρου Ζήση, ὁ ὁποῖος ἐπικρίνει τὸν π. **Ἰουστῖνο Πόποβιτς**, ὅτι ἔπραξε «κακῶς μὲ τὸ νὰ στήσῃ εἰς τὸ εἰδῶλιον τοῦ κατηγορουμένου τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως»²¹⁹. Ἐὰν ἡ μεταστροφή ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ὁ π. Ἰουστίνος Πόποβιτς

216. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 92.

217. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 93.

218. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 93-94.

219. Πρωτ. Θεόδωρος Ζήσης, ὅπ. παρ., 95.

ἀνεκηρύχθη ἐκ τῶν ὑστέρων ἅγιος, ἃς ἀναπαύεται στίς ἀντίθετες ἀπόψεις τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου γιὰ τοὺς ἑτεροδόξους καὶ τὸ διαχριστιανικὸ διάλογο²²⁰. Πέρα ὅμως ἀπὸ τὶς ἀπόψεις τῶν ἁγίων σὲ ἐπὶ μέρους θέματα, οἱ ὁποῖες πολλές φορές, ὅπως καὶ στὴν προκείμενη περίπτωση μπορεῖ νὰ εἶναι ἀποκλίνουσες, εἶναι ἀναμφίβολο, ὅτι στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὡς ἀλήθεια ἰσχύει ὅτι στὸ διαχρονικὸ της καθολικὸ συνειδὸς κατασταλλάζει καὶ καθιερῶνεται ὡς ἀλήθεια μὲ τὴν ἀποδοχὴ της ἀπὸ τὸ ὀρθόδοξο πλήρωμα.

Ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου δὲ διατρέχουν κανένα κίνδυνο γενικῶς, εἰδικῶς δὲ τὰ ὅσα ἀπεφάσισε περὶ τῶν μικτῶν γάμων. Εἶναι περισσότερο ἀπὸ βεβαία ἡ ἀποδοχὴ τους ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα. Εἶναι σημαντικό δὲ νὰ ἐπισημανθεῖ, ὅτι καὶ Μητροπολίτες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀρνητικὴ στάση σὲ ἄλλα κείμενα, δὲν ἀσχολήθηκαν ἰδιαίτερα μὲ τὰ περὶ μικτῶν γάμων καὶ παρὰ τὶς ἐνδεχόμενες ἐπιφυλάξεις ὑπέγραψαν τὸ συγκεκριμένο κείμενο. Ἄπαντες ἐκδίδουν τὶς σχετικὲς ἄδειες γιὰ τὴν τέλεσή τους.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ αὐτό, ὁ οἰοσδήποτε ὀφείλει νὰ προβληματιστεῖ καὶ νὰ ἀναζητήσῃ τὸ θεολογικὸ ἔρεισμα τῆς δυνατότητας τέλεσής τους. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐπέτρεψε τοὺς μικτοὺς γάμους μέσα σὲ ἓνα πνεῦμα ἄκρας οἰκονομίας καὶ φιλανθρωπίας καὶ μὲ συναίσθηση τῆς ποιμαντικῆς τῆς εὐθύνης ἀπέναντι στοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ ἦταν μιὰ σοφὴ καὶ νουνεχῆς, τολμηρὴ ἄλλοτε, ἀπόφαση, δεδομένου ὅτι δὲν εἶναι λίγες φορές πού ὁ ἑτερόδοξος μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου γίνεται ὀρθόδοξος καὶ ἐντάσσεται στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ὑπάρχουν πολλὰ παραδείγματα γι' αὐτό.

Ἡ οἰκονομία καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελοῦν ἀναμφίβολα στέρεο θεολογικὸ ἔρεισμα. Ἡ Ἐκκλησία θεσπίζει, ἐρμηνεύει καὶ ἐφαρμόζει τοὺς ἱερὰς κανόνες, ἀλλὰ ὑπέρκειται αὐτῶν. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ ἀποκλειστικὸς ἐκφραστής ἐρμηνευτῆς τῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ ἀποκαλυφθείσης ὅλης ἀληθείας στὴν πορεία τῆς ἱστορίας.

Μήπως ὅμως στίς περιπτώσεις τῶν μεγάλων γάμων ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία διαβλέπει κάτι περισσότερο; Μήπως μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ ἑτεροδόξου νὰ τελέσει ὀρθόδοξο γάμο, διαβλέπει τὴ βásiμη πιθανότητα καὶ

220. Μητρ. Νικοπόλεως Μελέτιος, Ὁ ἅγιος Νεκτάριος καὶ ἡ στάσις του ἔναντι τῶν αἰρέσεων καὶ τῶν σχισμάτων, Ἀνάπτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία», Ἔτος ΟΔ' (1997) 119-122.

τῆ δυναμικῆ τοῦ ἑτεροδόξου νὰ καταστεῖ μέλος τῆς καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀποδέχεται τὴν τέλεση τοῦ μικτοῦ γάμου δημιουργώντας καὶ ἐνισχύοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὴν ἐνδελέχεια ἑνὸς ἀληθοῦς συνδέσμου πρὸς τὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία; **Ἡ ἀποδοχὴ μιᾶς τέτοιας αἰτιολογικῆς βάσης ἀσφαλῶς καὶ δὲ σημαίνει, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει καθ' ἑαυτὰ μυστήρια τελούμενα ἐκτὸς αὐτῆς. Αὐτὸ ἀποκλείει ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης** ποὺ δὲν ἀναγνωρίζει Ἐκκλησίες ἐκτὸς αὐτῆς ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια. (Αὐτὸ ἀποδεικνύει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ μικτοὶ Γάμοι **κατ' ἀκρίβειαν ἀπαγορεύονται.** (§ 5i). Πρὸς τί ἡ ἀπαγόρευση, ἐάν ἀνεγνωρίζετο τὸ μυστήριον τοῦ ἑτεροδόξου;).

Ὁ προβληματισμὸς στὴν προκείμενη περίπτωση εἶναι συγκεκριμένους καὶ εἰδικός. Ὅταν ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἀναγνώριζε βάπτισμα ποὺ ἐτελεῖτο σὲ αἰρετικὴ καὶ σχισματικὴ ομάδα, ἀναγνώριζε ἀκόμα καὶ τὸ χρίσμα, ἀκόμη δὲ καὶ τὴ χειροτονία, στὴν περίπτωση εἰσόδου στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ δὲν τὰ ἐπαναλάμβανε, ἐνῶ εἶναι θεολογικὰ βέβαιο, ὅτι ἡ ὀρθὴ πίστη δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ὑποκαταστήσει τὴ μυστηριακὴ χάρη, τὶ ἐμποδίζει σήμερον τὴν Ἐκκλησία νὰ μὴν προσδοκᾷ στὴ δυναμικὴ τῆς εἰσόδου στὴν Ὁρθοδοξία ἐπιτρέποντας τὸ μικτὸ γάμο, ὅπως ἀπὸ ποιμαντικὴ σύνεση πράττει; Ἐάν οἱ ἱεροὶ κανόνες ἐπιτρέπουν καὶ διευκολύνουν ἀκόμα καὶ τὴν εἴσοδο Ἀρειανῶν ἢ Μονοφυσιτῶν ἢ εἰκονομάχων, χωρὶς βάπτισμα ἢ χωρὶς βάπτισμα καὶ χρίσμα ἢ χωρὶς βάπτισμα καὶ χρίσμα καὶ χειροτονία στὴν ἀληθινὴ Ἐκκλησία, **μέσα στὴν ἴδια προοπτικὴ τῆς ἐντάξεώς τους στὸ ἓνα ἐκκλησιαστικὸ σῶμα** καὶ στὶς εἰδικὲς αὐτὲς περιπτώσεις, εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκλείεται ἡ ἀντίληψη, ὅτι στὶς περιπτώσεις αὐτὲς ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐπιτρέπει τὸ μικτὸ γάμο, διευκολύνοντας καὶ προσδοκώντας τὴν ἐνταξὴ τοῦ ἑτεροδόξου στὸ δικό της σῶμα; Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ ὀφείλει νὰ ἀπασχολήσῃ τὴ σύγχρονη θεολογικὴ σκέψη, ἢ ἀπάντηση ὅμως ποὺ θὰ δοθεῖ δὲν **μπορεῖ νὰ αἶρει τὴ δογματικὴ θεώρηση περὶ Μιᾶς Ἐκκλησίας καὶ ἑνὸς ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, θέσεις τὶς ὁποῖες στὰ κείμενά της πολλαπλῶς διακηρύσσει ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Κρήτης.**

9. Οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες καὶ τὸ Π.Σ.Ε

Τὸ Π.Σ.Ε. εἶναι ὁ μεγαλύτερος διαχριστιανικὸς ὀργανισμὸς, ἀνάμεσα σὲ ἄλλους, (ὅπως ἡ Διάσκεψις Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν, τὸ Συμβούλιο

Ἐκκλησιῶν Μέσης Ἀνατολῆς καὶ τὸ Παναφρικανικὸ Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν)²²¹, ὅπου τὰ μέλη του καλοῦνται νὰ συμβάλουν στὴν ὁρατὴ ἐνότητα τῶν Χριστιανῶν μὲ μία κοινὴ πίστη καὶ μία Θ. Εὐχαριστία, νὰ προωθήσουν τὴν κοινὴ τους παρουσία στὴ διακονία τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου, νὰ δώσουν κοινὴ μαρτυρία στὴν Ἱεραποστολὴ **μὲ τὴν ὑπέρβαση τοῦ μεταξὺ τους ἀνταγωνισμοῦ καὶ τοῦ προσηλυτισμοῦ**, νὰ ἐργαστοῦν ἀπὸ κοινοῦ γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, τὴ διαφύλαξη τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης στὸν κόσμο. Τὸ ἐπικυρωθὲν κείμενο **ἀντιλαμβάνεται τὴν παρουσία τῶν Ὁρθοδόξων στὴν Οἰκουμενικὴ κίνηση ὡς «μαρτυρίαν τῆς ἀληθείας»²²²**, ἡ ὁποία δύναται αὐτὴ καὶ μόνη νὰ ὀδηγήσει στὴν ἐνότητα. Μετέχουσα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία στὸ διεθνῆ αὐτὸ ὄργανισμὸ παραμένει πιστὴ στὴν ἐκκλησιολογικὴ τῆς αὐτοσυνειδησία καὶ **«εἰς τὴν ταυτότητα τῆς ἐσωτερικῆς τῆς δομῆς καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων»**, ἐνῶ ἡ ἐπιζητούμενη ἐνότητα δὲν «εἶναι προῖον μόνον θεολογικῶν συμφωνιῶν, ἀλλὰ τῆς ἐν τοῖς μυστηρίοις τηρουμένης καὶ βιωμένης ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ ἐνότητος τῆς πίστεως» (§ 18).

Ἡ συμμετοχὴ τῆς στὸ Π.Σ.Ε. **δὲ σημαίνει ὅτι Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποδέχεται τὴν ἰδέα τῆς ἰσότητος τῶν Ὁμολογιῶν**. Θεωρεῖ δηλ. ἑαυτὴν ὡς τὴ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, πρᾶγμα ποῦ δίνει τὴ δυνατότητα νὰ χαρακτηρίζει μέλη τοῦ Π.Σ.Ε., στὸ δικό της κείμενο, ὡς Ἐκκλησίες καὶ ὁμολογίες, μὲ τὶς ὁποῖες ἀσφαλῶς προφανῶς καὶ δὲν

221. Τὸ Πατριαρχεῖο Ἀλεξανδρείας μὲ συνοδικὴ ἀπόφαση τὴν 16 Νοεμβρίου 2016 ἀπεφάσισε ὄχι μόνον τὴ συμμετοχὴ του στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀναβάθμιση τῆς συνεργασίας του στὸ Παναφρικανικὸ Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν. <http://www.romfea.gr/epikirotita-xronika/11484-to>: «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀφρικῆς θὰ συνεχίσει νὰ συμμετέχει ἐνεργᾶ σὲ ὅλους τοὺς ἐπισήμους διαχριστιανικοὺς καὶ διαθρησκευτικοὺς διαλόγους, παρὰ τὶς ὅποιες δυσκολίες καὶ προβλήματα τὰ ὅποια κατὰ καιροὺς ἀναφύονται. Ἐκτὸς τῆς συμμετοχῆς μας στὸ ΠΣΕ, **ἀναβαθμίζουμε τὴν παρουσία καὶ δράση μας στὸ Παναφρικανικὸ Συμβούλιο τῶν Ἐκκλησιῶν**. Ὀφείλουμε μὲ ταπεινὴν κάθε στιγμὴ νὰ καταθέτουμε τὴν μαρτυρία τῆς Ὁρθόδοξου Πίστεως, τὴν πληρότητα τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως, τὴν ὁποία ἡ Ἐκκλησία διαφυλάττει. Πορευόμενοι στὰ ἴχνη τοῦ Ἰησοῦ, ὀφείλουμε νὰ γινόμεθα ὄργανα καταλλαγῆς καὶ νὰ καλλιεργοῦμε τὴν εἰρηνικὴ συνύπαρξη τῶν ἀνθρώπων, σεβόμενοι καὶ προασπιζόμενοι τὴν ἐθνικὴ, φυλετικὴ καὶ θρησκευτικὴ τους διαφορετικότητα. Ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν καὶ θρησκευμάτων καλούμεθα νὰ ἐργαστοῦμε γιὰ τὴν καταπολέμηση κάθε συστηματικῆς ἀδικίας καὶ τοῦ δαιμονικοῦ, μὲ ὅποια μορφή καὶ ἂν ἐμφανίζεται καὶ ἀκυρῶνει τὴ ζωὴ τοῦ βαρέως ταυματισμένου καὶ αἰμορραγοῦντος ποιμνίου μας».

222. Βλ. Στ. Τσομπανίδης, Ἡ συμβολὴ τῆς Ὁρθόδοξης ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν, Θεσσαλονίκη 2008, 29-37.

εύρίσκεται ἐκκλησιολογικά στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὴ ἀναγνωρίζουσα σὲ αὐτὲς ὑπὸ ὄντολογικὴ ἔννοια Ἐκκλησία. Δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας «ὡς **τινα διομολογιακὴν προσαρμογὴν**», ἀλλὰ ὡς ἐνότητα πίστεως ποὺ βιώνεται μέσα σ' αὐτὴ (§18). Εἶναι προφανὲς ὅτι οἱ θέσεις αὐτὲς δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν σχέση οὔτε μὲ τὴ θεωρία τῶν κλάδων, οὔτε μὲ τὴ θεωρία τῆς περιεκτικότητας. Ὑπὸ καμία ἔννοια δὲν ἀποδίδεται ἐκκλησιαστικὴ ὑπόσταση σὲ ἄλλες ἐτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες.

Ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας στὸ Π.Σ.Ε. **τὰ μέλη του νὰ ὁμολογοῦν πίστη στὴν Τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀναγνωρίζουν τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ὡς Σωτῆρα.** Τὰ μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. χαρακτηρίζονται ὡς Ἐκκλησίες καὶ Ὁμολογίες. Εἶναι προφανὲς, ὅτι τὸ κείμενο χαρακτηρίζει ὡς Ἐκκλησία τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα μέλη του, πάντοτε γιὰ τὸ λόγο καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοια ποὺ ἐξετέθη ἀνωτέρω, ἢ ὁποία δὲν αἶρει τὴν καθολικότητα τῆς Μίας (ὀρθόδοξης) Ἐκκλησίας, μετὰ τῶν ὁποίων διεξάγει θεολογικὸ διάλογο. Οἱ ὑπόλοιπες χριστιανικὲς κοινότητες χαρακτηρίζονται ὡς Ὁμολογίες καὶ κατὰ μείζονα λόγο σ' αὐτὲς δὲν ἀναγνωρίζεται ἐκκλησιαστικὸς χαρακτήρας. Χαρακτηριστικὴ καὶ σημαντικὴ εἶναι ἡ § 20 τοῦ κειμένου²²³ ποὺ ἐπανέρχεται στὸ θέμα τῶν διαχριστιανικῶν διαλόγων, στὴν σκοποθεσία τους καὶ τὸν τρόπο διεξαγωγῆς τους τονίζοντας, ὅτι **ἡ προοπτικὴ καὶ ἡ κατάληξί τους «προσδιορίζονται πάντοτε ἐπὶ τῆ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ὀρθόδοξου ἐκκλησιολογίας καὶ τῶν κανονικῶν κριτηρίων τῆς ἤδη διαμεμορφωμένης ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως».**

Τὸ κείμενο παραπέμπει στὴ σύσταση μονίμου Ἐπιτροπῆς Συνεργασίας καὶ Συναινέσεως, οἱ ἀποφάσεις τῆς ὁποίας ἐντάχθηκαν στὸ Καταστατικὸ καὶ στὸν Κανονισμὸ λειτουργίας τοῦ Π.Σ.Ε., στὴ δήλωση τοῦ Toronto²²⁴ (1950) καὶ ἀξιολογεῖ τὰ ὑπὸ τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις» ἐκδιδόμενα κείμενα.

223. Εἶναι σημαντικὴ ἡ ἐπισήμανση τοῦ Μητρο. Μεσσηνίας Χρυσοστόμου, Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, 106-107, ὅτι ἡ συγκεκριμένη παράγραφος δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴ «βαπτισματικὴ Θεολογία». Ἀναφέρεται στὴν ἐπιστροφή τῶν ἐτεροδόξων στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, βάσει τοῦ 7. κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ 95. τῆς Πενθέκτης.

224. Στ. Τσομπανίδης, «Ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης». Μελέτες γιὰ τὴν οἰκουμενικὴ κίνηση καὶ τὴν ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας στὸ σημερινὸ κόσμον, Θεσσαλονίκη 2014, 637-646. (Ἡ Δήλωση τοῦ Τορόντο (1950). «Ἡ Ἐκκλησία, αἱ Ἐκκλησίαι καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν»). Ὁρθοδοξία 25 (1950) 323-332.

• Όταν με τη Γενική Συνέλευση του Π.Σ.Ε. στο Νέο Δελχί (1961) άλλαξε ή διαδικασία προετοιμασίας και αποδοχής κοινών κειμένων και καταργήθηκε ή δυνατότητα για τους Ὁρθόδοξους νὰ ὑποβάλλουν χωριστές δηλώσεις γιὰ τὰ κείμενα αὐτά, εὐλόγα προκλήθηκε ἀναταραχή στὸν ὀρθόδοξο κόσμο καὶ ἠγέρθησαν ἀντιδράσεις. Γιὰ τοὺς Ὁρθόδοξους δὲν ἀπέμενε ἔτσι ἄλλη δυνατότητα ἀπὸ τὸ νὰ υἱοθετήσουν τὴν **ἀμφίσημη ἢ περιεκτικὴ γλῶσσα τῶν ἐκδιδομένων κειμένων, γι' αὐτὸ συνέχιζαν νὰ καταθέτουν τὶς δικές τους Δηλώσεις** γιὰ τὰ διάφορα θεολογικὰ θέματα, ἐνῶ ἤδη ἀπὸ τὸ 1981 (Σόφια) ζήτησαν τὴν ἀναθεώρηση τῆς σχέσης τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν μὲ τὸ Π.Σ.Ε. Ἀπόλυτα ξεκάθαρη ἦταν ἡ ὀρθόδοξη στάση²²⁵ στὸ κείμενο «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ Οἰκουμενικὴ κίνησις» τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως (1986) γιὰ τὸ θέμα: «Ἀποτελεῖ ὁμως γεγονός ὅτι μία οὐσιαστικὴ Ὁρθόδοξος μαρτυρία καὶ ἡ ἰδιαίτερα αὐτῆς θεολογικὴ συμβολὴ θὰ ἀποδυναμωθοῦν, ἐὰν δὲν ἀνευρεθοῦν ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε. αἱ ἀναγκαῖαι ἐκεῖναι προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ παράσχουν εἰς τὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας τὴ δυνατότητα νὰ ἐνεργήσουν ἰσοτίμως πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησιολογικῆς ταυτότητος, τοῦθ' ὅπερ δὲ συμβαίνει πάντοτε, λόγω τῆς τε δομῆς καὶ τῶν τῆν λειτουργίαν τοῦ Π.Σ.Ε. διεπουσῶν διαδικασιακῶν ἀρχῶν».

Μὲ πρωτοβουλία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου συνήλθε τὸ 1988 Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ²²⁶, ἡ ὁποία ἀπεφάσισε τὴ μὴ συμμετοχὴ τῶν Ὁρθόδοξων σὲ λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις καὶ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὶς ψηφοφορίες, ἐνῶ πρὶν τῆ Γ' Συνέλευση στὸ Χαράρε (1999, Ζιμπάμπουε) ὑπεβλήθη τὸ αἶτημα γιὰ τὴν ἐπανεξέταση τῶν σχέσεων Ὁρθόδοξων καὶ Π.Σ.Ε. Συνέπεια αὐτῶν ἦταν νὰ συσταθεῖ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ (Special Commission) γιὰ νὰ ἐξετάσει τὰ ὀρθόδοξα αἰτήματα. Ἡ εἰδικὴ αὐτὴ ἐπιτροπὴ κατέληξε σὲ σημαντικὲς προτάσεις μεταξὺ τῶν ὁποίων, ἡ καθιέρωση αὐστηροτέρων κριτηρίων γιὰ τὴν ἀποδοχὴ νέων μελῶν στὸ Π.Σ.Ε., τὴν ἀποδοχὴ τῆς ἀρχῆς τῆς ὁμοφωνίας (consensus) κατὰ τὴν ἀποδοχὴ κειμένων, ἐνῶ ἐξασφαλίστηκε ἡ ὀρθόδοξη συμμετοχὴ κατὰ 25% σὲ ὅλα τὰ ὄργανα τοῦ Π.Σ.Ε. Οἱ προτάσεις αὐτὲς ἔγιναν δεκτὲς ἀπὸ τῆ Γ' Συνέλευση τοῦ Π.Σ.Ε. στὸ

225. Στ. Τσομπανίδης, ὄπ. παρ. 661 (§ 11 τοῦ κειμένου).

226. Βλ. Φειδᾶς, Τὸ ζήτημα τῆς συμπροσευχῆς μετὰ τῶν ἑτεροδόξων κατὰ τοὺς ἱερούς κανόνας, στό: Ἡ συμπροσευχὴ μὲ τοὺς ἑτεροδόξους κατὰ τὴν ὀρθόδοξη θεολογικὴ παράδοση (Γρ. Λαρεντζάκης, Κ. Σκουτέρης, Βλ. Φειδᾶς), Θεσσαλονίκη 2011, 112.

Porto Alegre²²⁷ (Βραζιλία, 2006), ενσωματώθηκαν στο καταστατικό του, ενώ παράλληλα αποφασίστηκε ή Σύσταση «Μονίμου Επιτροπής Συνεργασίας και Συναινέσεως» (Permanent Committee of Collaboration and Consensus) που έχει ως κύριο έργο καταστατικά, διαδικαστικά, θέματα συμμετοχής και εξέτασης νέων υποψηφιοτήτων, σύμφωνα με τις πάγιες απαιτήσεις των Όρθοδόξων. **Στό έργο αυτής της επιτροπής που μπορεί να διασφαλίζει τις απαιτήσεις των Όρθοδόξων παραπέμπει το κείμενο. (§ 17).**

• **Η Δήλωση του Toronto (1950)**, στην οποία επίσης παραπέμπει το κείμενο αποτιμώντας αυτό θετικά, αποτελείται από 4 κεφάλαια: Το πρώτο περιλαμβάνει την εισαγωγή, όπου περιέχεται ή απόφασις της Α΄ Γενικής Συνελεύσεως στο Άμστερνταμ (1948) που αναφέρεται στη φύση του Π.Σ.Ε., το δεύτερο που εξηγεί την αναγκαιότητα μιᾶς νέας Δηλώσεως, το τρίτο όπου αποσαφηνίζεται τό, τί δέν είναι τό Π.Σ.Ε. καί τό τέταρτο που περιέχει βασικές αρχές του Π.Σ.Ε. **Τό Π.Σ.Ε. δέν είναι καί δέν πρέπει ποτέ νά γίνει Ὑπέρο - Ἐκκλησία²²⁸.** Δέν διαπραγματεύεται ένώσεις μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν. Δέν υἰοθετεῖ καί δέν μπορεί νά υἰοθετήσῃ τίς ἐκκλησιολογικές ἀντιλήψεις κάποιου μέλους του. Δέν μπορεί νά γίνει ποτέ τό ὄργανο μιᾶς συγκεκριμένης Ὁμολογίας. **Ταυτόχρονα δέν ἀξιῶνι ἀπό μιᾶ Ἐκκλησία νά ἐγκαταλείψῃ τή δική της ἐκκλησιολογική θεώρηση.** Τό νά ἀποτελεῖ μιᾶ Ἐκκλησία - Ὁμολογία μέλος του Π.Σ.Ε. δέ συνεπάγεται, ὅτι υἰοθετεῖ μιᾶ συγκεκριμένη καί εἰδική διδασκαλία γιά τή φύση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος. **Κάθε Ἐκκλησία - Ὁμολογία μπορεί νά ἔχει τή δική της ἀντίληψη γιά τίς προϋποθέσεις καί τὰ κριτήρια τῆς ὄντολογικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος²²⁹.** Ἀντίθετα, τό Π.Σ.Ε. ἐπιδιώκει νά φέρῃ τίς Ἐκκλησίες - Ὁμολογίες σέ μιᾶ ζῶσα ἐπαφή μεταξύ τους, ἀφοῦ ἀναγνωρίζουν ὡς κεφαλή τό Χριστό. Οἱ Ἐκκλησίες - μέλη του Π.Σ.Ε. ἐπὶ τῆ βάσει τῆς Κ.Δ. θεωροῦν ὅτι ή Ἐκκλησία του Χριστοῦ εἶναι Μία. Ἐπειδή δέ ἕκαστον μέλος -αὐτονόητα- πιστεύει ὅτι συνιστᾶ τή Μία Ἐκκλησία, τό Π.Σ.Ε. ζητᾶ ἀπό κάθε Ἐκκλησία «νά πράξῃ ὅ,τι δυνατόν, ἵνα ή Ἐκκλησία ἐκδηλωθῇ ἐν τῆ μοναδικότητί της». **Τό ἴδιο πράττει καί ή Ὁρθόδοξος**

227. Στ. Τσομπανίδης, Ἡ συμβολή τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καί Θεολογίας στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν, 207-210.

228. Βλ. καί § 19 του κειμένου τῆς Ἀγίας καί Μεγάλῆς Συνόδου.

229. Στ. Τσομπανίδης, ὄπ.παρ., 640 (Κεφ. 3, ε΄: «Τό ἀποτελεῖν μέλος του Π.Σ.Ε. δέν συνεπάγεται τήν ἀποδοχήν εἰδικῆς διδασκαλίας, ἀφορώσης τήν φύσιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος»).

Ἐκκλησία προσευχομένη σὲ κάθε Θ. Λειτουργία ὑπὲρ «τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως».

Περιορίζεται ἡ ἀναφορά μας στὸ σημεῖο τῆς **Δήλωσης** ποὺ γίνεται ἀντικείμενο κριτικῆς, μιὰ κριτικὴ ποὺ γίνεται κατ' ἐπέκταση καὶ στὸ κείμενο ποὺ προσήχθη ἀπὸ τὴν Ε΄ Προσυνοδικὴ στὴν Πανορθόδοξο Σύνοδο πρὸς ἔγκριση καὶ ἐπικύρωση, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Αὐτὸ εἶναι ἡ πρώτη παράγραφος τῆς τρίτης ἐνότητας τοῦ τετάρτου κεφαλαίου τῆς **Δηλώσεως τοῦ Toronto**²³⁰: «Αἱ Ἐκκλησίαι – μέλη ἀναγνωρίζουν ὅτι τὸ ἀποτελεῖν μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι **περιεκτικώτερον (more inclusive) ἢ τὸ ἀποτελεῖν μέλος τῆς ἰδίας αὐτῶν Ἐκκλησίας.** Ἐντεῦθεν καὶ ζητοῦν νὰ εἰσέλθουν εἰς ζῶσαν ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἐκτὸς τῶν ἰδίων τάξεων αἵτινες ὁμολογοῦν τὴν κοινότητα τοῦ Χριστοῦ». Ἡ πρόταση αὐτὴ ἐρμηνεύεται, ὅτι τὸ Π.Σ.Ε. ἀξιῶναι νὰ ἐμπεριέχει τὴν κάθε Ἐκκλησία καὶ κατὰ συνέπεια καὶ τὴν Ὁρθόδοξην Ἐκκλησία.

Τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ εἶναι **τελείως ἐσφαλμένη** προκύπτει κατ' ἀρχὴν ἀπὸ τὴν πρώτη πρόταση τῆς α΄ ἐνότητας τοῦ τρίτου κεφαλαίου, ὅπου ἐπισημαίνεται: «**Τὸ Π.Σ.Ε. δὲν εἶναι ὁμοσπονδία Ἐκκλησιῶν**»²³¹, ἓνα μέλος τῆς ὁποίας θὰ ἦταν ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ποὺ ἔχει τὴ δική της Ἐκκλησιολογία καὶ ἀσφαλῶς δικαιοῦται νὰ τὴν ἔχει καὶ νὰ τὴν ὁμολογεῖ. Αὐτὸ ἐπισημαίνει καὶ ἡ δ΄ ἐνότητα τοῦ τρίτου κεφαλαίου ποὺ ἀναφέρει, ὅτι ἡ συμμετοχὴ στὸ Π.Σ.Ε. δὲ **σχετικοποιεῖ** τὶς ἐκκλησιολογικὰς θεωρήσεις τῶν μελῶν του. Τὸ Π.Σ.Ε. δὲν ἀποδέχεται, ὅτι «**Τὸ ἀποτελεῖν μέλος τοῦ Π.Σ.Ε. συνεπάγεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία τις θεωρεῖ τὴν ἰδίαν αὐτῆς περὶ Ἐκκλησίας ἀντίληψιν ὡς σχετικὴν ἀπλῶς.**» Ἡ δ΄ ἐνότητα τοῦ τρίτου κεφαλαίου²³² ποὺ οἱ ἐπικριτὲς τοῦ κειμένου δὲ θέλουν νὰ διαβάσουν, ἐπισημαίνει ὅτι: «... **τὸ εἶναι μέλος τοῦ Π.Σ.Ε. δὲν συνεπάγεται ὅτι ἐκάστη Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ θεωρῇ τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας – μέλη ὡς Ἐκκλησίαν ἐν τῇ πλήρει καὶ ἀληθεῖ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως.**» Αφοῦ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲ θεωρεῖ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. ὡς Ἐκκλησίες «ἐν τῇ πλήρει καὶ ἀληθεῖ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως», **πῶς μπορεῖ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ Ὑπέρ-Ἐκκλησία ἢ ἡ Ὁμοσπονδία τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς ὁποίας ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία θὰ ἦταν μέλος;**

230. Στ. Τσομπανίδης, ὅπ.παρ., 642.

231. Τὸ ἐγκριθὲν τελικὸ κείμενο τονίζει κατὰ κατηγορηματικὸ τρόπο ὅτι «Τὸ Π.Σ.Ε δὲν εἶναι καὶ ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐπιτρέπεται νὰ καταστῇ ὑπέρ-Ἐκκλησία».

232. Στ. Τσομπανίδης, ὅπ.παρ., 643.

Τί σημαίνει λοιπόν πραγματικὰ ἡ ἔκφραση ὅτι «τὸ ἀποτελεῖν μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι περιεκτικώτερον ἢ τὸ ἀποτελεῖν μέλος τῆς ἰδίας αὐτοῦ Ἐκκλησίας»; Τὸ ἐξηγεῖ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο, ὅταν λέγει ὅτι ὑπάρχουν Χριστιανοὶ *extra muros*, δηλ. ἔξω ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὅρια τῆς (Ὁρθοδόξου γιὰ μᾶς) Ἐκκλησίας. **Εἶναι αὐτὸ λάθος;** Ἐὰν εἶναι αὐτὸ λάθος, τότε εἶναι λάθος καὶ ἡ περὶ σπερματικοῦ λόγου διδασκαλία τοῦ Ἁγ. Ἰουστίνου καὶ ὅλη ἡ σχετικὴ πατερικὴ διδασκαλία.

Λέγει ὁ Ἁγ. Ἰουστίνος στὴν Α΄ Ἀπολογία του: «...καὶ πάντα ὅσα περὶ ἀθανασίας ψυχῆς, ἢ τιμωριῶν τῶν μετὰ θάνατον ἢ θεωρίας οὐρανίων, ἢ τῶν ὁμοίων δογμάτων, καὶ φιλόσοφοι καὶ ποιηταὶ ἔφασαν, παρὰ τῶν προφητῶν τὰς ἀφορμὰς λαβόντες, καὶ νοῆσαι δεδύνηνται καὶ ἐξηγήσαντο· ὅθεν παρὰ πᾶσι σπέρματα ἀληθείας δοκεῖ εἶναι»²³³. Περισσότερο σαφῆς γίνεται πιὸ κάτω στὸ ἴδιο κείμενο: «...καὶ οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες Χριστιανοὶ εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν οἷον ἐν Ἑλλησι μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς...ῶν τὰς πράξεις ἢ τὰ ὀνόματα καταλέγειν μακρὸν εἶναι ἐπιστάμενοι, τάνυν παραιτούμεθα...οἱ δὲ μετὰ λόγον βιώσαντες καὶ βιοῦντες Χριστιανοί, καὶ ἄφοβοι, καὶ ἀτάραχοι ὑπάρχουσι»²³⁴. Κατὰ συνέπεια, ἐπισημαίνει στὴ Β΄ Ἀπολογία: «Οὐδὲν δὲ θαυμαστόν, εἰς τοὺς κατὰ σπερματικοῦ λόγου μέρος, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ παντὸς Λόγου, ὃ ἔστι Χριστοῦ, γνῶσιν καὶ θεωρίαν, πολὺ μᾶλλον μισεῖσθαι οἱ δαίμονες ἐλεγχόμενοι ἐνεργοῦσιν»²³⁵. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει, διότι: «οὐχ ὅτι ἀλλότριά ἐστι τὰ Πλάτωνος διδάγματα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔστι πάντα ὅμοια, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἄλλων, Στωϊκῶν τε καὶ ποιητῶν, καὶ συγγραφέων· ἕκαστος γάρ τις ἀπὸ μέρους τοῦ σπερματικοῦ θείου Λόγου τὸ συγγενὲς ὀρῶν, καλῶς ἐφθέγγετο. Οἱ δὲ τάντία αὐτοῖς ἐν κυριωτέροις εἰρηκότες οὐκ ἐπιστήμην τὴν ἄποπτον καὶ γνῶσιν τὴν ἀνέλεγκτον φαίνονται ἐσχηκέναι»²³⁶.

Μήπως ἔκανε λάθος καὶ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος²³⁷ ποὺ μιλάει θετικότερα γιὰ τοὺς «ἐκτὸς τῆς αὐλῆς», «ὅσοι τῷ τρόπῳ τὴν πίστιν φθάνουσι καὶ δέονται τοῦ ὀνόματος, τὸ ἔργον ἔχοντες». Τότε ἔκανε λάθος καὶ ὁ Ἰ. Αὐγουστίνος, γιὰ τὸν ὁποῖο ἤδη ἔγινε λόγος²³⁸. Ἐὰν γίνεαι δεκτὴ ἡ

233. Ἰουστίνος, Ἀπολογία, Πρώτη ὑπὲρ Χριστιανῶν, 44, PG 6, 396A.

234. Ἰουστίνος, Ἀπολογία, Πρώτη ὑπὲρ Χριστιανῶν, PG 6, 397C.

235. Ἰουστίνος, Ἀπολογία, Δευτέρα ὑπὲρ Χριστιανῶν, 8, PG 6, 457B.

236. Ἰουστίνος, Ἀπολογία, Πρώτη ὑπὲρ Χριστιανῶν, 13, PG 6, 465BC.

237. Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Ἐπιτάφιος εἰς τὸν πατέρα, παρόντος Βασιλείου, P. G. 35, 992.

238. Βλ. ὑποσ. 44.

ἀποκλειστικότητα, ὑπὸ τὴν ἔννοια, ὅτι δὲν ὑπάρχει Πνεῦμα Θεοῦ ἐκτὸς τῆς κανονικῆς Ἐκκλησίας, τότε καταργοῦμε τὸν Ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ καὶ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸ Δαμασκηνό, ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ ἔργου τῶν ὁποίων παρετέθησαν ἀνωτέρω, τότε δὲ ὡς συνέπεια θὰ ἐπέλθει αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Ἅγ. Ἰουστίνος: «**συμβήσεται ἡμῖν εἰς ἄτοπα ἐμπίπτειν νοήματα**»²³⁹. Ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς²⁴⁰ ἐπισημαίνει: «**Ἀμέλει τοι πολλοὺς εὐρίσκομεν καὶ τῶν ἄγαν βαρβάρων καὶ νομάδων ἀνθρώπων, καλοκαγαθίας μεταποιουμένους καὶ τοὺς ἀνέκαθεν κρατήσαντας τοὺς ἐν αὐτοῖς θηριώδεις ἀθετοῦντας νόμους. Οὕτω μὲν οὖν πᾶσιν ἀπλῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον**». **Ποιὸς μπορεῖ νὰ περιορίσει τὴν Πνοὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος;**

Ἐκτιμᾶται ὅτι ὁ ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς ἐνεργὸς συντάκτης τοῦ ὅλου κειμένου τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Π.Σ.Ε. στὸ Toronto π. Γ. **Φλωρόφσκυ**²⁴¹ θὰ πρέπει νὰ εἶχε ὑπ' ὄψιν του τὸ κείμενο τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου ἢ κάποιο ἀνάλογο πατερικὸ κείμενο. Γιατί τότε διαμαρτυρόμαστε, ὅταν οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἐρμηνεύουν συσταλτικὰ καὶ περιοριστικὰ τὴν ἔκφραση τῆς Β' Βατικανῆς καὶ κυρίως τῆς Declaratio Dominus Jesus²⁴² (2000), ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ «subsistit in» (στὴ) Ρωμαιοκαθολικῆ Ἐκκλησίᾳ; **Γενικώτερα, τὸ νὰ θέλει νὰ περιορίζει κάποιος τὴν πνοὴ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ Ὁρθοδοξία ἢ ἀφροσύνη;** Τὸ νὰ θεωρεῖ ὁμως κάποιος, ὅτι ἐκτὸς Ἐκκλησίας ὑπάρχουν Χριστιανοί, αὐτὸ σημαίνει, ὅτι τοὺς θεωρεῖ ἤδη **σεσωσμένους;** **Ὅχι βέβαια!** **Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ οὔτε καὶ γιὰ τοὺς ἐντὸς Ἐκκλησίας εὐρισκομένους.**

239. Ἰουστίνος πρὸς Τρύφωνα Ἰουδαῖον Διάλογος, XXIII, PG 525C.

240. Μάξιμος Ὁμολογητὴς, Quaestiones ad Thalassium, Ἐρώτησις ΙΕ', PG 90, 297B.

241. Στ. Τσομπανίδης, ὄπ.παρ., 57: «Στὴ διατύπωσή της, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ στὸ πρῶτο μέρος τῆς Δήλωσης γιὰ τὸ τί δὲν εἶναι τὸ Π.Σ.Ε., συνέβαλε ἀποφασιστικὰ ἀπὸ ὀρθόδοξη πλευρὰ μὲ τίς παρεμβάσεις του ὁ π. Γεώργιος Florovsky».

242. Congregatio pro doctrina fidei. Declaratio Dominus Iesus de Iesu Christi atque ecclesiae unitate et universalitate salvificae, G. L. Müller (Hg.), Die Heilsuniversalität Christi und der Kirche. Originaltexte und studien der römischen Glaubenskongregation zur Erklärung "Dominus Iesus", München 2003, 61:

• § 16: «Verbis "subsistit in" Concilium Vaticanum duas voluit doctrinales affirmationes invicem componere: altera ex parte, Christi Ecclesiam non obstantibus christianorum divisionibus, solummodo in Ecclesia Catholica plene existere pergere; ex altera vero inveniri "extra eius compaginem elementa plura sanctificationis et veritatis", videlicet in Ecclesiis et Communitatibus ecclesialibus nondum in plena communione cum Ecclesia Catholica».

• § 17. «Unica ergo est Christi Ecclesia, subsistens in Ecclesia Catholica, cuius moderatio spectat ad Petri Successorem et ad Episcopos in communione cum eo».

• Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ή αξιολόγηση του κειμένου στο θεολογικό έργο της επιτροπής «Πίστις και Τάξις», από τη συγχώνευση της οποίας με τη διαχριστιανική κίνηση «Ζωή και Έργασία», ή οποία ήσυχολείτο με κοινωνικά θέματα, προέκυψε το Π.Σ.Ε. Στο έργο της επιτροπής «Πίστις και Τάξις» εντάσσεται και το κείμενο «Η Έκκλησία: πρὸς ἓνα κοινὸ ὄραμα» (The Church: toward a common vision), τὸ ὁποῖο ἔχει σταλεῖ πρὸς τὶς Ἐκκλησίες προκειμένου αὐτὲς νὰ ἐκφέρουν τὴ γνώμη τους γι' αὐτό, νὰ τὸ υἰοθετήσουν ἢ νὰ τὸ ἀπορρίψουν. Ἐξ ὧν εἶναι δυνατὸ νὰ εἶναι γνωστὸ, μέχρι τώρα καμμιά ὀρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν ἔχει ἐκφέρει τὴ γνώμη της. Ἐκφέροντας μιὰ γενικὴ θεώρηση τῶν κειμένων τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις και Τάξις» οἱ Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες στὸ ἐπικυρωθὲν κείμενο **ἀξιολογοῦν θετικὰ** τὶς προσπάθειες τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τὸ θεολογικὸ τῆς ἔργο, **«τῆ σπουδαία συνεργία καὶ ὀρθοδόξων θεολόγων»** (§ 21). Εἶναι ὅμως σημαντικὴ ἡ ἐπιφύλαξη πὺ καταχωρεῖται στὴν ἴδια παράγραφο: **«... ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διατηρεῖ ἐπιφυλάξεις διὰ κεφαλαιώδη ζητήματα πίστεως καὶ τάξεως»**. Ἡ λέξη «ἐπιφυλάξεις» εἶναι μιὰ ἐπιεικῆς ἐκφραση καὶ εὐγενικὴ λέξη πὺ υποδηλώνει τὴν ἀντίρρηση, ἂν ὄχι καὶ τὴ διαφωνία, τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας σὲ θεολογικὲς θέσεις πὺ καταγράφονται στὰ κείμενα αὐτά.

Τίθεται κατὰ συνέπεια εὐλογα τὸ ἐρώτημα, γιατί οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρέπει νὰ υπογράψουν τὰ κείμενα αὐτά, ἀφοῦ ὑπάρχουν ἐπιφυλάξεις; Τὸ βέβαιον σὲ κάθε περίπτωση εἶναι, ὅτι τὰ κείμενα αὐτά δὲν ἔχουν οὕτως ἢ ἄλλως δεσμευτικὸ χαρακτήρα, δὲν ἔχουν συζητηθῆ στὶς Συνόδους τῶν κατὰ τὸπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐνῶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ σῶμα τὰ ἀγνοεῖ παντελῶς. Ἡ μεθόδευση θὰ μπορούσε ἀσφαλῶς νὰ εἶναι διαφορετικὴ. **Τὸ σοβαρὸ μειονέκτημα τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, αὐτὸ πὺ συνιστᾷ τὴ σοβαρὴ τῆς ἀδυναμία, εἶναι ὅτι διεξάγεται χωρὶς στὸν ὅλο προβληματισμὸ τῆς νὰ μετέχει τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα.** Μπορεῖ ἀκόμα νὰ πιθανολογεῖ κανεὶς με βεβαιότητα, ὅτι τὰ κείμενα αὐτά ἀγνοοῦνται ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὸ ἐπισκοπικὸ σῶμα στὴν πλειοψηφία του, ἀφεθέντα σὲ περιορισμένο κύκλο ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι μὲ δική τους εὐθύνη ἢ εὐθύνη τῶν Ἐκκλησιῶν τους δὲν πληροφοροῦν γιὰ τὸ ἔργο τους, ἢ δὲν τοὺς ζητεῖται νὰ παράσχουν τὴν πληροφορία τους. Εἶναι βεβαίως σημαντικὴ καὶ **«ἀπαραίτητος ἢ συνέχισις τῆς μαρτυρίας εἰς τὸν διηρημένον χριστιανικὸν κόσμον ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ πίστεως της»**, (§ 24), ἡ ὑπεύθυνη

ὅμως αὐτὴ λειτουργία δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτελεῖται ἐρήμην τοῦ ποιμνίου τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ αὐτὸ ἀξιολογώντας κανεὶς τὰ ὅσα ἀναφέρονται στὸ κείμενο γιὰ τὸ Π.Σ.Ε. καὶ τὴν οἰκουμενικὴ κίνηση, ἐὰν μὲν εἶναι Ὁρθόδοξος, μπορεῖ στὶς γραμμὲς αὐτοῦ τοῦ κειμένου νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ὀρθόδοξη αὐτοσυνειδησία του. Ἐὰν δὲν εἶναι ὀρθόδοξος ἴσως παραμείνῃ ἀνικανοποίητος καὶ ἴσως ἐκφράσῃ καὶ τὴ διαφωνία του. Τὸ βέβαιο ὅμως εἶναι, ὅτι τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη ἐκφράζει καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ τὴν ὀρθόδοξη αὐτοσυνειδησία.

10. Συμπερασματικὲς θεωρήσεις

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ νηφάλια καὶ ἀντικειμενικὴ προσέγγιση τοῦ κειμένου «Σχέσεις τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν Χριστιανικὸν κόσμον» ἀναδεικνύει δύο κεντρικοὺς ἄξονες, περὶ τοὺς ὁποίους δομεῖται ἡ αὐτοσυνειδησία τοῦ ὀρθόδοξου φρονήματος στὴ σύγχρονη συγκυρία τοῦ 21ο αἰώνα. Κατὰ πρῶτον, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία αὐτοκατανοεῖται ὡς ἡ συνέχεια τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῆς ἰδρυθείσης κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Παρακλήτου. Αὐτοκατανοεῖται ὡς ὁ θεματοφύλακας τῆς ὅλης καὶ ἅπαξ ἀποκεκαλυμμένης ἀληθείας στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Καινῆς Διαθήκης θεμελιώνεται στὴ σκιά καὶ τὴν προτύπωση τῆς μεσσιανικῆς ἐκπλήρωσης ποὺ προαναγγέλλει τὸ σχέδιο τῆς θείας ἀγάπης πρὸς τὸν πεπτωκότα ἄνθρωπο σὲ ὅλες τὶς περιόδους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία αὐτοκατανοεῖται ὡς ἡ φυσικὴ συνέχεια τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀποστόλων, αὐτοὺς στοὺς ὁποίους ὁ Χριστὸς ἔδωσε τὴν ἐξουσία, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ τὴν αὐθεντία νὰ εἶναι μάρτυρες καὶ κήρυκες καὶ διδάκαλοι τῆς νέας ζωῆς τοῦ μηνύματος τῆς ἀληθείας.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στὸν 21ο αἰώνα ἀναγνωρίζει, ὅτι οἱ ἐπιλεγέντες ἀπὸ τὸ Χριστὸ Ἀπόστολοι εἶναι οἱ συνεχιστὲς καὶ ταυτόχρονα ἐγγυητὲς τῆς συνέχειας τῶν δύο Διαθηκῶν, ὥστε ὁ Χριστὸς, «ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος²⁴³», ὁ ἐνσαρκωθεὶς Λόγος τοῦ Θεοῦ, νὰ εἶναι ὁ ἄσαρκος Λόγος τῶν

243. Εὐσέβιος Καισαρείας, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, I, Β', 3. SC 31, 6. Μ. Βασίλειος, Κατ' Εὐνομίῳ 2, PG. 29, 609 B: «Ἄρα οὐχὶ περὶ οὗ μεμαθήκαμεν ὅτι καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης Βουλῆς Ἄγγελος; ...Εἰ γὰρ καὶ ὕστερον ἐγένετο τῆς μεγάλης Βουλῆς Ἄγγελος, ἀλλ' οὐδὲ πρότερον ἀπηξίου τὴν τοῦ ἀγγέλου προσηγορίαν».

Θεοφανειῶν κατὰ τὴν κατηγορηματικὴ μαρτυρία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων²⁴⁴. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στὸν 21ο αἰῶνα θεωρεῖ ἑαυτὴν ὡς τὸ ἓνα καὶ μοναδικὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὁποῦ κέντρο καὶ κεφαλὴ εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τὸν 21ο αἰῶνα θεωρεῖ, ὅτι ἐγγυητὴς τοῦ ἑνὸς σώματος, ὁ συνεκτικὸς δεσμὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος εἶναι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ Παράκλητος τῆς ἀληθείας, ὁ ὁποῖος «συνέχει ὅλον τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας», ὥστε ὅλο τὸ σῶμα καὶ ὅλα τὰ μέλη νὰ ὀδηγοῦνται στὴν ἐσχατολογικὴ τους τελείωση καθοδηγούμενοι στὴν πορεία τῶν αἰῶνων, ἀλλὰ καὶ στὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, ἀλαθῆτως στὸ φρόνημα καὶ τὴν ἐμπειρία τους. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ὅπως ἐπισημαίνει τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης, εἶναι ἡ Μία Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι ταυτόχρονα καὶ Καθολικὴ. **Ἡ Μία Ἐκκλησία εἶναι μόνο ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία. Ἰσχύει ἀπαραβιάστως καὶ τὸ ἀντίστροφο. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία εἶναι μόνο Μία.** Κατὰ συνέπεια, ὅπου ὑπάρχει προσβολὴ τῆς καθολικότητος τῆς ἀλήθειας, τοῦ δυναμικοῦ καταπιστεύματος τῆς ἀλήθειας, ἡ ὁποία ἀπεκαλύφθη καὶ παρεδόθη ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ἐκεῖ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ ἀναγνωρίζει ἑαυτὴν.

Ἡ προσβολὴ τῆς καθολικότητος καὶ τῆς Μίας Ἐκκλησίας εἶναι γεγονός, τὸ ὁποῖο ὅμως δὲν ἄφησε στὸ παρελθόν, δὲν μπορεῖ νὰ ἀφήνει καὶ σήμερα ἀδιάφορη τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ὁ συνεχῆς διάλογος μὲ τὰ ἀσθενοῦντα τώρα στὸ φρόνημα **πρώην μέλη** τῆς ἀποτελεῖ εὐθύνη καὶ χρέος τῆς. Μέσα σὲ ἓνα πνεῦμα καταλλαγῆς καὶ μὲ εἰλικρινῆ διάθεση προσέγγισης διὰ τοῦ διαλόγου ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης θέτει **τὸ ἀκαταμάχητο καὶ ἀδιαμφισβήτητο κριτήριον** αὐτῆς τῆς προσέγγισης: **τὴν πιστότητα στὴν κοινὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀποστόλων, τὴν κοινὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.** Ἡ ἀπομόνωση καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἀλλοτρίωση ἦταν καὶ εἶναι ὁ εὐκόλος δρόμος, ἡ ἐπιδίωξη ὅμως τῆς κοινῆς συνάντησης στὴν ἀλήθεια τῆς Παράδοσης εἶναι ὁ δύσκολος. **Ὅποιος ὑπερβαίνει τὴ συνειδητὴ ἢ ἀσυνείδητη ἀνασφάλεια ὡς πρὸς τὴν ταυτότητά του πού ὀδηγεῖ στὴν ἀποξένωση καὶ στὴν αὔξηση τῆς ἀλλοτρίωσης, ἐπιλέγει συνειδητὰ τὸ δεύτερο.**

244. Εὐσέβιος, Εἰς τὸν βίον τοῦ μακαρίου Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως 3, 53. PG 20, 1116B. Γρηγόριος Θεολόγος, Εἰς τὰ Θεοφάνεια, PG 36, 313 AB. Σωζόμενος, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 1, 1. PG 67, 853A-856A. Ἰουστίνος, Ἀπολογία Α΄ 63, 7-12. PG 6, 424C. Μ. Ἀθανάσιος, Κατὰ Ἀρειανῶν 3, 14, PG 26, 349C-352AB. Μ. Βασίλειος, Κατ' Εὐνομίου 2 PG 29, 609AB. Μάξιμος Ὁμολογητὴς, Περί Θεολογίας καὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, PG 90, 1137CD.

Είναι εύκολο πράγμα να ρίχνεις τὰ βέλη σου σὲ ὅσους προσέβαλαν τὴν καθολικότητα τῆς ἀλήθειας στὴν ἱστορική πορεία τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ δύσκολο εἶναι νὰ ἀναζητήσεις καὶ κυρίως νὰ συναισθανθεῖς καὶ νὰ ἀναγνωρίσεις καὶ τὴ δική σου εὐθύνη γι' αὐτό. Εἶναι εύκολο πράγμα μαζί μὲ τὸν Πατριάρχη Μιχαὴλ Κηρουάριο νὰ ἀναθεματίζεις τοὺς Δυτικούς. Εἶναι δύσκολο πράγμα νὰ κατανοεῖς τὴν ταυτόχρονη θέση τοῦ Πέτρου Ἀντιοχείας²⁴⁵, ὁ ὁποῖος ἔβλεπε τότε ἀκόμα, ὡς τὴ μόνη οὐσιαστική διαφορὰ τὸ Filioque²⁴⁶, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔπρεπε νὰ γίνει διάλογος καὶ ὄχι νὰ ἐπιβληθεῖ ἀναθεματισμός. Εἶναι εύκολο νὰ καταδικάζονται οἱ κακοδοξίες τοῦ Λουθηρανισμοῦ ἅμα τῇ ἐμφανίσει του, κατέστη ὅμως ἀντικειμενικὰ ἀδύνατο στὴν Ἀνατολή, νὰ συναισθανθεῖ τὴν ἀντίδραση τῆς Διαμαρτύρησης καὶ νὰ τὴν κατευθύνει πρὸς τὴ σωστὴ πορεία. Οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες δὲν ἔχουν καμιά εὐθύνη, ζώντας τὴ νάρκη τῆς αὐτάρκειας τῆς ἐκκλησιαστικῆς τους αὐτοκεφαλίας καὶ ταυτόχρονα τὴν ἀτροφία τῆς συνοδικῆς τους συνείδησης, γιὰ τὴν μὴ πλήρη εὐόδωση τοῦ διαλόγου μὲ τοὺς Προχαλκηδονίους ἢ τοὺς Παλαιοκαθολικούς; Ἡ ἀδιαφορία, ἡ ἀποστροφή καὶ ἐν πολλοῖς ἡ ἐγκατάλειψη δὲν εἶναι στίγμα γιὰ τὴν ὀρθόδοξη συνείδησή μας, ὅταν εἶναι δεδομένο ὅτι ὅλα αὐτὰ ὀδηγοῦν ἐπὶ πλέον σὲ νέες διαφορές;

Τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη ἔχει ἀσφαλῶς συνείδηση τῶν δυσκολιῶν τῶν διαχριστιανικῶν διαλόγων. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τονίζει ἰδιαίτερα, ὅτι ἡ πορεία πρὸς τὴν ἐνότητα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι καρπὸς μόνο τῶν ἀνθρωπίνων προσπαθειῶν, ἀλλὰ καρπὸς τῆς ἐπιστασίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο «τὰ ἐλλείποτα ἀναπληροῖ». Εἶναι ἐπίσης σαφές ὅτι τὸ κείμενο τῆς Κρήτης δίνει μιὰ νέα ὥθηση πρὸς τὴν κοινὴ πανορθόδοξη συναντίληψη τοῦ χρέους ἐνὸς διαλόγου καταλλαγῆς ἐν ἀγάπῃ καὶ ἀληθείᾳ.

Ἐνας διαχριστιανικὸς διάλογος ὅμως, γιὰ νὰ εἶναι ἐπιτυχής, πρέπει νὰ ἔχει ἐξ ἀχῆς καθορισμένα τὰ ὑπὸ συζήτηση θέματα καὶ ἡ ἐπιλογή τους νὰ μὴν εἶναι εὐκαιριακὴ ἢ νὰ ἐπιτρέπεται ἡ χωρὶς λόγο ἐναλλαγὴ τῶν ὑπὸ συζήτηση θεμάτων χωρὶς τὴν προγενέστερη κατὰ τὸ δυνατόν ἐξαντλητικὴ

245. Πέτρου Θεουπόλεως καὶ πάσης Ἀνατολῆς Πατριάρχου λόγος, P.G. 120, 812B: «Καὶ παρακαλῶ καὶ ἰκετεύω καὶ δέομαι καὶ νοερῶς τῶν σῶν ἀγίων ἐφάπτομαι ποδῶν, ἵνα τοῦ ἄγαν ἀκριβοῦς ἡ θεοειδῆς ἐνδοῦσα μακαριότης σου, συνέλθῃ τοῖς πράγμασιν».

246. Πέτρου Θεουπόλεως καὶ πάσης Ἀνατολῆς Πατριάρχου λόγος, P. G. 120, 812D-813A.: Ὡς ἐγῶγε τὴν ἐμὴν γνώμην φανερῶ [φανερώσω]· εἰ καὶ τὴν ἐν τῷ ἀγίῳ Συμβόλῳ προσθήκην διορθῶσαιντο, οὐδὲν ἂν ἕτερον ἐπεζήτουν· ἀδιάφορον καταλιπὼν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ περὶ τῶν ἀζύμων ζητήματα...».

ἐξέτασή τους. Ἡ διαφαινόμενη γιὰ παράδειγμα ἐπιθυμία ἐκ μέρους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν γιὰ συζήτηση τοῦ **ὑπαρκτοῦ θέματος τῆς Οὐνίας** ἐγκαταλείποντας τὸ ὑπὸ συζήτηση θέμα τοῦ Πρωτείου, στὸ διάλογο μὲ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, **χωρὶς τὸν ἀπόλυτα σαφῆ προσδιορισμὸ τοῦ ρόλου τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης στὸ πλαίσιο τῆς Πενταρχίας** ἢ τὶς θεωρήσεις περὶ Πρωτείου στὴ β' χιλιετία δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς πέρασ τοῦ διαλόγου μὲ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία γιὰ τὸ Πρωτεῖο, παρὰ τὰ πολὺ θετικὰ σημεῖα τοῦ κειμένου τῆς Ραβέννας²⁴⁷ (2007) καὶ τοῦ κειμένου τοῦ Chieti²⁴⁸ (2016).

Τὸ κείμενο τοῦ Chieti εἶναι γιὰ ἓνα ἀκόμα λόγο σημαντικό. Εἶναι ἓνα κείμενο ποὺ ὑπεγράφη μετὰ τὴ Σύνοδο τῆς Κρήτης, ἐγκριθὲν καὶ ἀπὸ τρεῖς ἀπὸ τὶς τέσσερις Ἐκκλησίες ποὺ ἀπουσίαζαν στὴν Κρήτη καὶ μὲ τὶς ἐπιφυλάξεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Γεωργίας, ἡ ὁποία ὅμως παρὰ ταῦτα τελευταῖα συμμετέχει στὸ διάλογο μὲ τοὺς Λουθηρανούς²⁴⁹. Τὸ κείμενο γιὰ νὰ προσδιορίσει τὰ κριτήρια Οἰκουμενικότητας μιᾶς Συνόδου, ἀνάγεται στὴν Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία **ἀπαιτεῖται ἡ ὁμοφροσύνη τῶν πέντε Πατριαρχῶν²⁵⁰ καὶ ὄχι ἡ συναίνεση ὅλων τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ὀρθοδόξων ἐπισκόπων.** Ἄλλωστε ἡ σύνοδος τῆς Ἰέρειας (754) ἀποδοκιμάστηκε γιὰ τὸ λόγο αὐτό: «Πῶς δ' αὖ μεγάλη καὶ οἰκουμενική, ἦν οὔτε ἐδέξαντο, οὔτε συνεφώνησαν **οἱ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν πρόεδροι, ἀλλ' ἀναθέματι ταύτων παρέπεμψαν;**²⁵¹» **Κατὰ συνέπεια εἶναι τελείως ἄδικη ἡ κατηγορία κατὰ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὅτι ὑπῆρξε Σύνοδος Προκαθημένων καὶ ὄχι Σύνοδος Ἐπισκόπων.** Ἐκαστος τῶν Προκαθημένων ἐκφράζει τὸ φρόνημα κάθε τοπικῆς Ἐκκλησίας²⁵². Ἡ διατύπωση μιᾶς τέτοιας κατηγορίας ἀγνοεῖ

247. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/ch_orthodox_docs/rc_pe_chrstuni_doc_2070013_documento-ravenna_en.html.

248. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical/chrstuni/ch_orthodox_docs/rc_chrstuni_doc_20160921_sinodality-primacy_en.html.

249. Ev. Synek, ὅπ.παρ., 80. <http://www.ecupatria.org/2016/12/17/meeting-of-the-joint-preparatory-committee-of-orthodox-lutheran-theological-dialogue>.

250. Κείμενο Chieti, 18: «...For example, prompted by historical circumstances the Seventh Ecumenical Council (Nicaea II, 787) gave a detailed description of the criteria as then understood: the agreement (symphoia) of the heads of the churches, **the cooperation (synergeia) of the bishop of Rome, and the agreement of the other patriarchs (symphronountes)**».

251. Mansi 13, 208 E.

252. Ἐξ' ἄλλου παρατηρητέον, ὅτι καὶ ἡ μὴ ὑπογραφή τῶν κειμένων ἀπὸ κάποιους ἐκ τῶν παρόντων Ἐπισκόπων ὀφείλεται καὶ σὲ πρακτικὲς δυσκολίες καὶ ὄχι στὴν ἄρνησή τους

συνεπῶς τὰ κανονικὰ κριτήρια τῆς Οἰκουμενικότητος μιᾶς Συνόδου, ὅπως αὐτὰ ἐξετέθησαν καὶ στὴν Ζ΄ Οἰκουμενικῆ Σύνοδο, κριτήρια ποὺ ἐπιβεβαιώθηκαν καὶ κατὰ τὴ Σύνοδο τοῦ 879/80, ἐπὶ Ἰ. Φωτίου²⁵³.

Ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης –μεταξὺ ἄλλων– ἐπισημαίνει²⁵⁴ σχετικά: «...τίνες δὲ οὗτοι οἱ ἐντεταλμένοι; **ἀπόστολοι καὶ οἱ τούτων διάδοχοι**. τίνες δ' οὖν οἱ διάδοχοι; **ὁ τῆς Ρωμαίων νυνὶ πρωτόθρονος, ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δευτερεύων, Ἀλεξανδρείας τε καὶ Ἀντιοχείας καὶ ὁ Ἱεροσολύμων**. τοῦτο τὸ πεντακόρουφον κράτος τῆς ἐκκλησίας, **παρὰ τούτοις τὸ τῶν θείων δογμάτων κριτήριο**».

Ακριβέστερης διατύπωσης στὸ κείμενο τοῦ Chieti χρῆζει ἐνδεχομένως ἡ υἱοθετούμενη διάκριση μεταξύ «**συνεργούντος**» καὶ «**συμφρονούντων**» **Πατριαρχῶν** γιὰ τὶς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου, ὅπου, κατὰ τὴ Ζ΄ Οἰκουμενικῆ Σύνοδο, «**συνεργῶν**» εἶναι ὁ Πάπας καὶ «**συμφρονούντες**» **οἱ Πατριάρχες τῆς Ἑω, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ τῆς Ἁγίας Πόλεως**»²⁵⁵, **χωρὶς νὰ γίνεταὶ συγκεκριμένη ἀναφορὰ στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως**. Παρότι ἡ ἀναφορὰ στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως παραλείπεται, ἡ ἀναγκαιότητα τῆς «**συνεργίας**», ἐὰν μπορεῖ πράγματι νὰ ὑπάρξει οὐσιαστικὴ διαφορὰ μεταξύ «**συνεργούντος**» καὶ «**συμφρονούντων**», θὰ πρέπει γι' αὐτὸν νὰ θεωρηθεῖ ἀπαραίτητη καὶ αὐτονόητη, δεδομένων τῶν ἴσων Πρεσβείων μεταξύ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως. **Μὲ ποιὸν ἄλλωστε ἄλλον θὰ μπορούσε νὰ συνεργήσῃ ὁ Ρώμης ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ οἱ ὑπόλοιποι τρεῖς χαρακτηρίζονται ὡς «**συμφρονούντες**»;** Κυρίως ὁμως, ἡ διάκριση μεταξύ «**συνεργούντος**» καὶ «**συμφρονούντων**» δὲν μπορεῖ νὰ μεταφερθεῖ στὸν τρόπο λήψεως τῶν ἀποφάσεων, ὥστε ἡ γνώμη τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης νὰ θεωρηθεῖ καθ' οἷονδήποτε τρόπο ὑπεροχικὴ σὲ σχέση μὲ τὴν γνώμη τῶν ἄλλων

νὰ ὑπογράψουν τὰ κείμενα. I. Moga, Die Orthodoxe Kirche nach dem Konzil auf Kreta, στο: Religion und Gesellschaft in Ost und West 44/11 (2016) 9: «Durch den verspäteten Abschluss der Konzilsarbeiten am Samstag Abend konnten die Betreuer nicht mehr alle Bischöfe für eine Unterschrift erreichen, so das Zeugnis von Konzilsteilnehmern».

253. Mansi 17, 493 BC. Mansi 17, 508B.

254. Θεόδωρος Στουδίτης, Ἐπιστ. 478, ὅπ. παρ., 697.

255. Mansi 13, 208E: «**οὐκ ἔσχε συνεργὸν τὸν τηρικαῦτα τῆς Ρωμαίων πάπαν, ἢ τοὺς περὶ αὐτὸν ἱερεῖς, οὔτε διὰ τοποιτηρητῶν αὐτοῦ, οὔτε δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, καθὼς νόμος ἐστὶ ταῖς συνόδοις ἀλλ' οὔτε συμφρονούντας αὐτῇ τοὺς πατριάρχας τῆς Ἑω, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, καὶ τῆς ἁγίας Πόλεως, ἢ τοὺς σὺν αὐτοῖς μύστας καὶ ἀρχιερεῖς**».

Πατριαρχῶν. Αὐτὸ θὰ κατέλυε οὐσιαστικὰ τὴ λειτουργία τῆς Πενταρχίας.

Ἐνῶ λοιπὸν ἡ μεθοδολογία καὶ τὰ πρὸς συζήτηση θέματα θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐξ ἀρχῆς ἀπολύτως σαφῆ, προσδιοριζόμενα ἀπὸ τὴν ἰδιαιτερότητα ἐκάστου τῶν διαλόγων, ὁ κατάλογος αὐτὸς τῶν ὑπὸ συζήτηση θεμάτων δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ περιλαμβάνει τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἐκεῖνα θέματα, ἡ συμφωνία ἐπὶ τῶν ὁποίων μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία. Γιὰ τὸν προσδιορισμὸ αὐτῶν τῶν θεμάτων ἀπαιτεῖται ἡ προγενέστερη συζήτηση καὶ συμφωνία μεταξὺ τῶν ἰδίων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ἐχόντων ὡς πρότυπο **τὴ μετριοπαθῆ στάση τοῦ Μ. Βασιλείου ἔναντι τῶν Πνευματομάχων**²⁵⁶, γιὰ τοὺς ὁποίους, προκειμένου νὰ διευκολύνει τὴν ἔνταξή τους στὴν Ἐκκλησία ἐπισημαίνει: **«Μηδὲν τοίνυν πλέον ἐπιζητῶμεν, ἀλλὰ προτεινώμεθα τοῖς βουλομένοις ἡμῖν συνάπτεσθαι ἀδελφοῖς τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν. Κὰν ἐκεῖνη συνθῶνται, ἐπερωτῶμεν καὶ τὸ μὴ δεῖν λέγεσθαι κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, μηδὲ κοινωνικοὺς εἶναι αὐτῶν τοὺς λέγοντας. Πέραν δὲ τούτων ἀξιῶ μηδὲν ἐπιζητεῖσθαι παρ' ἡμῶν. Πέπεισμαι γὰρ ὅτι τῇ χρονιωτέρᾳ συνδιαγωγῇ καὶ τῇ ἀφιλονείκῳ συγγυμνασίᾳ καὶ εἴ τι δέοι πλέον προστεθῆναι εἰς τράνωσιν, δώσει Κύριος ὁ πάντα συνεργῶν εἰς ἀγαθὸν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»**. Εἶναι κατὰ συνέπεια σαφές, ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες, ὀφείλουν νὰ προσδιορίσουν ἐπακριβῶς ὅλα τὰ ὑπὸ συζήτηση θέματα, στὰ ὁποῖα **ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως ἡ συμφωνία**, ὥστε κατόπιν ἢ «συνδιαγωγή» καὶ ἢ «συγγυμνασία» νὰ ἐξαλείψει τίς ἐνδεχόμενες διαφορὰς σὲ ὑποδεεστέρας σημασίας θέματα, ὥστε νὰ μὴ διαπιστώσουμε, ὅπως συνέβη μετὰ τὸ πέρας τοῦ διαλόγου μὲ τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς (1981), ὅτι ἡ προϋπάρχουσα τῆς ἔναρξης τοῦ διαλόγου κοινωνία τους μὲ τοὺς Ἀγγλικανούς ἀπὸ τὸ 1931, ἀποτελεῖ κώλυμα στὴ μεταξύ μας ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία, κάτι τὸ ὁποῖο θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε ἐκτιμηθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τοῦ διαλόγου καὶ νὰ εἶχε ἐνταχθεῖ στὴ θεματολογία του. Σὲ κάθε περίπτωση ἡ θεματολογία τῶν διαλόγων θὰ πρέπει νὰ ἀφορᾷ τὰ κύρια δογματικὰ ζητήματα, **«ἵνα μὴ, τὸ πᾶν ἐκζητήσαντες, τὸ πᾶν ἀπολέσωμεν»**, ὅπως ἰκετευτικὰ θὰ παραινῶσε καὶ σήμερα ὁ Πέτρος, Πατριάρχης Ἀντιοχείας²⁵⁷. Πῶς ἀκούγεται στοὺς σύγχρονους «ὑπερορθόδοξους» ὁ λόγος τοῦ Μ. Βασιλείου, ὅτι ἡ «συνδιαγωγή» καὶ «συγγυμνασία» θὰ ἐξαλείψουν διαφορὰς, ἀρκεῖ νὰ

256. Μ. Βασίλειος, Τοῖς ἐν Ταρσῶ πρεσβυτέροις, Ἐπιστολὴ ΡΙΓ, Ρ.Γ. 32, 528Α.

257. Πέτρου Θεουπόλεως καὶ πάσης Ἀνατολῆς πατριάρχου λόγος, Ρ. Γ. 120, 813Α.

υπάρχει συμφωνία στα θεμελιώδη; Δεν είναι άβασιμη ή υπόθεση, ότι οί σύγχρονοι «υπερορθόδοξοι» θα αποδοκίμαζαν σκληρά και τὸ Μ. Βασίλειο!

Τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν ἴδια συνάφεια τῆς ἐπιτυχούς διεξαγωγῆς τῶν διαλόγων ἐπισημαίνει, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι «οἱ διμερεῖς καὶ πολυμερεῖς θεολογικοὶ διάλογοι δέον ὅπως ὑπόκεινται εἰς πανορθόδοξους περιοδικὰς ἀξιολογήσεις» (§ 9), ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἡ διεξαγωγή τους «προϋποθέτει τὴν σχετικὴν πληροφόρησιν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας». (§ 11). Οἱ ἐπισημάνσεις αὐτές, τιθέμενες σὲ ἐφαρμογή, θὰ ἐμποδίσουν, ὥστε τὰ ἀπὸ κοινῶν συντασσόμενα κείμενα τῶν μικτῶν θεολογικῶν ἐπιτροπῶν νὰ δεσμεύουν μόνον τοὺς ὑπογράφοντες, χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἡ ἐπίσημη δεσμευτικὴ συμφωνία τῶν Ἐκκλησιῶν, τὶς ὁποῖες αὐτοὶ ἐκπροσωποῦν, ὡς πρὸς αὐτά.

Ἐκ τοῦ κειμένου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης προκύπτει ἀβιάστως ὅτι, ἐνῶ οἱ Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες τοποθετοῦνται θετικὰ στὴ διεξαγωγή διαλόγου μὲ τοὺς ἑτεροδόξους μέσα σὲ ἓνα πνεῦμα καταλλαγῆς, ἀπαλλαγμένες ἀπὸ τὶς ἀγκυλώσεις τοῦ παρελθόντος ποὺ δημιούργησαν κυρίως οἱ προσηλυτιστικὲς προσπάθειες στοὺς προηγούμενους αἰῶνες, μὲ τὴν ταυτόχρονη ἀλλαγὴ τῶν πολιτικῶν συνθηκῶν ποὺ συχνὰ στὸ παρελθὸν δυσκόλευαν τὴν ἐπικοινωνία, ἐν τούτοις δὲν ἀναγνωρίζουν τὸν ἐκκλησιαστικὸ χαρακτήρα τῶν ἑτεροδόξων χριστιανικῶν κοινοτήτων, παρόλο τὸ διεξαγόμενον μετ' αὐτῶν θεολογικὸν διάλογο καὶ παρόλη τὴν ἀναγνώριση τῆς ὀνομασίας αὐτῶν ὡς Ἐκκλησιῶν, ἡ ὁποία δὲν ἀρχίζει τὸν 20ο αἰῶνα μὲ τὶς πατριαρχικὲς ἐγκυκλίους τοῦ 1904 καὶ τοῦ 1920, ὅπως ἀνωτέρω ἐδείχθη, ἀλλὰ προϋπάρχει καὶ στὰ πρὶν τοῦ 20οῦ αἰῶνα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ καὶ συνοδικὰ κείμενα. Αὐτὸ κατὰ συνέπεια σημαίνει, ὅτι τὸ κείμενο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη δὲν ἀναγνωρίζει τὴν τέλεση Μυστηρίων σὶς ἑτεροδόξες χριστιανικὲς κοινότητες.

Σημαίνει ὅμως αὐτὸ ὅτι τὰ μυστήρια τῶν ἑτεροδόξων εἶναι παντελῶς ἄκυρα; Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ τονίσαι κανεὶς, ἀκόμη μιὰ φορὰ, ὅτι δὲν ἔχει καμιά σημασία ἡ προσωπικὴ γνώμη τοῦ καθενός, εἴτε ἀπαντᾷ θετικὰ, εἴτε ἀπαντᾷ ἀρνητικὰ στὸ ἐρώτημα αὐτό. Σημασία ἔχει νὰ προσδιορίζεται ὀρθά, τὸ τι ἀκριβῶς λέγει τὸ κείμενο ποὺ δὲν ἀναγνωρίζει Μυστήρια ἐκτὸς αὐτῆς καὶ νὰ διερωτηθεῖ περαιτέρω, ἐὰν ἡ ἐνδεχόμενη ἀναγνώριση Μυστηρίων θὰ ἀπέκλινε ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐκκλησιαστικὴ παράδοση. Αὐτὴ ἡ παράδοση θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ καὶ νὰ ἀξιολογηθεῖ.

Ἡ ἀπάντηση τοῦ Ἀγ. Κυπριανοῦ καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου²⁵⁸ (256) εἶναι κατηγορηματικὴ γιὰ ὅλους τοὺς σχισματικούς καὶ τοὺς αἰρετικούς ἀδιάκριτα ἐπιβάλλουσα, ἐπειδὴ ἐκτὸς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει Ἅγιο Πνεῦμα, τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ: «...μηδένα βαπτίζεσθαι δύνασθαι ἔξω τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐνὸς ὄντως βαπτίσματος καὶ ἐν μόνῃ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχοντος... Εἰ ἠδυνήθη βαπτίσει, ἴσχυσε καὶ ἅγιον Πνεῦμα δοῦναι. Εἰ οὐκ ἠδυνήθη, ὅτι ἔξω ὢν, Πνεῦμα ἅγιον οὐκ ἔχει, οὐ δύναται τὸν ἐρχόμενον βαπτίσει, ἐνὸς ὄντος τοῦ βαπτίσματος καὶ ἐνὸς ὄντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μιᾶς Ἐκκλησίας... καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὑπ' αὐτῶν γινόμενα, ψευδῆ καὶ κενὰ ὑπάρχοντα, πάντα ἐστὶν ἀδόκιμα». Μὲ βάση τὴν ἀντίληψη αὐτῆ τοῦ Ἀγ. Κυπριανοῦ, **μὲ δεδομένη τῇ μὴ διακοπῇ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἐκ μέρους του μὲ τὸν Ρώμης Στέφανο (254-257)** ποὺ ἐδέχετο τὸ ἐκτὸς Ἐκκλησίας βάπτισμα, ὥστε νὰ μὴν ἐπιβάλλεται ὁ ἀναβαπτισμὸς καὶ δεδομένες τὶς ρυθμίσεις τῶν κανόνων 1 καὶ 47 τοῦ Μ. Βασιλείου, 8, καὶ 19, τῆς Α', 7 τῆς Β' καὶ 95 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου²⁵⁹ **τίθενται πολλὰ εὐλόγα ἐρωτήματα**, μεταξὺ τῶν ὁποίων:

- Γιατὶ ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς γνωρίζει τὸν κανόνα τοῦ Ἀγ. Κυπριανοῦ καὶ τὴν ἀποκλειστικὴν τοῦ Ἐκκλησιολογία, ἐν τούτοις ἀποδέχεται τὸ βάπτισμα ἐκτὸς Ἐκκλησίας τελούμενο, «ἐπειδὴ ὅλως ἔδοξε τισὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν, οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν, **δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα**», ἐπισημαίνοντας ὅτι, «ἐὰν μέντοι μέλλῃ τῇ καθόλου οἰκονομίᾳ ἐμπόδιον ἔσεσθαι πάλιν τῷ ἔθει χρηστέον καὶ τοῖς οἰκονομήσασιν τὰ καθ' ἡμᾶς πατράσι ἀκολουθητέον»²⁶⁰. Τίθεται τὸ ἐρώτημα: **Ὁ Μ. Βασίλειος ὑπερβαίνει τὴν ἀποκλειστικὴν ἐκκλησιολογία τοῦ Ἀγ. Κυπριανοῦ, τὴν ὁποία μάλιστα γνωρίζει, δὲν καινοτομεῖ;**

- Γιατὶ στὸν κανόνα 47 ὁ Μ. Βασίλειος γιὰ ἴδιο θέμα (Ἐγκρατίτες-Καθαροὺς) **θέτει τὴ δική του ἀποψη ὑπὸ συνοδικὴ κρίση**, «ὥστε, ἐὰν ἀρέσκη τοῦτο, δεῖ πλείονας ἐπισκόπους ἐν ταυτῷ γενέσθαι καὶ οὕτως ἐκθέσθαι τὸν κανόνα...»²⁶¹. **Ποιὸς ἀποφασίζει τελικὰ στὴν Ἐκκλησία, ἡ Σύνοδος, ἢ, ὁ καθένας αὐθαίρετα ποὺ θεωρεῖ ἀπὸ μόνος του, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ Ἐκκλησία;** Ἐὰν ὁ Μ. Βασίλειος θέτει τὴν ἀποψὴν τοῦ ὑπὸ συνοδικῆ

258. Ρ. Π. Γ', 3, 5.

259. Ρ. Π. Δ', 89-92, 197-198. Β', 13, 158-159, 187-188, 529-531.

260. Ρ. Π. Δ', 91.

261. Ρ. Π. Δ', 197-198.

κρίση, τι θὰ πρέπει νὰ κάνουμε ἐμεῖς; Πρέπει νὰ ἐμμένουμε στὴν ἀλαζονεία μας;

- Γιατὶ ὁ κανόνας 8 τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου κάνει δεκτοὺς τοὺς Καθαροὺς (=Ναυατιανούς) μόνο δι' ἐγγράφου ὁμολογίας, ἐνῶ ὁ 7. τῆς Λαοδικείας ἀπαιτεῖ χρίσμα; **Πῶς μποροῦν οἱ ἱεροὶ κανόνες²⁶² νὰ ἀντιφάσκουν μεταξύ τους.**

- Στὸν 7. κανόνα τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς²⁶³, Ἀρειανοί, Μακεδονιανοί, Ἀπολλιναριστὲς ἐξισώνονται μὲ τοὺς Ναυατιανούς (Καθαροὺς) καὶ τοὺς Τεσσαρεσκαίδεκατίτες. Γιὰ ὅλους ἀπαιτεῖται χρίσμα. **Πῶς δικαιολογεῖται αὐτὴ ἡ ἐξίσωση;**

- Σύμφωνα μὲ τὸν 95. κανόνα τῆς Πενθέκτης²⁶⁴, οἱ Ἀρειανοί, οἱ Μακεδονιανοί, **οἱ Ναυατιανοί (Καθαροί), οἱ Τεσσαρεσκαίδακίτες** καὶ οἱ Ἀπολλιναριστὲς γίνονται δεκτοὶ **διὰ χρίσματος καὶ λιβέλλου**. Μιὰ δευτέρη κατηγορία, ὅπως οἱ Παυλιανιστὲς, οἱ Εὐνομιανοί, οἱ Μοντανιστὲς, οἱ Μανιχαῖστὲς, οἱ Οὐαλεντιανοί καὶ οἱ Μαρκιωνιστὲς ὑποχρεοῦνται σὲ βάπτισμα. Οἱ **Νεστοριανοί, οἱ Εὐτυχιανοί, οἱ Διοσκορίται, οἱ Σεηριανοί** καὶ οἱ **Μονοθελῆτες**, γίνονται ἀποδεκτοὶ **ἀπλῶς διὰ λιβέλλου**. Ἐντυπωσιάζει στὸν κανόνα αὐτό, ὅχι ἀπλᾶ ἡ διαφορετικὴ ἀντιμετώπιση τῶν Καθαρῶν ποὺ ὑποχρεοῦνται σὲ χρίσμα, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὸν 8. Κανόνα τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου γίνονται ἀποδεκτοὶ ἀπλῶς διὰ λιβέλλου, ἀλλὰ ἡ ἐπιεικέστατη μεταχείριση ὀπαδῶν σοβαροτάτων χριστολογικῶν κακοδοξιῶν, ὅπως οἱ Νεστοριανοί, οἱ Μονοφυσίτες καὶ οἱ Μονοθελῆτες σὲ σχέση μὲ τὴ δυσμενέστερη μεταχείριση τῶν Καθαρῶν καὶ τῶν Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν. **Πῶς μπορεῖ οἱ περιπίπτοντες σὲ χριστολογικὲς κακοδοξίες νὰ θεωροῦνται εὐνοϊκότερα μὲ αὐτοὺς ποὺ διαφωνοῦν σὲ πολὺ λιγότερο σοβαρὰ θέματα, ὅπως ἡ δυνατότητα σύναψης β' γάμου ἢ τὸ ἡμερολόγιο;**

- Ἡ ρύθμιση τοῦ 8. κανόνα τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς γιὰ τοὺς ἐκ τῶν Καθαρῶν προσερχομένους στὴν Ἐκκλησία ἐπισκόπους εἶναι πράγματι ἐντυπωσιακὴ²⁶⁵: Ἐὰν στὸν ἴδιο τόπο ὑπῆρχε κανονικὸς ἐπίσκοπος, τότε, ἐὰν μὲν αὐτὸς συμφωνοῦσε, ὁ ἐκ τῶν Καθαρῶν Ἐπίσκοπος παρέμενε ἐπίσκοπος χωρὶς διοικητικὴ ἐξουσία, ἐὰν ὅμως δὲ συμφωνοῦσε τότε ἐγένετο δεκτὸς ὡς Πρεσβύτερος!!! **Πῶς ὅμως ἓνας Ἐπίσκοπος μπορεῖ νὰ ὑποβιβάζεται σὲ**

262. Ρ. Π. Β΄, 133. Γ΄, 176-177.

263. Ρ. Π. Β΄, 187-188.

264. Ρ. Π. Β΄, 529-531.

265. Ρ. Π. Β΄, 133.

Πρεσβύτερο, ἀφοῦ ἕνας τέτοιος ὑποβιβασμὸς ἀποτελεῖ κατὰ τὸν 29ο κανόνα τῆς Χαλκηδόνας ἱεροσυλία²⁶⁶; Τίθεται ἀναγκαστικὰ τὸ ἐρώτημα: Εἶναι δυνατὸν μὲ τέτοιος κανόνες νὰ προσδιορίσουμε σήμερα, στὸν 21. αἰῶνα, τὶς σχέσεις μας μὲ τοὺς σύγχρονους ἑτεροδόξους, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπῆρχαν τὴν ἐποχὴ θεσπίσεως τῶν κανόνων;

Ἐὰν σὲ ὅσα ἐξετέθησαν ἀνωτέρω προστεθεῖ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι στὴν Ζ' Οἰκουμενικῇ Σύνοδο εἰκονομάχοι ἐπίσκοποι ἐγένοντο δεκτοὶ στὴν Ἐκκλησία, ἀναγνωρισθέντες τοῦ βαπτίσματος τοῦ χρίσματος καὶ τῆς Ἱερωσύνης πὺν ἔλαβαν ἐκτὸς Ἐκκλησίας²⁶⁷ εἶναι προφανές, ὅτι ἡ Ἐκκλησία **ἴδια ἐξουσία στὴν περίπτωση προσέλευσης στοὺς κόλπους τῆς ἀνεγνώρισε κατὰ τὴν κρίση τῆς ἐκτὸς αὐτῆς τελεσθέντα μυστήρια.** Ἀποδεσμευόμενῃ ἢ ἴδια ἢ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν αὐστηρότητα τῶν κανόνων 46, 47, 49 καὶ 50 τῶν Ἀποστόλων²⁶⁸ ὡς πρὸς τὸ κύρος τοῦ βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν καὶ ἀρκουμένη ἐνίοτε μόνον στὴν ἐπίδοση λιβέλλων καὶ τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως ὁδηγεῖται στὴν ἀναγνώριση μυστηρίων πὺν τελέστηκαν ἐκτὸς αὐτῆς, **ἐφ' ὅσον ἐξεδηλοῦτο ἢ ἐπιθυμία προσέλευσης στὴν Ὁρθοδοξία.** Ἡ ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ 7. κανόνος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου²⁶⁹, «κατὰ τὴν πρώτη ἡμέρα ποιοῦμεν αὐτοὺς χριστιανούς, τὴν δὲ δευτέραν κατηχουμένους, εἶτα τὴν τρίτην ἐξορκίζομεν αὐτούς... καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν» συναγωγὴ τοῦ συμπεράσματος²⁷⁰ ὅτι «διὰ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ Λιβέλλου πίστεως ὁ αἰρετικὸς ἢ σχισματικὸς ἀνασυνδέεται κατὰ τινὰ τρόπον μετὰ τῆς Ἐκκλησίας («ποιοῦμεν αὐτοὺς χριστιανούς»), ἔστω καὶ ἂν τὸ βάπτισμα αὐτῶν χαρακτηρίζεται ἄκυρον ἢ καὶ ἀνυπόστατον... ἢ διὰ τοῦ Λιβέλλου ὑποβολὴ ὀρθοδόξου ὁμολογίας πίστεως εἶναι ἀπαραίτητος καὶ μείζονος σημασίας ἐκκλησιαστικὴ πρᾶξις... διὸ καὶ ἐσφαλμένως παραθεωρεῖται ἢ ὑποβαθμίζεται αὕτη ὡς ἀπλοῦν ἢ ἀσήμαντον τυπικῶν στοιχείων ὑπὸ τὴν πίεσιν αὐστηροτέρων

266. Ρ. Π. Β', 286: «Ἐπίσκοπον εἰς πρεσβυτέρου βαθμὸν φέρειν, ἱεροσυλία ἐστίν. Εἰ δὲ αἰτία τις δικαία ἐκείνους ἀπὸ τῆς πράξεως τῆς ἐπισκοπῆς ἀποκινεῖ, οὐδὲ πρεσβυτέρου τόπον κατέχειν ὀφείλουσιν. Εἰ δὲ ἐκτὸς τινος ἐγκλήματος ἀπεκινήθησαν τοῦ ἀξιώματος, πρὸν τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίαν ἐπαναστρέψουσιν...».

267. Mansi 12, 1118E: «...ἡ ἁγία σύνοδος ἀπεφῆναντο, ὅτι τοὺς προσερχομένους ἐκ τῆς αἰρέσεως, ἀκολουθοῦσα τοῖς ἁγίοις πατράσιν, προσδέχεσθαι χρή, ἐὰν ἑτέρα αἰτία οὐκ ἐκβάλλῃ τοὺς τοιοῦτους ἐκ τῆς ἱερατικῆς τάξεως».

268. Ρ. Π. Β', 61-62, 62, 65, 66.

269. Ρ. Π. Β', 188.

270. Βλ. Φειδᾶς, Τὸ κύρος τοῦ βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν καὶ τὸ ζήτημα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ, Ὁρθοδοξία (Β' Περίοδος) 11/2 (2004) 431.

μέτρων (ἀναμυρισμοῦ, ἀναβαπτισμοῦ)...», δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἐπαρκῆς ἐξήγησις, διότι σὲ πολλὰς ἀπὸ τὶς παραπάνω περιπτώσεις δὲν ἀκολουθεῖ ὁ ἀναμυρισμὸς ἢ ὁ ἀναβαπτισμὸς, οὔτε ἢ ἐκ νέου τέλει τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης. Στὶς περιπτώσεις αὐτὲς ἢ μόνη ἐπαρκῆς ἐξήγησις εἶναι ἢ ἀποδοχὴ τῆς ἀναγνώρισης τῶν μυστηρίων τῶν τελεσθέντων στὴν αἰρετικὴ ομάδα. Εἶναι λοιπὸν δεδομένο ἐκ τῆς κανονικῆς καὶ πατερικῆς παραδόσεως, ὅτι ὑφίσταται μιὰ ad hoc ἀναγνώριση μυστηρίων **σὲ συγκεκριμένες περιπτώσεις προσέλευσης αἰρετικῶν καὶ ἑτεροδόξων στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία**, πρακτικὴ ποὺ ἀκολουθήθηκε συχνὰ καὶ κατὰ τὴ β' χιλιετία, ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ λόγον τὰ μυστήρια δὲν ἐπαναλαμβάνονται.

Ἡ διαπίστωση αὐτὴ ἀφήνει τὸ πρόβλημα τῆς ad hoc ἀναγνώρισης μυστηρίων τῶν ἑτεροδόξων τῆς Β' χιλιετίας ἐκτὸς αὐτῆς ἀνοικτό. Παρότι ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης δὲν προβαίνει σὲ καμιὰ περίπτωση σὲ ἀναγνώριση μυστηρίων τελεσθέντων ἐκτὸς αὐτῆς, ἀφοῦ δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ἐκκλησιαστικὴ ὑπόσταση ἄλλων χριστιανικῶν κοινοτήτων, ἐν τούτοις ἡ Ἐκκλησία λειτουργοῦσα συνοδικὰ καὶ ἀσκοῦσα τὴν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἀκαταλύτως δοθεῖσα διδακτικὴ ἐξουσία στοὺς Ἀποστόλους καὶ στοὺς διαδόχους αὐτῶν, δηλ. τοὺς ἐπισκόπους, αὐτὴ καὶ μόνη θὰ μποροῦσε νὰ ἀναγνωρίσει μυστήρια σὲ ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες, **μόνο βεβαίως στὴν περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία αὐτὴ κρίνει, ὅτι αὐτὰ ὀδηγοῦν ἐνδελεχῶς στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση τὸ τελεσθὲν στὴν ἑτερόδοξη κοινότητα εἰσάγει καὶ συνδέει μὲν τὸν βαπτισθέντα μὲ τὴν ἑτερόδοξη κοινότητα, δὲν εἶναι ὅμως ἀδιάφορο καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀδιάφορο γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ὅταν καὶ ἐὰν κριθεῖ, ὅτι μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει στό «κεφαλαιωδέστερον ἐπὶ τοῖς καθ' ἕκαστα τελουμένοις», κατὰ τὸν Ἅγιο Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη²⁷¹. Ἐὰν ἢ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια ἀναγνώριση μυστηριακῆς χάριτος σὲ ἑτερόδοξες κοινότητες, ἐὰν καὶ ὅταν αὐτὴ ποτὲ γίνῃ, ἀποτελεῖ καινοτομία καὶ εἰσαγωγὴ νέας Ἐκκλησιολογίας, τότε ὁ Μ. Βασίλειος ἐκαινοτόμησε καὶ αὐτὸς σὲ σχέση μὲ τὶς ἐκκλησιολογικὲς θεωρήσεις τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ, οἱ Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐκαινοτόμησαν σὲ σχέση μὲ τὸ Μ. Βασίλειο, οἱ δὲ Πατέρες τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐκαινοτόμησαν καὶ εἰσήγαγαν μιὰ τελείως νέα Ἐκκλησιολογία σὲ**

271. Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, Περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας, 3, 1. PG. 3, 452. Μητρ. Περγάμου, Ἰωάννης Ζηζιούλας, ὅπ. παρ., 22.

σχέση με όλους τους προγενέστερους. Ἐπειδὴ αὐτὸ ὅμως δὲ συνέβη, αὐτὸ καταδεικνύει ταυτόχρονα τὸν ἀνανεωτικὸ καὶ δυναμικὸ χαρακτήρα τῆς παράδοσης, ἢ ὅποια ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ τὴ μνήμη τῆς Ἐκκλησίας, ταυτόχρονα ὅμως συνιστᾷ ἓνα ἀξανατόμο ζωντανὸ καταπίστευμα αὐξήσεως ἀληθείας γιὰ τοὺς πιστοὺς καὶ ὄχι μιὰ στατική καὶ ἀποστεωμένη παρακαταθήκη μὲ μουσειακὸ χαρακτήρα. **Μιὰ ἀληθινὴ πιστότητα στὴν παράδοση δὲν ἀποκλείει κάθε πρόοδο καὶ ἐξέλιξη, ὅταν αὐτὴ δὲ συνιστᾷ ἀντίθεση μὲ τὸ παρελθόν, ἀλλὰ μιὰ ἐλεύθερη δημιουργικὴ προσέγγιση τοῦ παρελθόντος ποὺ ἐμψυχώνεται ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.** Ὀφείλει περαιτέρω νὰ ἐπισημανθεῖ, ὅτι ἡ ἐνδεχόμενη ἀναγνώριση μυστηρίων (Βάπτισμα, Χρίσμα, Ἱερωσύνη) στὶς ἑτερόδοξες χριστιανικὲς κοινότητες τοῦ σήμερα δὲ συνιστᾷ καὶ οὐδένα τρόπο κατάργηση τῆς Μίας Ἁγίας, Ἀποστολικῆς καὶ Καθολικῆς Ἐκκλησίας ποὺ εἶναι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, **γιατὶ μόνο σ' αὐτὴ συντρέχουν σωρευτικὰ οἱ παραπάνω ιδιότητες.** Σὲ κάθε περίπτωση τὸ θέμα αὐτὸ χρήζει περαιτέρω θεολογικῆς ἐμβάθυνσης καὶ ἐπεξεργασίας.

Εἶναι βεβαίως προφανές, ὅτι οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης δὲν κάνουν καμιὰ ἀναφορὰ στὸν παραπάνω προβληματισμὸ καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἐξ αὐτοῦ εἶναι ἀφελές, ἂν ὄχι **κακόβουλο, νὰ κατηγορεῖται, ὅτι εἰσήγαγε μιὰ νέα Ἐκκλησιολογία.** Ἐπαναλαμβάνουσα τὴν πίστη τῆς, ὅτι εἶναι ἡ συνέχεια τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ θέτουσα ὡς κριτήριον ἀληθείας τὴ διδασκαλία τῆς πρώτης χιλιετίας, καλεῖ τοὺς ἑτεροδόξους σὲ εἰρηνικὸ διάλογο γιὰ τὴν ὁμολογία τῆς κοινῆς πίστεως τῆς κοινῆς πορείας τῆς πρώτης χιλιετίας ποὺ μπορεῖ νὰ ἐνώσει τὰ διεστῶτα.

Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης ὑπῆρξε μιὰ Σύνοδος ποὺ ἐξέφρασε ἀνόθευτα τὴν πατερικὴ παράδοση. Ἡ ἀνακοίνωση τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας²⁷² ποὺ δὲν ἐκφράζει ἄμεσα τὴ διαφωνία του μὲ τὶς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου, ἐνῶ εἶχε ὑπογράψει τὰ προσυνοδικὰ κείμενα, τῆς ἀρνεῖται ὅμως τὸν Πανορθόδοξο χαρακτήρα, ἐπειδὴ δὲ συμμετεῖχαν ὅλες οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, διὰ τῶν ὁποίων προσπαθεῖ μάταια νὰ δικαιολογήσει τὴν

272. https://mospat.ru/en/2016/07/16/news_133743/: «As the members of the Holy Synod stressed, it has been the principle of consensus that has continued the basis for pan-Orthodox cooperation throughout the conciliar process. They stated that the holding of a Council in the absence of consent from a number of autocephalous Orthodox Churches violates the principle; therefore, the Council that took place in Crete cannot be considered to be pan-Orthodox, while the documents adopted by it to be considered expressing pan-Orthodox consensus».

ἀπουσία του, εἶναι μιὰ **ἕωλη τοποθέτηση**. Ὅταν δὲ διαφωνεῖ κάποιος μὲ τὴν οὐσία τῶν ἀποφάσεων, ἀναγκαστικὰ ἀναγνωρίζει τὸν ὀρθόδοξο χαρακτήρα τους καὶ αὐτὸ δὲν τὸ ἐξαρτᾶ ἀπὸ ἐξωθεολογικούς παράγοντες. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ βοηθᾶ σὲ μιὰ –ἔστω καὶ ἐκ τῶν ὑπέρων– ἀναγνώριση τῶν ἀποφάσεων ἀπὸ τὶς ὑπόλοιπες Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, οἱ οἰκουμενιστικὲς δραστηριότητες τοῦ ὁποῦ ὑπερβαίνουν καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς «Οἰκουμενιστές» καὶ κατὰ συνέπεια δὲν ἔχει λόγο νὰ μὴν ὁμοφωνήσῃ, ἀρχὴ τὴν ὁποία ἐπικαλεῖται στὸ ἀνακοινωθέν²⁷³ τῆς 27ης Ἰουνίου 2016. **Ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας**²⁷⁴ κάνοντας λόγο γενικὰ γιὰ **«many-double-minded expresssion»**, ἀφοῦ ἐσχάτως θυμῆθηκε ὅτι δὲν εἶχε κληθεῖ στὴν Κρήτη ἢ ΟCA (!), ἐπικεντρώνει τὴν κριτικὴ τῆς στὴν ἔκφραση τοῦ κειμένου, ὅτι «ἀποδέχεται τὴν ἱστορικὴ ὀνομασία τῶν ἄλλων ἑτεροδόξων ἐκκλησιῶν» καὶ ἐπισημαίνει: «Any proper name arising in history reflects the particular essence, the existing reality. Otherwise it is **a concept with no real meaning**, just some kind of name **without of real object** which it would express and reflect. **Such a name without a real object is a fiction**». (Χαῖρε τῆς ἀλογίας τὸ δυσανάβατον ὕψος!). Γι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας καταλήγει: «The documents adopted on Crete are to subject to futher theological consideration for the purpose of amending, editing and correcting, or replacing with other (new documents) in the spirit and Tradition of the Church».

Εἶναι λυπηρὸ μιὰ **αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία**, ἐνῶ εἶχε **τόσα χρόνια στὴ διάθεσή της τὰ κείμενα**, νὰ δείχνει τὴν **τελευταία στιγμή μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τῆ θεολογικῆ της ἀνεπάρκεια**. Κάποια ἐντατικὰ μαθήματα στὴ μελέτη συμβολικῶν κειμένων, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφίας στὰ περὶ νομιναλισμοῦ, γιὰ τὴν ἀδόκιμη προέκτασή τους στὸ χῶρο τῆς Θεολογίας, θὰ καταστήσουν ἀποδεκτὸ τὸ κείμενο καὶ γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας, **ἂν πράγματι οἱ ἐνστάσεις εἶναι θεολογικὲς καὶ ὄχι ἄλλες**. Δημιουργεῖται βέβαια ἡ ἀπορία, ἐὰν ὁ συντάκτης αὐτοῦ τοῦ κειμένου εἶναι ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας, ἢ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα κάποιος ἄλλος ἐκτὸς

273. <http://www.antiochpatriarchate.org/en/page/statement-of-the-secretariat-of-the-holy-synod-of-antioch-balamand-27-June-2016/1448/>.

274. Declaration of the Holy Synod of the Bulgarian Orthodox Church. On the Council of Crete and the text «Relation of the Orthodox Church with the Rest of the Christian World (15.11.2016). <https://orthodoxethos.com/post/official-text-declaration-of-the-holy-synod-of-the-bulgarian-orthodox-church>».

αυτής. Χρειάζεται να είναι κανείς μάντης ή προφήτης, για να απαντήσει στο ερώτημα αυτό;

Σε ό,τι αφορά την Εκκλησία της Γεωργίας –δυστυχώς τη σύγχρονη Εκκλησία των «Ακεφάλων», ή οποία ούδέποτε υπήρξε παρούσα στις Οικουμενικές Συνόδους της α' χιλιετίας²⁷⁵, ενδιαφερομένη εν τούτοις στην προαγωγή της στη σειρά των Διπτύχων επικαλουμένη την αρχαιότητά της, παραδόξως όμως όχι και προ του Πατριαρχείου της Μόσχας– αντί να αποστέλει εκπροσώπους για διάλογο με τους Λουθηρανούς²⁷⁶, θα ήταν προτιμότερο να τους είχε αποστείλει στην κορυφαία συνοδική έκφραση της Ορθοδοξίας τον περασμένο Ιούνιο στην Κρήτη²⁷⁷. Άλλωστε η ρύθμιση της Συνόδου δεν την υποχρεώνει ούτε στην τέλεση μικτών γάμων. Υπάρχουν άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες που τον τελούν αντ' αυτής για το δικό της ποίμνιο. Με πολλή ανυπομονησία περιμένει κανείς τα πορίσματα της θεολογικής Επιτροπής που συνέστησε το Πατριαρχείο της Γεωργίας²⁷⁸, για να αξιολογήσει τις αποφάσεις της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου στην Κρήτη. Θα έχει ίσως τότε τη δυνατότητα να συμπληρώσει τη θεολογική του παιδεία!!! Προς το παρόν επισημαίνει: «The documents of Crete need to reflect the teaching of the Orthodox Church; this is not the case with the present set of texts»! **Μήπως θα έπρεπε να συνιστάται στους Έλληνες φοιτητές της Θεολογίας να μετεκπαιδύωνται στη Θεολογική Σχολή της Τυφλίδος, για να αποκτήσουν ορθόδοξο φρόνημα ή θα πρέπει να φοιτήσουν σε κάποιο από τα εν Ελλάδι παραρτήματα; Υπάρχουν πολλοί τρόποι, για να χάσει κάποιος τη στοιχειώδη σοβαρότητά του!**

Ένα όμως πράγμα πρέπει να ειπωθεί ξεκάθαρα: **Όποιος δεν ήθελε να λάβει μέρος στη Σύνοδο της Κρήτης, έπρεπε να το δηλώσει κατηγορηματικά στη Σύναξη των Προκαθημένων, τον Ιανουάριο του 2016.** Επιφυλάξεις διέτύπωσε μόνο το Πατριαρχείο Αντιοχείας, αναμένοντας και προβάλλοντας και **έκβιάζοντας** με την επίλυση του θέματος του Κατάρ. Εάν αυτός και μόνος είναι ο λόγος της απουσίας του

275. Ev. Synek, *όπ. παρ.*, 118.

276. <http://ecupatria.org/2016/12/17/meeting-of-the-joint-preparatory-committee-of-orthodox-lutheran-theological-dialogue>.

277. Ev. Synek, *όπ. παρ.*, 80: «Ein weiteres positives Signal, dass **kein genereller "Ecumexit" im Gange ist**, war die Entsendung eines Delegierten seitens der Kirche von Georgien zum Vorbereitungstreffen im panorthodoxen Dialog mit den Lutheranern im Dezember in Zypern».

278. <http://www.patriarchate.ge/geo/wminda-sinodis-sxdomis-oqmi-22/>.

μαζί με την –υποτιθέμενη– στενότητα του χρόνου για μελέτη και περαιτέρω επεξεργασία των κειμένων, ή απάντηση είναι άπλη:

- Με την απουσία του από την Κρήτη όχι μόνο δεν έλαβε, αλλά μάλλον έχασε για πάντα το Κατάρ και δυστυχώς χωρίς το όλο θέμα να εξετασθεί **αντικειμενικά από τρίτους από ιστορικής και κανονικής πλευράς**. Η απουσία δὲ λύνει προβλήματα. Ίσως δημιουργεί ένιστε περισσότερα.

- Η αναγκαιότητα της περαιτέρω επεξεργασίας των κειμένων και της στενότητας του χρόνου μέχρι τη Σύγκληση της Συνόδου είναι ένα **ξωλο έπιχείρημα**. Η Σύνοδος προετοιμάζετο ἐδῶ και σαράντα χρόνια (1976-2016). Από την τελική σύνταξη των κειμένων τὸν Ἰανουάριο τοῦ 2016 μέχρι τὸν Ἰούνιο τοῦ 2016, ὅποτε συνεκλήθη ἡ Σύνοδος μεσολάβησαν 6 μήνες. Πόσο χρόνο χρειάζεται μιὰ Ἐκκλησία, γιὰ νὰ διαβάσει 35-40 σελίδες (ἀνάλογα με τὴν ἐκδοση τῶν κειμένων), ὥστε νὰ κάνει τὶς παρατηρήσεις της, ἐὰν ἔχει καὶ νὰ τὶς παρουσιάσει κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Συνόδου; **Σὲ περίπτωσι δὲ κατὰ τὴν ὁποία θὰ ἐνέμενε στὴ διαφωνία της, τὸ κείμενο στερούμενο ὁμοφωνίας δὲ θὰ μπορούσε νὰ ἐγκριθεῖ**. **Ἡ ἀπουσία ὁμως τῶν ἀπόντων δὲν καταργεῖ τὴν παρουσία τῶν παρόντων καὶ τὴν ὁμοφωνία τους, δηλ. τὸ κῦρος καὶ τὴν ἀξία τῶν ἀποφάσεων**. Τὸ ἴδιο ἀσφαλῶς ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς Ἐκκλησίες τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Γεωργίας. Ἐὰν ὁ χρόνος δὲ τοὺς ἔφτανε καὶ τὰ κείμενα ἔπρεπε νὰ τύχουν περαιτέρω επεξεργασίας, γιὰ τὴν δὲ δήλωσαν τὸ Ἰανουάριο τοῦ 2016; **Γιὰ τὴν συμφώνησαν νὰ συγκληθεῖ ἡ Σύνοδος;**

- Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων (τυπικὴ ἐγκριση) τοῦ κειμένου τῶν σχέσεων τῶν Ὁρθοδόξων με τοὺς ἑτεροδόξους, ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, μπορεῖ ἀνεπιφύλακτα νὰ θεωρεῖ κανεὶς, ὅτι κατ' οὐσίαν αὐτὴ εἶναι **περιττή**. Τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας ὑπερακοντίζει ἐπικίνδυνα ὅλες τὶς ἄλλες Ἐκκλησίες στὶς σχέσεις του με τοὺς ἑτεροδόξους κατὰ τρόπο ἀνεπίτρεπτο καὶ ἀπαράδεκτο. (Τὸ ἴδιο, ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ κείμενο περὶ Γάμου). **Πρὸς τὶ λοιπὸν ἡ ἀναγκαιότητα μιᾶς τυπικῆς ἐγκρισης;**

Γιὰ ὅσους παρὰ ταῦτα ἀρνοῦνται τὴν οὐσία τῶν ἀποφάσεων καὶ παριστάνουν τοὺς «νεοομολογητές»²⁷⁹, ἴσως εἶναι χρήσιμο νὰ

279. Ὁ Pant. Kalaizides, Quelques réflexions conclusives au terme du colloque, Contacts 65/Nr. 243 (2013) 625 (Tagungsdokumentation: Comprendre les enjeux du prochain Concile de l'Église Orthodoxe), ἔξω ἀπὸ τὴν εὐθύνη τῆς ποιμαντικῆς ἀντιμετώπισης τοῦ προβλήματος, παρατηρεῖ ἤδη πρὶν τὴ σύγκληση τῆς Συνόδου: «Il est temps-kairos-pour-nos responsables d'Église et pour nous tous, d'en finir avec cette caricature de fidélité à la Traditions, ces "ayatollahs" orthodoxes qui se croient responsables pour l'orthodoxie toute entière et qui, en

Ξαναδιαβάσουν με προσοχή τὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν Ε΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο ποὺ παρετέθησαν στὴν ἀρχή. Γι' αὐτοὺς θὰ ἦταν ἀκόμα χρήσιμο, νὰ διαβάσουν καὶ τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν **Ὁμολογία τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου**²⁸⁰ καὶ νὰ προβληματιστοῦν ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ ἐπιδεικνύει στὴ συνοδικὴ λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας:

«Ὡς γὰρ ἡ πᾶσα Γραφή ἐστὶ τε καὶ λέγεται λόγος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὐχ ὅτι ἀμέσως ὑπ' αὐτοῦ ἐλαλήθη, ἀλλ' ὅτι ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία διδάσκεται μὲν ὑπὸ τοῦ ζωαρχικοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ διὰ μέσου τῶν ἁγίων πατέρων καὶ διδασκάλων (ὧν **κανὼν μετὰ τῆς Γραφῆς καὶ ἔσχατον κριτήριον αἱ οἰκουμενικαὶ ἅγιοι σύνοδοι**) καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον πεπεισμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀληθῆς καὶ βέβαιον ἀναμφιβόλως εἶναι ὁμολογοῦμεν, τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν **ἀδύνατον ἀμαρτῆσαι ἢ ὅλως πλανηθῆναι ἢ ποτὲ τὸ ψεῦδος ἀντὶ τῆς ἀληθείας ἐκλέξαι**. Τὸ γὰρ Πανάγιον Πνεῦμα, αἰείποτε ἐνεργοῦν διὰ τῶν πιστῶς διακονούντων ἁγίων πατέρων καὶ καθηγεμόνων, **πάσης ὀποιαδοῦν πλάνης τὴν Ἐκκλησίαν ἀπαλλάττει**».

Ὁ Π. Τρεμπέλας²⁸¹ ἀποδεχόμενος τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἀποδοχῆς τῶν συνοδικῶν ἀποφάσεων ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα ὡς ἔκφραση τοῦ καθολικοῦ φρονήματος τῆς Ἐκκλησίας, ἐπισημαίνοντας, ὅτι οἱ ἀποφάσεις «τῆς Αἰς καὶ Δῆς καὶ τῆς Ζῆς [Οἰκουμενικῆς Συνόδου], ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος οὐχὶ ἀμέσως καὶ ἄνευ ἀντιρρήσεων καὶ ἀμφισβητήσεων σφοδρῶν...», παρατηρεῖ, ὅτι: «**Ἡ ἀποδοχὴ καὶ ἀναγνώρισις τούτων ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, δὲν ἀποτελεῖ ἐπικύρωσιν τῶν συνοδικῶν ἀποφάσεων, ἄνευ τῆς ὁποίας αὐταὶ θὰ ἦσαν ἄκυροι, ἀποτελεῖ ὅμως μαρτυρίαν ἐξωτερικὴν ἐπισημοτάτην καὶ ἀπρόβλητον περὶ τῆς ἱερότητος αὐτῶν**». Ἡ δύναμη τῆς ἀληθείας εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια τῶν ἀποφάσεων ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ δὲν εἶναι **θέμα μιᾶς περιστασιακῆς πλειοψηφίας ἢ μειοψηφίας**. Ὑπάρχουν πολλὰ ἱστορικὰ παραδείγματα γι' αὐτό. Ἡ διαδικασία τῆς πρόσληψης δὲν εἶναι ἄλλωστε στιγμιαία. Αἰταιεῖ

dénonçant le Pape de Rome pour ses prétentions à la primauté et à une juridiction universelle, font exactement ce qu'ils lui reprochent, non en tant qu'individus mais en tant que collègue d'anciens, come magistère des pères spirituelles les plus éclairés et déifiés». Ἡ περιγραφή τῆς στάσης τῶν ζηλωτῶν εἶναι ὀρθή, ἡ ἀντιμετώπισή τους ὅμως ἀπαιτεῖ **σύνεση, μετροπάθεια καὶ κυρίως ἓνα αὐθεντικὸ διάλογο ἀγάπης**.

280. Ἰ. Καρμίρης, ὅπ. παρ., 755 (Ὅρος Β΄)

281. Π. Τρεμπέλας, Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι 1959, τόμ. Β΄, 407-408.

χρόνο καὶ τελικὸς κριτὴς εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἡ Ἐκκλησία στὸ σύνολό της, ἀπὸ τὸ ὁποῖο αὐτονόητα δὲν ἐξαιροῦνται οἱ Ἐπίσκοποι καὶ ὄχι ὅσοι θεωροῦν, ὅτι αὐτοὶ καὶ μόνοι εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ἐκκλησία ἀσφαλῶς καὶ δὲν εἶναι αὐτονομημένοι μοναχοί, λαϊκοὶ καὶ κληρικοὶ ἐνεργοῦντες ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς καθολικότητος καὶ τῆς ἐνότητος τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὅρια ποὺ καθορίζονται ἀπὸ τὴ δογματικοκανονικὴ μας παράδοση. **Μὲ αὐτὸ τὸ ἀλάνθαστο κριτήριον ἐκτιμᾶται, ὅτι οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου δὲν ἔχουν καὶ δὲ θὰ ἔχουν πρόβλημα στὴν ἀποδοχὴ τους.**

Δὲν ἀποτελεῖ ὁμως θανάσιμη ἀλαζονεία τὸ νὰ θέτει κανεὶς τὸν ἑαυτό του πάνω ἀπὸ τὴν αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας; Πῶς μπορεῖ κάποιος τόσο ἀπερίσκεπτα νὰ διακινδυνεύει τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας μὴ προβάλλοντας βάσιμες θεολογικὲς ἐνστάσεις; **Τὸ κυριώτερον ἐπίτευγμα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου στὴν Κρήτη δὲν ἦταν ἀπλᾶ ἡ διακήρυξη τῆς ἐνότητος τῶν 10 Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ποὺ συμμετεῖχαν, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι 4 ποὺ ἀπουσίαζαν, ἔσπευσαν νὰ διαβεβαιώσουν, ὅτι δὲ διακόπτουν τὴν κοινωνία τους μὲ ἐκεῖνες ποὺ ἦταν παρούσες, ἀλλὰ ἡ πιστότητά της στὴ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία.**

Ὁ ἀείμνηστος **Μητροπολίτης Νικοπόλεως Μελέτιος** σχολιάζοντας²⁸² τὶς ἐπικρίσεις τοῦ Ἀπολλιναρίου κατὰ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐπειδὴ δὲ χρησιμοποίησε τὸν ὄρο «ὁμοούσιος» γιὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως ἔπραξε ἡ Α' Οἰκουμενικὴ γιὰ τὸν Υἱὸ καὶ διερωτώμενος²⁸³, «Καὶ τί βλάπτει ἢ μὴ χρῆση μιᾶς λέξης, ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ εἶναι ὁ ἱερώτερος ὄρος ὁμοούσιος τῆς Α' Συνόδου, ὅταν ἡ οὐσία τῆς πίστεως σώζεται ἀκεραία;» μεταφέρει **τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου** **στοὺς τότε ἐπικριτὲς καὶ τὴν ἀνάγει** **στοὺς σημερινούς ἐνιστάμενους ζηλωτὲς μὲ τὰ ἐξῆς λόγια**²⁸⁴:

«Τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ μῆκε ποτὲ στὴν καρδιά τους; Τὸ κατάλαβαν; Πῶς ἐνεργοῦν ἔτσι; Ἄτιμα καὶ ἀντιπνευματικά (βλ. Πρὸς Κληδόνιον Α' § 2-7). Κοροϊδεύοντας τὸν ἀπλὸ λαό, ὅτι τάχα ἔχουν διαβάσει πολλὰ βιβλία (Πρὸς Κληδόνιον § 65); ὅτι ἔχουν γράψει πολλὰ ψυχωφέλιμα βιβλία καὶ ἰδίως ὁμολογιακά (ἔ.ἄ. § 73); καὶ ὅτι τὰ

282. Μητρ. Νικοπόλεως Μελέτιος, εἰδικὴ περίπτωσις οἰκονομίας στὸν Ἅγιο Γρηγόριον, στό: Πρακτικὰ τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Συμποσίου «Μνήμη Ἁγίων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Μεγάλου Φωτίου, Ἀρχιεπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, Θεσσαλονίκης 1994, 129-134.

283. Μητρ. Νικοπόλεως Μελέτιος, ὅπ. παρ., 131.

284. Μητρ. Νικοπόλεως Μελέτιος, ὅπ. παρ., 133.

ἐπιχειρήματά τους ἀποτελοῦν ἀποδείξεις γεωμετρικὲς καὶ ἀναγκαῖες, δηλ. τετραγωνικὰ σωστὲς (ἔ.ἄ. § 53)».

Ὁ Μητροπολίτης Μελέτιος ἐπισημαίνει²⁸⁵ ἀκόμα: «Τὴν Ἐκκλησία ἀνέκαθεν **ταλαιπωροῦσαν καὶ ταλαιπωροῦν** ἐκεῖνοι ποὺ φαντάζονται ὅτι ἐνεργοῦν σωστά· **ὅτι ἐνεργοῦν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ**».

Ὁ Μητροπολίτης Μελέτιος μὲ ὀδύνη ἐπισημαίνει²⁸⁶: «Πόσο θὰ ἔπρεπε τὸ παράδειγμα αὐτὸ καὶ ἰδιαίτερα ἡ στάση τοῦ ἁγίου Γρηγορίου νὰ προβληματίζουν μερικοὺς **ὑπερλίαν ὀρθοδόξους**, ποὺ ἐπ' ὀνόματι τοῦ γράμματος, **ἰσοπεδώνουν τὸ ζωοποιῶν πνεῦμα, ξεχνώντας τὴν ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας;**»

Θὰ μπορούσε νὰ προσθέσει κάποιος κάτι σ' αὐτά; Θὰ μπορούσε ἴσως νὰ προσθέσει, ὅτι οἱ ζηλωτὲς δὲν ταλαιπωροῦν μόνο τὴν Ἐκκλησία. **Ταλαιπωροῦνται περισσότερο οἱ ἴδιοι.** «Φάσκοντες εἶναι σοφοί», **χάνονται. Καὶ ὀδηγοῦν ταυτόχρονα στὴν ἀπώλει καὶ ἄλλους.** Γι' αὐτὸ ἡ εὐθύνη τους εἶναι μεγάλη. Ἀποπειρῶνται, ἀκόμα καὶ ὅταν δὲν ἔχουν συνείδηση αὐτοῦ, μάταια νὰ σχίσουν καὶ νὰ διαιρέσουν τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. **Ἐπάρχει ἴσως μιὰ ἠθικὴ αὐτουργία στὸ ὀλίστημα κάποιων, ἔστω καὶ ὀλίγων.** Ὁ ἀριθμὸς ὁμῶς δὲν ἔχει σημασία. **Ἀνήκουμε ὅλοι στὴν ἴδια οἰκογένεια.**

Ἐπάρχουν καὶ κάποιοι μοναχοὶ «τῶ μοναχικῶ κεχρημένοι προσχήματι», οἱ ὅποιοι δὲν κατάλαβαν ὅτι ὀφείλουν **«ὑποτετάχθαι τῶ ἐπισκόπῳ καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀσπάζεσθαι** καὶ προσέχειν μόνη τῇ νηστεία καὶ τῇ προσευχῇ, ἐν οἷς τόποις ἀπετάξαντο προσκαρτεροῦντες»²⁸⁷, ἀλλὰ προτιμοῦν νὰ κάνουν τὸ δάσκαλο ὑπερβαίνοντας τὰ ὄριά τους. Ξεχνοῦν αὐτὰ ποὺ ἔγραφε ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης²⁸⁸ γιὰ τὸν ἑαυτό του: «...**τίς γὰρ εἰμι ἐγὼ ὁ τάλας ἵνα ἀντινομοθετῶ;** πλὴν ὅτι **συμβουλευτικῶς** καὶ ἂ ἐν τοῖς ἄλλοις κεφαλαίοις...ἐρωτηθεὶς ἀπεκρίθην, **οὐ κανονικῶς, οὐ νομοθετικῶς...ἐπὶ μὴ θεμιτὸν μηδὲ ἐξουσιαστικὸν· ἱερεὺς γὰρ εἰμι, εἰ καὶ ἀνάξιος, οὐκ ἱεράρχης· τοῦ τοιούτου γὰρ καὶ τῶν αὐτῶ ὁμοταγῶν καθολικῶς κανονίζειν καὶ νομοθετεῖν**». Ἐὰν ὁ Ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης μιλάει ἔτσι γιὰ τὸν ἑαυτό του, τί θὰ ἔπρεπε νὰ πράττουν σήμερα κάποιοι μοναχοὶ ἢ μοναχές; Ἴσως νὰ παύσουν νὰ ὀμιλοῦν καὶ μάλιστα μὲ τὴν αὐθεντία

285. Μητρο. Νικοπόλεως Μελέτιος, ὅπ. παρ., 129.

286. Μητρο. Νικοπόλεως Μελέτιος, ὅπ. παρ., 131-132.

287. ΡΠ. Β', 225-226. Κανὼν Δ' τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

288. Θεόδωρος Στουδίτης, Ἐπιστολὴ 358, ὅπ. παρ., 492-493.

Οικουμενικῆς Συνόδου ὑπέικοντες στὰ πατερικὰ κελεύσματα²⁸⁹: «**Τὶ σεαυτὸν ποιεῖς ποιμένα, πρόβατον ὦν; τὶ γίνῃ κεφαλὴ, ποῦς τυγχάνων; τὶ στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς, τεταγμένοι ἐν στρατιώταις;**».

Ἄλλοι, γιὰ νὰ γίνουν περισσότερο πειστικοί, ὁμιλοῦν συχνὰ γιὰ τὶς ἄκτιστες ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ καὶ «λόγους οἰκείους συντάπτοντες»²⁹⁰ παρουσιάζονται σὲ ὅλα ὡς οἱ αὐθεντικοὶ ἐρμηνευτὲς τῶν θεοφόρων Πατέρων. Ταυτίζουσι τὰ χαρισματικὰ μὲ τὰ κανονικὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας. Ἐμμένον στίς ἀποκλειστικὲς ἐκκλησιολογικὲς θεωρήσεις τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ ποὺ ἐμπνέουσι φόβον καὶ τρόμον καὶ δημιουργοῦν ἐνοχέας. Ἀδυνατοῦν νὰ συμμετάσχουν στὴν πασχάλεια ἀνεκλάλητη χαρὰ καὶ πνευματικὴ εὐφροσύνη τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ στὴ πλήρη της βεβαιότητα, ὅτι «συν-ανέστησεν ὁ Χριστὸς παγγενῆ (!) τὸν Ἀδὰμ ἀναστὰς ἐκ τοῦ τάφου».

Γιὰ ὅλους ὅμως ἰσχύει ἡ ἐπισήμανση τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου²⁹¹:

«Ἐπειδὴ τοίνυν αἱ φωναὶ αὗται καλῶς μὲν νοοῦμεναι μετὰ τῆς εὐσεβείας εἰσὶ, **κακῶς δὲ ἐξηγούμεναι τὸ δυσσεβὲς ἔχουσι**». Εὐχεται καὶ θέλει νὰ ὑποθέτει κανεὶς, **ὅτι αὐτὸ τὸ τελευταῖο συμβαίνει καλῆ τῆ πίστει**.

289. ΡΠ Β', 454 (ΞΔ' κανὼν Πενθέκτης).

290. ΡΠ Β', 346 (ΙΘ' κανὼν τῆς Πενθέκτης).

291. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Κατὰ Ἀπολλινάριον πρὸς Κληδόνιον Ἐπιστολή Β', ΡΓ 37, 200Α.